

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МОЦАР МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.14:004.4:81`25

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ
З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

М. М. Моцар

Науковий керівник: **БАХОВ Іван Степанович**

доктор педагогічних наук, доцент

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2018. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2018.

Зміст анотації

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування полікультурної компетентності перекладачів засобами інформаційних технологій дистанційного навчання. Виявлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування полікультурної компетентності перекладача (проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій навчання; побудова процесу навчання іноземним мовам на основі діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду; структурування навчального матеріалу на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань»; ампліфікацію змісту освіти майбутніх перекладачів наскрізними курсами по формуванню полікультурної компетентності та її компонентів) та модель їх реалізації з такими складниками: мета, завдання, шляхи забезпечення ефективності підготовки майбутніх перекладачів, особливості підготовки перекладачів, компоненти полікультурної компетентності перекладача, критерії, показники, рівні сформованості полікультурної компетентності перекладача засобами інформаційних технологій дистанційного навчання, результат. Визначено, що структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів складають ціннісно-мотиваційний, когнітивний і професійно-діяльнісний компоненти. Сформованість полікультурної компетентності майбутніх перекладачів

визначається високим, середнім і низьким рівнями за певними показниками. У процесі експериментального дослідження доведено ефективність педагогічних умов використання засобів інформаційних технологій дистанційного навчання у підготовці майбутніх перекладачів.

Ключові слова: полікультурна компетентність, перекладач, засоби інформаційних технологій дистанційного навчання, педагогічні умови, компоненти полікультурної компетентності, методика формування полікультурної компетентності.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Моцар М. М. Специфіка моделей дистанційного навчання іноземної мови майбутніх перекладачів / М. М. Моцар // Молодь і ринок. - №1 (132). - 2016. – С. 145 – 151.
2. Моцар М. М. Педагогічна підтримка творчого розвитку майбутніх перекладачів при навчанні дистанційним формам зайнятості з використанням технологій дистанційного навчання / М. М. Моцар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – Випуск 25 (35) / ред. кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2015. – С. 45 – 54.
3. Моцар М. М. Особливості застосування медіа-освітніх технологій у формуванні полікультурної компетентності перекладачів / М. М. Моцар // Молодь і ринок. - №1 (120). – 2015. – С.162 - 166.
4. Моцар М. М. Вплив інтернет-форм навчання на формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів / М. М. Моцар // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». - № 23 (356). – Черкаси- Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна. – 2015. – С. 80 - 86.

5. Моцар М. М. Дидактичні і технологічні основи дистанційного навчання. Науковий журнал ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника «Освітній простір України». Вип. 6. – Івано-Франківськ, 2015. – С.173-180.

6. Моцар М. М. Дистанційні форми навчання у підготовці майбутніх перекладачів / М. М. Моцар // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Додаток 2 до Вип. 5 : Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». - К. : Гнозис, 2014. – С. 372 - 380.

7. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на основі варіативності діалогу і полілогу культур / М. М. Моцар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вип. 42. – Ч. 1. / Редкол. : В. І. Шахов та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 96 - 99.

Публікації у журналах міжнародної наукометричної бази Scopus:

8. Motsar M. M. The use of media educational technologies in formation of multicultural competence of future translators. Ukrainian experience. / M. M. Motsar, I. S. Bakhov // *International Review of Management and Marketing*. – V 5. – № 1S. – 2015. – P. 170 - 174.

Публікації у міжнародних виданнях

9. Motsar M. M. Peculiarities of distance technology of training specialists in Ukraine and the world / M. M. Motsar // *European Applied Sciences*. - № 7. - 2014. - P. 16 - 19.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати

10. Моцар М. М. Проблеми формування дистанційних форм зайнятості в Україні / М. М. Моцар // Наукові праці МАУП. – Вип.2 (37). - Економічні науки. Психологічні науки. - К. : ДП «Вид. дім. «Персонал», 2013. – С.123 - 128.

11. Моцар М. М. Взаємозв'язок формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів та інтернет-форм навчання / М. М. Моцар // Вища школа : сучасні тенденції розвитку : збірка тез доповідей Міжн. наук.-практ. конфер. 24 квітня 2015 р. – Черкаси, 2015. – С. 107 – 110.

12. Моцар М. М. Полікультурна толерантність як складовий компонент професійної компетентності перекладача / М. М. Моцар // Матеріали ІХ (LXI) Міжнародної науково-практичної конференції «Нові тенденції розвитку науки». – Горлівка : Видавництво : ФЛП «Пантюх Юрій Федорович». – 2015. - С. 20 – 22.

13. Моцар М. М. Міжнародні аспекти та передумови для формування дистанційної форми зайнятості в Україні / М. М. Моцар // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education», 18-23 грудня 2012 р.[Електронний ресурс]. Режим доступу :<http://sworld.com.ua/konfer29/517.pdf>

14. Моцар М. М. Медіа-освітні технології як засіб актуалізації полікультурної компетентності / М. М. Моцар // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми інноваційних процесів в науці сьогодення», 20 травня 2015 р. – Кіровоград, 2015. – С. 67 – 70.

15. Моцар М. М. Креативно-професійний розвиток особистості педагога при формуванні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів", 25 листопада - 5 грудня 2015 р. – Київ, 2015. – С.11-12.

16. Моцар М. М. Реалізація умов формування полікультурної компетентності студентів-перекладачів у системі дистанційної форми навчання // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія

та практика інноваційних технологій в контексті глобальних проблем сучасності», 10 березня 2017 р. – Кропивницький, – С. 119 – 111.

17. Моцар М. М. Актуалізація дистанційного навчання у підготовці перекладачів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Роль вищої освіти в соціально-економічному розвитку країни : світовий та національний досвід», 3 - 4 листопада 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 29 -32.

Abstract

Motsar M. M. Formation of multicultural competence of future translators with the use of distance learning technologies. – The manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences for specialization 13.00.04. – Theory and methods of professional education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the research of the problem of formation of multicultural competence of translators by means of information technologies of the controlled from distance studies. The research revealed and theoretically substantiated the pedagogical conditions for the formation of the multicultural competence of the translators (designing the linguistic environment with the help of interactive learning technologies; constructing the learning process for foreign languages on the basis of the dialogue of cultures and updating the subject experience; structuring the educational material on the basis of the modular approach and the complex of intercultural tasks; the amplification of the content of the education of future translators through the courses on the formation of multicultural competencies and the components) and the model of their implementation compiled of the following components: the purpose, objectives, ways of ensuring the effectiveness of training future translators, interpreters' training features, translators' multicultural competence components, criteria, indicators, levels of formatted translators' multicultural competence by means of information technologies of the controlled from distance studies, the result. It is determined that the structure of multicultural competence of future translators

includes value-motivational, cognitive and professional-activity components. The formation of multicultural competence of future translators is determined by high, medium and low levels according to relative indicators. It is experimentally proved the efficiency of pedagogical conditions of the use of information technologies of the controlled from distance studies means in the preparation of future translators.

Keywords: multicultural competence, translator, means of information technologies of distance learning, pedagogical conditions, components of the multicultural competence, methods of forming multicultural competencies.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ	– вищий навчальний заклад
ІТ	– інформаційні технології
ІКТ	– інформаційно-комунікативні технології
ІПС	– інформаційно-пошукова система
ДН	– дистанційне навчання
ТДН	– технології дистанційного навчання
КВЕД	– класифікація видів зовнішньоекономічної діяльності

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
Перелік умовних скорочень	8
ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	19
1.1. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання як педагогічна проблема.....	19
1.2. Сутність і структура полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.....	47
1.3. Розвиток дистанційного навчання як прогресивна технологія підготовки фахівців за кордоном і в Україні.....	63
Висновки до першого розділу.....	82
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	86
2.1. Стан сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.....	86
2.2. Модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання	96
2.3. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності у майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.....	127
Висновки до другого розділу.....	160

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА	
ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ	
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З	
ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО	
НАВЧАННЯ	162
3.1. Організація, методика проведення педагогічного експерименту.....	162
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	179
Висновки до третього розділу.....	199
ВИСНОВКИ.....	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	243

ВСТУП

Актуальність теми. У зв'язку з інтеграцією України у світове співтовариство та розвитком міжнародних відносин помітно збільшився інтерес до вивчення іноземних мов. Із зростанням попиту на фахівців з іноземних мов підвищуються вимоги до ефективності та якості їх підготовки. Інтенсивно ведеться пошук напрямів, методів навчання, їх удосконалення, розробка та впровадження у навчальний процес. Одним із таких напрямів є впровадження дистанційного навчання (ДН) у підготовці майбутніх перекладачів. У сучасному світі роль перекладача стає більш відповідальною і вагомішою, оскільки з посередника, який задовольняє зовнішню потребу спілкування між людьми, розділеними лінгвоетнічними бар'єрами, він перетворюється на фахівця в галузі міжкультурного спілкування, що забезпечує інформаційну діяльність суспільства.

Дистанційне навчання – це форма здобуття освіти, поряд з очною та заочною, за якої в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Основні вимоги до фахової підготовки спеціалістів в умовах дистанційної освіти обґрунтовано в «Концепції розвитку дистанційної освіти України» (2000) [99], у Законі «Про вищу освіту» (2017) [71], в Концепції «Нова українська школа» (2017) [100], в «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» (2005) [155], Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021» (2013) [217], Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [72], Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [98].

Проблема формування полікультурної компетентності перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання зумовлена низкою чинників, серед яких визначаємо такі: *загальні*, пов'язані з тотальною інформатизацією в Україні, що вимагає від фахівців будь-якого профілю

володіння сучасними Інтернет-технологіями для ефективного використання у професійній діяльності; *спеціальні*, зумовлені необхідністю оволодіння перекладачем найсучаснішою науковою та навчальною інформацією з метою досягнення вищого рівня професіоналізму. Знання програмних продуктів, алгоритмів перекладацької діяльності, засобів Інтернет-технологій забезпечать трансформацію існуючої професійної парадигми в якісно новий стан, сприятиме самовираженню та самовдосконаленню майбутнього фахівця.

Теоретичні та практичні основи підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах були у центрі уваги дослідників І. Алексєєвої [5], І. Бахова [15-16], С. Гердінг-Салас [268], Д. Гоудек [270], Є. Долинського [59], М. Князян [88], Т. Кокнової [95], Ю. Колос [96], А. Кутузова [111], Л. Латишева [117], О. Малихіна [127-128], О. Мацюк [132], Р. Міньяр-Белоручева [136], Г. Мірама [137], О. Павлик [167], Р. Тарасенка [213], Л. Тархової [214], З. Підручної [170], А. Хуртадо [278], А. Чужакіна [231], А. Шиби [238], О. Шупти [245] та ін. Світоглядні позиції інформатизації навчального процесу розглядаються у працях зарубіжних учених М. Варшауера [307], Д. Хілмана [274], Д. Коллера [283], Б. Зох і І. Зун [300], Дж. Ундервуд [303], С. Ваттса [308], та ін. Можливості використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі аналізують у своїх дослідженнях Н. Балицька [12], І. Бацуровська [18], Р. Гуревич [55], А. Густирь [56], Н. Жевакіна [66], Т. Коваль [90], К. Кожухов [92], І. Козубовська [94], В. Кремень [108], В. Кухаренко [112], В. Либин-Левав [118], О. Малярчук [129], Н. Морзе [141-142], Н. Муліна [151], Є. Полат [172] та ін.

Використання технологій дистанційного навчання перекладачів є важливою проблемою для формування комунікативних умінь, навичок, що потребує розробки спеціальних програм спілкування між викладачем і студентом за допомогою комп'ютера, коли у студента є можливість

навчитися спілкуватися, висловлювати думки, а не просто отримувати завдання і відсилати результати виконання. Оскільки дистанційне навчання іноземних мов має свою специфіку, обумовлену навчанням різних видів мовленнєвої діяльності, особливої уваги заслуговує дослідження індивідуального стилю спілкування викладача і студентів майбутніх перекладачів саме через їх комунікацію.

Дослідженню проблеми дистанційного навчання приділено увагу за такими аспектами: принципи дистанційного навчання (А. Андреев [7], І. Булах [34], І. Секрет [194], О. Сергієнко [198], Є. Смирнова-Трибульська [207], П. Стефаненко [210], О. Хуторський [222] та ін.); психолого-педагогічні засади дистанційного навчання (Р. Гуревич [55], Ю. Казаков [84], В. Кухаренко [112], Є. Полат [173], С. Сисоєва [200] та ін.); теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у вищій школі (О. Абакумова [1], В. Беспалько [22], О. Бігіч [26], Д. Бодненко [30], Л. Гузь [54], А. Густирь [56], В. Мадзігон [124], М. Моцар [150], Н. Муліна [151], Л. Романишина [185], П. Стефаненко [210], та ін.).

Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти, використання інформаційних технологій у викладанні та вивченні іноземної мови розглянуто у працях В. Краснопольського, Л. Морської [143], Н. Муліної [151], Є. Полат [174], О. Самійленко [189], П. Сердюкова та ін.; зарубіжний досвід дистанційної освіти висвітлено в публікаціях Г. Агейчевої [4], Е. Волкової [38], Г. Козлакової [93], І. Козубовської [94], С. Лук'янчук [122], О. Малярчук [129], О. Мартинюк [131], В. Олійник [162], Т. Пилаєвої [168], О. Сергєєвої [199], І. Травкіна [216], О. Чорної [229], С. Шандрук [233], Р. Шаран [234], Б. Шуневича [244].

Аналіз наукових джерел і педагогічної практики формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів дав можливість виявити *суперечності*, які негативно позначаються на результативності навчально-виховного процесу, зокрема, між зростанням вимог суспільства до

якості підготовки перекладачів, зумовлених необхідністю у таких фахівцях у сучасних умовах і недостатньою методологічною та методичною базами для забезпечення цих вимог, особливо в умовах використання технологій дистанційного навчання; необхідністю щоденного спілкування в системах «студент - викладач», «студент - студент» і обмеженими його можливостями у структурі дистанційного навчання; Інтернет- та комп'ютерним забезпеченням, у тому числі і програмним продуктом студентів дистанційного навчання і реальною готовністю викладачів до здійснення інформаційно-комунікативного навчання.

Незважаючи на наявність праць, присвячених використанню комп'ютера як засобу навчання іноземної мови, використанню технологій дистанційного навчання у підготовці майбутніх учителів іноземної мови у вищих навчальних закладах, до цих пір залишається недостатньо розробленим питання підготовки перекладачів в умовах дистанційного навчання, не визначено систему формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями дистанційного навчання, не розроблена технологія її реалізації й ефективного функціонування.

Актуальність дослідження, необхідність усунення означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилось відповідно до плану загальної науково-дослідної роботи Міжрегіональної Академії управління персоналом «Теоретико-методологічні засади становлення української державності та соціально-виховна практика: політичні, юридичні, економічні та психолого-педагогічні проблеми», що має державний реєстраційний номер 0113U007698.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 28 квітня 2014 року) та узгоджено

в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 25 червня 2014 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити сукупність педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

Мета дослідження зумовила розв’язання таких **завдань**:

1. Дослідити стан розробленості проблеми формування полікультурної компетентності перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у психолого-педагогічній літературі.

2. Визначити сутність, структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів та особливості її формування.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

4. Конкретизувати критерії, показники і рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

5. Розробити модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання, експериментально перевірити педагогічні умови та дієвість моделі.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

Поставлені завдання обумовили вибір **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури та інформаційних Інтернет-ресурсів за проблемою дослідження (для уточнення змісту базових понять проблеми дослідження); вивчення досвіду роботи

викладачів, існуючих педагогічних програмних засобів; аналіз, порівняння, синтез, класифікація теоретичних й емпіричних даних, моделювання (для визначення стану сформованості комунікативних умінь майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання і побудови моделі такого процесу); *емпіричні*: педагогічні спостереження; бесіди, інтерв'ювання та анкетування, методи експертної оцінки (для виявлення готовності перекладачів до формування полікультурної компетентності); педагогічний експеримент (для перевірки ефективності педагогічних умов та моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання); *статистичні*: методи математичної статистики (для опрацювання результатів експериментальної роботи та забезпечення їхньої достовірності).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено педагогічні умови, які сприяють формуванню полікультурної компетентності перекладача засобами дистанційної освіти (урахування особливостей організації мотивованої самостійної діяльності як фактора ефективного дистанційного навчання; налагодження ефективного спілкування між суб'єктами навчання з використанням технологій дистанційного навчання; забезпечення зворотного зв'язку «викладач - студент», «студент -викладач»; використання методу телекомунікаційних проектів у дистанційній освіті); теоретично обґрунтовано та розроблено модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання;

- *визначено і теоретично обґрунтовано* критерії, показники та рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів;

- *удосконалено* змістово-процесуальну основу полікультурної підготовки перекладачів засобами дистанційного навчання;

- *подальшого розвитку* набули методи і форми організації навчального процесу на основі використання технологій дистанційного навчання у підготовці перекладачів у ВНЗ.

Практичне значення дослідження полягає у створенні програми спецкурсу «Основи міжкультурної комунікації»; у написанні методичних рекомендацій для самостійної роботи «Інформаційно-комунікаційні технології в міжкультурній комунікації»; у розробці комплексу тестових завдань для перевірки знань студентів з дисциплін «Лінгвокраїнознавство англomовних країн», «Практика перекладу англійської мови»; навчальних матеріалів з дисциплін «Лінгвокраїнознавство англomовних країн», «Практика перекладу англійської мови», практичне наповнення яких становлять самостійні та індивідуально-творчі завдання, зорієнтовані на активне залучення технологій дистанційного навчання та програмного забезпечення. Дослідницькі матеріали можуть стати цінним науковим джерелом у подальших наукових пошуках з проблеми використання технологій дистанційного навчання у підготовці перекладачів.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 843/1 від 22.12.2015 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-23/213 від 22.02.2016 р.), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка від 3.10.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження були предметом обговорень на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях: *міжнародних*: «Сучасні проблеми управління: перспективні ідеї та технології» (Київ, 2011); «Науковий потенціал 2014» (Київ, 2014); «Вища школа: сучасні тенденції розвитку» (Черкаси, 2015), «Нові тенденції розвитку науки» (Горлівка, 2015), «Роль вищої освіти в соціально-економічному розвитку країни: світовий та національний досвід» (Одеса, 2017); *всеукраїнських*: «Вітчизняна наука на

зламів епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2014), «Актуальні проблеми інноваційних процесів в науці сьогодення» (Кіровоград, 2015), «Теорія та практика інноваційних технологій в контексті глобальних проблем сучасності» (Кропивницькій, 2017).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 15 праць, з яких: 6 статей у наукових фахових виданнях, 2 статті у зарубіжних наукових фахових виданнях, 7 статей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Структура роботи складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань, з них 31 – англійською мовою), 11 додатків, 9 таблиць, 8 рисунків. Повний обсяг дисертації становить 245 сторінок друкованого тексту, основний текст викладено на 182 сторінках.

РОЗДІЛ 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

**1.1. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів
з використанням технологій дистанційного навчання
як педагогічна проблема**

На розвиток суспільства вирішальною мірою впливає багато чинників, найбільш важливим із яких нині є тенденція глобалізації світу. Глобалізаційні процеси, з одного боку, дедалі більше сприяють об'єднанню людства, універсалізації суспільних цінностей і норм, формуванню світової економічної системи, демократизації суспільного життя. З іншого ж боку, подальша уніфікація загострює необхідність збереження локальних культур.

Зміна соціальних та політичних пріоритетів зумовлює зміни у сфері надання освітніх послуг. Так, формування освітньої політики сьогодні вже здійснюється не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети й цілі проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти [175]. Відбувається перехід від виховання громадянина певної країни до виховання громадянина світу, що, в свою чергу, актуалізує необхідність всебічного дослідження аспектів спілкування між представниками різних культур і наукового пошуку умов і засобів формування відповідних умінь та навичок.

Невипадково, в останні роки зростає актуальність досліджень, пов'язаних з питаннями полікультурної взаємодії. У дисертаційних працях науковців, які з'явилися за останні десять років у педагогіці, досліджуються проблеми полікультурної освіти (І. Балицька [12], І. Бахов [14], І. Білецька [27], Л. Гончаренко [48], О. Грива [52], О. Котенко [104], І. Лощенова [120],

С. Лук'янчук [122]), дидактичні аспекти формування навичок полікультурної комунікації студентів у процесі фахової підготовки (І. Бахов [16], Т. Гальчак [44], П. Донець [60], В. Калінін [86], І. Плужник [171], Н. Соболю [208], С. Шехавцова [237], І. Bakhov [257], Е. Bialystok [260], W. Gudkunst [271]), формування соціокультурної компетентності в контексті вивчення іноземних мов (Г. Єлізарова [63], І. Закір'янова [69], Т. Колосовська [97]). Різні підходи до визначення поняття *міжкультурне спілкування*, його структури і процесу формування відповідних навичок розкриті у дослідженнях Л. Гришаєвої, Т. Грушевицької [53], П. Донця [60], А. Садохіна. Публікації Н. Бориско [32], Н. Ішханян [78], Р. Мільруд [135], В. Сафонові [192] відображають особливості полікультурної взаємодії в контексті діалогу культур і цивілізацій.

Як показує аналіз науково-педагогічної літератури, досліджувана нами проблема формування полікультурної компетентності студентів складна як у теоретичному, так і у практичному плані. Теоретична складність пов'язана з глибиною та багатовимірністю основоположних понять, таких як *культура*, *діалог культур*, *полікультурна комунікація*, важливих для розуміння сутності і структури феномену полікультурної компетентності. Практична складність, на нашу думку, полягає у відсутності комплексної системи формування полікультурної компетентності студентів на основі використання інтерактивних методів навчання.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо за необхідне по-перше – проаналізувати поняття *культура*, *діалог культур*, *полікультурна комунікація* і з'ясувати загальну мету процесу формування полікультурної компетентності студентів. По-друге – розглянути процес підготовки студентів до міжкультурного спілкування у рамках вивчення іноземних мов, формування спеціалістів - *медіаторів* культур, підготовки спеціалістів у контексті полікультурної освіти. По-третє – виявити особливості розвитку полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі їх

підготовки до полікультурної взаємодії.

З метою виконання першого пошукового завдання, розглянемо такі поняття, як культура, діалог культур, полікультурна комунікація, звертаючись до різних підходів до їх визначення.

Почнемо з розгляду поняття культура. Класичним вважається тлумачення, надане культурі британським етнологом Едвардом Б. Тейлором, який вважав, що культура є „комплексним цілим, що складається зі знань, віри, мистецтва, моралі, права, звичаїв, а також інших здібностей, які засвоює людина як член суспільства” [299, с.17].

Визначення культурі як інформаційному забезпеченню суспільства надає Ю. Лотман, порівнюючи її з індивідуальним інтелектом окремої людини, який виробляє, зберігає та використовує для рішення різних завдань інформацію, але інформацію соціальну, тобто таку, що міститься у багатьох культурних *текстах*, які створюються за допомогою знаків і знакових систем [119, с. 579].

Голландський соціолог Г. Хофстеде розглядає культуру як колективний феномен, він порівнює культуру з „програмним забезпеченням розуму”, що відрізняє представників однієї групи або категорії людей від іншої [277, с.4]. Науковець розглядає культуру як процес, що засвоюється, а не успадковується. В цьому, на наш погляд, ідеї Хофстеде повторюють ідеї культурно – історичної концепції розвитку особистості, розробленої у 30-х роках ХХ сторіччя російським психологом Л. Виготським. За Л. Виготським, у процесі розвитку і виховання у певному культурному середовищі, кожна людина засвоює регулятиви, відповідно до яких вона вибудовує свою поведінку та діяльність.

Однак, під час теоретичного дослідження зазначеного питання ми встановили, що серед зарубіжних вчених поширені й інші погляди на феномен культури. Як адаптивний механізм розуміють культуру американські вчені Л. Самовар та Р. Портер. Аналізуючи зв'язки між

культурою і спілкуванням, автори акцентують увагу на той вплив, який має культура на структуру мови й мислення, а також на форми діяльності і поведінки. Такі структури стають, за поглядами авторів, моделями для спільних адаптивних дій і стилів поведінки, що дозволяє людям жити в суспільстві в межах даного географічного оточення при даному стані технічного розвитку [297, с.23].

Цікавим, на наш погляд, є порівняння культури з айсбергом, запропоноване М. Берінгера, де, за визначенням науковця, 80% знаходиться під поверхнею води. „Над водою” можна бачити такі артефакти та приклади культури як їжа, одяг, фізичні риси, тощо. „Під водою” ж знаходяться такі невидимі аспекти, як цінності, переконання, відчуття, припущення та стилі спілкування. Взаємодія представників двох різних культур відбувається, за думкою дослідника, перш за все, на рівні невидимої „підводної” частини кожної культури, там, де зустрічаються специфічні для кожного народу норми, цінності, світогляд [262].

У своєму дослідженні також спираємось на тлумачення культури, надане В. Біблером. „Культура – це загальна форма одночасного спілкування й буття людей різних – нинішніх, минулих та майбутніх культур, кожна з якої є загальною формою одночасного спілкування та буття людей” [23, с.261]. Це визначення, на наш погляд, підкреслює комунікативну функцію культури, на яку не вказують попередні дефініції.

У подальшому дослідженні під *культурою* будемо розуміти *єдність соціально набутих і переданих із покоління в покоління значущих символів, ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки що містяться у багатьох культурних текстах; фактором, що зумовлює специфіку людського способу життя і відрізняє представників однієї культурної групи від іншої*.

Більшість дослідників, серед яких варто назвати М. Бахтіна [17], В. Біблера [23], П. Гуревича [55], М. Кагана [82], Н. Маркову [130],

Ю. Хабермаса, Л. Якубинського висловлює думку, що взаємодія культур, розвиток міжетнічних та міжнаціональних відносин базується на їх конструктивному діалозі, який є засобом здійснення комунікації та умовою взаєморозуміння народів.

Тому наступним кроком нашого дослідження є аналіз поняття *діалог культур*.

Однак, на нашу думку, основа сучасних досліджень процесу взаємодії культур була закладена філософською концепцією „діалогу культур” М. Бахтіна – В. Біблера. Дійсно, М. Бахтіну першому належить ідея про діалогічність та амбівалентність всякої культури: „Чужа культура тільки в очах іншої культури розкриває себе повніше та більш глибоко... Один зміст розкриває свою глибину, зустрівшись і торкнувшись іншого, чужого змісту..., між ними починається своєрідний діалог, який долає замкнутість та односторонність цих змістів, цих культур...При такій діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються, а починають взаємно збагачуватися” [17, с.354].

Важливою для розуміння сучасних концепцій міжкультурного спілкування, на наш погляд, також є думка вченого про „поліфонічний діалог”, при якому складається поле „для діяльності рівноправних свідомостей і представлення різних ідей. При цьому, кожна ідея звучить на повний голос, ніким не задавлений і тому здатний виразити всю свою своєрідність в повній мірі” [17, с. 3]. Інакше кажучи, *діалог культур – це проникнення у систему цінностей тої чи іншої культури, повага до них, додання стереотипів, синтез самобутнього й інонаціонального, який веде до взаємозбагачення та входження до світового культурного контексту* [257].

У контексті ж нашого дослідження важливим є розгляд праць з вивчення діалогу та взаєморозуміння між різними культурами, що стало однією з провідних тем у культурологічних дослідженнях, починаючи з 60 -70-х років ХХ сторіччя. Аналізуючи динаміку розвитку культурно-історичного процесу,

М. Каган пов'язує цей феномен з переходом від етапу співіснування відособлених одна від одної соціокультур до етапу їх інтенсивного зближення та скріплення багатьма різноманітними контактами в єдину систему загальнолюдської, світової культури [82].

Одне з ключових для нашого дослідження й розуміння полікультурної компетентності поняття *полікультурна комунікація* також з'являється у 60-70х роках ХХ сторіччя, що пов'язано з об'єднанням досліджень у даній галузі у окремий науковий напрямок.

Слід зазначити, що процес становлення полікультурної комунікації як академічної дисципліни починається з праць Е. Т. Холла. У 60-х роках ХХ сторіччя її вводять до навчальних планів кількох університетів Сполучених Штатів Америки. На європейському континенті полікультурна комунікація, як окремий курс, з'являється пізніше і пов'язана зі створенням Європейського Союзу, коли були відкриті кордони для вільного переміщення людей, капіталу і товарів, а практика спілкування носіїв різних культур висвітлила проблеми взаєморозуміння учасників цього процесу. На такому фоні поступово формується науковий інтерес до вивчення проблем міжкультурного спілкування і на межі 70-80-х років, за зразком США, у деяких західноєвропейських університетах відкриваються відділення полікультурної комунікації (наприклад, університети Мюнхену та Йєни) [272].

Американський антрополог Едвард Т. Холл був першим, хто акцентував увагу наукової спільноти на зв'язок культури і комунікації. У спільній з Г. Трагером праці „Аналіз культур”, науковець представив матрицю культурних вимірів, що складалася з десяти компонентів. Комунікація зайняла в ній одне з найважливіших місць. „Культура – це комунікація, а комунікація – це культура. Кожний комунікативний акт є, з одного боку, носієм культурних кодів, а з іншого – обумовлений ним” [272, с. 9].

Основною метою комунікації з представниками інших культур, за

Е. Т. Холлом, є спроба зрозуміти себе та свої культурні уявлення у ситуації контрасту і відмінності з іншою культурою, а процес полікультурної комунікації – є процесом сприйняття подібностей або відмінностей в інших культурах, а також визнання вихідних принципів власної культури, яка, за висловом Е. Холла, є „прихованою культурою” [272, с. 8].

Д. Мацумото провів аналіз відмінностей полікультурної та внутрішньокультурної комунікації у своїй роботі „Психологія і культура”. Однією з характеристик, що відрізняє полікультурну комунікацію від внутрішньо-культурної, за визначенням автора, є двозначність правил, завдяки яким здійснюється інтеракція. Через широкий вплив культури на всі аспекти комунікативного процесу, вважає дослідник, ми не можемо бути впевненими в тому, що правила, якими користуються два представники різних культур, ідентичні. Така невизначеність відбувається як на вербальному, так і на невербальному рівнях взаємодії. Полікультурну комунікацію психолог розглядає як процес читання закодованого послання, де першим кроком є декодування (та зниження невизначеності), а другим – інтерпретація декодованого повідомлення та реакція на нього [286].

До сфери вербальної комунікації відносять полікультурну комунікацію німецькі лінгвісти К. Кнапп та А. Кнапп – Поттхофф, розглядаючи її як „міжособистісну взаємодію між представниками різних груп, що відрізняються одна від одної багажем знань та мовленнєвими формами поведінки, характерними для всіх членів кожної з цих груп”. Французькі дослідники в галузі комунікації і соціальної психології Ж. Ладмираль і Е. Лип'янський також погоджуються з тим, що феномен полікультурної комунікації належить до сфери вербальної комунікації. За їх поглядами, доступ до любой культури, особливо до іншої культурної ідентичності, здійснюється через мову

Німецький дослідник теорії комунікації Г. Малетцке відзначає, що полікультурна взаємодія виникає, коли партнери по спілкуванню є

представниками різних культур і усвідомлюють „чужорідність” партнера по комунікації. Такої ж думки дотримується російська дослідниця І. Халеєва, яка пропонує наступне визначення: полікультурна комунікація – це сукупність специфічних процесів взаємодії партнерів по спілкуванню, які належать різним культурам та мовам і які усвідомлюють те, що кожний з них є „іншим”, розуміють „чужорідність”, „інаковість” свого партнера по спілкуванню [219, с.13].

Незважаючи на те, що наведені вище визначення полікультурної комунікації були зроблені у контекстах різних галузей та підходів, ми можемо виокремити деякі спільні характеристики.

Отже, полікультурна комунікація характеризується такими особливостями:

- 1) це – інтеракційний процес;
- 2) учасники цього процесу мають різні культурні біографії (різні свідомості);
- 3) належність до різних культур зумовлює культурні відмінності на мовленнєвому, дискурсивному, змістовому та поведінковому рівнях, що значно впливає на процес взаємодії представників різних культур.

У подальшому, під полікультурною комунікацією будемо розуміти *процес взаємодії між представниками різних культур, у якому явно чи неявно проявляються культурні відмінності, що впливає на наслідки комунікативного акту*. При цьому, спираючись на проведений нами аналіз вищезначеного феномену, робимо висновок про те, що *основною метою формування полікультурної компетентності є підготовка майбутніх перекладачів до участі у інтеракційному процесі з представниками різних культурних біографій, що зумовлює різницю на мовленнєвому, дискурсивному, змістовному, поведінковому рівнях і значно впливає на результат такої взаємодії*.

За аналізом Б. Єрасова, на сьогодні у теорії полікультурної комунікації

склалися два основних підходи – інструментально-прагматичний та пояснювальний. Інструментально-прагматичний підхід розглядає механізми адаптації іммігрантів з різних регіонів до умов інших країн. У рамках цього підходу досягнуті значні результати у розробці теорій і методик дослідження культурного шоку, механізмів комунікації та адаптації, специфіки мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників різних культур, впливу цінностей та стереотипів на процес міжкультурного спілкування [64, с.443-444].

Інший підхід, до представників якого можемо віднести Г. Богину, Г. Єлізарову, Ю. Караулова, Ф. Клакхон і Ф. Стродбек, І. Халеєву, Г. Хофстеде, спрямований на дослідження особистісних змін, що відбуваються у результаті зустрічі з „іншим”, розвиток здатності до полікультурної комунікації та формування *особистості – посередника між культурами*. Важливим для цього підходу є специфічне сприйняття міжкультурних відмінностей. Так, позитивне ставлення до існування різниць між культурами, в рамках цього підходу, вважається показником оволодіння необхідними навичками та набуттям здатності до міжкультурної взаємодії, а динаміка розвитку полікультурної комунікації передбачає неперервний розвиток й удосконалення якості спілкування, формування позитивного ставлення до відмінностей з метою росту взаєморозуміння культур [64, с.444].

Потрібно відзначити, що поняття культура, діалог культур, різні концепції полікультурної комунікації було поширено на процес організації навчального процесу Українських вузів. Детально це питання розглядається нами у статті [255]. Зокрема, ми робимо акцент на вирішенні методологічних питань професійної підготовки спеціалістів у рамках викладання іноземних мов; на процес підготовки спеціалістів - *медіаторів* культур; на підготовку спеціалістів у контексті полікультурної освіти.

Перша спроба розкрити поняття *міжкультурна комунікація* у контексті

викладання іноземних мов (також зустрічаємо у літературі крос – культурна комунікація) була зроблена американськими вченими М. Канале та М. Свейном у 1980 році. В своїх роботах дослідники використовували ідеї Д. Хаймса щодо формування комунікативної компетенції при оволодінні мовами, доповнюючи його модель поняттям *соціолінгвістична компетенція* – здатність до правильного вживання мови в залежності від контексту спілкування [280, с. 8].

В Європі перша спроба належить Ж. ван Еку який, зокрема, аналізує вплив вивчення іноземної мови на загальний розвиток учнів. У схемі полікультурної комунікації Ж. ван Ека вперше фігурують такі поняття, як „соціальна компетенція”, „розвиток автономії” і „формування соціальної відповідальності”. Сама модель полікультурної комунікації, розроблена науковцем, складається із шести компетенцій – мовної, соціолінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, *соціокультурної* та соціальної. Щодо соціокультурної компетенції, згідно поглядам Ж. ван Ека, будь-яка мова поміщена у соціокультурний контекст, що зумовлює різницю між „системами координат” вивчаючого іноземну мову та носія мови. Соціокультурна компетенція припускає певне знайомство із цим контекстом [306].

Нещодавно серед науковців почали набирати сили дискусії навколо так званої культури з малої „к” (культури поведінки та культури спілкування). Багато авторів (М. Байрам, Н. Склярєнко, О. Тарнопольський, С. Тінг-Тумі, А. Фантіні) наголошують на тому, що культура поведінки є найменш практично поданим аспектом при вивченні іноземних мов. Такий підхід створює ситуацію, коли „живі мови” вивчаються як „мертві”. Щоб подолати таке становище, у методику викладання мов було уведено поняття „моделі поведінки та спілкування” (*communicative behavioral patterns*), до якого увійшли моделі мовленнєвої поведінки, моделі немовленнєвої поведінки та стилі громадського життя [215, с. 23].

Дослідниця С. Тер-Мінасова також підкреслює, що для подолання мовного бар'єру при взаємодії з іноземцями недостатньо володіти мовою спілкування, для цього потрібно, перш за все, подолати культурний бар'єр. Ефективність спілкування, на погляд дослідниці, залежить від таких чинників, як умови і культура спілкування, використання правил етикету, знання невербальних форм вираження, наявність глибоких фонових знань й багато іншого [216, с.27].

Інша група вчених, до яких належить Г. Богина, Г. Єлізарова, Ю. Караулов, І. Халеева відстоюють ідею про формування культурно-мовної особистості (або мовної особистості), під чим розуміють „сукупність здібностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні” [с.69] і вводять поняття *медіатор культур* – мовна особистість, яка через вивчення іноземних мов пізнає особливості різних культур, а також особливості *взаємодії* між цими культурами [219, с.184].

Різним аспектам полікультурної освіти присвячені праці таких авторів, як І. Бахов [15], Л. Воротняк [ ], Л. Гончаренко [48], Г. Захарова [73], О. Котенко [104], Н. Маркова [130]. Досліджуючи процес формування культури міжнаціональних відносин студентів, Н. Маркова вказує на такі явища, як „етнозорієнтована особистість”, „менталітет толерантності”, „інтелект міжнаціональних відносин”. „Етнозорієнтована особистість”, за визначенням дослідниці, є особистістю, зорієнтованою на національну культуру, загальнолюдські цінності та міжкультурний діалог. „Менталітет толерантності” – здатність і готовність етнозорієнтованої особистості приймати ідеї, думки та погляди, які відрізняються від особистих; проява поваги, розуміння та визнання різноманітних культур. Під формуванням „інтелекту міжнаціональних відносин”, науковець має на увазі здатність особистості розуміти відмінності, проявляти конструктивність, емпатію, синтонність, асертивність, як передумову раціональних дій у міжнаціональних контактах [130, с. 20].

Для реалізації цієї мети, за поглядами вищезначених дослідників, полікультурна освіта студентів має бути втілена у цілісну систему, у якій використовується не тільки принцип інтегративності, але й гуманно - особистісно - зорієнтований компонент. Така освіта повинна впливати на свідомість студентів, формувати досвід поведінки, полікультурну компетентність, значущі особистісні якості, такі, як толерантність. При цьому, освітній процес повинен здійснюватися на основі *інтеграції полікультурного потенціалу зі змістом вищої професійної освіти*, до якої необхідно ввести полікультурні доміанти (етнокультурні знання, компетентності, розвиток крос - культурної грамотності) Ефективність цього процесу, за висновками науковців, полягає у визнанні полікультурності, як педагогічного пріоритету, готовності та здатності викладачів прилучати студентів до культур та мов через усвідомлення цінностей та особливостей національних культур і діалогову взаємодію [130].

Підсумовуючи проведений нами теоретичний аналіз процесу підготовки майбутніх перекладачів до полікультурної взаємодії, приходимо до наступних висновків:

- донедавна традиційний підхід до формування у студентів навичок міжкультурного спілкування, який спирався на припущення, що будь-який суб'єкт діяльності, партнер по спілкуванню є носієм певного менталітету, мислення якого „відлито” у формі рідної мови (В. фон Гумбольдт, Л. Щерба) на сучасному етапі визнано обмеженим.

- сучасному фахівцю вже недостатньо володіти комунікативною компетенцією, або соціокультурною компетенцією. Нині є потреба у розвитку полікультурної компетентності та формування фахівця - *медіатора культур* - людини, що володіє знаннями про типи культур та способи взаємодії між ними, здатна побачити схожості та відмінності і проаналізувати їх з позицій властивих ним цінностей, звичаїв та традицій, здатна використовувати свої знання для досягнення взаєморозуміння з

представниками інших культурних суспільств. Така людина може переглянути свої погляди та пріоритети, при цьому не втрачаючи власної культурної ідентичності [149, с.11];

- очевидним стає використання міжкультурного підходу до освіти взагалі, і до вивчення іноземної мови зокрема.

На нашу думку, в Україні вже склалося законодавче підґрунття для розвитку полікультурної компетентності студентів, доказом чого є Закон України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України”, у якому передбачається сучасна підготовка молоді до життя у демократичному суспільстві, виховання освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, полікультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання [72, с. 4]. Отже, процес гуманізації освіти в Україні спрямовано на „виховання людини з гуманістичним світоглядом і такими властивостями, як цілісність особистості, миролюбність, добросердечність, самостійність мислення, здатність до вибору в оцінках і вчинках, толерантність до іншої думки, уміння вести діалог на основі рівних прав, взаєморозуміння і взаємоповаги” [72, с.7].

Особливі вимоги до сформованості полікультурної компетентності ставляться до фахівців, які працюють у сфері міжнародних зв'язків, зокрема, перекладачів.

При виконанні професійних обов'язків перекладач бере участь у міжнародних виставках, у переговорах з закордонними партнерами. До перекладача сьогодні висуваються істотні вимоги, зокрема:

- бути здатним функціонувати в складному, невизначеному середовищі, що характеризується постійними змінами;
- уміти одержувати й інтегрувати інформацію через полікультурні фільтри;
- розуміти специфіку зарубіжних культур і прагнення інших націй та

відповідно адаптувати прийняття власних рішень та власну поведінку [16].

Слід зазначити, що окремі аспекти підготовки сучасних перекладачів досліджувалися вітчизняними і російськими вченими.

Теоретичні роботи таких вчених-педагогів, як Т. Гальчак, Є. Долинський, А. Кутузов було спрямовано на вивчення особливостей формування культури професійного спілкування у майбутніх перекладачів [44; 59; 111]. Морально-етичні принципи та норми в діяльності менеджерів та їх вплив на функціонування організацій в цілому наведено в працях М. Галицької [43]. Певної уваги заслуговує підхід вчених, який ґрунтується на визначенні вимог до розвитку спеціальних умінь, особистісних якостей та розробки нових методик, способів реалізації професійно-особистісного потенціалу. Цей підхід знаходить обґрунтування у працях Л. Васильченко, Л. Володарської-Золи, Л. Долинської, О. Пономарьова, В. Шепель. Проблема моральних аспектів формування культури ділових відносин знайшла відображення в працях Л. Бурдейної, О. Пономаренко, Н. Чабан. Питання формування іншомовної соціокультурної компетенції розглядаються, зокрема, в роботах М. Богатирьової, Р. Гришкової, Н. Замкової, В. Калініна, В. Сафонової, В. Топалової [86; 192; 221, 236].

Подальший аналіз питань підготовки майбутніх перекладачів до участі у міжкультурній взаємодії розкрив ще один напрям, який безпосередньо передбачає формування навичок з полікультурної комунікації, а саме теоретичні курси та практичні тренінги з крос-культурного менеджменту, які розробляються у працях вітчизняних дослідниць В. Буніної, Н. Тодорової, та представників західної наукової думки – Ф. Тромпенаарса, Ч. Хемпден-Тернера, Г. Хофстеде. [276, 277].

Розгляд особливостей формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача передбачає характеристику відповідних понять, що є складовими його фахової підготовки. З огляду на це, у процесі фахової підготовки майбутніх перекладачів переважає компетентнісний підхід до

навчання, тому він є одним з ключових понять нашого дослідження.

Метою освіти є не тільки здобуття знань, формування умінь, а й розвиток певних якостей особистості, формування ключових компетенцій, які повинні підготувати студентів до подальшої професійної діяльності [24, с. 407], тобто сформувати їх компетентність.

Основи компетентнісного підходу було закладено у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, І. Зимньої, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, у яких компетентнісний підхід повинен замінити систему обов'язкового формування знань, умінь і навичок набором компетентностей, які формуватимуться у студентів на основі оновленого змісту в процесі їхньої діяльності [186; 221; 228].

Сутність компетентнісного підходу передбачає, у першу чергу, зміну формулювання цілей навчання, представлення їх і очікуваних результатів навчання у вигляді сукупності компетенцій, що відображають різні рівні професійних завдань. Компетентнісний підхід можна охарактеризувати і як спробу поєднати професійну освіту і потреби ринку праці, оскільки цей підхід пов'язаний із замовленням на освіту з боку роботодавців – тих, кому потрібен компетентний фахівець. Тобто, компетентнісний підхід – це підхід, при якому результати освіти визнаються значущими за межами системи освіти [92, с. 100].

Компетентнісний підхід оновлення освіти спрямований на розвиток компетентностей тих кого навчають на основі принципів фундаментальності, універсальності, інтегративності, варіативності, практичної спрямованості і становлення базових компетентностей [93].

Так, Г. Селевко визначає компетентнісний підхід як поступальну переорієнтацію освітньої парадигми з переважною передачею знань і формуванням навичок для створення умов оволодіння комплексом компетенцій, що визначають потенціал, здібності до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-

політичного, ринково-економічного та інформаційно-комунікаційного простору [195].

А. Хуторської стверджує, що для сучасного етапу освіти актуальна проблема між соціальним і особистісним замовленням на освіту. І для досягнення оптимального поєднання соціального і особистісного замовлення на освіту необхідно впроваджувати компетентнісний підхід [221].

Компетентнісний підхід вимагає від організатора навчального процесу застосування такої методики навчання, яка забезпечувала б студента не лише знаннями, вміннями й навичками, але й певним досвідом професійної діяльності, прищеплювала б упевненість у власних силах та готовність брати на себе відповідальність за свої рішення [6, с. 54].

Н. Московська розвиває ідеї компетентнісного підходу [144]. Вона вважає, що у педагогічній науці сформувалися принципи комунікативного підходу:

- діагностичність, тобто орієнтація на досягнення діагностувального результату, що виявляється в поведінці і мисленні;
- комплексність, міждисциплінарність – врахування як освітніх так і зовнішніх, соціальних впливів;
- багатофункціональність – компетентність не може бути охарактеризована одним вмінням чи властивістю, вона є здатністю до вирішення сукупності завдань [144, с. 200].

У контексті запровадження компетентнісного підходу починають активно розвиватися поняття «компетенція» і «компетентність».

«Компетентність» та «компетенція» були предметом наукових досліджень багатьох учених. Найвідоміші праці Н. Бібік, [25], С. Гончаренка [48], І. Закір'янова [69], Н. Кузьміної [109], А. Маркової [130], О. Овчарук, О. Пометун [176], З. Підручної [170], О. Хуторського [221], що становлять основу досліджень цих явищ.

Беручи до уваги той факт, що в спеціалізованій літературі поняття

«компетентність» трактується неоднозначно і часто переплітається з «компетенцією», вважаємо за доцільне насамперед дати визначення цих понять, прослідкувавши їх еволюцію та розвиток.

Поняття «компетентність» розглядається як набір знань, умінь, навичок, як сукупність фахових, професійних якостей, властивих фахівцеві, рівня яких повинен досягти кожен індивід, що опановує професією [43, с. 102]. Отже, компетентність розуміється як складник професіоналізму.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень у галузі професійної підготовки фахівця (О. Овчарук [124], О. Пошетун [176], О. Хуторської [223], М. Чошанов [230]) свідчить, що поняття «компетентність» визначається як готовність на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки.

Сучасний перекладач повинен бути професійно-компетентним у своїй діяльності. Часто науковці тлумачать поняття «компетентність», розглядаючи той чи інший його аспект, що є підставою для певного узагальнення та визначення кількох основних поглядів трактування аналізованого терміну.

Розглянемо ці тлумачення більш детально:

– *компетентність як характеристика особистості* є ширшою за поняття знання, уміння, навички. Як зазначає О. Пошетун, компетентність – це характеристика, що дається людині внаслідок оцінювання ефективності її дій, спрямованих на вирішення певного кола значущих для певного співтовариства завдань [176];

– *компетентність як здатність до чогось*. Експерти програми «DeSeCo» (Definition and Selection of Competencies) тлумачать цю дефініцію як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що

можна мобілізувати для активної дії [58].

Російські дослідники С. Шишов та В. Кальней вважають, що компетентність – це здатність діяти на основі здобутих знань. Компетентність передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань [240, с. 20];

– компетентність як поєднання, набір знань, умінь, навичок тощо. Французький педагог Ж. Перре, подібно до трактувань в останніх публікаціях ЮНЕСКО, визначає це поняття як поєднання навичок та умінь, які особистість може використовувати в різних ситуаціях і контекстах та під час опанування нових ситуацій.

На думку О. Пометун, компетентністю людини можна називати спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь і навичок, становлення яких відбувається у процесі навчання, і які дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати та розв'язувати, незалежно від контексту (ситуації), проблеми, що властиві певній сфері діяльності. Компетентна людина застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань. Управління власною діяльністю призводить до підвищення або модифікації рівня компетентності людини. Отже, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Рівень компетентності є рівнем діяльності, необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату [176, с. 34].

Відомими є погляди російських педагогів В. Краєвського та О. Хуторського, які характеризують компетентність у визначеній галузі як поєднання відповідних знань і здібностей, що дають підставу обґрунтовано робити висновки про цю сферу та ефективно діяти в ній. Компетентність – набуття, володіння людиною відповідною компетенцією, яке охоплює його особисте ставлення до неї та предмета діяльності [221, с. 43];

– компетентність як спроможність. Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, та освіти International Board of

Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI), поняття компетентності визначене як спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності [281, с. 10];
International

– компетентність як мета і результат навчання. Компетентність трактується як здатність (інтелектуальне новоутворення) до певної діяльності, дій у житті, сформована на основі отриманих знань, умінь, навичок і способів діяльності, для вирішення теоретичних і практичних завдань [281, с. 121].

Великого поширення в науковій літературі набуло визначення компетентності як «сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію», що було запропоновано С. Гончаренком [48, с. 110].

Аналіз поглядів науковців щодо визначення сутності поняття «компетентність» дає підстави констатувати про велике різноманіття думок учених стосовно цієї проблеми, що також засвідчує високий рівень її актуальності для сучасної освіти. Ми погоджуємося з поглядом дослідниці Н. Гончарової [49, с. 85], яка вважає компетентність інтегральною особистісною характеристикою, а компетенцію – її структурним елементом. Професійна компетентність перекладача визначається сукупністю різних компетенцій: загальнокультурною, загальнолінгвістичною, комунікативною, психолого-педагогічною, предметно-методичною й інформаційно-технічною [49, с. 63].

Поняття «компетенція» також визначається вченими по-різному, але, на нашу думку, усі аналізовані трактування мають спільну основу. Поняття компетенції пов'язується з сукупністю повноважень, прав і обов'язків будь-якого органу або посадовця. Словник іншомовних слів пояснює поняття

«компетенція» (від лат. *competentia*) – як приналежність за правом, коло повноважень якого-небудь органу або посадової особи; коло питань, в яких певна особа має знання і досвід.

У таблиці 1.1 можна проаналізувати визначення поняття компетентності різними авторами.

Таблиця 1.1

Підходи різних авторів до визначення поняття компетентності

Автор	Підхід	Визначення поняття «компетентність»
В. Кричевський	Акмеологічний	Наявність знань для успішної діяльності, усвідомлення ролі цих знань для практики, набір операційних умінь, здатність творчо підходити до професійної діяльності
С. Гончаренко	Акмеологічний	Сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію
Г. Несен, Л. Сохань, І. Єрмаков	Суб'єктний	Специфічна здатність, яка дає змогу розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях життя
О. Пометун	Системний	Це спеціально структурований набір знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання

Уперше термін «компетенція» почав використовувати Н. Хомський. Аналізуючи процеси засвоєння граматичної будови рідної мови, Н. Хомський дійшов висновку, що в основі мовної поведінки та комунікативної діяльності людини є знання основних лінгвістичних категорій (універсалій) і здатність конструювати для себе граматику – правила опису речень, що сприймаються

в мовному середовищі. Ці знання мають емпіричний характер, є імпліцитними, формуються в онтогенезі, часто не усвідомлюються носіями мови і функціонують як лінгвістична інтуїція, але саме вони дають змогу людині розуміти необмежену кількість речень і висловлювань. Ці знання та здібності вчений назвав компетенцією [265, с. 220].

Найбільш відомим є визначення компетенції як сукупності знань, умінь, навичок, способів дії та ставлень особистості у ракурсі певного предмета, галузі знань, що складає зміст будь-якого навчального предмета в школі, визначають її як сукупність знань, умінь, навичок і способів діяльності, які формуються у студентів у процесі навчання і слугують засобом досягнення цілі навчання – формування компетентності. Компетенція в мовному аспекті – це сукупність знань, умінь, навичок і способів діяльності, які формуються у процесі вивчення мови і які забезпечують оволодіння нею [63].

Ми узагальнили різні погляди на термін та визначили основні напрямки його тлумачення. Для узагальнення напрацювань науковців щодо вивчення названого терміну визначили основні напрями його представлення:

У контексті лінгводидактики іноземної мови В. Костомаров, О. Митрофанова, Ю. Пассов констатують, що компетенція характеризує певний рівень володіння мовою і передбачає три взаємопов'язані види компетенцій: мовну (лінгвістичну), мовленнєву і комунікативну. Інший підхід полягає в тому, що виділяється предметна компетенція, яка формується у процесі засвоєння мови; вона складається з компетенції лінгвістичної, комунікативної та країнознавчої [113];

– *компетенція як здатність*. Український дослідник К. Баханов вважає, що компетенція – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанням [13, с. 43];

– *компетенція як «готовність до...»*. Н. Бібік трактує компетенцію як соціально закріплений освітній результат. Тобто компетенції можуть бути означені як реальні вимоги до засвоєння студентами сукупності знань,

способів діяльності, досвіду ставлень з певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі. Дослідниця передає поняття «компетенції» через усталені поняття: «готовність до...», «здатність до ...» [25];

– компетенція як коло питань чи повноважень. [224].

- компетенція як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що стосуються певного кола предметів і процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності щодо них [106, с. 230].

Отже, можемо відзначити різне тлумачення вчених понять «компетенція» і «компетентність», але більшість науковців їх не ототожнюють.

Л. Черепанова слушно підкреслює, що розмежування понять «компетенція» – «компетентність» є не тільки правомірним і доцільним, але й перспективним, оскільки дасть можливість сформуувати загальну модель випускника навчального закладу, в основі якої буде лежати не система знань, умінь, навичок і способів діяльності, тобто компетенція, а компетентність як результат пізнавальної навчальної діяльності студента на виході з навчального закладу [226].

У наш час студенти і науковці широко використовують інформаційно-технічні засоби для обміну інформацією, дистанційного навчання, спілкування з компетентними особами стосовно наукових проблем, над якими вони працюють. Це стало невід'ємною частиною сучасного навчального процесу. Відповідно до цього вчені виділяють інформаційну компетентність, без якої неможливе формування професійного працівника.

М. Князян визначає інформаційну компетентність як одну з ключових для сучасного перекладача, її ознаками виступають:

– сприяння доступу фахівця до електронних носіїв інформації, озброєння його сучасними технологіями вирішення проблем на рівні

концептуалізації, проектування та втілення найбільш ефективних варіантів розв'язання задач;

- можливість застосування знань та вмінь, що входять до структури цієї компетентності та які визначають інформаційну культуру особистості, в будь-якій сфері життєдіяльності майбутнього перекладача;

- активізація аналітичного, критичного, рефлексивного мислення (при аналізі інформації) у конструюванні власних варіантів перекладу тексту, розвиток духовної, інтелектуальної, емоційно-мотиваційної сфер особистості через забезпечення доступу до найновітніших досягнень світової культури, а також активізація розвитку інших ключових компетентностей шляхом залучення студента до прогресивних надбань філологічної науки, представлених на електронних носіях, у мережі Інтернет тощо [88, с. 342].

Інформаційна компетентність сама по собі не є новою. Багато сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених займаються дослідженням питань її сутності, структури та змісту (А. Белкін, Є. Ковальова, Д. Митрофанов та ін.).

Так, слідом за А. Белкіним [21] під інформаційною компетентністю ми розуміємо знання, вміння, навички, способи дії в галузі роботи з професійно-значущою інформацією (пошук необхідної інформації, її подальший аналіз, обробка, зберігання, обмін) на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційна компетентність представлена аналітичним і комп'ютерним компонентами.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов, у якому об'єктом навчання є мовна комунікативна діяльність, функціональні властивості мови і мовлення, є дуже важливим у підготовці перекладачів. Комунікативний підхід охоплює вивчення прагматичних аспектів комунікації, співвідношення мовних одиниць із діяльністю людини, вивчення стратегій і тактик комунікантів. Такий комунікативний підхід до навчання мов дає можливість викладачеві навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії,

використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування [248, с. 101].

У зв'язку з цим науковці почали виділяти поняття «комунікативної компетентності». Під комунікативною компетентністю розуміють здатність здійснювати спілкування за допомогою мови, правильно використовувати систему мовних норм і обирати комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування. Існують різні думки з приводу того, що має бути складниками комунікативної компетентності.

Уперше термін «комунікативна компетентність» запровадив у науковий ужиток Д. Хаймз, визначивши його як «знання, що забезпечують індивіду можливість здійснення функціонально-спрямованого мовленнєвого спілкування, тобто того, що необхідно знати тим, хто говорить, для досягнення успіху в комунікації у середовищі іншомовної культури» [280, с. 267]. Дослідник вважав, що це поняття об'єднує граматичну (правила мови), соціально-лінгвістичну (правила діалектної мови), дискурсивну (правила побудови змісту висловленого) і стратегічну (правила підтримки контакту) компетенції [280, с. 270].

У документі «Сучасні мови: вивчення, викладання, оцінка. Загальноєвропейська компетентність» (Страсбург, 1996), структура комунікативної компетентності була представлена у такому складі: лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, соціокультурна, соціальна і стратегічна компетенції [268].

На думку О. Хуторського, комунікативна компетентність виступає загальною метою професійної підготовки майбутніх перекладачів [221, с. 23].

До комунікативної компетентності О. Волченко відносить мовленнєву компетенцію, яка складається з комунікативної компетенції аудіювання, комунікативної компетенції читання, комунікативної компетенції говоріння, комунікативної компетенції письма. Таким чином, комунікативна компетентність майбутніх перекладачів є інтегруючим компонентом їхньої

полікультурної компетентності під час навчання у ВНЗ і розглядається як «інтегровані професійні знання, навички, вміння та якості, що забезпечують ефективне виконання комунікативної функції у професійній діяльності та сприяють їхньому подальшому самовдосконаленню й самореалізації у ній» [39, с. 25].

М. Галицька зазначає, що комунікативна компетентність – це здатність здійснювати мовну діяльність засобами мови, що вивчається, правильно використовувати систему мовних норм і обирати тактику комунікативної поведінки відповідно до цілей і ситуації спілкування у межах тієї або іншої сфери діяльності. У її основі закладено комплекс знань, навичок й умінь, що дозволяють брати участь у мовному спілкуванні в його продуктивних і рецептивних видах [43, с. 92]. М. Галицька визначає наступні компетенції:

1) *лінгвістична компетенція*, яка означає сукупність знань про систему мови, про правила функціонування одиниць мови, а також здатність користуватися цією системою для розуміння чужих думок і висловлювання власних думок в усній і письмовій формах у різних ситуаціях спілкування;

2) *комунікативна компетенція* означає знання способів формулювання думок за допомогою мови, що забезпечують можливість організувати і здійснити мовну дію (реалізувати комунікативний намір) і вміння користуватися такими способами у процесі сприйняття і використання мови в усній і письмовій формах у різних ситуаціях спілкування;

3) *соціокультурна компетенція* означає знання студентами національно-культурних особливостей соціальної і мовної поведінки носіїв мови: їх звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії і культури країни, здатність користуватися такими знаннями в процесі спілкування;

4) *стратегічна (компенсаторна) компетенція*, яка є комбінацією інтелектуальних прийомів і зусиль, способів для пошуку виходу зі скрутного становища, коли студент не має у своєму розпорядженні необхідних мовних засобів і шукає їм заміну;

5) *дискурсивна компетенція* (від фр. *discours* – мова) – це знання особливостей, властивих різним типам дискурсів, а також здатність студента використовувати певні стратегії для конструювання й інтерпретації тексту, тобто здатність породжувати дискурси в процесі спілкування. Найпоширенішими типами дискурсів під час спілкування є: доповідь, повідомлення, презентація, обговорення, опитування тощо [43, с. 93].

Узагальнене визначення поняття комунікативної компетентності подано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «комунікативність» (комунікативна компетентність) у психолого-педагогічній літературі

Автор	Зміст
Є. С. Кузьмін, В. Є. Семенов	– орієнтованість у різних ситуаціях спілкування, заснована на знаннях і чуттєвому досвіді індивіда; – здатність ефективно взаємодіяти з навколишніми, за-вдяки розумінню себе та інших при постійному видозміненню психічних станів, міжособистісних стосунків та умов соціального оточення
Ю. М. Жуков, Л. А. Петровська	– адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, в ситуації та завданні; – готовність та вміння налагоджувати контакт; – система внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій
Ю. С. Крижанська	– знання, уміння та навички конструктивного спілкування
М. К. Кабардов, Є. В. Арцишевська	– система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікаційної дії у певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії;

	– здатність налагоджувати необхідні контакти з іншими людьми
А.М. Богуш	– комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, ініціативність спілкування
В.О. Сластьонін	– обізнаність людини, певна система знань, практичних мовленнєвих умінь і навичок, мовленнєвих здібностей людини; – конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, які людина набуває під час природної соціалізації, навчання і виховання
Н. В. Кузьміна, М. В. Кухарев	– здатність до продуктивного спілкування в обмежених та продиктованих умовах.

Сьогодні багато спеціалістів зазначають, що сучасна освіта повинна проводити підготовку фахівців на новій, концептуальній основі, у межах компетентнісного підходу, із застосуванням новітніх комп'ютерних досягнень та дистанційних технологій навчання, який вимагає від організатора навчального процесу застосування такої методики навчання, яка забезпечувала б студента не лише знаннями, уміннями та навичками, але й певним досвідом професійної діяльності.

У нашому дослідженні ми робимо акцент на формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. В основі навчання майбутніх перекладачів повинен бути комунікативний підхід, що дає можливість викладачеві навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування.

Узагальнене визначення складових комунікативної компетентності різними дослідниками подано у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Визначення структури комунікативної компетентності різними авторами

Автор	Складники комунікативної компетентності
Ф. Шарков	– уміння спілкуватися; готовність до спілкування
І. Серьогіна	– уміння вступати в комунікацію; володіння вміннями оперувати смисловою комунікацією
Н. Завініченко С. Макаренко	– здатність орієнтуватися у ситуаціях спілкування; знання; досвід
О. Балим	– комунікативні здібності; комунікативні вміння; комунікативні знання
В. Введенський	– емоційна стійкість; екстраверсія; здібність конструювати прямий та зворотній зв'язок; – уміння слухати; делікатність; уміння нагороджувати

Таким чином, полікультурна компетентність майбутніх перекладачів постає як «інтегровані професійні знання, навички, вміння та якості, що забезпечують ефективне виконання комунікативної функції у професійній діяльності та сприяють їхньому подальшому самовдосконаленню й самореалізації у ній» [16].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми формування полікультурної компетентності дозволяє зробити наступні висновки:

1. Загальною метою процесу формування полікультурної компетентності є підготовка майбутніх фахівців до участі у інтеракційному процесі з представниками різних культурних біографій, що зумовлює різницю на мовленнєвому, дискурсивному, поведінковому рівнях і значно впливає на результат такої взаємодії.

2. На сучасному етапі, у практиці вітчизняної педагогіки спостерігаємо

визнання необхідності не тільки і не стільки розвивати лінгвістичні знання, уміння та навички, або енциклопедично засвоювати країнознавчу інформацію, скільки формувати спеціаліста – культурного посередника (або медіатора культур), що, в свою чергу, передбачає поширення рамок викладання культури на інші дисципліни та інтеграцію міжкультурного потенціалу зі змістом вищої професійної освіти.

3. Високий попит на професію перекладача, що спостерігається зараз в Україні, забезпечується відповідними змінами у процесі підготовки фахівців у сучасних українських ВУЗах. При цьому, на фоні зростання кількості досліджень, пов'язаних з підготовкою майбутніх перекладачів, виявлено недостатню кількість робіт, спрямованих на аналіз формування у студентів цього напрямку полікультурної компетентності.

4. Серед особливостей, що впливають на підготовку майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, визначаємо функціонування в складному, невизначеному середовищі; необхідність одержувати й інтегрувати інформацію через полікультурні фільтри; розуміння специфіки зарубіжних культур та відповідне прилаштування власних рішень та зміни власної поведінки.

5. Феномен полікультурної компетентності у майбутніх перекладачів потребує подальшого розгляду з метою виявлення його сутності і структури.

1.2. Сутність і структура полікультурної компетентності майбутніх перекладачів

Формування навичок спілкування є актуальною проблемою сучасної освіти. До недавнього часу вимоги до особистості щодо культури спілкування загалом задовольнялися традиційними засобами оволодіння нормами, правилами та вміннями спілкуватися, що відбувалося в процесі використання особистістю соціальних ролей. Нині суттєво змінилися вимоги до культури спілкування людини як учасника комунікативної взаємодії, що

зумовлено глобалізацією, урбанізацією, науково-технічним прогресом, стрімким розвитком інформаційних технологій.

Поняття полікультурної компетенції часто пов'язують з міжкультурною комунікацією, яку деякі автори розглядають як сукупність різних форм відносин і спілкування між індивідами та групами, що належать до різних культур [27; 31; 33; 43; 53; 89; 95; 97; 144].

Положення М. Бахтіна про людину як унікальний світ культури, що вступає у взаємодію з іншими особистостями-культурами, яка створює себе у процесі такої взаємодії і впливає на інших [17], дає підстави порушувати питання про те, що визначальним у культурі спілкування сучасної людини є її здатність взаємодіяти з будь-якою людиною як з представником іншої культури.

Кожній людині властива своя культура з притаманними їй цінностями, причому культури різних людей знаходяться в одній площині, існують в одному соціальному часі і просторі, але існують достатньо автономно [15;].

З цього випливає, що професійне спілкування майбутніх перекладачів зумовлене міжкультурним спілкуванням, що базується на механізмі взаємодії з представником іншої культури. Такий підхід зумовлює мету навчання спілкування – навчання долати міжкультурні бар'єри у міжособистісній взаємодії, для чого використовуються природні та штучні бар'єри спілкування. Під бар'єрами міжособистісного спілкування розуміються всі свідомі і несвідомі труднощі загально психологічного і соціально-психологічного характеру, які виникають між індивідами, що вступають у міжкультурну взаємодію одне з одним [132; 136; 137; 147].

До методики викладання іноземних мов поняття полікультурна компетенція увійшло як показник сформованості здатності людини ефективно брати участь у міжкультурній комунікації і як важлива категорія нової парадигми [104].

Спілкування можна навчитися лише в процесі спілкування і завдяки

спілкуванню [186]. Отже, навчальний процес повинен моделювати полікультурне спілкування як діалог культур. У результаті формуються змістові і тактичні основи повноцінної полікультурної комунікації, тобто адекватного розуміння і взаємодії між учасниками комунікативного акту, які належать до різних культур. Адже саме різниця культур, невміння орієнтуватися в них через необізнаність у культурних особливостях є основним бар'єром під час спілкування і у взаєморозумінні між людьми, навіть якщо вони користуються однією мовою.

Полікультурна комунікація є адекватним взаєморозумінням учасників комунікативного акту, які належать до різних культур. Якщо люди володіють однією мовою, вони не завжди можуть правильно зрозуміти одне одного, через міжкультурні відмінності. Підвищення рівня комунікації, спілкування між різними людьми можна досягти за умови чіткого розуміння і реального врахування чинника міжкультурної взаємодії [16].

З появою полікультурної дидактики виникає нова термінологія і відбувається уточнення взаємозв'язку між комунікативною компетенцією та усвідомленням деяких аспектів національної культури [161]. Таким чином, з'являється поняття „культурна компетенція”, що відображає зумовленість комунікації національною культурою і якому протиставляється „міжкультурна компетенція”, яка передбачає здатність взаємодіяти, спілкуватися у полікультурному контексті. Акцентуємо увагу на зазначених термінах тому, що вони розширюють і уточнюють суть основного поняття, зокрема полікультурна компетенція розглядається як частина іншомовної комунікативної компетентності й визначається як здатність адекватно і гнучко поводити себе в ситуаціях зіткнення з діями, позиціями та очікуваннями представників інших культур. Зважаючи на те, що ми розглядаємо проблему полікультурної компетентності в межах вивчення іноземної мови студентами вищих закладів освіти, то аплікація зазначених вище положень на педагогічний процес дозволяє зробити припущення:

викладач завжди виступає у ролі представника культури тієї країни, мова якої вивчається, коли культура певним чином відображається на його мовленні і мовленнєвій поведінці. Це означає, що вузівський процес вивчення іноземної мови можна розглядати як полікультурне спілкування з усіма його особливостями, оскільки мовна, соціальна і комунікативна компетенції одного з суб'єктів (викладача) завжди більш висока, ніж іншого (студента). Отже, у такому спілкуванні частково актуалізується поняття полікультурної компетенції [16].

На думку багатьох дослідників, володіння лише іноземною мовою є недостатнім у вирішенні проблеми полікультурної взаємодії, і тим самим стимулювало появу галузі „Полікультурна комунікація”, що представляє нову парадигму взаємодії культури і комунікації [2; 27; 31; 33; 48; 53; 69; 104; 152; 170].

Процес полікультурної комунікації представляє собою взаємодію культур на основі символів, що відображають семіотичний код, тобто мовні та немовні знаки. У цьому сенсі мовні знаки відображають національну специфіку і, з точки зору іншого народу, можуть розглядатися як іншомовна культура.

Група зарубіжних дослідників С.Клане, Т. Йошіда, Г. Тріандіс та ін. [266; 268; 271; 279; 285; 290; 309] дотримуються визначення міжкультурної комунікації, у якій відображені ознаки культури, виділені Д. Кондоном, і зазначають, що міжкультурна комунікація складається з взаємодії між людьми різних культур, у ході якої комуніканти виявляють свій досвід, знання і цінності.

У прикладному аспекті міжкультурну комунікацію пізніше почали ширше визначати як *здатність здійснювати спілкування в різному культурному оточенні*, включаючи представників різних статей, етнічних і расових груп, які працюють в одній корпорації або підприємстві.

Серед існуючих теоретичних парадигм комунікативного простору,

сформованих у межах психологічних, лінгвістичних, соціологічних, філософських теорій [179:193], ми виділили найпростішу модель процесу комунікації, яка має принаймні три елементи: відправник, тобто джерело інформації; повідомлення – інформація, що передається; одержувач, кому інформація адресована. Відправник і реципієнт постійно міняються ролями. Якщо між учасниками спілкування з'являється активний діалог, то вони можуть по чергову виступати відправниками і отримувачами інформації.

Автор більш складної моделі комунікації Р. Якобсон доводить, що одержувач сприймає представлену відправником інформацію, декодує її, тлумачить повідомлення, співвідносячи його контекст із власною системою понять, і, нарешті, демонструє своє розуміння чи нерозуміння повідомлення відправникові. Комунікативний вплив відбувається лише за наявності єдиної чи подібної системи кодифікації і декодифікації у комунікатора і реципієнта [16]. Цю модель комунікації можна представити наступним чином з урахуванням ролі перекладача-посередника. (Рис. 1.1)

Рисунок 1.1

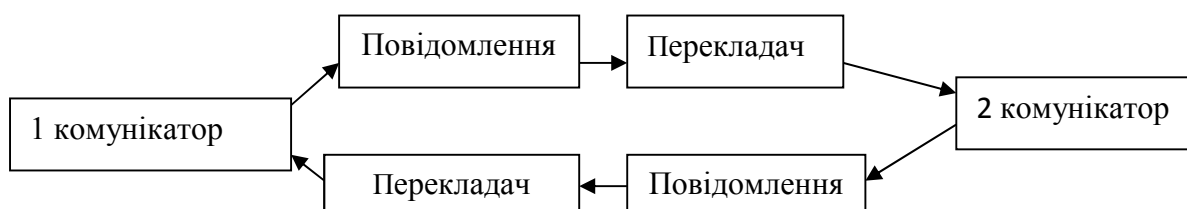

Рисунок 1.1. Модель комунікації – зворотний зв'язок . (Р. Якобсон)

У ролі зворотного зв'язку виступає будь-яка інформація, яку людина отримує від реципієнта взаємозв'язку. Він може бути прямим або опосередкованим, негайним або лонгитюдним, апаратним і особистісним (вербальним і невербальним, оціночним і нейтральним, емоційним і описовим, нейтральним, інтерпретативним).

Аналіз літератури виявив наявність кілька підходів до визначення полікультурної компетентності, які відображають її сутність, зміст та

структуру. Дослідник Д. Мацумото вважає полікультурно-комунікативну компетентність здатністю здійснювати ефективну комунікацію в полікультурному контексті [286].

С. Клане (Clanet, С.) визначає полікультурну компетентність як здатність успішно розвиватися і захищати власні інтереси в іншій культурі. Її можна здобути лише при безпосередньому контакті з іншою культурою [266: 27].

Здатність до критичного мислення щодо власної культури і самого себе є найкращим підґрунтям для формування полікультурної компетентності. Особистість зі сформованою полікультурною компетентністю знаходить рівновагу між власною ідентичністю та переконаннями, з одного боку, і переглядом своїх позицій і належності до рідної культури, з іншого боку. Ця нестабільна рівновага може виконувати подвійну роль: бути потужним джерелом енергії творчості, але також може стати причиною глибокої кризи внаслідок „роздвоєння” між двома культурами і різними цінностями.

Оскільки метою навчання іноземних мов на сьогодні є підготовка мовної особистості до продуктивного міжкультурного спілкування, результатом такої підготовки має бути здатність майбутнього перекладача будувати спільний з співрозмовником іншої культури зміст того, що відбувається, базуючись на знаннях про відмінності культур і вміння обговорювати ці відмінності, виступаючи посередником між культурами, і змінювати власне ставлення до них. Втілення цієї здатності є полікультурною компетенцією майбутнього перекладача.

А. Флай Сент Марі (Flay Sainte Marie, А.) виокремлює полікультурну компетентність серед інших основних компетенцій: соціальної і міжособистісної, що охоплюють здатність установлювати й підтримувати відносини, спілкуватися; розуміння думки іншого і переживання емоцій, які він відчуває (емпатія); здатність до спільної роботи, кооперації; самостійність дій, що не заважають самовираженню іншого.

Зазначені здатності мають підкріплятися здатностями когнітивного порядку (уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати тощо).

Специфіка полікультурної компетентності може бути визначена як здатність, що дозволяє формувати *уміння аналізувати й розуміти* ситуації міжособистісного та міжгрупового контакту з носіями різних культур і *уміння керувати цими ситуаціями спілкування*. Ідеться про здатності дистанціюватися від ситуації конфронтації під час контакту з іншими культурами, щоб уміти зорієнтуватися в процесі спілкування і уміти керувати ними [16].

А. Флай Сент Марі визначає здійснення полікультурної компетентності в термінах „*savoir penser*” (уміння розмірковувати), та „*savoir agir*” (уміння діяти). Перший термін „*savoir penser*” поєднує комплекс теоретичних знань:

- орієнтування в соціокогнітивних процесах, які породжують стереотипи і забобони;
- засвоєння/оволодіння концептами культури, які супроводжують процес зміни ідентичності;
- порівняльне вивчення базових цінностей різних культур (правила, цінності, коди тощо);
- розуміння соціально-економічних та політичних реалій міжнародних відносин.

Другий термін „*savoir agir*” означає здатність до метакомунікації (здатність разом аналізувати), що відбувається в ситуації спілкування: залагодження конфліктів та неприємних ситуацій, створення атмосфери співробітництва.

Вивчаючи проблеми міжкультурної комунікації, Д. Мацумото аналізує трикомпонентні моделі полікультурної компетентності Шпіцберга і Гудікунста. Шпіцберг розробив модель, яка синтезує та інтегрує чинники міжкультурно-комунікативної компетентності за трьома компонентами:

- індивідуальною системою – характеристиками учасників інтеракції, що полегшують міжкультурну комунікацію;
- епізодичною системою – характеристиками учасників інтеракції, які сприяють спільним атрибутам компетентності;
- відносною системою – характеристикам, які дають людям можливість переносити свої навички міжкультурно-комунікативної компетентності на різні ситуації та контексти [271].

Фахівці з теорії комунікації М. Люстиг, Дж. Коестер, Г. Ховел виокремлюють такі основні компоненти: *когнітивний* (загальнокультурологічні та культурно специфічні знання); *афективний* (мотивація, почуття інтенції, відкритість, інтерес до нового; *поведінковий* (практичні вміння адекватної, ефективної поведінки в ситуаціях міжкультурної взаємодії). [286].

Х.Браун визначає такі складові полікультурної компетентності: 1) особистісну (Я-концепція, саморефлексія, відкритість); 2) комунікативну (знання особливостей вербальної та невербальної поведінки, уміння керувати процесом комунікації, емпатія); 3) психологічну (уміння пристосовуватися, долати власні негативні реакції на інші культури); 4) знаннєву (цінності, норми, традиції, звичаї) [263].

М. Тома (Thomas, M) розглядає полікультурну компетентність як досвід спільної міжкультурної співдії, співподії, синергії. Образно кажучи, це свого роду міст між культурами, а рух цим мостом і є процесом здобуття полікультурної компетентності. Вона ґрунтується на пережитому особистістю та проаналізованому досвіді міжкультурного спілкування та на усвідомленні відображення цього досвіду. Це перехід від побоювання чужого і несхожого (яке має глибоке коріння в нашій свідомості) до відкритості, до взаємного збагачення іншим досвідом, до спільного розвитку, до „багатоголосного” суспільства. М. Тома описує процес оволодіння полікультурною компетентністю як процес становлення, який послідовно

проходить різні етапи взаємного пізнання. Спочатку під час зустрічі з іншою культурою виробляється захисний механізм, потім „препарування” чужого способу життя, „розрізування його на шматки”, залишаючись при цьому спостерігачем, і, нарешті, у разі успіху переходить у відкритий процес відкриття і міркуванням над іншим досвідом [302].

М. Байрам пропонує в якості компонентів полікультурної компетентності виокремлювати знання (про себе та інших, про індивідуальну та соціальну інтеракцію), навички і відносини. Навички пов’язані з умінням інтерпретації і співвіднесення явищ своєї і інших культур. До першої групи входить готовність визначати рівень етноцентризму, а також сфери нерозуміння, помилки в інтеракції й уміння пояснити їх. Інша група навичок пов’язана з готовністю і здатністю індивіда відкривати щось нове, отримувати знання про іншу культуру і здатність оперувати цими знаннями [264].

Аналіз праць Ван Ека [306] дозволив виокремити в іншомовній комунікативній компетенції елементи, що складають сукупне визначення полікультурної компетенції: лінгвістичний, соціолінгвістичний, дискурсивний, стратегічний, соціокультурний і соціальний [264].

Таким чином, до *структури полікультурної компетентності майбутнього перекладача* входять діяльнісні здатності особистості: успішне посередництво в полікультурних контактах, уміння аналізувати міжкультурні ситуації, уміння критично мислити. Формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача передбачає насамперед духовний розвиток. Метою формування зазначеної компетентності є підготовка майбутнього перекладача до повноцінного функціонування в інокультурі, розвиток його здатності аналізувати іншу культуру, адекватно реагувати на досвід цієї культури, разом з тим полікультурна компетентність може бути реалізована лише за умови толерантності до представників іншої культури.

Отже, полікультурна компетенція аналізується за якісним компонентом,

що вноситься до кожного блоку іншомовної комунікативної компетенції. Полікультурна компетентність не має аналогії з комунікативною компетенцією носіїв мови й може бути властива тільки *міжкультурному комунікантові* – мовній особистості, яка вивчає мову як іноземну.

Однією з особливостей полікультурної компетентності майбутнього перекладача є те, що її формування починається не з нуля, а навчання нової мови і культури відбувається на базі рідної культури, проте це не означає, що процес навчання повинен повторювати путь соціалізації носіїв мови: потрібно збагачувати культурну компетенцію студента, перетворюючи її на полікультурну компетентність [16].

На підставі здійсненого аналізу структури полікультурної компетентності різних дослідників можна зробити висновок, що варіативність виділених компонентів полікультурної компетентності залежить від того, як розглядається полікультурна компетентність у ролі ключової чи спеціальної.

Виходячи з мети нашого дослідження, *полікультурна компетентність майбутніх перекладачів розглядається нами як єдність її компонентів: мотиваційно-ціннісного, лінгвокраїнознавчого, афективного, конативного.*

Мотиваційно-ціннісний компонент посідає чільне місце у структурі полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Підставою для виокремлення мотиваційного компонента стало положення про те, що мотивація є рушійною силою навчальної діяльності. *Мотиваційно-ціннісний* компонент полікультурної компетентності містить внутрішні (свідомі й несвідомі) потреби до пізнання, вивчення іншої культури, порівняння з рідною культурою, а також ціннісні орієнтації, на основі яких будується поведінка індивіда в ситуаціях міжкультурного спілкування: адаптивність, сприйнятливність, відкритість, взаємодія, прийняття як реакція без засудження й навішування ярликів, самосприйняття, толерантність до невизначеності у відповідь на можливі непередбачувані умови міжкультурного спілкування,

суб'єктність, стійка моральна позиція по відношенню до рідної мови й рідної культури, демократичні цінності, свободи тощо.

Лінгвокраїнознавчий компонент полікультурної компетентності містить сукупність загальнокультурних знань, умінь та навичок, засобів діяльності, потрібних для пізнання інокультурної дійсності, а також культуро-специфічних знань, умінь та навичок з іноземної мови. Майбутній перекладач зі сформованою полікультурною компетентністю повинен володіти вміннями та навичками побудови й розпізнавання культурно-специфічних норм висловлювань професійного характеру (з урахуванням лінгвокраїнознавчих та соціокультурних особливостей); варіювання мовленнєвого висловлювання у відповідності з комунікативними стратегіями; соціокультурного і лінгвістичного коментування професійних понять, концептів, змісту, лінгвістичних особливостей текстів професійної співвіднесеності; спілкування в різних галузях людської діяльності (транскультурні уміння); варіювання й коригування мовленнєвої та немовленнєвої поведінки у варіативних культурно-специфічних професійних ситуаціях, з використанням відповідних комунікативних стратегій і тактик: вибору адекватних форм професійної взаємодії; розуміння змісту іншомовного автентичного тексту професійного профілю для збагачення професійної міжкультурної компетентності.

Афективний (емоційний) компонент передбачає наявність наступних якостей: *міжкультурна сприйнятливість*, як центральний елемент у структурі полікультурної компетентності, оскільки вона відображається на взаємовідносинах: сприйнятливі до міжкультурних відмінностей люди схильні отримувати задоволення від взаємостосунків з представниками іншої культури і почувають себе зручно серед людей іншої національності [275].

- *емоційна спрямованість*, яка інтегрує систему особистісних смислів, ціннісних орієнтацій, мотивів і потреб, які регулюють емоційну поведінку,

відображають психологічну установку на розвиток емоційної культури як особистісно-необхідного і внутрішнього прийнятого переконання;

- *міжкультурна уважність*, чуттєве сприйняття і тлумачення культурних відмінностей, оскільки всі труднощі міжкультурної комунікації відбуваються саме через неприйняття міжкультурної різниці;

- *емоційна експресивність*, що передбачає емоційний відгук, яскравість емоційних переживань;

- *емоційна саморегуляція* – уміння регулювати свої емоції, упоратися з конфліктами тощо. У комунікативній майстерності майбутнього перекладача виявляються багато його навичок, передусім навички емоційно-психологічного саморегулювання. Емоційно-психологічна саморегуляція налаштовує на спілкування у відповідних ситуаціях;

- *емоційна ідентифікація* – уміння розуміти партнера на основі співпереживання, уміння поставити себе на місце партнера, в основі якого знаходиться легкість, гнучкість емоцій, здатність до наслідування. Розуміння інших зазвичай визначено розумінням самого себе;

- *емоційна чутливість* – здатність відчувати й розуміти стан іншої людини через усвідомлення власних переживань. Емоційна чутливість виявляється в тому, що особистість легко, швидко, гнучко, емоційно реагує на різні впливи та емоційні прояви оточуючих;

- *емпатія* – здатність розуміти психологічний стан інших людей, співпереживання, яка створює базу толерантності на основі емоційного відгуку, ідентифікації з іншими, контролю над власними емоційними проявами, упевненості в собі, що блокує жорстокість, агресію, допомагає краще зрозуміти світ іншої людини;

- *протистояння ксенофобії*, негативним стереотипам.

Конативний (поведінковий) компонент полікультурної компетентності характеризується поважним, дружнім, доброзичливим ставленням, виявом зацікавленості по відношенню до інших людей; умінням взаємодіяти,

умінням іти на компроміси, співробітництво; характеризується *інтерактивністю*, орієнтованої на встановлення відносин, а не тільки на вирішення завдань; *полікультурністю*, готовністю до засвоєння інших культур і здатністю збереження своєї культури та її збагачення за рахунок визнання й прийняття іншої культури; *комунікативністю* – здатністю вербально та невербально передавати й отримувати інформацію іншій людині або групі людей за допомогою відповідної поведінки; *відкритістю*, непередбаченістю, самоконтролем (умінням бачити себе збоку, критично оцінювати себе й досягати поставленої мети), відповідальності; *соціальністю*, умінням налагоджувати контакти, у тому числі професійні; означає здатність працювати спільно в різних галузях; *толерантністю*, яка виступає передумовою багатокультурності.

Українські науковці [52; 80] визначають толерантність не як пасивне покірне терпіння, а активну моральну позицію й психологічну готовність до терпимості задля позитивної взаємодії.

Толерантність можна трактувати як духовне взаємопроникнення індивідів, співчуття труднощам та радощам життя іншого, емоційну співучасть у його житті [52].

Толерантність проявляється в прагненні досягти взаємоповаги, розуміння, узгодження різних інтересів і точок зору без застосування тиску в умовах міжкультурного, у тому числі професійного середовища на основі консенсусу, комунікативного стилю співробітництва, гнучкості (відсутності жорсткості й догматичності в поведінці, безконфліктність), некатегоричності суджень (здатність не судити інших), здатності досягати компромісів за рахунок вибору ефективних мовленнєвих засобів.

Таким чином, толерантна поведінка, важливою складовою якої є емпатія, – це якість особистості, яка забезпечує вміння долати протиріччя й забезпечувати безконфліктне спілкування, не демонструвати екстремальні емоції, які блокують комунікацію, уникати нетерпимості, ворожості,

негативних стереотипів, ксенофобії, бути закритим, етнокультурно сенситивним, і на основі цих компонентів уміти швидко адаптуватися й вільно орієнтуватися у міжкультурному просторі.

Отже, *конативний (поведінковий) компонент* полікультурної компетентності майбутніх перекладачів є інтегративним, у якому виявляються інші компоненти, оскільки він характеризує індивідуальний міжкультурний досвід студента, що містить міжкультурні знання, міжкультурну спрямованість, ефективні технології добування, застосування і оперування знаннями в контексті міжкультурної комунікації з метою продуктивної взаємодії. Цей компонент передбачає компетентну міжкультурну поведінку відповідно до ціннісних орієнтацій та норм, властивих сфері певного типу культури [170].

Представлені компоненти полікультурної компетентності є вимірювальною характеристикою засвоєння полікультурною компетентністю як сукупності її базової, ключової і спеціальної складових.

Процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів загалом визначається як цілеспрямований, організований, педагогічно керований процес прищеплення студентам ціннісної орієнтації на перекладацьку діяльність, професійно важливих мотивів цієї діяльності, розвиток професійних здібностей і потреб особистісної самореалізації в обраній професії.

На цьому етапі дослідження можемо визначити *полікультурну компетентність перекладача як інтегративне утворення, яке об'єднує знання, вміння й особистісні якості, які формуються з метою досягнення позитивної взаємодії, взаємозбагачення та входження до світового культурного контексту і розвиваються впродовж життя в процесі спілкування з представниками двох або більше культур, та її структуру як сукупність соціального, полікультурного, аутопсихологічного, когнітивного, інформаційно-технологічного, персонального, комунікативного компонентів.*

Зупинимося на особливостях професійного спілкування майбутніх перекладачів.

Необхідність у діяльності перекладача виникає в тому випадку, якщо людей, котрі бажають поспілкуватися, розділяє мовний бар'єр. Для нашого дослідження важлива позиція Л. Латишева, який вважає перекладача «мовним посередником», а професійну перекладацьку комунікацію – взаємодією мовного, культурного, особистісного, психологічного компонентів. [117, с. 12].

Дослідження українських науковців присвячені різним видам компетентності перекладачів (І. Бахов, К. Кожухов, О. Куца, З. Підручна, Н. Соболев, Л. Тархова, О. Шупта), у яких професійна компетентність перекладача розглядається як характеристика особистості, здатність та готовність практично досліджувати у своїй роботі різні види необхідних умінь [16, 92; 170; 208; 214; 238; 245].

І. Халєєва наголошує, нині перекладач-професіонал стає не допоміжною, а швидше центральною фігурою міжнародного спілкування і взаєморозуміння [219]. Р. Міньяр–Белоручев зауважує, що компетентність перекладача не обмежується мовною та мовленнєвою компетенціями. Переклад буде повноцінним, якщо перекладачеві вдалося пізнати глибину культури того народу, на знання мови якого він претендує. [136, с. 11].

Як свідчить дослідження І. Бахова, незалежно від ступеня вільного володіння іноземною мовою перекладач весь час переключається з однієї мови на іншу. Він виконує дві ролі: „отримувача” та „генератора”. У цьому сенсі перекладач є посередником між двома різними мовами та культурами із власним сприйняттям дійсності, ідеологією та світоглядом [16].

Під час перекладу перекладачі приймають такі важливі рішення:

- відтворювати *форми* (синтаксис і лексикон) чи ідею (семантичний зміст) оригіналу;

- зберегти *стиль* оригіналу чи застосовувати інший стиль, зберігати чи відхиляти *форму* тексту мови-джерела;

- зберігати *історично стилістичний аспект* оригіналу чи перетворювати в сучасну форму;

- створювати текст, який читається як *оригінал* чи як переклад;

- додавати чи пропускати слова, фрази, речення чи намагатися перенести все з джерела до кінцевої мови.

Проаналізувавши дослідження науковців і визначаючи полікультурну компетентність як професійно-особистісну характеристику, ми розглядаємо структуру полікультурної компетентності в сукупності таких складових: *лінгвокраїнознавчого, мотиваційно-ціннісного, афективного і конативного компонентів*.

Таким чином, проведений аналіз сутності, структури, змісту полікультурної компетентності дослідження вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів і лінгвістів дає нам можливість уточнити поняття «полікультурна компетентність перекладача», яке ми розуміємо як:

- інтегративну якість особистості майбутнього перекладача, пов'язану зі здатністю і готовністю до міжкультурного спілкування, яке базується на орієнтуванні на загальнолюдські цінності, - сформованість комплексу міжкультурних знань, умінь, навичок та способів діяльності в ситуаціях міжкультурної комунікації, міжкультурної чутливості і емпатії, що виявляється в компетентній поведінці й дозволяє досягати продуктивної міжкультурної взаємодії, - професійно значуще оволодіння міжкультурною складовою іншомовної компетенції.

Нами зроблено висновок, що полікультурна компетентність перекладача є організованою сумою характеристик, що виступає комплексом суб'єктивних властивостей, специфічних тільки для професійної перекладацької діяльності. Цей комплекс формується у майбутніх перекладачів в процесі їхньої підготовки до професійної діяльності. При

цьому для розуміння мовної картини світу представнику іншої культури в процесі міжкультурної комунікації потрібно оволодіти культурними кодами – відомостями про відмінності і схожості норм, ціннісних орієнтацій, правил поведінки в різних культурах, закономірностями розуміння смислу іншого мовлення і оформлення іншомовного висловлювання. Формування здатності до міжкультурної поведінки при цьому вимагає засвоєння механізмів залучення до іншого менталітету й мовної картини світу на основі реальної комунікації в іншокультурному середовищі.

Разом з тим вважаємо за необхідне в структурі полікультурної компетентності перекладача виділення ще одного компонента, що є відображенням вимог до сучасного фахівця – інформаційну компетенцію. На підтвердження цього висновку, слід зазначити, що ядром професійної діяльності перекладача є комунікація, яка в свою чергу представляє обмін інформацією між індивідами за допомогою загальної системи символів. Саме інформація в різних її видах є об'єктом діяльності перекладача. З вступом людства в епоху інформаційного суспільства зросла роль електронних комунікаційних систем, в зв'язку з чим з'явилося багато нових явищ, таких як віртуальні переговори, віртуальна угода, телеобмін, віртуальна конференція. Оскільки усе це нові, особливі види комунікації, перекладач повинен бути готовий до здійснення професійної діяльності в дистанційних умовах «віртуального простору».

1.3. Розвиток дистанційного навчання як прогресивна технологія підготовки фахівців за кордоном і в Україні

Початок ХХІ століття характеризується активними пошуками нових форм, технологій і засобів навчання. У цьому як основу модернізації освіти розглядають інформаційні технології. Існуючий досвід упровадження технологій дистанційного навчання у системі підготовки спеціалістів свідчить, що однією із основних є проблема готовності студентів до навчання

у нових умовах дистанційно, оскільки при безсумнівній перспективності різноманітних форм і моделей дистанційного навчання спостерігається недостатня якість цього навчання.

Ідеї інтеграції дистанційного навчання у педагогічну практику була предметом дослідження таких дослідників, як Г. Козлакова [93], І. Козубовська [94], В. Кремень [107-108], В. Кушнір [115], В. Либин-Левав [118], В. Мадзігон [124], О. Малихін [127], О. Мацюк О. [132], П. Стефаненко [210].

Проблемам удосконалення навчально-виховного процесу, зокрема, інформатизації освіти, присвятили роботи такі вчені, як О. Абакумова [1], В. Бадер [11], К. Баханов [13], О. Гончарова [49], Д. Джога [57] та ін.

Дослідники дають різноаспектне визначення дистанційному навчанню. Наведемо кілька визначень поняття «дистанційне навчання», що відображають різноманітні підходи до його розуміння.

У широкому значенні дистанційне навчання – це форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом або вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, магнітофонних, аудіо- та відеокасет, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи телефаксу [48, с. 92].

У вузькому значенні дистанційним навчання – це навчання за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій. Так, А. Малихін дистанційним навчанням в умовах сучасного ВНЗ вважає форму навчання, коли спілкування між викладачем і студентом відбувається за допомогою специфічних засобів Інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність [127]. А. Веремчук зазначає, що дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [36].

На думку Е. Ковальнової, дистанційне навчання – це нова організація навчального процесу, яка базується на принципі самостійного навчання студента; середовище навчання характеризується тим, що студенти, в основному, а часто і зовсім віддалені від викладача у просторі або в часі, але мають можливість у будь-який момент підтримати діалог за допомогою засобів телекомунікації [89, с. 44];

Більш широке визначення ДН представлено С. Сисоєвою, яка визначає його як навчання на відстані, яке здійснюється за допомогою сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у реальному часі (чат, відеозв'язок, телефон), або асинхронно (телеконференція, електронна пошта), а педагогічна взаємодія в системі «викладач–учень» і пересилання відповідного навчально-методичного забезпечення відбуваються за допомогою сучасних інформаційних засобів [201].

У дослідженні С. Яшанова дистанційне навчання характеризується як універсальна гуманістична форму навчання, яка базується на використанні широкого спектру традиційних і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій і технологічних засобів, які створюють умови вільного вибору для студента навчальних дисциплін, і відповідають стандартам діалогового обміну з викладачем, при цьому процес навчання не залежить від розташування студента у просторі і часі [249].

В. Кухаренко визначає дистанційне навчання як форму здобуття освіти, поряд з очною та заочною, за якої в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях; дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, які забезпечують надання студентові основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання; можливість самостійної роботи для засвоєння матеріалу, оцінку знань і навичок студентів у процесі навчання; дистанційне навчання –

набуття знань і вмінь шляхом інформатизації та навчання з використанням усіх технологій, а також інші форми навчання на відстані [112, с. 86];

Наступне визначення дистанційного навчання дає О. Хуторської: дистанційне навчання – це електронний варіант очного або заочного навчання, що адаптує традиційні форми занять та паперові засоби навчання в телекомунікаційні. [220, с. 28].

Дослідниця Є. Полат вважає, що дистанційне навчання слід відрізнити від програм заочного навчання та самонавчання. Заочна та дистанційна форми навчання мають тільки одну спільну рису: викладач та студенти перебувають на відстані, а у програмах самонавчання немає (як у дистанційного навчання) спілкування між викладачем та студентами [172].

Отже, виходячи з визначень науковців, можна виокремити основні характерні *ознаки дистанційного навчання*:

- дистанційне навчання – це форма організації освіти, заснована на використанні персональних комп'ютерів, електронних посібників і засобів комунікацій, що пропонують якісно нову технологію навчання;

- студенти і викладачі віддалені одне від одного у просторі і часі, але можуть спілкуватися за допомогою засобів телекомунікації. Надання доступу до навчальних матеріалів і рекомендацій по роботі з ними відбувається у зручному місці і часі, що дозволяє знизити частку аудиторних занять у загальному навантаженні студентів, звільнити час для більш активної самостійної роботи, реалізуючи індивідуалізацію навчання. [66].

Основними *перевагами дистанційного навчання* у порівнянні з традиційним навчанням можна відзначити наступні:

- передові освітні технології навчання;
- наближення процесу навчання до місця перебування студента.
- індивідуалізація навчання;
- зручний графік роботи;
- зручна система консультування;

– доступність різних джерел знань та інформацій навіть без відвідування навчального закладу;

Подальший розвиток дистанційного навчання в Україні відбувається з упровадженням нових технологій і комп'ютеризації навчального процесу, створенням мережі регіональних дистанційних центрів, вивчення більшої кількості дисциплін за допомогою дистанційних технологій.

На думку В. Кременя, дистанційне навчання – це реакція на зовнішні зміни в світі – стрімкий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій, підвищення динаміки його соціально-економічного розвитку світу в умовах глобалізації [106, с. 6].

Дистанційне навчання в Україні регулюється прийнятими законодавчими актами України та постановами Кабінету Міністрів України (КМУ) – Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [72], Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні (2000) [99], Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні (2010) [98], Постановою КМУ «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» (2015) [179].

У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» [99] розкрито сутність названих технологій. Так, педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів з структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді. Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку [99].

У «Національній Доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» закладено підвалини розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти [155].

В Україні дистанційне навчання стає особливо актуальним у зв'язку з гострою потребою у масовій підготовці і перепідготовці кадрів, які здатні ефективно працювати в умовах ринкової економіки. Соціологічні опитування випускників середніх шкіл України показали, що близько 65 % мають бажання продовжувати навчання і отримати вищу освіту. Однак існуюча система вищої освіти і наявні заклади вищої освіти не завжди можуть підготувати компетентного працівника лише за допомогою традиційних засобів навчання [154].

Н. Думанський визначає технологію дистанційного навчання як сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння ним певного масиву знань [62]. Дослідник умовно поділяє сучасні технології дистанційного навчання на три великі категорії: неінтерактивні (друковані матеріали, аудіо- та відеоносії), засоби комп'ютерного навчання (електронні навчальні посібники, системи тестування) і відеоконференції. Н. Думанським запропоновано класифікацію інформаційних технологій дистанційної освіти:

1) *презентаційні технології*: книги (електронні книги та друковані матеріали); електронні тексти та публікації; комп'ютерні навчальні програми; мультимедія; телебачення; радіо; віртуальна реальність та моделювання; електронні підтримуючі системи;

2) *технології доставки*: радіотрансляція; аудіо-носії; телетрансляція; відеозаписі; CD-ROM; DVD (цифрові відео диски); інтернет, інтранет;

3) *технології взаємодії*: телеконференції; електронна пошта; групова

мережа [62].

Поділяємо думку А. Малихіна, що більш широкому розгортанню дистанційного навчання сприяє кредитно-трансферна система, де самостійна робота студентів є провідною. Учений-науковець переконаний, що важливим у кредитно-трансферній системі навчання є реалізація можливості дистанційного проведення консультацій, коли студенти дистанційно отримують відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень та можливостей їх застосування на практиці. За словами вченого, дистанційне навчання дає можливість забезпечити індивідуалізацію освіти, значно посиливши в ній значущість самоосвіти й самонавчання [127, с. 211-219].

Проблеми дистанційної освіти в Україні вирішуються багатьма навчальними закладами. Дистанційне навчання може застосовуватись не тільки в усіх формах освіти, але також і виокремлюється в окрему, самостійну форму навчання. Одним із перших ВНЗ, де була впроваджена дистанційна форма навчання, є Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП). 1996 року у складі академії був заснований факультет, який згодом переріс в інститут дистанційного навчання [41; 133].

Пізніше факультети й інститути дистанційного навчання з'явилися і в багатьох інших містах України. Сьогодні вони успішно функціонують у Києві, Харкові, Івано-Франківську, Тернополі, Хмельницькому, Ужгороді, Львові, Запоріжжі, Дніпропетровську та інших містах.

У Міжрегіональній академії управління персоналом здійснюється варіант дистанційного навчання, який базується на застосуванні не лише сучасних технологій і електронних носіїв інформації, але й на використанні традиційних паперових носіїв у вигляді навчальних посібників, методичних рекомендацій, іншого програмно-методичного забезпечення. На наш погляд, такий варіант цілком враховує потреби і можливості населення України [133].

Підтримуючи думку Є. Полат, вважаємо, що інтеграція дистанційних технологій у навчання є перспективною моделлю організації навчального процесу для досягнення певних цілей [173, с. 224].

Поділяємо думку дослідників, що дистанційні технології навчання (ДТН) – це поетапний процес організації системи професійної підготовки майбутніх фахівців у зручний час та у зручному місці, який охоплює такі компоненти, як зміст і методи навчання, організаційні форми, засоби навчання та адміністрування навчальних процедур, реалізацію дистанційного зв'язку студента і викладача [59].

Відповідно до сучасного розуміння цілей упровадження *завдання дистанційного навчання* у професійній підготовці майбутніх фахівців можна визначити наступним чином:

- формування кожного студента як суб'єкта учіння, який усвідомлює свої потреби, мету та завдання навчально-пізнавальної діяльності, планує її зміст, здатний до самоорганізації у розподілі навчальних дій у часі та самоконтролю у процесі виконання, уміє добирати матеріали та користуватися ними, сам визначає способи та прийоми професійної підготовки, усвідомлює результати своєї діяльності, а також має індивідуальний стиль мислення;
- становлення рефлексивних умінь і навичок студентів у процесі професійної підготовки як усвідомлення, розуміння, самопізнання і самооцінка ними власних досягнень, глибоке переосмислення своїх невдач, що сприяє формуванню відповідальності за результати навчання;
- посилення навчальної мотивації і становлення особистості, здатної до адаптації щодо нових соціально-економічних умов ринку праці;
- стимулювання інтелектуальної активності студентів, становлення гуманної, творчої, активної, відповідальної та ініціативної особистості, яка б гармонійно поєднувала в собі духовний, психічний, інтелектуальний та інформаційний розвиток;

– всебічний розвиток студентів з урахуванням їхнього рівня навчальних досягнень, можливостей і здібностей кожного, організація навчання за індивідуальною траєкторією учіння [68, с. 190].

Виконання цих завдань у вищій школі досягається за допомогою комплексного використання традиційних «паперових» і електронних навчальних матеріалів, інтерактивних методів навчання та мережевих засобів комунікації; використанням у навчально-виховному процесі різних видів ДН та створення на їх основі нових інтегрованих технологій [91].

Характерними ознаками дистанційного навчання в організації навчального процесу у вищій школі є:

– професійна спрямованість – акцент на певні завдання майбутньої професійної діяльності студента;

– інтерактивність – «забезпечення вербального чи невербального навчального діалогу між людиною і комп'ютером, у результаті якого здійснюється обмін навчальними матеріалами та результатами його опрацювання [90];

– гнучкість – організація професійної підготовки у зручний для майбутнього фахівця час, у зручному місці та темпі;

– модульність – здійснення студентами контролю та самоконтролю своїх навчальних досягнень з кожного навчального модуля;

– рентабельність – економічна ефективність, що проявляється за рахунок ефективнішого використання існуючих технічних засобів, оскільки студенти можуть працювати самостійно під керівництвом викладача на будь-якому комп'ютері (навіть домашньому), що підключений до мережі Інтернет, та в будь-який час;

– мобільність – реалізація ефективного зворотного зв'язку між викладачем і студентом, студентом і електронним засобом навчання, що є головною вимогою успіху навчально-виховного процесу у вищій школі;

– індивідуалізація – спрямованість на пошук засобів, які б сприяли формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста [91, с. 15];

– співробітництво і співтворчість – розвиток спільної діяльності педагогів і майбутніх фахівців у дискусіях, обговореннях, ділових та рольових іграх, колективних оцінках результатів професійної підготовки тощо;

– масовість – доступність необмеженої кількості студентів до багатьох джерел навчальної та методичної інформації (електронних бібліотек, баз даних, web-сторінок, електронних навчальних матеріалів тощо), а також можливість спілкування студентів як між собою, так і з викладачем за допомогою мережових засобів комунікації;

– технологічність – використання у професійній підготовці студентів нових досягнень науково-технічного процесу в галузі інформаційних технологій;

– новий статус викладача – організація роботи викладача як координатора навчально-пізнавального процесу, консультанта, керівника навчальних проектів [164, с. 192].

Серед *основних функцій ДН* можна виділити наступні:

– забезпечення студентів навчально-методичними матеріалами;

– формування і ведення каталогу інформаційних ресурсів з дисциплін;

– проведення автоматизованого тестування навчальних досягнень студентів (вхідного, поточного, модульного, підсумкового тощо);

– ідентифікація користувачів та їх структуризація за категоріями;

– забезпечення інтерактивного зв'язку студентів з викладачами та студентів між собою;

– забезпечення всіх студентів доступом до інформаційних ресурсів мережі Інтернет для виконання навчальних завдань;

– надання максимально повної інформації про порядок та режими навчання;

– забезпечення формування необхідних документів тощо [92, с. 54].

Серед *особливостей упровадження ДН* у вищу школу можна виділити:

– комплексний підхід до процесу проектування моделі впровадження ДН у професійну підготовку майбутніх фахівців;

– індивідуальний підхід до становлення навчальних досягнень студентів за індивідуальною траєкторією учіння залежно від можливостей та навчальних досягнень кожного;

– реалізацію особистісно-орієнтованого, інтегративного, модульного та професійно-діяльнісного підходів до організації змісту навчання студентів з урахуванням специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності;

– органічне поєднання різних видів ДН (мережевих технологій, кейс-технологій, TV-технологій) за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення, створення нових видів інтегрованих технологій.

Важливою *характеристикою дистанційних технологій*, коли мова йде про реалізацію навчального процесу, є тип взаємодії студента з викладачем, зокрема: асинхронний (за допомогою електронної пошти, ICQ) та синхронний (chat, talk).

У процесі асинхронного типу взаємодії студента і викладача та одержанням інформації проходить значний проміжок часу, синхронний ж тип взаємодії передбачає роботу в реальному часі [212, с. 80].

Серед технологій ДН, що впроваджуються у вищій школі, можна виділити мережеві технології, кейс-технології та ТВ-технології навчання [212, с. 80].

Мережеві технології навчання забезпечують навчально-методичними матеріалами та інтерактивним взаємозв'язком з використанням мережевих засобів комунікації. Серед таких технологій, які широко використовуються в процесі навчання, можна виділити Інтернет-технології, Web-технології, поштові технології, інтерактивні технології тощо, які базуються на технічних засобах локальних і глобальних мереж, зокрема мережі Інтернет. Основою

реалізації Інтернет-технологій у навчанні студентів є мережеві засоби зв'язку всесвітньої павутини, яка, як джерело інформації, дає великі можливості для організації пошуку різноманітної інформації [77].

Мережа Інтернет – це мільйони документів з графічною, текстовою, аудіо- та відеоінформацією. Для пошуку інформації використовуються спеціальні пошукові служби. Послуги абсолютної більшості пошукових служб безкоштовні, проте, за темпами зростання сьогодні – це найефективніший бізнес у світі. Всього за декілька років такі служби як Yahoo, Alta Vista, Inktomi і деякі інші розвинулися від лабораторних проектів до великих компаній.

Пошукові служби мережі Інтернет можна розділити на два класи: універсальні і спеціалізовані [80].

Універсальні служби, які ведуть пошук у неструктурованих документах за ключовими словами (keyword) – окремих слів або словосполучень, що якимось чином відображає зміст документа. У багатьох текстових процесорах ключовим словом є текст, за яким здійснюється пошук потрібної інформації.

Інформаційно-пошукова система – це універсальна пошукова служба, що є комплексом програмних продуктів і потужних комп'ютерів. Вона виконує відповідні функції, зокрема: 1) проглядає сторінки мережі Інтернет, вибирає ключові слова і адреси документів, у яких ці слова знайдені за допомогою спеціальної програми – пошукового робота; 2) web-сервер приймає від користувача запит на пошук інформації і передає його спеціальній програмі – пошуковій машині; 3) пошукова машина проглядає базу даних індексів, складає список сторінок, які задовольняють умовам запиту (точніше список посилань на ці сторінки) і повертає його web-серверу; 4) web-сервер оформляє результати виконання запиту в зручному для користувача вигляді та передає їх на комп'ютер клієнта [79].

Спеціалізовані довідкові служби – це тематичні каталоги (subject catalogues), в яких зібрані більш-менш структуровані відомості про адреси

серверів з тієї або іншої тематики. На відміну від універсальних баз індексів, тематичні каталоги складаються фахівцями і забезпечують клієнта достовірнішою систематизованою інформацією.

У мережі Інтернет існують спеціалізовані web-вузли, призначені для пошуку інформації. У пошукових вузлах використовуються власні індекси мережі Інтернет, що постійно оновлюються особливими програмами – називаються «павуками» (spiders). Програма-павук обстежує web-сторінку, перевіряючи кожне посилання до неї, і повідомляє свого власника про всі сторінки для подальшої індексації. Крім того, багато сайтів мережі Інтернет мають власні механізми пошуку інформації, у першу чергу, – це механізм контекстного пошуку, а також спеціалізований пошук за прізвищами (наприклад, учених), товарами (рекламні сайти), фірмами [112, с. 257].

Web-технології. Сучасна концепція розвитку всесвітньої павутини одержала назву технології Web 2.0. Як наслідок, практично одночасно з'явилися терміни «е-навчання 2.0» (E-learning 2.0). Web 2.0 передбачає спільну активну діяльність людей, зокрема викладачів та студентів, у наповненні всесвітньої мережі матеріалами, в обміні своїми навичками й уміньми, формує в них «мережеву» логіку та інформаційну культуру [81; 194; 202; 270, с. 56].

Основна риса технології Web 2.0 – це саме сервіси web-зв'язку. Це, звичайно, *всесвітня павутина WWW (World Wide Web)* – єдиний інформаційний простір, який складається із сотень мільйонів взаємозв'язаних гіпертекстових електронних документів, що зберігаються на web-серверах; *електронна пошта (E-mail)* – найперший вид сервісу, який почав використовуватися в мережі Інтернет, що забезпечує обмін поштовими повідомленнями з будь-яким абонентом мережі; *списки розсилання (Mailing list)*, засновані на електронній пошті і підписавшись (безкоштовно) на які, можна регулярно одержувати повідомлення про певні теми, огляди, презентації нових навчальних засобів тощо; *групи новин або телеконференції*

(Usenet), що забезпечують обмін інформацією (повідомлення, статті) між усіма, хто користується ним, і подібні до електронної дошки оголошень, на яку будь-який бажаючий може помістити своє повідомлення; *передача файлів FTP (File Transfer Protocol)* – це протокол передачі файлів, один із перших сервісів мережі Інтернет, що дає можливість абоненту обмінюватися двійковими і текстовими файлами з будь-яким комп'ютером мережі; *пошук файлів (Archie, WAIS)* – це спеціальні сервери в мережі Інтернет, які зберігають інформацію про файли, що перебувають на окремих вузлах мережі і за допомогою програм пошуку дозволяють звернутися до цих серверів і знайти необхідний файл; *розмови в мережі (Internet Relay Chat)*, що дозволяють спілкуватися одночасно багатьом учасникам розмови шляхом введення тексту з клавіатури; *IP-телефонія*, що забезпечує голосовий зв'язок у реальному часі між учасниками комунікації [141; 213; 218].

Технології Web 2.0 відкривають перед викладачами та студентами вищої школи такі можливості: використання з навчальною метою відкритих, безкоштовних і вільних електронних ресурсів – навчальних комп'ютерних програм, інструментальних тестових систем, електронних підручників, мовних ігор, зображень і звукових файлів; самостійне створення мережевого контенту – текстів, малюнків, фотографій, аудіо- та відеофрагментів; участь у нових формах навчально-пізнавальної діяльності, пов'язані як з пошуком у мережі іншомовної інформації, так і зі створенням та редагуванням власних текстів, фотографій, аудіозаписів, відеофрагментів тощо; участь у професійних наукових спільнотах, що розширює не лише розумові здібності, а й поле спільної діяльності й співробітництва з іншими людьми [140; 144].

Поштові технології. Історично перший і найпоширеніший вид роботи в телекомунікаційних мережах – міжперсональний обмін повідомленнями, відомий під назвою «електронної пошти» (e-mail). Як і при звичному поштовому зв'язку, електронною поштою відбувається обмін повідомленнями, але не на папері, а у вигляді файлів (текстових, графічних, звукових тощо).

Отже, електронна пошта – це сукупність програмно-апаратних засобів, що забезпечують передачу повідомлень мережевими засобами зв'язку [110, с. 132].

Електронна пошта економічно і технологічно є найефективнішим засобом поштової технології, який може бути використаний у процесі навчання для доставки змістової частини навчальних дисциплін і забезпечення зворотного зв'язку студента з викладачем. У той же час вона має обмежений педагогічний ефект через неможливість реалізації «діалогу» між викладачем і студентами, прийнятого в традиційній формі навчання. Проте, якщо студенти мають постійний доступ до персонального комп'ютера з модемом і телефонним каналом, електронна пошта дозволяє реалізувати гнучкий процес консультацій з викладачем в асинхронному режимі. Крім того, сьогодні, за допомогою мережі Інтернет, можна абсолютно безкоштовно відправити повідомлення на будь-який мобільний телефон [112].

Інтерактивні технології щодо процесу навчання визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної суб'єктно-суб'єктної і суб'єктно-об'єктної взаємодії з оперативним зворотним зв'язком [138, с. 40].

Причому суб'єкт-об'єктний зворотний зв'язок, як зв'язок між електронним засобом навчання (комп'ютерною навчальною програмою, електронним посібником, комп'ютерним тренажером тощо) та суб'єктами навчання здійснює навчально-розвивальні впливи на кожного студента та програмне керування процесом його навчання за індивідуальною траєкторією учіння через організацію автоматизованого контролю й оцінювання рівня успішності та програмну самокорекцію знань, умінь і навичок. Реалізація такого виду зворотного зв'язку дозволяє підвищити ефективність організації самостійної позааудиторної роботи студентів.

Інтерактивні технології можна вирізнити серед інших наявністю таких характеристик: забезпечення нелінійного доступу до навчальної інформації з використанням гіпертексту; організація міжособистісного спілкування;

оперативність суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних зворотних зв'язків; забезпечення для студентів права вибору навчальних матеріалів; адаптація системи навчання до індивідуальних особливостей студентів; забезпечення різних рівнів автономії студентів у процесі навчання (часткової, обмеженої та повної) [134].

Кейс-технології навчання – це технології, що реалізуються за допомогою спеціального структурованого набору електронних навчально-методичних матеріалів («кейса», «портфеля», «навчально-методичного комплекту»), що надсилаються студентам для самостійного опрацювання.

Кейс-технологія базується на використанні «кейсів». Коли йдеться про реалізацію навчального процесу, то «кейс» – це комплект навчальних матеріалів на різних носіях інформації (друкованих, аудіо-, відео-, електронних), які видаються тому, хто навчається, для самостійної роботи. Такі комплекти навчально-методичних матеріалів мають відрізнятися повнотою та цілісністю, бути спрямовані на досягнення відповідної мети в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів [9].

Наприклад, органічне поєднання у навчальному процесі мережевих та кейс-технологій, тобто розміщення на web-сторінці «електронного кейсу» – електронного засобу навчання, який містить комплект навчально-методичних матеріалів для формування у студентів умінь та навичок з дисципліни, забезпечує організацію управління їхньою самостійною навчально-пізнавальною діяльністю в позааудиторних умовах. При цьому «електронний кейс» розміщується в мережі Інтернет та виконує навчальну, контролюючу, мотивуючу, управлінську та інформативну функції, які виступають в органічній єдності [128].

На думку Р. Мак-Гіра, серед всіх існуючих сьогодні форм дистанційного навчання найбільш перспективним в найближчому майбутньому стане дистанційне навчання на базі комп'ютерних телекомунікацій, зважаючи на економічну ефективність і широке розповсюдження [126].

Автор має на увазі не численні курси, де Інтернет фактично використовується як засіб для передачі навчальних матеріалів, а ті, в яких процес навчання є інтерактивним, де Інтернет використовується як реальне навчальне середовище, в якому проходить навчальний процес, навчаються віртуальні навчальні групи, постійно спілкуються всі учасники курсів.

Слід відзначити, що в Україні практично у всіх провідних вищих навчальних закладах діють кафедри дистанційного навчання. Створена відповідна матеріальна база, університетські телекомунікаційні центри з безпосереднім виходом в Інтернет, створюються електронні архіви і бібліотеки. За останні роки з'явилися різні дистанційні курси для охочих отримати середню спеціальну, вищу освіту або підвищити свою кваліфікацію.

Проте, широкого розповсюдження дистанційна освіта поки що не отримала. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що більшість дистанційних курсів, по суті, мало чим відрізняються від традиційного заочного навчання; практично відсутні підготовлені спеціалісти-координатори дистанційних курсів, які володіють сучасною методикою організації роботи в Інтернеті; існують труднощі інтеграції української системи дистанційного навчання з іншими зарубіжними системами, оскільки відсутні спеціалісти, добре знайомі як з вітчизняною, так і з зарубіжною системами освіти.

На сьогодні існує протиріччя між потребою у прискореному розвитку української системи дистанційного навчання і відсутністю спеціалістів, які покликані розвивати цю систему.

Українські дослідники проблеми дистанційної освіти переконані, що, незважаючи на певні труднощі, очевидно, в XXI ст. дистанційна освіта буде переважати, оскільки їй притаманна відкритість, безперервність, економічність, доступність. [79, 94, 114, 121, 124].

Дослідниця А. Веремчук визначила наступні *труднощі впровадження* дистанційної освіти в Україні:

- занадто слабка координуюча функція з боку Міністерства освіти і науки (неузгодженість в нормативно-правовому забезпеченні, в стандартизації, в економічних і фінансових питаннях, в оцінках якості освіти);
- конкурентна боротьба серед ВНЗ за студентів як основне джерело фінансування призвела до автономізації багатьох університетів, закритості розробок, що також пов'язано ще і з тим, що питання захисту авторських прав не опрацьовані;
- наявні методи навчання погано поєднуються з новими технологіями, а більшість методичних і навчальних матеріалів не підходять для дистанційного навчання;
- за окремими спеціальностями навчатися дистанційно неможливо, оскільки деякі дисципліни припускають наявність складних лабораторних практикумів, які проводяться під контролем викладача;
- відсутність у багатьох викладачів навичок роботи з інформаційними технологіями, у зв'язку з чим виникають труднощі з підготовкою навчального матеріалу для дистанційної освіти;
- опір професорсько-викладацького складу впровадженню сучасних технологій;
- витрати на навчання викладачів володіння сучасними інформаційними технологіями, фінансові витрати ВНЗ на придбання необхідного технічного оснащення;
- потреба у стандартизації вимог до наданих навчальних матеріалів, необхідних для дистанційного навчання;
- у технічному плані – слабкі канали зв'язку, висока вартість Internet;
- необхідність створення інформаційно-освітнього середовища, особливо в частині наповнення бази даних електронними підручниками та навчально-методичними матеріалами;
- потреба у збільшенні пропускної здатності телекомунікаційного каналу, розвитку корпоративної мережі ВНЗ і філій до рівня, що

забезпечує організацію навчального процесу за всіма видами навчальної діяльності та технологій педагогічного спілкування [36].

Сьогодні існує певний контингент осіб, які мають потребу в отриманні освітніх послуг за допомогою дистанційного навчання, і який постійно зростає.

На думку учених, цей контингент у майбутньому буде розширюватися, у зв'язку з чим автори роблять спробу визначити потенційний контингент системи дистанційної освіти в Україні, виділяючи окремі групи:

1. Студенти вузів, що навчаються на денних та заочних формах та намагаються паралельно отримати ще одну вищу або середню спеціальну освіту з іншої спеціальності, а також учні старших класів середніх шкіл, які вивчають окремі дисципліни загальноосвітнього циклу за програмами вищої освіти.

2. Службовці (керівники, спеціалісти та ін.), які зайняті у сфері економіки та отримують прибутки від роботи по найму або займаються підприємницькою діяльністю.

3. Безробітні з різним рівнем вищої і середньої професійної освіти, а також особи з повною середньою освітою. Ця група, як правило, зареєстрована в центрах зайнятості населення і є найбільш активною з погляду працевлаштування та професійної підготовки та перепідготовки.

4. Військовослужбовці, учасники АТО, у тому числі ті, що підлягають звільненню в запас; громадяни, звільнені в запас з військової служби, та члени їх сімей.

5. Засуджені та співробітники карно-виправної системи.

6. Домогосподарки та жінки (чоловіки), що перебувають у відпустці по нагляду за дитиною.

7. Інваліди (з порушенням опорно-рухового апарату, зору, слуху).

Розвиток дистанційного навчання стимулюватиме Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про

затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти». В умовах ліцензування важливу увагу приділяють електронним ресурсам та дистанційному навчанню. Так, однією із технологічних вимог щодо інформаційного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти є наявність електронного ресурсу закладу освіти, який містить навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін навчального плану, в тому числі в системі дистанційного навчання. Крім того, одним із показників для визначення рівня наукової та професійної активності науково-педагогічного (наукового) працівника є наявність виданих навчально-методичних посібників, посібників для самостійної роботи студентів та *дистанційного навчання*, конспектів лекцій та ін. [178].

Висновки до першого розділу

Основним завданням сучасної освіти є підготовка фахівця до ефективного професійного спілкування у світовому полікультурному просторі. Орієнтація сучасної української освіти в нових соціально-економічних та політичних умовах на європейські стандарти логічно призводить до необхідності переходу із знаннево-зорієнтованої освітньої на компетентнісну модель підготовки фахівців. При цьому необхідно формувати не лише знання, уміння, навички, а конкретні компетенції, потрібні майбутньому фахівцю в професійній діяльності.

Серед існуючої різноманітності ключових компетентностей до тих, що забезпечують ефективну міжкультурну взаємодію, інтеграцію особистості в полікультурний професійний простір, належить полікультурна компетентність.

У сучасній мовній політиці помітні тенденції до підготовки висококваліфікованих фахівців з іншомовною комунікативною компетенцією, медіаторів культур, які є запитаними на ринку перекладацьких

послуг та у інших галузях суспільних відносин. На сьогодні філолог-перекладач окрім іншомовної професійної компетенції повинен володіти розвинутою полікультурною компетенцією в повному обсязі висунутих вимог як до ключової, так і спеціальної компетенцій.

У процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів значною мірою враховується їхній позитивний емпіричний досвід міжкультурного спілкування, пов'язаний з сучасними умовами проживання людини в полікультурному середовищі. Для адекватного сприйняття іншомовної культури необхідно розуміти, що за кожною національною мовою знаходиться національно-культурна специфіка образу світу, що складається з елементів та явищ, притаманних і невід'ємних для певного народу, і це передбачає знайомство з поглядами, оцінками й досвідом іншої культурної спільноти.

Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що проблема формування полікультурної компетентності знаходиться в стадії активного наукового обговорення, основні моменти дискусії торкаються тлумачення самого поняття, компонентного складу певного виду компетенції, а також пошуку оптимальних шляхів формування полікультурної компетентності, у результаті спостерігається розмитість значення даного поняття.

У результаті проведеного теоретичного дослідження виявлено своєрідність процесу формування професійної полікультурної компетентності майбутніх перекладачів із застосуванням технологій ДН. На формування професійної полікультурної компетентності впливають потенційні можливості іноземної мови, специфіка освітнього процесу з підготовки майбутніх перекладачів, педагогічні умови формування полікультурної компетентності.

Полікультурну компетентність слід розглядати у сукупності кількох компонентів: лінгвокраїнознавчого, мотиваційно-ціннісного, афективного, конативного. Усі означені компоненти полікультурної компетенції

розглядаємо як різні аспекти єдиної концепції, оскільки між ними існує певний взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість:

- мотиваційно-ціннісний компонент містить потреби в пізнанні іншої культури, а також ціннісні орієнтації, на основі яких будується поведінка індивіда в ситуаціях міжкультурного спілкування;

- лінгвокраїнознавчий компонент являє собою сукупність загальнокультурологічних і культурноспецифічних знань, умінь, навичок і способів діяльності;

- афективний (емоційний) компонент полягає в прагненні й готовності сприйняття відмінностей, відкритості нової інформації, вміння регулювати емоції, створювати позитивний фон спілкування, виражати емоційний відгук, емпатію;

- конативний (поведінковий) компонент виявляється в здатності студента брати участь у міжкультурній комунікації і керувати її процесом, у системі прояву адекватного відношення до фактів культури, що відображають активну діяльність, якій властивий позитивний результат. Цей компонент передбачає прояв інтегративних якостей особистості.

На основі проведеного аналізу сутності, структури, змісту полікультурної компетентності і умов її формування ми дійшли висновку про те, що полікультурну компетентність майбутніх перекладачів слід розуміти як інтегративну якість особистості студента, пов'язану зі здатністю й готовністю до міжкультурного професійного спілкування, побудованого на орієнтації на загальнолюдські цінності, сформованості комплексу міжкультурних знань, умінь, навичок і способів діяльності в ситуаціях полікультурної комунікації, полікультурної сприйнятливості й емпатії, що виявляється в компетентній поведінці і дозволяє досягти продуктивної професійної полікультурної взаємодії.

Упровадження дистанційного навчання – це вимога часу. У методичній підготовці майбутніх перекладачів дистанційні технології

займають важливе місце, проте застосовуються ще недостатньо. Використання елементів дистанційного навчання, впровадження дистанційних курсів сприяє підвищенню мобільності студентів, дає можливість студентам обирати власну траєкторію навчання, формувати самостійність, критичне мислення, розвивати рефлексивні здібності тощо. Особливо актуально застосування елементів дистанційного навчання у методичній підготовці студентів заочної форми навчання та тих із них, хто навчається за індивідуальним планом.

Розвиток дистанційного навчання у ВНЗ повинен мати комплексний характер. Дистанційне навчання повинно бути комплексною сукупністю інформаційних технологій, що дозволяють студенту використовувати весь обсяг навчального матеріалу і пропонують йому можливість самоосвіти, з одночасною можливістю консультацій викладача і контролю результатів роботи.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [144, 146, 149, 150]

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Стан сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання

У даному параграфі подано аналіз стану розробленості проблеми формування полікультурної компетентності у майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання. Для цього нами було проведено констатувальний експеримент. Емпіричні дослідження здійснювались на базі телеуніверситету МАУП, інституту міжнародних відносин і лінгвістики МАУП та регіональних філій Міжрегіональної Академії управління персоналом. В експерименті брали участь студенти та викладачі спеціальностей «Переклад», «Філологія», «Міжнародні відносини», «Політологія». Загальна кількість учасників експерименту становила 120 студентів 1–4 курсів спеціальності «Переклад» та 18 викладачів.

У ході констатувального етапу педагогічного експерименту нами аналізувалися такі питання:

1. Ставлення студентів і викладачів до дистанційного навчання з використанням комп'ютерних засобів і можливостей використання інформаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови.
2. Визначення рівня володіння студентів і викладачів комп'ютером.
3. Використання мережі Інтернет.
4. Знання і використання технологій дистанційного навчання в процесі фахової підготовки.

5. Бажання спілкуватися і вивчати іноземну мову за допомогою новітніх інформаційних технологій.

З метою діагностування стану сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів із використанням технологій дистанційного навчання були використані методи анкетування, бесіди, тестування, зрізу знань, спостереження під час навчання. Констатувальний експеримент мав на меті:

1. Визначити ставлення студентів до дистанційного навчання і можливостей використання комп'ютера у процесі вивчення іноземної мови.

2. Дослідити рівні сформованості полікультурної компетентності мотиваційного, мовленнєвого, соціокультурного та стратегічного компонентів, інформаційної культури майбутніх перекладачів.

3. Перевірити рівень знань, умінь та навичок студентів із застосування комп'ютера і відповідного програмного забезпечення для вивчення іноземної мови.

4. Визначити ступінь сформованості у студентів умінь працювати самостійно в умовах віддаленості від ВНЗ і викладача.

У педагогічних дослідженнях спеціалісти використовують системи методів науково-педагогічного дослідження, описаних *Ю. Бабанським, В. Разумовським, А. Кочетовим* [11; 12] та ін.

Разом з методами опитування, бесід, спостережень, інтерв'ю, тестування для експериментального визначення актуальності дослідження було обрано метод анкетування, який є складовою майже усіх методик дослідження.

С. Гончаренко визначає анкетування, як метод одержання інформації, який ґрунтується на опитуванні людей для одержання відомостей про фактичний стан справ. Метод анкетування використовується у випадках, коли досліджувану проблему важко вивчити іншими методами [48].

Цей метод дає змогу підвищити ступінь об'єктивності інформації про педагогічні факти та процеси, оскільки передбачає отримання інформації від

якнайбільшої кількості опитаних. Метод анкетування обрано як основний метод отримання емпіричних даних для з'ясування актуальності проблеми використання засобів інформаційних технологій у професійній діяльності викладача іноземних мов і студентів та необхідності застосування інноваційних методик у процесі вивчення іноземної мови, формування полікультурної компетентності студентів.

При складанні анкет нами використовувалися кілька варіантів побудови запитань. Це відкриті і закриті запитання. Відкриті запитання спрямовані на визначення навчального матеріалу, якому надається перевага – друкованим чи електронним, детальний аналіз кількості часу роботи в мережі Інтернет, ролі комп'ютера при вивченні іноземної мови, знань про дистанційне навчання, мети впровадження технологій дистанційного навчання в освітній простір, можливості вивчення іноземної мови за допомогою цих технологій.

Запитання закритого типу стосувалися визначення інтересу до іноземної мови, наявності вільного доступу до комп'ютера, бажання спілкуватися іноземною мовою за допомогою новітніх інформаційних технологій, ефективності вивчення іноземної мови за допомогою засобів новітніх інформаційних технологій.

Анкети є анонімними, без зазначення прізвища респондента. Питання анкет є взаємопов'язаними і частково за змістом перекривають одне одного, що дає можливість перевірити достовірність відповідей (Додаток Б, В,Г).

Застосування більшості статистичних методів засновано на ідеї використання обмеженої, неповної вибірки респондентів із загального числа тих, на кого можна поширити висновки, отримані в результаті дослідження. Тому наше анкетування було вибіркоvim. До основних ознак ми віднесли те, що за характером спілкування воно було заочним; за формою здійснення – груповим; за способом вручення анкет – роздавальним. Побудовані анкети за принципом: від простого до складного.

Одержані письмові відповіді аналізувалися, оброблялися методами математичної статистики, тому можуть бути основою для одержання орієнтира в проблемі, виявлення тенденцій, які мають місце в групі, і формулювання певних висновків.

Відомості, одержані анкетуванням, зіставлялися з даними інших джерел: аналіз документів, інтерв'ю, спостережень.

Репрезентативність результатів дослідження забезпечувалася тим, що для анкетування було обрано дві групи респондентів: вибірка I – це студенти і вибірка II – викладачі раніше зазначених ВНЗ. Усього в анкетуванні, інтерв'ю приймало участь 121 особа. Таким чином, було визначено групи, склад яких відповідав опосередкованим параметрам більш широкої вибірки. Загалом всі респонденти вивчали іноземну мову, мають основи роботи з комп'ютером, в мережі Інтернет за традиційною методикою, більшість мають персональний комп'ютер вдома.

Аналіз результатів опитування, анкетування, спостережень дозволяють говорити про наявність інтересу до дистанційного навчання, до комп'ютерних технологій, відповідної сформованості професійної полікультурної компетентності у більшості студентів. Однак, ті ж результати свідчать про те, що не всі студенти вірять в ефективність вивчення іноземної мови лише дистанційно.

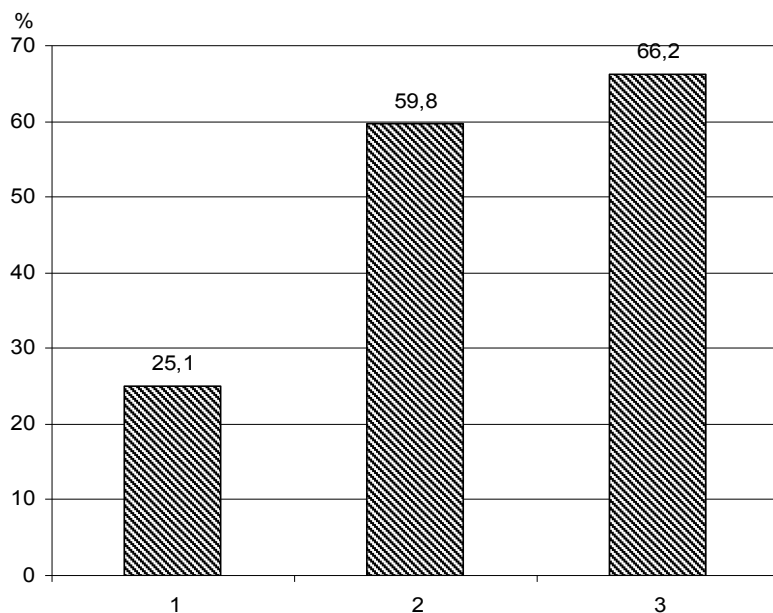
Про свій постійний інтерес до застосування новітніх інформаційних технологій у вивченні іноземної мови та ефективності поєднання очного та дистанційного навчання чи заочного і дистанційного засвідчили 90,3 % опитаних.

Одним із головних факторів успішного навчання з використанням технологій дистанційного навчання є вільний доступ до комп'ютера і мережі Інтернет, однак як свідчать результати проведеного анкетування, 11,6 % студентів не мають вільного доступу до комп'ютера і мережі Інтернет. Більшість з опитаних, що висловилися негативно з цього питання, є

студентами з різних населених пунктів, які проживають в гуртожитках. Не в усіх кімнатах є комп'ютер і доступ до мережі Інтернет.

Для інших опитаних 89,4 % – це не є великою проблемою, адже в домашніх умовах доступ до мережі і комп'ютерної техніки засвідчили майже 95,4 %. Щодо викладачів, то відсоток доступу і використання ними новітніх інформаційних технологій становить 87,5 %.

Майже 46,2 % опитаних отримують позитивні емоції від роботи з комп'ютером. На запитання, як впливає комп'ютер та засоби новітніх інформаційних технологій на процес навчання, 25,1 % опитаних вказали на те, що комп'ютер збільшує навчальне навантаження й обсяг навчального матеріалу, 59,8 % – економить час і дозволяє працювати більш ефективно, 66,2 % – збільшує доступ до інформації; 84,6 % опитаних до початку навчання у ВНЗ мали регулярний досвід роботи з комп'ютерною технікою, 12,4 % студентів охарактеризували цей досвід як епізодичний, 4,9 % – досвіду роботи з комп'ютером не мали (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Вплив комп'ютера та засобів НІТ на процес навчання:

- 1 – збільшує навчальне навантаження і обсяг навчального матеріалу;
- 2 – економить час і дозволяє працювати більш ефективно;

3 – збільшує доступ до інформації

Загалом, 62,6 % опитаних мають регулярний доступ до мережі Інтернет, 28,5 % – за необхідності знайдуть таку можливість, 8,9 % студентів не впевнені, що зможуть знайти регулярний доступ до всесвітньої мережі. Розглядаючи більшість, яка має вільний доступ до комп'ютера, можна стверджувати про те, що в середньому студенти проводять 3–4 години у мережі Інтернет на день, викладачі 1–2 години, однак слід брати до уваги різницю у віці, адже молоді викладачі проводять часу в мережі Інтернет більше. Серед опитаних, які мають вільний доступ до комп'ютера, друкованим навчальним матеріалам надають перевагу 48,8 %.

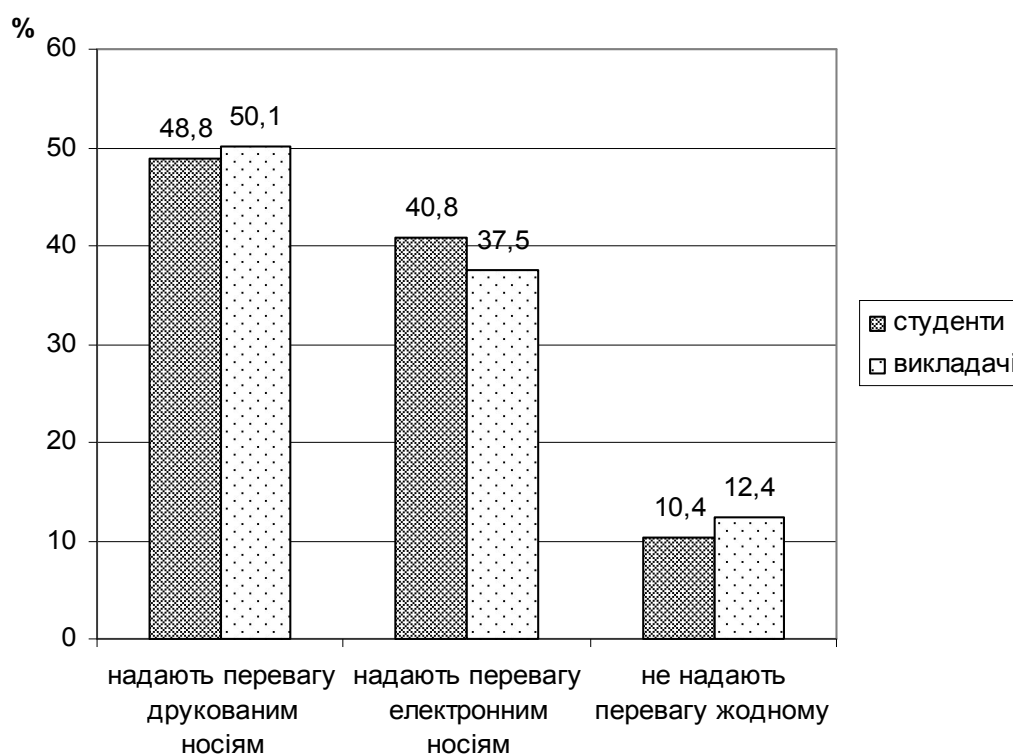

Рис. 2.2. Вибір навчально-методичного матеріалу.

Це зумовлено багатьма факторами: легше читати, є можливість ксерокопіювання, не все можна знайти в електронному варіанті. Ті 40,8 %, що надають перевагу електронним носіям, мотивують це наступними чинниками: легкість і швидкість знаходження інформації, зручність пошуку, більша база даних, немає потреби витратити кошти на ксерокс і папір.

«Однаковою мірою» відповіли 10,4 %. Серед викладачів друкованим носіям надають перевагу 50,1 %, електронним 37,5 %. «Однаковою мірою» відповіли 12,4 % (рис. 2.2).

Ще однією проблемою впровадження дистанційного навчання є необізнаність студентства про існування цього виду навчання. Так, частка тих хто володіє відповідною інформацією, становить лише 43,2 %. Крім того, не всі викладачі знають про дистанційне навчання: 16,6 % не мають відповідних знань і навичок. Проте не все так погано, адже викладачі та студенти, що володіють відповідною інформацією і навичками, вбачають багато позитивного у такій системі.

Серед викладачів цей відсоток становить 83,4 %. Також вони доводять, що за допомогою технологій дистанційного навчання можна достатньою мірою вивчити іноземну мову.

90,2 % опитаних студентів і 98,1 % опитаних викладачів висловили бажання спілкуватися іноземною мовою за допомогою новітніх інформаційних технологій і вважають ефективним вивчення іноземної мови за допомогою комп'ютера.

Результати анкетування та опитування свідчать про те, що більшість студентів мають достатні навички володіння комп'ютером і засобами інформаційних технологій 67,3 %. Лише 21,2 % студентів зазначають, що недостатньо володіють цими навичками, але бажають їх удосконалити; 52,1 % студентів вважають дистанційне навчання так само ефективним, як і традиційне; 26,7 % вважають його більш ефективним, оскільки вони можуть приділити навчанню більше часу, наздогнати пропущене, навчатися за власним темпом і графіком та поєднувати навчання з роботою.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що причиною виникнення проблем у студентів під час навчання, зниження інтересу до використання технологій дистанційного навчання пояснюється невмінням організувати і здійснювати самостійне навчання,

правильно планувати свій час, а також вибирати основне у матеріалі. Тому 83,3 % студентів хотіли б мати змогу отримувати допомогу викладача впродовж усього процесу навчання у разі виникнення труднощів, 10,4 % така допомога чи роз'яснення потрібні на початку навчального процесу, і решті 6,3 % – у кінці навчання перед тестом, заліком, екзаменом (рис. 2.3).

На запитання, що на думку студентів, могло б покращити навчальний процес, 68,5 % відповіли, що – це можливість обмінюватись інформацією зі своїми колегами (студентами) і з викладачем; 72,7 % – хотіли б отримувати аналіз і роз'яснення їх помилок упродовж тижня після надсилання виконаної роботи; 56,1 % – більше обговорень і дискусій і складних питань, 45,8 % – більше взаємодій з колегами. Після урахування рівнів сформованості обраних компонентів полікультурної компетентності з використанням технологій дистанційного навчання, серед студентів маємо такі результати: на «розпізнавальному» рівні знаходилося – 20,2 % студентів, на «репродуктивному» – 40,1 %, на «реконструктивному» – 29,2 % і на «творчому» – 10,5 % (рис. 2.3).

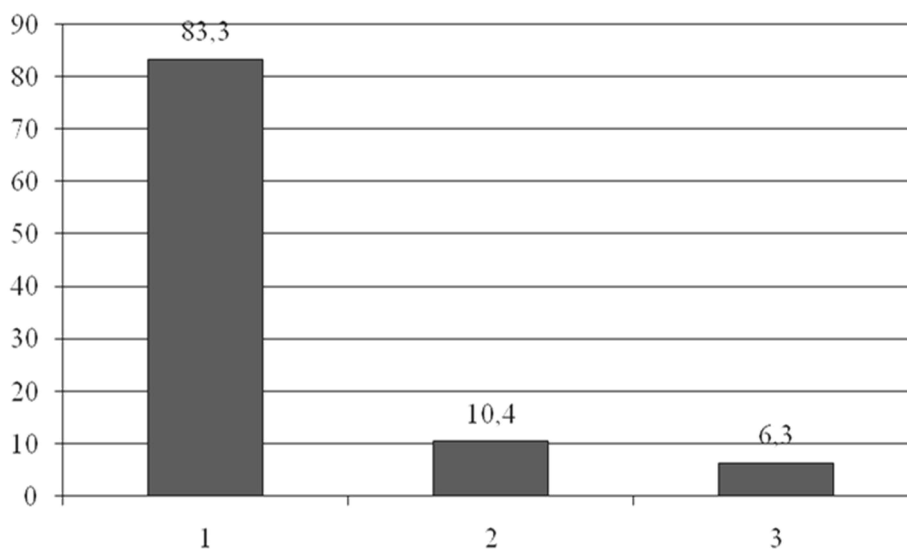

Рис. 2.3. Необхідність у допомозі викладача:

1 – хотіли б отримувати допомогу викладача упродовж усього процесу навчання; 2 – потребують допомоги на початку навчального процесу; 3 – потребують допомоги перед тестом, заліком, екзаменом.

Отже, результати цього етапу засвідчують, що у більшості студентів і викладачів сформоване позитивне ставлення до нових інформаційних технологій, але відсутня психологічна готовність до навчання у нових умовах.

У студентів виникає бажання спілкуватись з викладачем та іншими учасниками процесу навчання, сформовані уміння та навички самостійної роботи, у тому числі і за допомогою комп'ютера та інформаційних технологій.

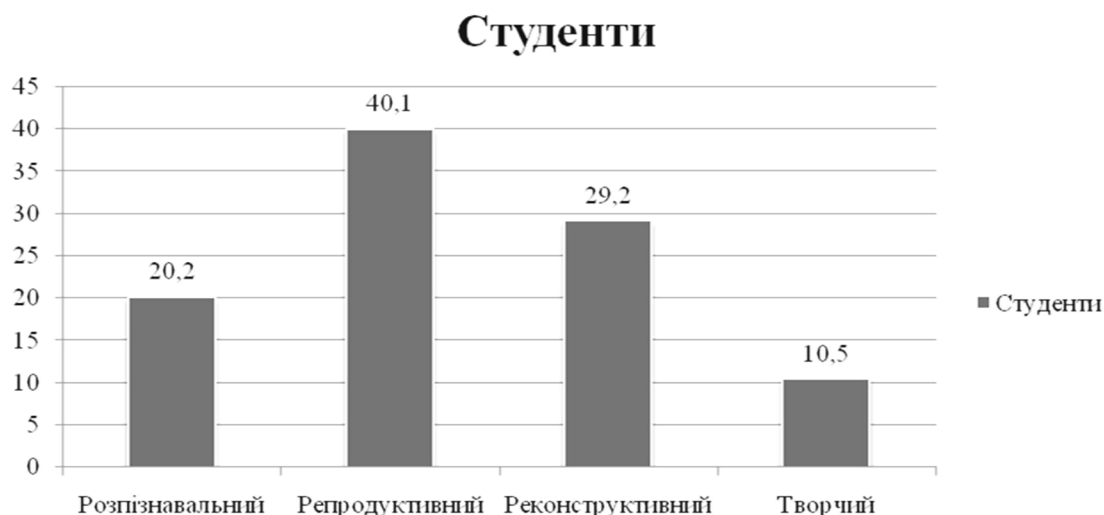

Рис. 2.4. Рівні сформованості полікультурної компетентності з використанням технологій дистанційного навчання

У студентів виникає бажання спілкуватись з викладачем та іншими учасниками процесу навчання, сформовані уміння та навички самостійної роботи, у тому числі і за допомогою комп'ютера та інформаційних технологій. Окрім того, вони вважають інформаційні технології ефективним засобом у вивченні іноземної мови.

Однак більшість студентів вважають, що наявне навчально-методичне забезпечення не завжди є ефективним для самостійного вивчення матеріалу, а також невчасна або нерегулярна реакція чи відповідь викладача на запитання, відсутність або недостатній аналіз чи роз'яснення помилок у відповідях призводить до втрати інтересу, психологічних розладів і бажання припинити навчання. Значна кількість студентів хоче мати можливість

обмінюватися інформацією зі своїми колегами, викладачами, обговорювати дискусійні питання, наздоганяти пропущений матеріал, отримувати завдання і контрольні заходи в електронному вигляді. Причинами такого ставлення до дистанційного навчання є труднощі в організації самостійної роботи студентів, спричинені незнанням ефективних прийомів засвоєння знань, невмінням самостійно використовувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, брак умінь і навичок самоорганізації і самоаналізу цієї діяльності, мінімальною психічною активністю студентів. Завданням викладача в дистанційному процесі навчання є налагодження позитивної співпраці зі студентами, ефективне і постійне спілкування, адже від цих факторів залежить якісне формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача.

Аналіз результатів опитування, анкетування, спостережень дозволяють говорити про наявність інтересу до дистанційного навчання, до комп'ютерних технологій, відповідної сформованості професійної полікультурної компетентності у більшості студентів. Водночас, ті ж результати свідчать про те, що не всі студенти вірять в ефективність вивчення іноземної мови лише дистанційно.

Однією з проблем пов'язаних з впровадження дистанційного навчання є недостатня обізнаність молоді про існування цього виду навчання. Проте викладачі та студенти, що володіють відповідною інформацією і навичками, вбачають багато позитивного у такій системі.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що причиною виникнення проблем у студентів під час навчання, зниження інтересу до використання технологій дистанційного навчання пояснюється невмінням організувати і здійснювати самостійне навчання, правильно планувати свій час, а також вибирати основне у матеріалі.

Отже, результати цього етапу засвідчують, що у більшості студентів і викладачів сформоване позитивне ставлення до нових інформаційних

технологій, але відсутня психологічна готовність до навчання у нових умовах. У студентів є бажання спілкуватись з викладачем та іншими учасниками процесу навчання, сформовані уміння та навички самостійної роботи, у тому числі і за допомогою комп'ютера та інформаційних технологій.

2.2. Модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання

Вивчення стану обраної нами проблеми в теорії і практиці вищої школи дозволило зробити висновок про те, що полікультурна компетентність майбутніх перекладачів не утворюється самостійно, і вимагає цілеспрямованих зусиль по її формуванню. Тому ми поставили завдання розробки спеціальної моделі, що забезпечує в процесі професійної освіти формування у майбутніх перекладачів полікультурної компетентності.

Проектована модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів є багатофакторної і пов'язана з наявністю суб'єктивного чинника. Визначальним механізмом у вирішенні завдання побудови моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі є вибір теоретико-методологічних підходів.

В даний час пошук шляхів ефективної підготовки фахівців у системі вищої освіти ведеться з позицій системного, особистісно-діяльнісного, культурологічного, полісуб'єктного, акмеологічного, технологічного та інших підходів. Кожен з цих підходів вказує, який аспект досліджуваного об'єкта приймається до уваги в ході дослідження. У зв'язку з цим кожен підхід є продуктивним тільки в пізнанні виділеного до дослідження аспекту і, як справедливо зазначає І. О. Яковлева, буває недостатній при вивченні конкретного явища. Оскільки «об'єктивну картину може дати лише комплексне дослідження із застосуванням сукупності підходів» [248, с.61].

Тому ми вважаємо за необхідне використовувати ідею

взаємодоповнюючої комплексної розробки підходів у дослідженні педагогічних явищ (Н. Яковлева та ін.).

Таким чином, у якості теоретико-методологічного підґрунтя для розробки моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів нами були обрані *системний, ситуаційно-суб'єктний і амбівалентний* підходи.

Їх комплексна розробка дає можливість по-перше, здійснити комплексне дослідження процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, і по-друге, побудувати ефективно функціонуючу модель професійної підготовки як процесу пізнання іншої культури. Перш ніж представити реалізацію даних підходів в рамках нашого дослідження, зупинимося на загальних положеннях кожного з них.

Обраний у якості загальнонаукового рівня *системний підхід* забезпечує комплексне вивчення проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів і дозволяє розглядати даний процес як педагогічну систему.

Можливості системного підходу у педагогічних дослідженнях розглядаються в працях В. П. Беспалько, Б. С. Гершунського, Ю. А. Конаржевського, Н.В. Кузьміної, Н. Д. Нікандрова, В.А. Сластьоніна, В.А. Якуніна та інших. Системний підхід трактується як певний підхід до об'єктів, сутність якого полягає в тому, що вони вивчаються з точки зору внутрішніх і зовнішніх системних властивостей і зв'язків, що обумовлюють їх стійкість, внутрішню організацію і функціонування як певного цілого, що характеризується багатомірністю і ієрархічністю [6; 22; 47; 48; 86; 109; 205 та ін.].

У сучасних педагогічних дослідженнях педагогічна система трактується по різному: як упорядкована сукупність засобів і методів реалізації алгоритмів управління педагогічним процесом (В.П. Беспалько); як цілісна єдність усіх факторів, що сприяють досягненню поставлених цілей розвитку

людини (В.С. Безрукова); як педагогічна діяльність і джерело педагогічних цілей та засобів виховання одночасно (Л.Ф. Спірін, М.Л. Фрумкин і ін.).

Н. О. Яковлева [248, с. 84] розглядає педагогічну систему, у якій реалізується той чи інший аспект педагогічного процесу. При цьому інваріантними ознаками, характерними для педагогічних систем, є наступні:

- 1) сукупність елементів обмежена від навколишнього середовища;
- 2) між ними є взаємозв'язок, вони взаємодіють між собою;
- 3) елементи окремо існують лише завдяки існуванню цілого;
- 4) властивості сукупності в цілому не зводяться до суми властивостей складових її елементів;
- 5) властивості сукупності в цілому не виводяться з властивостей складових її елементів;
- 6) функціонування сукупності несвідомих до функціонування окремих елементів;
- 7) існують системоутворюючі чинники, які об'єднують елементи і забезпечують перераховані вище властивості [248, с. 39].

Крім того, автори виділяють різні компоненти педагогічної системи. У сучасній педагогічній науці існує достатня кількість варіантів виділення компонентів педагогічної системи і підходів до вирішення даної проблеми, які детально проаналізовані у праці В. А. Сластьоніна «Педагогічний процес як система» [205, с. 195-219]

На основі системного підходу нами сформульовані його положення стосовно проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання:

1. Процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання є підсистемою професійної підготовки в умовах вищої лінгвістичної освіти, що дозволяє здійснювати його реалізацію з урахуванням загально-дидактичних принципів професійної педагогіки.

2. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання як педагогічна система включає структурні та функціональні компоненти, і характеризується внутрісистемною діалогічністю.

3. Ефективність процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання залежить від організації системних впливів з підготовки студентів до здійснення професійної діяльності та створення спеціальних педагогічних умов.

4. Полікультурна компетентність може розглядатися як система, що є цілісним комплексним утворенням спеціальних знань, умінь, навичок, цінностей, інтересів, мотивів, професійно значущих особистісно-поведінкових якостей, досвіду майбутнього перекладача, що дозволяють йому ефективно здійснювати міжмовну, міжкультурну і міжособистісну професійну комунікацію.

Разом з тим реалізація даних положень дозволяє досліджувати процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з певною часткою абстракції, оскільки розглядаючи педагогічні взаємодії як джерело саморозвитку педагогічної системи, вони не розкривають сутність взаємодії викладача і студентів, у процесі якої формується означена компетентність. У зв'язку з цим, для подальшої роботи з вирішення поставленої проблеми необхідно звернутися до ситуаційно-суб'єктного підходу, який виступає практико-орієнтованою тактикою роботи.

Сутність *ситуаційно-суб'єктного підходу*, який ґрунтується на системно-діяльнісному і суб'єктному [3; 74; 186;], аксіологічному [123], ситуаційному [196], комунікативному, культурологічному, герменевтичному, компетентнісному підходах, полягає у створенні умов переходу зовнішніх детермінант, який формує процес і внутрішні умови становлення нового типу перекладача, який володіє професійно - посередницькою культурою, що надає спрямованість вибору змісту і методів формування професійно-

посередницької культури майбутнього перекладача, і дозволяє здійснювати професійно-орієнтоване наповнення елементів структури професійно-посередницької культури і їх компонентів [76; 186] та ін.

Обґрунтування даного підходу базується на ідеях аксіологізації і екзистенціалізації професійної освіти, котрі виголошують у якості пріоритетної позиції в ряду показників підготовленості перекладача здатність до осмисленого існування в рамках «трудоного поста» з регулюючою роллю професійних цінностей, який (підхід) забезпечує інтеграцію факторів динаміки професійної ситуації міжкультурного спілкування («ситуаційність») і факторів активізації трудової суб'єктності перекладача («суб'єктність») в міжкультурному посередництві [76, с. 27].

Здійснений аналіз тенденцій професійної освіти і професійної перекладацької освіти дав можливість обґрунтувати необхідність звернення до методологічних підходів, змістовно несе в собі дві смислові одиниці «суб'єктність» і «ситуаційність».

Суть *ситуаційного підходу* полягає в тому, що пізнавана подія, обстановка повинні бути проаналізовані з точки зору ситуацій та їх складових. Необхідно виділити класифікатори типових ситуацій і відповідних алгоритмів щодо їх оптимального вирішення. Урахування реальних суб'єктивних і об'єктивних факторів, що впливають на ситуацію, дає можливість обрати найбільш оптимальний шлях щодо її вирішення.

Суть інтеграції двох складових елементів «ситуаційності» і «суб'єктності» у ситуаційно-суб'єктному підході дозволила методологічно мотивувати вибір дидактичних одиниць, необхідних для засвоєння, навчальних технологій, способи навчальної взаємодії викладачів і студентів [76, с. 27].

Ситуаційно-суб'єктний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів полягає в діалектичному зв'язку між професійними діями перекладача, що не викликають ті чи інші форми прояву

агресивності зовнішніх ситуаційних чинників, і їх адекватним відображенням через систему спілкування в умовах діалогу культур.

Сформулюємо основні положення *ситуаційно-суб'єктного підходу*, що мають принципове значення для нашого дослідження:

1. Полікультурна компетентність майбутніх перекладачів формується за умови взаємодії викладача та студентів із залученням комунікативно-орієнтованих методик з набуття необхідних знань, умінь і досвіду міжкультурного спілкування.

2. Формування полікультурної компетентності має прямий вплив на процес професійного становлення майбутнього перекладача як думаючого суб'єкта, «здатного не тільки актуалізувати професійні цінності в ситуаціях прийняття рішення щодо вибору способів і засобів виконання професійних функцій і вибудовування гуманних, суб'єкт-суб'єктних відносин з усіма суб'єктами професійної діяльності «по вертикалі» і «по горизонталі» службових взаємин.

3. Діяльність викладача і студентів у процесі формування полікультурної компетентності носить цілеспрямований, активний, творчий характер і визначається їх індивідуальними особливостями і умовами освітнього процесу.

4. Діяльність викладача-щодо формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів ґрунтується на загально-дидактичних принципах і спрямована на максимально повне розкриття суб'єктного потенціалу студента.

Стосовно предмету нашого дослідження, основні положення ситуаційно-суб'єктного підходу доповнив амбівалентний підхід, який є стратегією дослідження на конкретно-науковому рівні.

Амбівалентний підхід як педагогічний підхід (А. С. Ахієзер, І. В. Холмогорцев, Л. І. Новікова, В. В. Караковський, Н. Д. Хмель та ін.) сформувався у процесі дослідження таких феноменів педагогічної практики

як колектив і індивідуальність, хаос і порядок, свобода і відповідальність, диференціація і інтеграція, і практично не застосовувався в дидактиці.

У руслі сучасних досліджень [63; 42; 203; 188; 211] амбівалентний підхід стає все більш популярним, оскільки дозволяє розглядати явища педагогічної практики максимально різнопланово, коли вивчення різних елементів процесу навчання засноване на розгляді протилежних, що виключають і суперечать одне одному сторін в рамках одного поняття, і можливості використання великої кількості альтернатив для його опису.

Поняття амбівалентності уперше було описано Ейгеном Блейлером в медицині. Амбівалентність в філософії (від *la ambo* – «обидва» і *la valentia* – «сила») означає подвійність ставлення до чого-небудь, особливо подвійність переживання, що знаходить відображення у тому, що один об'єкт викликає у людини одночасно два протилежних почуття.

У 1950-х роках амбівалентний підхід почав формуватися у дослідженнях І. Холмогорцева І. В., який вважав педагогіку наукою заходів: заходи любові і суворості, свободи і відповідальності. У поглядах К. Леха він позначився на поєднанні теорії та практики, чие раціональне об'єднання підвищує результативність процесу освіти, і проявляється в об'єднанні:

- мислення і пізнавального змісту практичного характеру з мисленням і змістом теоретичного, характеру;
- отриманої інформації в системі і використанні їх на практиці, особливо при отриманні нової інформації;
- науки і техніки: переходу від законів науки до принципів техніки;
- пізнання з діяльністю.

К. Лех розглядав об'єднання як уявну діяльність з поєднання доповнюючих один одного складових у єдине ціле. У даному випадку – поєднання теорії і практики у цілісному педагогічному процесі вузу.

У сучасних педагогічних і філософських дослідженнях (Б.М. Бім-Бад, В.В. Василькова, Л. І. Єгорова, В.А. Караковський, Л.І. Новікова,

Д. Я. Райгородський, Н. Л. Селіванова, Н. П. Кім та ін.) амбівалентність розуміється також як багатоспрямованість, «багатовекторність» людської активності, множинна або, щонайменше, двоїста спрямованість, сумісність орієнтації, способів самореалізації різних за характером, сутністю; відсутність твердої лінії в характері поведінки.

В рамках нашого дослідження реалізація амбівалентного підходу відбувається на двох рівнях: *змістовому*, коли зазнає поляризації зміст освіти, що реалізується на базі системного взаємозв'язку навчальних предметів; і *процесуальному*, де акцент робиться на різних організаційних формах, методах і засобах навчання, для досягнення інтеграції індивідуально-особистісних утворень етнічної толерантності, професійного менталітету і полікультурної компетентності.

Таким чином, *амбівалентний підхід* в нашому дослідженні дозволяє сформулювати такі висновки:

1. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів можливо тільки на основі сформованої етнокультурної компетентності (національно-культурної бази рідної мови), оскільки вона є підставою для залучення особистості до культури іншого народу;

2. Підвищення ефективності процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів можливе завдяки оптимальному поєднанню традиційних та інноваційні способів організації навчальної взаємодії;

3. Формування полікультурної компетентності здійснюється на основі поєднання внутрішньої (розумової) і зовнішньої діяльності викладача і студента у розвиваючій освіті, а також через злиття процесів пізнання і самопізнання, перетворення підсвідомої саморегуляції в усвідомлену, цілеспрямовану, позитивну і закономірно суперечливу рефлексію [169; 195].

На основі зазначених положень системного, ситуаційно-суб'єктного та амбівалентного підходів з урахуванням структури полікультурної

компетентності перекладача, нами розроблена модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі засобами дистанційного навчання.

В основі розробки даної моделі є мета, яка полягає у розвитку полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Реалізація зазначеної мети здійснюється в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі засобами дистанційного навчання. Досяжність мети може бути забезпечена за умови, що освітній процес регулюється *загально-дидактичними принципами*: історизму, науковості, систематичності і послідовності, зв'язку теорії з практикою, наочності, активності, свідомості, відповідальності та самостійності студентів, професійної спрямованості навчання.

Принцип історизму – проектування моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів повинна мати об'єктивну історичну основу, тобто ґрунтуватися на аналізі історичного розвитку підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування і динаміці розвитку даного питання в теорії і практиці освіти.

Принцип науковості – в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів повинні використовуватися сучасні наукові досягнення в області інтерактивних технологій, а також сучасні наукові досягнення в педагогіці, психології, методиці навчання іноземної мови. Застаріла інформація може мати негативний вплив на розробку і функціонування моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Принцип систематичності і послідовності – передбачає поетапне формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів; опору на попередні знання, вміння, навички, суб'єктний досвід; спадкоємність між ними.

Принцип зв'язку теорії з практикою – вивчення теорії супроводжується опорою на практику, в свою чергу формування практичних навичок відбувається на базі засвоєння теоретичних знань. В умовах ВНЗ особливого значення набувають практичні роботи дослідницького характеру: спостереження, соціокультурні проекти, рішення проблемних «міжкультурних завдань». Особливої актуальності цей принцип набуває в процесі навчальної та виробничої практик, а також при виконанні практичних робіт з навчальних дисциплін, спрямованих на розвиток лінгвокомунікативних, соціокультурних умінь – тут є реальні умови для усвідомлення важливості теорії, для застосування отриманих знань і подальшого, більш усвідомленого, придбання нових знань.

Принцип наочності відноситься до числа традиційних принципів. Нові можливості реалізації даного принципу відкрилися в зв'язку з науково-технічним прогресом, введенням в дію аудіовізуальних засобів навчання. Для формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів важливим засобом наочності є відео. Метод «кіно-терапії» дозволяє об'єднати культуру, мистецтво і психологію в захоплюючий і дієвий інструмент для самопізнання і розвитку ауто-компетенції.

Принцип активності, свідомості та відповідальності студентів визначає продуктивність процесу формування і розвитку полікультурної компетентності перекладачів на основі залучення студентів до активної пізнавальної діяльності і відповідального ставлення до навчання з метою забезпечення свідомого засвоєння наукової інформації і її подальшого використання в практичній діяльності.

Принцип самостійності студентів набуває особливого значення останнім часом у зв'язку з розвитком науки і ростом обсягів навчального матеріалу, особливо в умовах дистанційного навчання. Реалізація цього принципу має вирішальне значення для формування здатності студентів до самовдосконалення і асертивності.

Принцип професійної спрямованості навчання – досліджувані в університеті навчальні дисципліни повинні бути наближені до майбутньої професії; реалізація виховує функції навчання повинна бути спрямована на формування професійно значущих особистісно-поведінкових якостей; реалізація розвиваючої функції - не тільки на загальний розвиток особистості, а й на розвиток професійно значущих здібностей.

Перераховані загально-дидактичні принципи організації освітнього процесу у ВНЗ доповнюються такими специфічними принципами: принцип білінгвального навчання, принцип культурної варіативності, принцип культурної опозиції, принцип конгруентності і принцип емпатії.

Принцип конгруентності (відповідності, узгодженості, гармонії) припускає відповідність навчальних міжкультурних дій реальним іншомовним і поведінковим професійним діям майбутніх перекладачів [171].

Принцип білінгвального навчання. Як справедливо зазначає І. Білецька, в науковій літературі вчені не прийшли до єдиної думки щодо використання рідної мови на заняттях з іноземної мови. Одні вважають, що використання тільки іноземної мови призведе до швидкого формування іншомовної комунікативної компетенції. Інші, навпаки, закликають до розумного використання рідної мови на заняттях з іноземної мови [27].

У даному дослідженні ми підкреслюємо, що у навчанні культури рідну мову не тільки можна, але навіть необхідно використовувати, особливо на початкових етапах формування полікультурної компетентності [16]. Це, в першу чергу, обумовлено тим, що з формуванням полікультурної компетентності одночасно реалізуються *чотири аспекти мети навчання іноземної мови*:

1. *Навчальний* (знайомство і вміння інтерпретувати певні явища і факти спів-вивчаємих культур, формування обізнаності про варіативності мови, що вивчається, і поведінки представників культури у різних соціальних і культурних контекстах, особливості функціонування мови в країнах, що

вивчається, і в світі; умінь збирати, систематизувати і обробляти різні види культурознавчої інформації);

2. *Виховний* (формування в учнів світогляду, ідейної переконаності, моральності, патріотизму, емпатії до представників інших країн і культур, усвідомлення того, що кожна культура повинна розглядатися і оцінюватися з позиції її власної системи цінностей);

3. *Освітній* (отримання знань про культуру країн мови, що вивчається, включаючи основні патерни спілкування);

4. *Розвиваючий* (розвиток комунікативної культури та соціокультурної освіченості студентів, що дозволяють їм брати участь у міжкультурному спілкуванні іноземною мовою у соціально-побутовій, соціокультурній і навчально-професійній сферах; навчання основам етики дискусійного спілкування іноземною мовою при обговоренні культури, стилів і способу життя людей в спів-вивчаємих спільнотах).

Відсутність можливості користуватися рідною мовою може призвести до непорозумінь, нерозуміння, помилкової інтерпретації досліджуваних фактів і реалій культури.

Принцип культурної варіативності запропоновано П. Сисоєвим [211], і полягає у поданні інформації про культурне різноманіття досліджуваної культурної спільноти країни, мова якої вивчається. Він виявляється під час розробки соціокультурного наповнення навчально-методичного комплексу, навчальних програм і в процесі відбору культурознавчого матеріалу для навчальних цілей.

Основна спрямованість даного принципу – ознайомлення учнів з варіантами видів культур з кожного конкретного типу культури. Зокрема, якщо етнічна приналежність виступає як тип культури, видами даного типу можуть виступати культури білих, афро-американців, мексиканців, азіатів, корінних індіанців, переселенців з тихоокеанських островів і інших етнічних груп.

У концепції мовної полікультурної освіти, П. Сисоєв підкреслює, що у процесі вивчення полікультурності країни, мова якої вивчається, студенти повинні отримати можливість ознайомитися і з аналогічною інформацією про культурне різноманіття з кожного досліджуваного аспекту культури в рідній країні. Це дозволить їм побачити не тільки відмінності, але й, головне, подібності між власною культурою (індивідуально характерною для кожного студента) і досліджуваної культурою, що, в свою чергу, сприятиме розширенню соціокультурного простору.

У ряді досліджень вчені торкають питання щодо необхідності використання інформації про культурний конфлікт, або інформацію, яка містить культурний конфлікт, з метою повного розуміння учнями досліджуваного культурного явища. Під культурним конфліктом в даному контексті розуміється відмінність в системі знань, цінностей, і норм представників різних культурних груп. У різних вчених ідея необхідності вивчення зазначеного явища на межі культур по-різному реалізувалася на практиці.

Так у М. Бахтіна і В. Біблера [17; 23; 24] вона знайшла відображення у принципі «діалогу культур»: повне розуміння однієї культури може прийти тільки за умови її зіставлення і порівнювання з іншою. Пізніше цей принцип з філософії перейшов до методики навчання іноземних мов і перетворився на методичний принцип навчання культурі країни досліджуваної мови, відображаючи специфіку іноземної мови як предмета.

Емпіричні дослідження М. Хеллер і П. Сисоєва свідчать, що аспект культурного самовизначення особистості (етнічний, мовний, соціальний, гендерний) актуалізується виключно в ситуаціях культурного конфлікту. В іншому випадку цей аспект є невидимим для людини [211].

У зв'язку з цим запропонований В. Г. Апальковим і П. Сисоєвим *принцип культурної опозиції* розглядаємо як один з основних методичних принципів формування полікультурної компетентності майбутніх

перекладачів. Його основним завданням є занурення учнів у ситуації, коли їх знання, відносини, думки, судження відрізняться від знань, відносин, думок і суджень представників досліджуваної культури. На основі даного матеріалу через проблемні завдання учні зможуть формувати вміння, які у сукупності складають міжкультурну компетентність.

Запропонований нами принцип культурної опозиції уточнює і доповнює *принцип культурної варіативності* [211]. Важливо не просто підібрати матеріал про різні культурні групи, але підібрати матеріал з культурними відмінностями і на його основі формувати полікультурну компетенцію, що включає такі компоненти, як емпатію і неупередженість, відкритість і готовність до різноманітності.

Принцип емпатії (Г. Єлізарова), спрямований на формування такої якості мовної особистості, як здатність до розуміння переживань іншого індивіда, є найбільш складним для реалізації через особливість, яка полягає в тому, що, ґрунтуючись на психологічних механізмах спілкування, він містить найбільший емоційний компонент [63]. Можна мати знання про особливості культурних цінностей, які висловлюються вивчаються мовою, і про те, як необхідно поводитися відповідно до них, і при цьому продовжувати оцінювати їх з позицій звичних культурних уявлень.

Психологічна здатність відчувати, що саме переживає інша людина в її власній ситуації і в її умовах формується повільно, тому принцип емпатії необхідно застосовувати на всіх рівнях навчання і в максимально можливій кількості ситуацій.

Найбільш ефективним *прийомом формування емпатії є драматизація ситуацій*, тобто виконання студентами ролей інших людей. Від власне рольової гри, широко поширеною у методиці навчання іноземних мов, драматизація відрізняється тим, що учасники повинні не просто зімітувати роль на лінгвістичному рівні, використовуючи адекватні ситуації поведінкові кліше і тактики поведінки, але емоційно пережити ситуацію, вживаючись у

роль свого персонажу і прагнучі відстояти, аргументувати або просто зобразити його поведінку, враховуючи його систему культурних цінностей, його реакції на ситуацію відповідно до них. Такі види діяльності Н. Сілі називає «культурними міні-драмами» [298]. Їх основний ефект полягає у конфронтації з самим собою, у відкритті того, що суб'єкт може відчувати і переживати по-іншому, і за допомогою цього усунути від обох типів переживання і сприймати те, що відбувається в подвійній перспективі. Парадокс драматизації полягає в тому, що драма «наближає учасників до об'єкта вивчення через емоційну залученість і одночасно забезпечує дистанціювання за допомогою того факту, що контекст, все-таки, штучний» (Byram) [263].

Всі перераховані принципи взаємопов'язані між собою і формують компоненти полікультурної компетентності тільки в сукупності. Принципи культурної варіативності і культурної опозиції виступають принципами одного рівня, оскільки вони реалізуються при відборі змісту навчання.

Принципи конгруентності, емпатії та білінгвального навчання виступають принципами іншого рівня, тому що вони розкривають безпосередньо методику навчання мови з метою формування полікультурної компетентності.

З урахуванням перерахованих принципів нами розроблена модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання, яка дозволяє на певному етапі процесу підготовки майбутніх перекладачів сформувати структурні компоненти полікультурної компетентності при наявності відповідних педагогічних умов функціонування даної моделі.

Розроблена структурно-функціональна модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі містить наступні *компоненти*:

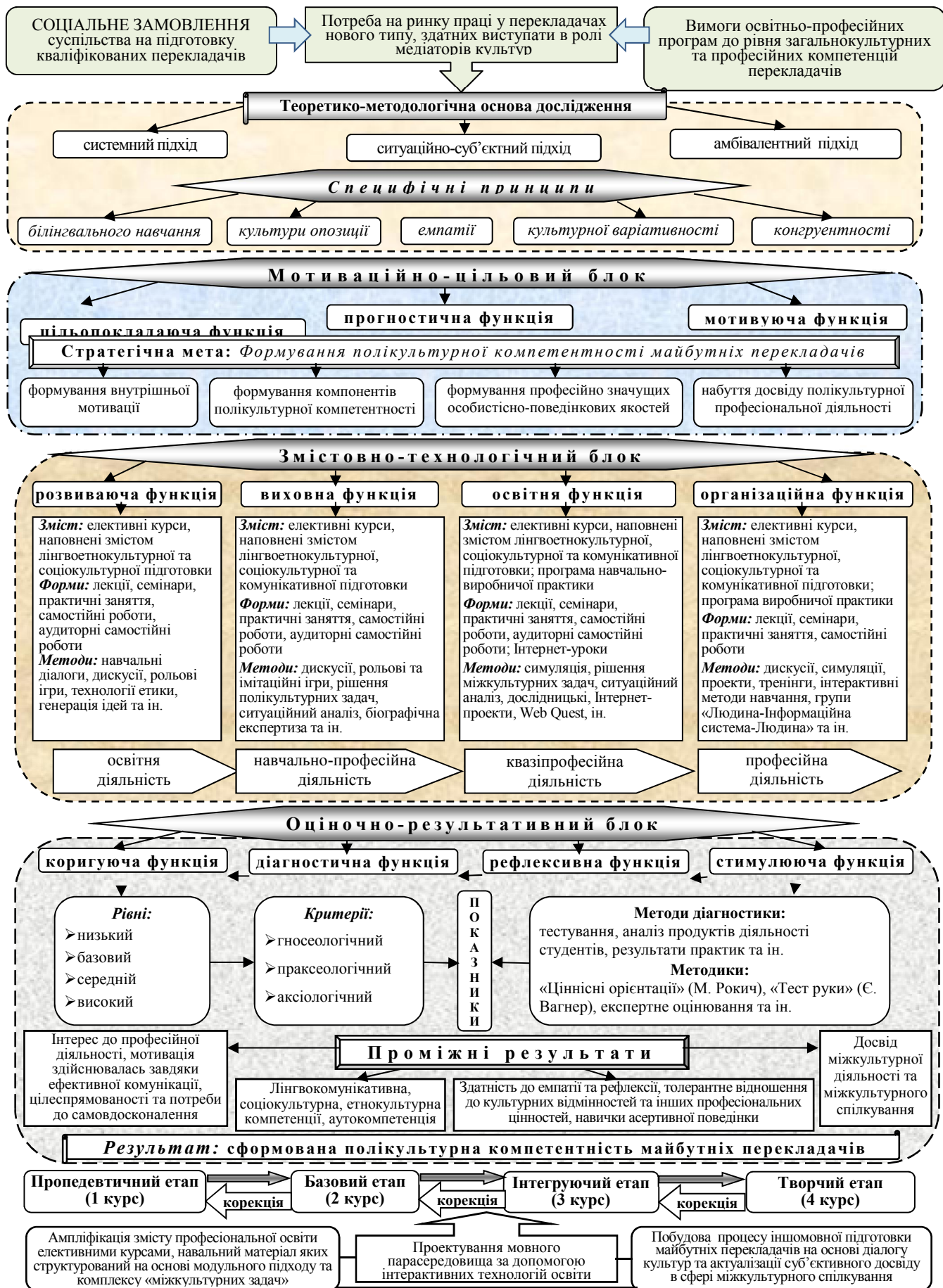

Рис. 2.3. Модель формування полікультурної компетентності майбутніх

перекладачів в умовах дистанційного навчання

Джерело: розроблено автором

1. *Структурні* - мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний і результативно-оцінний;

2. *Функціональні* – цілепокладаючий, прогностичний, мотивуючий, навчальний, виховний, розвивальний, організаційний, діагностичний, стимулюючий, коригуючий, рефлексивний (Рис.2.3).

Структурні компоненти авторської моделі розкривають внутрішню організацію процесу формування досліджуваної компетентності. До них ми відносимо *блоки: мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний і оцінюючий-результативний.*

Мотиваційно-цільовий блок виконує *цілепокладаючу функцію* (декомпозиція і оптимальний вибір цілей відповідно до етапів формування полікультурної компетентності, створення у студентів цілових установок на її формування), *прогностичну функцію* (забезпечення орієнтації студентів на професійний розвиток за рахунок усвідомлення ролі полікультурної компетентності в даному процесі), *мотивуючу функцію* (формування адекватної мотивації навчальної діяльності, розкриття відповідно до мотиваційної сфери творчого потенціалу майбутніх перекладачів; формування у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, активної позиції в міжкультурній комунікації) функції. Блок об'єднує в собі мотиваційну і цільову складові.

Мотиваційна складова реалізується завдяки формуванню у студентів стійкої мотивації до оволодіння високим рівнем сформованості полікультурної компетентності, через формування мотиваційно-ціннісного ставлення до професійно-перекладацької діяльності, через формування потреби здійснювати ефективну комунікацію і розширювати професійний досвід, через формування пізнавальної спрямованості особистості студента.

Мотиваційна складова передбачає переведення зовнішніх мотивів у

внутрішні, що здійснюється за допомогою спеціально організованого стимулюючого впливу на студентів, що забезпечує формування особистісно значущих мотивів. Формування внутрішньої мотивації майбутніх перекладачів здійснюється через знайомство з цілями формування полікультурної компетентності; пояснення теоретичної і практичної значущості отриманих знань; пред'явлення завдань професійної спрямованості; організацію ситуацій міжкультурного спілкування.

Цільова складова даного компонента включає цілі процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, представлені у вигляді групи цілей.

В результаті декомпозиції мети нашої моделі ми отримали сукупність підцілей, які можна розбити на три групи, що включають досягнення стратегічної мети – сформованої полікультурної компетентності; *тактичні цілі*, що висуваються для кожного етапу підготовки фахівця; *оперативні цілі*, як цілі, що стоять перед кожною навчальною дисципліною.

Для досягнення стратегічної мети – формування полікультурної компетентності визначено наступні *завдання*: 1) мотивація; 2) формування компонентів полікультурної компетентності в процесі вивчення нормативних і спеціальних курсів; 3) набуття досвіду полікультурної професійної діяльності в ході навчально-виробничої та виробничої практик; 4) формування професійно-значущих особистісно-поведінкових якостей майбутніх перекладачів, таких як здатність до емпатії і рефлексії, толерантність, асертивність, здатність до самовдосконалення.

При цьому можна виділити наступні *цілі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів* – стратегічна, тактична, оперативна.

Стратегічна ціль формування полікультурної компетентності.

Рис. 2.4. Цілі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Відповідно до вимог освітньої системи в галузі мовної та професійної підготовки бакалавра спеціальності «Переклад» і з запропонованими Європейською Радою рівнями оволодіння іноземною мовою на першому курсі закладаються основи лінгво-комунікативної і соціокультурної компетенцій, дається загальне уявлення про професію «перекладач», про переклад як процесі і продукт професійної діяльності.

Отже, тактичними цілями на даному етапі є:

- засвоєння знань в області фонетики, лексики, граматики мови, що вивчається;
- формування мовленнєвих умінь, фонетичних, аудитивних навичок;
- оволодіння соціокультурними, історико-культурними та етнокультурними фоновими знаннями: про історичне різноманіття культур і цивілізацій, про місце вітчизняної цивілізації в світовому історико-культурному процесі, про проблеми історії, культури, мови, релігії досліджуваної країни;

- формування уявлень про власні психологічні реакції на міжкультурну взаємодію в процесі вивчення курсу «Міжкультурні відносини»;
- формування мотиваційної сфери, спрямованої на досягнення компетентності в майбутній професійній діяльності;
- розвиток здатності до самопізнання і самовдосконалення, комунікативних якостей особистості.

На другому курсі формуються компетенції іншомовного спілкування на міжкультурному рівні, поглиблюється і розширюється продуктивний і рецептивний мовний матеріал, формується *етнокультурна компетенція*.

Тактичними цілями на другому етапі виступають:

- засвоєння знань про мовні характеристики та національно-культурну специфіку лексичного, семантичного, граматичного, прагматичного і дискурсивного аспектів всіх видів мовленнєвої діяльності;
- засвоєння дискурсивних способів вираження фактологічної, концептуальної та підтекстової інформації в іншомовному тексті;
- засвоєння знань про розбіжності в комунікативній техніці рідної та іншомовної культури;
- оволодіння комунікативною технікою іншомовної культури;
- засвоєння зразків поведінки і норм комунікації з урахуванням цінностей інокультури та іншого менталітету;
- здійснення комунікативної діяльності з урахуванням національно-культурної специфіки мовних явищ, вербальної та невербальної поведінки;
- формування уявлень про культурно-специфічне середовище країни, що вивчається, і рідної країни;
- оволодіння знаннями про лінгвостічні розбіжності мовних систем, норм, узусу вихідної мови і мови перекладу;
- придбання первинного міжкультурного досвіду професійної діяльності в процесі вивчення курсів: «Практикум з міжкультурного спілкування», «Практика перекладу»;

- формування толерантності, емпатії, відкритості та асертивної поведінки.

Третій етап передбачає формування умінь міжкультурного спілкування в професійній сфері, ознайомлення студентів з організацією перекладацької діяльності в різних установах і організаціях, здійснення професійної діяльності з урахуванням національно-культурної специфіки мовних явищ.

Тактичними цілями на даному етапі є:

- формування фонематичного слуху, почуття мовної симетрії, мовної компресії, критичності мислення, мовної активності;

- поглиблення знань про національно-культурну та загальну специфіку лексичного, семантичного, граматичного, прагматичного і дискурсивного аспектів усного та писемного мовлення в процесі квазі-професійної діяльності;

- засвоєння знань про менталітет, традиції та звичаї народів країни, мова якої вивчається;

- розвиток механізмів саморегуляції, стійкості і узгодженості соціальної поведінки з урахуванням типу ментальності;

- формування вміння користуватися соціо- та культурно-зумовленими сценаріями, національно-специфічними моделями поведінки;

- засвоєння суспільно-політичних, країнознавчих, історичних і культурознавчих даних про свою країну і країну, мова яка вивчається;

- оволодіння практичними навичками лінгвістичної і культурологічної інтерпретації та аналізу функціонально-стильових різновидів тексту;

- розвиток загальних і спеціальних здібностей, відповідальності за своє особистісне і професійне становлення;

- вдосконалення всіх компонентів полікультурної компетентності в процесі «перекладу мов» в період навчальної практики;

- формування товариськості, гнучкості, здатності до імпровізації, організованості, уважності, мобільності.

Четвертий етап характеризується поглибленням і вдосконаленням полікультурної і професійної компетентностей, формуванням професійно значущих особистісно-поведінкових якостей фахівця.

- систематизацією знань про основні концепції міжкультурної комунікації;
- стабілізацією спрямованості комунікативної діяльності в постійно змінних комунікативних ситуаціях;
- звільненням від необхідності приймати рішення і контролювати перебіг діяльності в стандартних ситуаціях міжкультурного режиму спілкування;
- формуванням умінь забезпечувати на основі усного та письмового перекладу взаєморозуміння між представниками різних культур і мов в різних сферах міжнародного, суспільно-політичного, економічного, культурного життя;
- коригуванням усіх компонентів полікультурної компетентності і самоаналіз навчально-професійних і життєвих досягнень;
- формуванням емпатії, толерантності та асертивності як основи майбутньої професійної діяльності в процесі виробничої практики.

Оперативні цілі, що стоять перед кожною навчальною дисципліною:

- формування відповідних знань, умінь, професійно значущих особистісно-поведінкових якостей, набуття досвіду полікультурної діяльності при вирішенні професійних завдань в рамках даної дисципліни.

Сформульована таким чином мета розробленої нами моделі визначає зміст і технологію формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Реалізація даного компонента здійснюється за рахунок використання інтерактивних технологій дистанційного навчання, що дозволяють відтворити предметний і соціальний контекст майбутньої професійної діяльності.

Змістовно-технологічний блок забезпечує формування полікультурної

компетентності майбутніх перекладачів у процесі вивчення конкретних навчальних дисциплін: «Основи міжкультурної комунікації», «Практикум з культури мовного спілкування», «American Studies», «Building Cross-Cultural Competencies», навчально-виробничої і перекладацької практик. Даний компонент виконує навчальну, виховну, розвиваючу і організаційну функції.

Навчальна функція даного компонента системи полягає в тому, що в процесі вивчення передбачених планом підготовки навчальних дисциплін і виконання різноманітних видів діяльності майбутні перекладачі набувають необхідні для їхньої професійної діяльності знання і вміння, збагачують досвід полікультурної взаємодії.

Виховна функція спрямована на формування ціннісних орієнтацій, інтересів до професійної діяльності, позитивних установок і відносин, а також на формування особистісно-поведінкових якостей, що визначають цей показник.

Розвиваюча функція системи полягає у створенні необхідних умов для розвитку (процесу становлення особистості майбутнього перекладача під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих, соціальних і природних чинників), самовизначення (процесу усвідомлення свого місця в світі і вибору життєвої стратегії, виходячи з власних здібностей і потреб) і самореалізації (процесу становлення зрілої особистості через реалізацію власних життєвих планів) особистості.

Організаційна функція передбачає реалізацію і координацію дій, спрямованих на формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Змістовно-технологічний компонент системи формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі поєднує змістовну і технологічну складові.

Змістова складова визначається вмістом курсів за вибором «Практикум

з міжкультурного спілкування», «American Studies» та «Building Cross-Cultural Competencies», метою яких є ознайомлення студентів з феноменом полікультурної компетентності, її компонентами, особливостями міжкультурного режиму комунікації, проблемами вторинної соціалізації і мовотворення, а також формування здатності і готовності порівнювати і адаптувати знання про відмінності двох і більше лінгвокультур, формувати у них вміння ретрансляції іншої культури.

Відповідно до особливостей формованої компетентності даний компонент включає три блоки підготовки: лінгвоетнокультурний, соціокультурний, комунікативний.

Лінгвоетнокультурна підготовка спрямована на оволодіння студентами знаннями в області фонетики, лексики, граматики, на формування мовленнєвих умінь, фонетичних, лексичних, граматичних і аудіальних навичок, які є базисом для успішної міжмовної комунікації. Специфіку лінгвоетнокультурної підготовки майбутніх перекладачів складають знання лінгвоетнічних розбіжностей мовних систем, норм узусу вихідної (рідної) мови і мови перекладу.

Соціокультурна підготовка спрямована на засвоєння лінгвокраїнознавчих, історико-культурних та етнокультурних фонових знань, формування умінь використовувати в перекладацькій діяльності соціо- та культурно обумовлені сценарії, національно-специфічні моделі поведінки. Особливістю соціокультурної підготовки майбутніх перекладачів є акцентування уваги на необхідності засвоєння знань про розбіжності лінгвоетнічних доінформаційних запасів рідної та іноземної мов, про лексичні одиниці з національно-культурної семантикою [40;44; 53; 48; 59; 104; 113; 170].

Комунікативна підготовка спрямована на оволодіння студентами комунікативної технікою в іншомовній культурі, засвоєння знань про її відмінностях від прийнятої в рідній культурі, розвиток здатності до

інформації, а також формування умінь пошуку, відпрацювання та застосування інформації для вирішення професійних завдань.

Важливою частиною змістовно-технологічного компонента моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів є курси за вибором, що дозволяють реалізувати ампліфікацію змісту професійної підготовки міжкультурні завданнями і сприяють більш повній сформованості певних компонентів компетентності. Одним з таких курсів є «Основи міжкультурної комунікації» (Додаток Г).

Полікультурна компетентність формується не тільки завдяки змістовній складовій змістовно-технологічного компонента моделі, але саме за умови використання певної технологічної складової, тобто тих форм, методів, прийомів і засобів, шляхом використання яких даний зміст освіти може бути засвоєний кожним студентом. Узагальнюючи досвід роботи у вузі, ми дійшли висновку, що використання інтерактивних технологій в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання сприяє її ефективному формуванню. Ступінь самостійності студента зростає з переходом на більш високий рівень його полікультурної компетентності, сприяючи, таким чином, подальшому формуванню та розвитку компетентності.

Технологічна складова передбачає використання найбільш оптимальних форм, методів і засобів формування полікультурної компетентності. Її особливістю є проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій навчання, які ми поділяємо за принципом організації педагогічної взаємодії суб'єктів на 3 групи: «Людина - Людина», «Людина - Технічний Засіб», «Людина - Інформаційна Система - Людина».

Одним з методів формування полікультурної компетентності є виконання різнорівневих «полікультурних завдань», які ми визначаємо як конструйовані комунікативні ситуації міжкультурного плану, де спілкування будується з урахуванням комунікативних норм очікування носіїв мови; так і

іншомовні комунікативні ситуації, де спілкування відбувається іноземною мовою, але предметом, змістом, і відповідно, поведінковим зразком виступає рідна комунікативна культура.

Поетапність введення полікультурних завдань відповідно до стадій формування полікультурної компетентності перекладача може бути представлена наступним чином.

На першому етапі міжкультурні завдання в основному носять порівняльно-порівняльний характер, причому виділяються не подібності, а відмінності між своєю і досліджуваною культурою. Отримуючи інформацію про варіативність і різноманітність рідної і досліджуваної культур, з'являється можливість розглядати їх з іншої точки зору – «Свій – Інший». Отже, міжкультурні завдання другого рівня в основному носять асертивний характер, тобто розвивають здатність діяти не завдаючи нікому шкоди, поважаючи права інших людей. Отже, змістовно процес полікультурного навчання зводиться до формування мотивів, спрямованих на розширення міжкультурного досвіду, що відображають відмінності культурних цінностей, які виховують шанобливе ставлення до цих відмінностей; формування когнітивної основи полікультурної компетентності, що включає здатність усвідомлювати загальне і специфічне в культурних картинах світу різних народів за допомогою порівняння, осмислення і прийняття культурних відмінностей; формування зразків поведінки на основі адекватного використання вербальних і невербальних засобів комунікації, організація процесу навчання на основі крос-культурного аналізу, тренінгових технологій навчання, емоційно-мовної сенситивності, рефлексії значущих міжкультурних комунікативних ситуацій.

Міжкультурні завдання *третього рівня* припускають сприйняття і аналіз інформації про іншомовній культурі. Доцільною тут представляється реалізація компонентів ціннісно-ментальної установки і лінгвокультурологічної референції [16; 170].

Компонент ціннісно-ментальної установки представлений на даному етапі наступними елементами: а) підготовчими умовами у вигляді готовності майбутніх перекладачів до сприйняття пропонованої інокультурної інформації; б) аналізом соціокультурного статусу і комунікативних намірів комунікантів, лексико-граматичного наповнення мовної складової спілкування. При реалізації даного компонента на практиці доцільно використовувати комплекс методів навчання, зокрема: рефлексію досягнення мети і метод Mind-Map («карта пам'яті»). Компонент лінгвокультурологічної референції реалізується на даному етапі при аналізі лексико-семантичного наповнення лінгвокультурою.

Формування полікультурної компетентності за допомогою комплексу «міжкультурних завдань» в освітньому процесі має спиратися на ідею альтернативного порівнювання, яка носить тільки аналітичний характер, уникаючи всякого роду оцінок. Студентам слід надати можливість зануритися в культуру іншого етносу, «ідентифікуватися з нею, усвідомлюючи її важливість, особливо, осягаючи морально-естетичну природу», освоїти властиву їй систему національно-етнічних і міжкультурних цінностей.

Таким чином, змістовно-технологічний компонент моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів із застосуванням технологій ДН передбачає проектування такої структури змісту освіти, форм, методів, прийомів і засобів навчання, застосування сукупності яких в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі сприятиме формуванню всіх компонентів полікультурної компетентності майбутнього перекладача в їх комплексі і взаємозв'язку.

Результативно-оцінний блок моделі забезпечує встановлення зворотного зв'язку викладача зі студентами, своєчасне отримання інформації про ефективність процесу формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача, про труднощі та здобутки студентів у оволодінні

знаннями, розвитку вмінь і навичок, якостей особистості. Канал зворотного зв'язку важливий для викладача, оскільки дозволяє йому діагностувати процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, оцінювати його результати, коригувати свої дії, будувати наступний етап підготовки на основі досягнутого на попередніх, диференціювати методи і завдання з урахуванням індивідуального просування і розвитку студентів. Викладач отримує також відомості про характер самостійної навчальної діяльності студента. Зворотний зв'язок показує студенту недоліки і досягнення, дозволяє отримати оцінку своєї діяльності, поради з її коректування. Це дисциплінує студентів, привчає до певного ритму, розвиває вольові якості.

Результативно-оцінний компонент у структурі нашої моделі виконує ряд функцій: діагностичну, стимулюючу, коригуючу, рефлексивну.

Діагностична функція дозволяє точно визначити результати процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. У поняття «діагностика» вкладається більш широкий і глибокий зміст, ніж у поняття «перевірка знань, вмінь і навичок», яких навчають. Діагностика розглядається як прояснення всіх обставин протікання процесу, точне визначення його результатів, метою якого є своєчасне виявлення, оцінювання та аналіз перебігу навчального процесу у зв'язку з його продуктивністю. Отже, педагогічна діагностика в цілому і діагностика процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів виконує в процесі формування даної компетентності наступні функції:

- *інформаційну*, реалізація якої забезпечує суб'єктам досліджуваного процесу можливість отримання даних про рівень сформованості полікультурної компетентності у студентів;

- *організаційно-діяльнісну*, яка б означала можливість практичної реалізації педагогічної взаємодії на основі інформації про результати діагностування;

- *прогностичну*, яка полягає у виявленні тенденції розвитку процесу формування полікультурної компетентності, встановлення зв'язків між факторами і умовами, які впливають на цей процес;

- *аналітичну*, що дозволяє виявити труднощі, визначити способи, вдосконалення лінгвокомунікативної, соціокультурної, етнкультурної компетенцій і аутокомпетенції, що забезпечують необхідний рівень формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів;

- *контрольно-оцінну*, що забезпечує фіксацію результатів і визначення ефективності процесу формування полікультурної компетентності.

Результати контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів виражається в її оцінці. Оцінка – це визначення ступеня засвоєння знань, умінь і навичок. Серед найважливіших вимог до оцінки виділяються об'єктивність, суб'єктивність, систематичність, відкритість, дієвість. При цьому, як зазначає ряд дослідників, необхідно розрізняти оцінювання процесу, коли провідну роль відіграють корекційна і стимулююча функції, і оцінювання результату, при якому провідною є контролююча функція.

Разом з тим, спостереження показують, що в умовах підвищення ролі самостійної роботи студентів в освітньому процесі ефективність формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів багато в чому залежить від здатності самих студентів адекватно оцінювати рівень своєї готовності до професійної діяльності на міжкультурному рівні, зростає роль самооцінки. Самооцінка – оцінка людиною самого себе, своїх достоїнств і недоліків, можливостей, якостей, свого місця серед інших людей. Самооцінка буває актуальною (як особистість бачить і оцінює себе в даний час), ретроспективної (як особистість бачить і оцінює себе по відношенню до попередніх етапів життя), ідеальної (яким би хотів бачити себе людина, його еталонні уявлення про себе), рефлексивної (як, з точки зору людини, її оцінюють оточуючі люди). У процесі формування полікультурної компетентності самооцінка виступає, з одного боку, джерелом інформації

про досліджувану компетентність, а з іншого, засобом спонукання студентів до її вдосконалення. [95].

Стимулююча функція результативно-оцінного компонента полягає в тому, що оцінка розглядається як засіб формування впевненості студента у власних силах, спонукання їх активності і самостійності, інтересу до перекладацької діяльності як міжмовної, полікультурної, міжособистісної комунікації. При цьому має значення систематичність проведення перевірочних процедур.

Коригувальна функція результативно-оцінного компонента передбачає зіставлення стану підготовленості студентів до професійно-перекладацької діяльності в режимі діалогу культур з еталонними вимогами (перекладач як «медіатор культур»), спрямована на усунення виявлених в ході перевірки та контролю невідповідностей реально досягнутого рівня сформованості того чи іншого компонента полікультурної компетентності ідеальному рівню.

Рефлексивна функція проявляється при здійсненні студентом переосмислення своїх дій і дозволяє розумно й об'єктивно аналізувати власний досвід в перекладацькій діяльності. Реалізація даної функції майбутніми перекладачами в рамках системи формування їх полікультурної компетентності дозволяє забезпечити формування суб'єктної позиції в освітньому процесі.

Методами реалізації результативно-оцінного компонента моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів виступає оцінка, самооцінка, рефлексія.

Інструментарієм на даному етапі є критерії та рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Виходячи з мети нашого дослідження, змісту і структури полікультурної компетентності, ми визначили такі критерії, за якими можна судити про рівень сформованості полікультурної компетентності: *гносеологічний, праксеологічний, аксіологічний*. На підставі виділених критеріїв ми виявили *три рівня*

сформованості досліджуваної компетентності: низький, базовий, середній, високий.

Розроблена нами модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання характеризується такими ознаками, як динамічність, цілісність, відкритість, перспективність, гнучкість.

Динамічність показує, що модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів розвивається в часі шляхом зміни її якісних станів – рівнів. Перехід з рівня на рівень відбувається на основі одночасного вдосконалення елементів і структур моделі, при цьому кожен попередній рівень виступає передумовою наступного.

Цілісність відображає внутрішню єдність моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, яка досягається в результаті взаємодії її елементів. Інтегративною ознакою даної моделі є амбівалентність її змісту.

Відкритість свідчить про те, що модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання повинна бути здатною розвиватися і взаємодіяти із зовнішнім середовищем, розширяться в залежності від індивідуальних освітніх потреб студентів.

Перспективність моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання передбачає її побудову з урахуванням підвищення необхідності у «міжкультурних медіаторах» в цілому і перспективи конкретного освітнього закладу зокрема.

Гнучкість передбачає, що система формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів повинна містити можливості конструктивних змін, що забезпечують її реалізацію в різних умовах, зі збереженням системної цілісності.

Таким чином, на основі системного, ситуаційно-суб'єктного та амбівалентного підходів нами розроблена *структурно-функціональна*

модель, яка включає структурні (мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний і результативно-оцінний) і функціональні (цілепокладаючий, прогностичний, мотивуючий, навчальний, виховний, розвивальний, організаційний, діагностичний, стимулюючий, коригуючий, рефлексивний) компоненти; характеризується внутрісистемною діалогічністю, динамічністю, цілісністю, відкритістю, перспективністю, гнучкістю і відрізняється контекстно-блоковим побудовою професійної іншомовної підготовки, спрямованістю на діалог культур і актуалізацію суб'єктного досвіду майбутніх перекладачів як медіаторів полікультурної комунікації.

2.3. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності у майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання

Ефективне функціонування розробленої нами моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами дистанційного навчання залежить від декількох факторів:

- компетентності педагога, яка включає знання розробленої моделі, її теоретико-методологічних підстав, компонентів; умінь творчої педагогічної діяльності з впровадження даної моделі; комплексу організаційних, планувальних, конструктивних і моніторингових компетенцій, якостей особистості педагога;

- комплексу педагогічних умов, що сприяють ефективній реалізації розробленої моделі;

- відбору і структурування змісту процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів – відбору мовних і мовленнєвих одиниць, вибору тематики і професійно-орієнтованих ситуацій спілкування;

- актуального рівня підготовленості майбутніх перекладачів до здійснення комунікації в міжкультурному режимі і потенційних можливостей вдосконалення цього рівня;

- ступеня розробленості педагогічної інструментарію для моніторингу рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Ефективність функціонування будь-якої моделі залежить, в першу чергу, від того, у яких умовах відбувається її здійснення. Для будь-якої моделі адекватний вибір умов може забезпечити не тільки стійкі показники окремих педагогічних результатів, але і стабільне поліпшення якості освіти в цілому. Такої точки зору дотримується більшість дослідників, що займаються проблемами сучасної освіти.

Під умовою розуміється філософська категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких він не може існувати. Умова становить те середовище, в якому вона виникає, існує і розвивається; є тим, від чого залежить щось інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, яка з необхідністю, неминучістю, породжує щось (дія, результат дії), і від підстави, яка є логічною умовою наслідку [239].

Як зазначає Н. Ю. Посталюк, в сучасній педагогічній літературі існує термін «педагогічний фактор», який дуже часто використовують у якості синоніму поняття «педагогічні умови». На думку автора, основний педагогічний сенс категорії «фактор» полягає у тому, що вона означає рушійну силу будь-якого педагогічного процесу. В основі механізму ініціювання завжди є протиріччя, неузгодженість як джерело будь-якої зміни [177].

Розглядаючи педагогічні умови ефективного функціонування і розвитку досліджуваного явища, Н. О. Яковлева зазначає, що вони характеризують у спеціальний спосіб підібрану систему заходів, яка забезпечує більш продуктивне становлення досліджуваного наукового явища [248, с. 7].

Під *дидактичними умовами*, які створюються у процесі навчання, О. Дубасенюк розуміє сукупність педагогічних реалій, в яких здійснюється

освітній процес, і які визначають ефективність вирішення поставлених завдань навчання, виховання і розвитку особистості [61, с. 40].

На думку Н. Л. Коршунової, усе різноманіття наявних значень терміну «умова» ділить їх на дві смислові групи. До першої групи відносяться тлумачення із загальним змістом – «усе те, від чого залежить інше», до другої – зі змістом «середовище, у якому щось відбувається, і без якого не можуть існувати предмети і явища». Наголошуючи на відмінностях зазначених смислів, дослідниця зазначає, що вона, передусім, полягає «у заданому рівні узагальнення при розгляді категорії «умова»: якщо семантика першої групи розміщена на рівні абстракції, і є результатом ідеальних побудов, то семантика другої запозичена безпосередньо з реальності» [103, с. 7].

Таким чином, у результаті аналізу визначень дефініції «умови» в науково-педагогічній літературі, *під педагогічними умовами ефективного функціонування системи формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів ми розуміємо систему заходів в організації педагогічного процесу підготовки перекладачів, які забезпечують поліпшення даного процесу і дозволяють досягти бажаного результату більш ефективними засобами інтерактивної діяльності.*

Вибір педагогічних умов, що сприяють ефективності реалізації розробленої нами моделі, зумовлений наступними чинниками:

1. *Особливостями вирішуваної проблеми:* специфікою провідного поняття «полікультурна компетентність майбутніх перекладачів», особливостями процесу формування полікультурної компетентності та розробленої моделі;

2. *Змістовними характеристиками досліджуваного феномена:* специфікою структурних і функціональних компонентів полікультурної компетентності, змістовними характеристиками процесу її формування, змістовною частиною моделі;

3. *Досвідом і компетентністю дослідника:* накопиченим практичним

досвідом та емпіричними даними;

4. *Умовами роботи дослідника*: типом освітнього закладу, у якому передбачається впровадження розробленої моделі, матеріально-технічна база, тощо.

Оскільки окремі, випадково вибрані умови не можуть істотно вплинути на ефективність функціонування розробленої нами моделі, необхідний гнучкий комплекс умов, що динамічно розвивається, який враховує динаміку досліджуваного процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в оптимальному режимі [248].

Використовуючи термін «комплекс» замість «системи» або «сукупності» щодо визначених педагогічних умов, ми беремо до уваги багатофакторність досліджуваного нами педагогічного процесу, і усвідомлюємо, що нам можливо не вдасться представити повний спектр умов, які впливають на результативність його функціонування. В ході наукового пошуку ми виділимо лише частину з них, які певною мірою відповідають обраної нами методології дослідження, особливостям досліджуваного процесу.

На основі проведеного аналізу робочих навчальних планів і робочих програм дисциплін на предмет їх потенційних можливостей для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, до педагогічних умов, що сприяють ефективній реалізації розробленої моделі, ми віднесли:

- створення мовного парасередовища з допомогою інтерактивних технологій навчання (групи «Людина – Людина», «Людина – Технічне Засіб» і «Людина – Інформаційна Система – Людина»);

-- побудову процесу навчання іноземним мовам на основі діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду;

- структурування навчального матеріалу на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань»;

- ампліфікацію змісту освіти майбутніх перекладачів наскрізними курсами по формуванню полікультурної компетентності та її компонентів (рис. 8)

Рис. 2.5. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в умовах дистанційного навчання.

Е. Філліпс (Phillips) порівнює вивчення мови без вивчення основ світогляду представників досліджуваної культури подібно з поглядом на світ одним оком [290]. Тому важливою умовою ефективного функціонування структурно-функціональної моделі формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача є проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій навчання групи «Людина – Людина», «Людина – Технічне Засіб» і «Людина – Інформаційна Система – Людина» (Схема 2.1).

Схема 2.1. Проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій дистанційного навчання .

У Словнику української мови *середовище* трактується як «соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів і т. ін.; суспільні, матеріальні і духовні умови існування, формування і діяльності, що оточують людину [206, с. 137] .

У сучасних дослідженнях визначені і описані різні види середовища, зокрема: навколишнє, соціальне, культурно-історичне і ін. Нас більшою мірою цікавить конкретизація поняття «середовище» в педагогічних дослідженнях. Основним напрямком цих досліджень є виявлення сутності поняття «освітнє середовище». Вважаємо за доцільне розгляд даного поняття як базового для визначення мовного парасередовища процесу формування

полікультурної компетентності студентів.

Під *освітнім середовищем* розуміється сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [311]. З позицій нашого дослідження найбільш значущим представляється інформаційний компонент освітнього середовища, який реалізує інтегруючу функцію – з одного боку, він утворює наповнення цього середовища, а з іншого – проходить наскрізно і об'єднує всі інші її компоненти. Тому інформаційний компонент детермінує зміст будь-якого процесу, в тому числі і педагогічного.

Грунтуючись на дослідженні Р. Тарасенка, ми виділили наступні властивості інформаційного середовища як компонента освітнього середовища в цілому: [213].

1) компліментарність, як властивість інформаційного середовища виступати в якості підсистеми освітнього середовища і бути пов'язаною з іншими її підсистемами;

2) конгруентність, яка має на увазі функціональне доповнення інформаційного середовища іншими підсистемами освітнього середовища і її взаємодії з даними підсистемами;

3) стійкість, під якою розуміється здатність інформаційного середовища до саморегуляції, самоорганізації та самовдосконалення.

О. Сергєєва зауважує, що інформаційне середовище виникає і розвивається в умовах педагогічного процесу у кількох напрямках: а) *організаційному* – в умовах інформаційного середовища педагог планує і організовує свою діяльність з урахуванням її специфіки; б) *діяльнісно-практичному* – в педагогічному процесі реалізуються можливості інформаційного середовища в аспекті її використання в практичних цілях; в) *управлінському* – інформаційне середовище встановлює межі педагогічної

діяльності і допомагає реалізувати моніторинг [199, с. 84].

Модифікуючи дані положення з урахуванням специфіки нашого дослідження, ми вважаємо, що по відношенню до процесу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів інформаційне середовище повинно бути інтегроване з культурно-специфічним компонентом.

Культурно-специфічний компонент передбачає насичення базової інформаційного середовища одиницями іншомовної матеріальної культури і побуту. Така ампліфікація освітнього простору фрагментами національно-специфічної «картини світу» (власної та іноземної), забезпечує засвоєння стереотипів поведінки, властивих культурі мови, що вивчається. Таким чином, *мовне парасередовище – це створюване з навчальною метою соціокультурне середовище мови, яка вивчається*, що включає одиниці матеріальної культури (артефакти і субстанції), елементи духовної культури (поняття, вірування, цінності, етичні уявлення) і елементи соціальної культури (моделі поведінки, поведінкові стереотипи) нації або етнічної групи, яка є носієм мови, що вивчається» [192, с. 13].

Створення мовного парасередовища передбачає, передусім, реалізацію принципу автентичності у навчанні іноземної мови, тобто використання запозиченої з ситуацій реального життя автентичної мовної та позамовної інформації та створення умов навчального спілкування, найбільш наближених до реальних. Дане парасередовище в реальному освітньому процесі може започаткувати розуміння картини світу, властивої мові, що вивчається, допомогти навчити будувати вербальну і невербальну поведінку, і у підсумку – забезпечити сформованість полікультурної компетентності в цілому.

Базуючись на вищезазначеному і погоджуючись з думкою Т. Колосовської, ми вважаємо, що мовне парасередовище включає наступні компоненти:

1. *Власне інформаційний компонент*: світовий досвід полікультурної комунікативної освіти, представленою в різних освітніх моделях; методичні розробки, новаторські ідеї;

2. *Культурно-специфічний компонент*: знання про культуру в цілому, соціолінгвістичний і соціокультурний портрети мови, що вивчається, національно-культурна специфіка, ціннісне наповнення і історичні ракурси культури країни, мова якої вивчається, культура міжособистісної взаємодії;

3. *Технологічний компонент*: знання про способи оволодіння стратегіями взаємодії у вирішенні особистісно та професійно значущих завдань і проблем, створення культурологічної основи для позитивної соціалізації засобами іноземної мови, орієнтації в соціокультурних маркерах автентичного мовного середовища [97, с. 85].

Реалізацію умови проектування мовного парасередовища доцільно, на наш погляд, здійснювати за допомогою інтерактивних технологій навчання (групи «Людина - Людина», «Людина - Технічне Засіб» і «Людина - Інформаційна Система - Людина»).

У сучасних умовах глобалізації та технологізації освіти термін «інтерактивність» набуває особливого значення, наприклад, для опису контактів людини і нових інформаційних систем, для опису прийомів, методів і технологій, тим чи іншим шляхом пов'язаних з взаємодією, для характеристики методів навчання; нині інтерактивним вважається навчання, що забезпечує організацію навчальних контактів, не обмежених передачею інформації, а які визначають взаємовплив всіх учасників навчального процесу. У нашій роботі ми дотримуємося позиції В. Шарко, О. Пометун, А. Грабовського [235, 176; 51], які під інтерактивністю розуміють певну здатність дидактичного засобу (інструменту, середовища, змісту, діяльності) організувати таку діяльність (колективну або групову), яка б обумовлювала рольову відповідальність кожного її суб'єкта за результат, побудова відносин між суб'єктами в режимі «полі-діалогу», взаємодії,

взаємокорекції і спілкування. Тому, сприймаючи інтерактивні технології не тільки як комп'ютерні, а в більш широкому сенсі, в своєму подальшому дослідженні ми будемо розуміти під інтерактивними технологіями всі види і форми, методи, способи, прийоми діалогового навчання, виховні засоби, що забезпечують ефективну взаємодію і адекватне взаєморозуміння і взаємокорекцію між представниками різних культур.

У педагогічній практиці розроблено чимало інтерактивних технологій навчання: гіпертексту, гіпермедіа, електронні навчальні посібники, відео-лекції, супутникові телелекції, слайд-лекції, аудіолекції і комп'ютерні програми. При цьому передбачаються колективні тренінги у вигляді дискусій, дебатів, круглих столів, рольових ігор та Інтернет-технологій.

Н. Мукашева виділяє основні технології, що забезпечують інтерактивність навчального процесу: технології універсальні і багатоаспектні, тренінги, дискусійні, смислової обробки тексту, гіпертексту, мультимедійні та комп'ютерних комунікацій.

Технології, що входять до цих груп, характеризуються певними дидактичним потенціалом щодо створення інтерактивних якостей, властивостей навчального процесу, та їх впливу на формування комунікативних здібностей особистості. Наприклад, технології групи комп'ютерних комунікацій сприяють індивідуальному двосторонньому спілкуванню партнерів на великих дистанціях, дають доступ до колосальних за обсягом і різноманітністю джерел мовної і немовних (культуроснавчої) інформації.

Основною рисою усіх нових технологій навчання є їхня орієнтованість на діалог. Освітні технології діляться на структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, тренінгові, інформаційно-комп'ютерні та діалогові технології:

1. *Структурно-логічні технології навчання* передбачають поетапну організацію системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і рішення дидактичних завдань на основі адекватного вибору

змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів.

2. *Інтеграційні технології* представляють дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію різнопредметні знання і уміння, різні види діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання.

3. *Ігрові технології* – це дидактичні системи застосування різних ігор, які формують вміння вирішувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів: цікаві, ігрове проектування, індивідуальний тренінг, рішення практичних завдань, тощо.

4. *Тренінгові технології* – це система діяльності учнів з відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових задач. Сюди можна віднести і психологічні тренінги інтелектуального розвитку, вирішення управлінських завдань.

5. *Інформаційно-комп'ютерні технології* реалізуються в дидактичних схемах комп'ютерного навчання на основі діалогу «той, якого навчають – машина» за допомогою різного виду навчальних програм (інформаційних, контролюючих, тренінгових та інших).

6. *Діалогові технології* – як форма організації і метод навчання, засновані на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня: «той, якого навчають – викладач», «викладач – автор», «той, якого навчають – автор», тощо.

Рисунок 2.5.

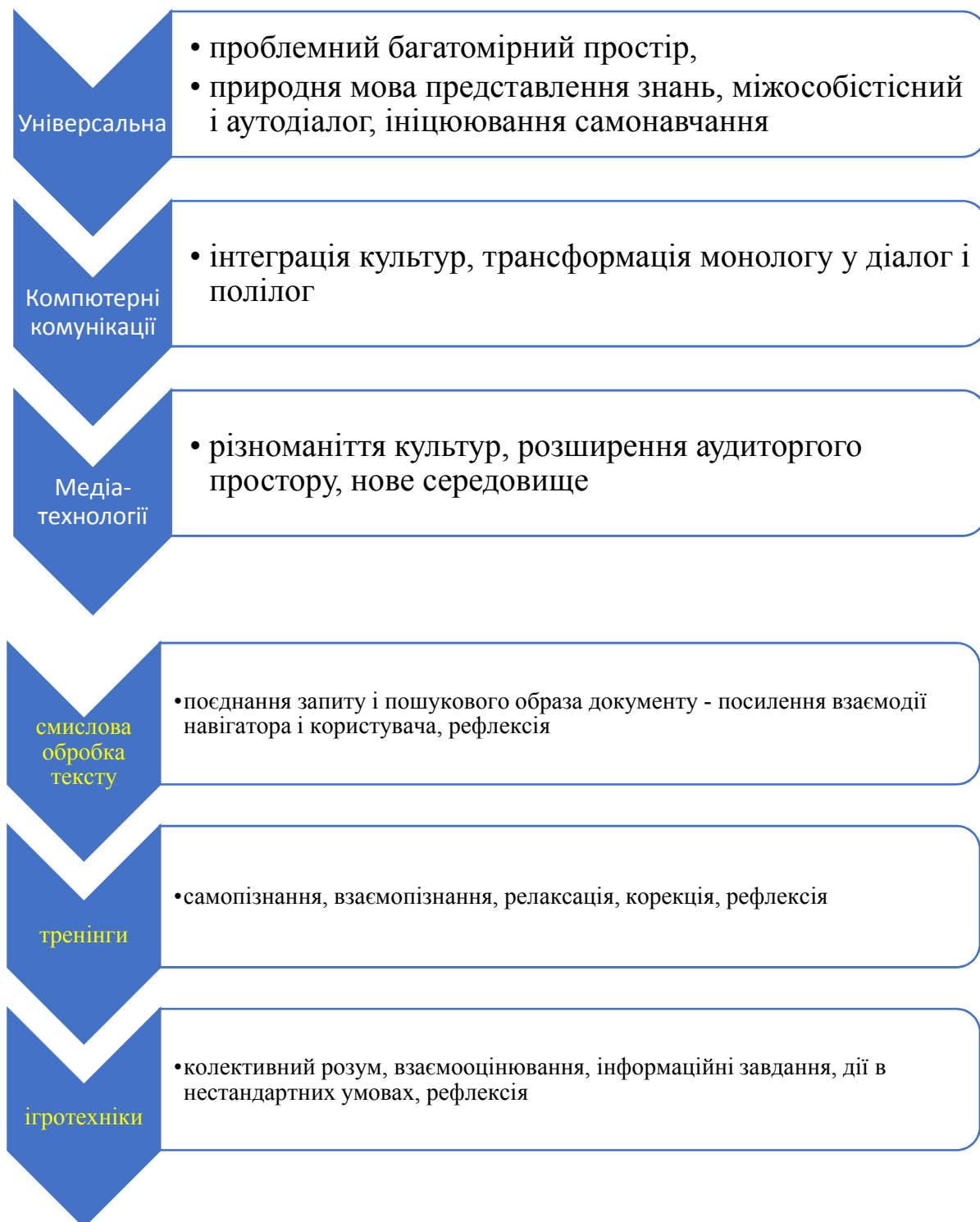

Рисунок 2.5. Технології, які забезпечують інтерактивність навчального процесу (Адаптовано автором за Н. Мукашевою)

Ми пропонуємо класифікацію інтерактивних технологій, засновану на класифікаціях Д. Хіллмана, Д. Віллі, К. Гунавардена і М. Мора [274; 288]. Ми

розділили всі технології на 3 великі групи за принципом організації педагогічної взаємодії суб'єктів: «Людина – Людина», «Людина – Технічний Засіб» і «Людина – Інформаційна Система – Людина».

«Людина – Людина» технології типу «учень – учень» або «учень-вчитель» (таблиця 2.1), що забезпечують безпосереднє спілкування між учасниками взаємодії і передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення питань на підставі аналізу обставин і ситуацій. До них ми віднесли лекції, семінари, тренінги, тощо.

Далі в таблиці представлені форми інтерактивних технологій, розглянуті їхні переваги, можливості і обмеження ефективного використання в процесі формування полікультурної компетентності.

При використанні технології даної групи у створенні мовного парасередовища особлива роль відводиться викладачеві, який стає носієм мови, що вивчається, в навчальній аудиторії. Викладач-параносій мови в мовному парасередовищі повинен мати високий рівень сформованості всіх компонентів полікультурної компетентності.

«Людина – Людина» технології типу «учень – учень» або «учень-вчитель»

Таблиця 2.1.

Форми інтерактивного навчання	Переваги	Обмеження
Лекція – усна чи із застосуванням сучасних технічних засобів, презентація інформації аудиторії.	Незамінна при передачі великого обсягу інформації в структурованій формі. Дозволяє повідомити нові знання, виділити головні моменти теми, познайомити з методичними рекомендаціями щодо самостійного вивчення	Можливості лекції в активізації процесу сприйняття інформації, використанні зворотних зв'язків, мотивації учнів, емоційному впливі на них за допомогою переживання успіху обмежені.

Семінар – колективне обговорення визначеної проблеми або теми навчального плану	Сприяє активізації сприйняття інформації шляхом взаємодії викладача і студента.	Обмеження по тривалості, кількості учасників, їх підготовленості, комунікативної компетенції та ін.
Імітаційна гра- модель життєвого середовища, яка визначає поведінку людей і механізми їх дій в екстремальних ситуаціях Ділова гра - модель взаємодії учнів в процесі досягнення цілей, що імітують вирішення комплексних економічних і соціальних завдань в конкретній ситуації.	Навчає прийняття управлінських, господарських, виробничих, соціально-психологічних рішень. Здійснюється різноманітне взаємодія: переговори, дискусії, публічна презентація матеріалу	Відсутність знань і навичок за технологією прийняття рішень, а також необхідної компетенції призводить до прийняття неефективних групових рішень. Викладач, який не володіє комунікативною компетентністю, не навчить новому досвіду

Таблиця 2.1. Технологія «Людина – Людина» типу «учень – учень» або «учень-вчитель».

У процесі створення мовного парасередовища необхідно враховувати прагматичну адекватність комунікативної поведінки, яка буде включати і кінеми – навички оперування відображеним мінімумом, комунікативно стереотиповані рухи тіла і міміку, мовний етикет, типові інтонаційні моделі, а також вживання певних мовних шаблонів і кліше, що виконують роль фреймів.

Природно, що при використанні лише зазначеного типу технологій домогтися адекватної або хоча б наближеної моделі поведінки на вербальному рівні неможливо, необхідно наслідування, а також цілеспрямована організація навчання за допомогою конструювання ситуацій, що стимулюють прояв комунікативних патернів, характерних для даної лінгвокультури.

Технології другої групи «Людина – Технічний Засіб» безпосередньо активізують сенсорно-перцептивні і емоційно-чуттєві сфери свідомості, і таким чином компенсують вищезазначений недолік. У даній групі технологій можна виділити такі підгрупи: медіа- та комп'ютерних технологій, які дозволяють працювати з навчальним матеріалом, які є у формі друкованого тексту, гіпертексту або гіпермедіа, аудіо-, відео- і CD-записів.

В даному випадку *інформатизація* виступає не тільки як процес вдосконалення засобів збору, зберігання і поширення інформації (медіатизації), засобів її пошуку та обробки (комп'ютеризації), а й як процес розвитку здатності сприймати і формувати інформацію (інтелектуалізації). Взаємодія суб'єкта, що пізнає, з джерелом інформації відіграє роль основи інформаційно-предметного дидактичного середовища (А. Беляєва) – модельованого освітнього середовища, в якому в процесі навчання у майбутнього фахівця формуються компетенції (дискурсивні, соціокультурні, загальнокультурні та ін.). В ході такої взаємодії у студента забезпечується не просте збільшення обсягу відомостей, а емерджентний розвиток потрібно-мотиваційної, інтелектуальної, емоційної сфер особистості, культури спілкування з сучасною інформаційним середовищем.

Під *медіа-технологіями* розуміються всі інформаційні технології, де джерелами інформації служать засоби масової інформації (книги, газети, журнали), електронні та цифрові засоби передачі різноманітних відомостей і даних (радіо, ефірне, кабельне, супутникове телебачення, відео та інші).

Дані інформаційні технології інтегровані в дистанційний навчальний процес і дають можливість не тільки розвивати в учнів здатність мислити критично і оцінювати повідомлення ЗМІ з точки зору індивідуальної корисності кожної «порції» інформації, але й розвивають практичну спрямованість навчання іноземної мови, формують навички комунікації учнів в різних видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, письмо, читання) [85, с.23].

Під *комп'ютерними технологіями* ми будемо розуміти комплекс психолого-педагогічних, методичних, програмно-технічних засобів, призначених для підвищення ефективності навчання, зміни змісту і характеру діяльності того, хто навчає і хто навчається, вдосконалення управління навчальним процесом, його планування, організації, контролю.

До комп'ютерних технологій, які ефективно застосовуються у дистанційному навчанні, Е. Полат відносить так звані *кейс-технології* – комплект необхідних навчальних матеріалів, завдань та рекомендацій, підготовлених навчальним закладом як певна система засобів навчання (кейс). У кейс-технології широке поширення мають CD-, DVD-лекції та відеокліпи, що ілюструють їх, слайд-лекції і слайд-фільми, flash-уроки і flash-ролики [174].

Застосування технологій групи «Людина – Технічне Засіб» в дистанційній формі навчання також є ефективним, оскільки при вивченні іноземної мови в студентів з'являється можливість досліджувати культуру шляхом спостереження, опису та доказу висунутих гіпотез, що необхідно для формування позитивного ставлення до неї.

Технології третьої групи «*Людина – Інформаційна Система – Людина*» – це технології «учень – інтерфейс», які передбачають обов'язкове використання інформаційних систем для взаємодії з іншими учнями, викладачем або навчальним матеріалом.

Така навчальна *комп'ютерно-опосередкована комунікація* включає всі традиційні види і форми мовлення – усну, письмову, внутрішню, монологічну і діалогічну, що веде до створення особливої форми спілкування – метакомунікативної. «Метакомунікативне спілкування знімає просторово-тимчасові обмеження при роботі з різними джерелами інформації і визначає новий темп і ритм розвитку розумової діяльності в процесі навчання. Ця форма взаємодії перетворюється на засіб міжособистісного спілкування, яке прилучає кожного фахівця до спільного вирішення проблем» [9, с. 15].

Слідом за фахівцями в області комп'ютерної лінгводидактики [26; 30, 38, 45-46; 47; 191; 263, 274; 297; 330] ми вважаємо, що в умовах дистанційного навчання для оволодіння іноземною мовою і культурою студентами - лінгвістами з метою формування полікультурної компетентності оптимальним є віртуальне занурення студентів в автентичне мовне середовище, можливе лише при використанні Інтернет-технологій.

Виділяють наступні основні Інтернет-технології:

- телеконференції і відеоконференції [152; 174; та ін.];
- інтерактивне телебачення, при якому зворотний зв'язок здійснюється через провайдера Інтернету, а пряма – через супутникову комунікацію [180];
- Skype, вебінари, чат-кімнати (мається на увазі IRG) і форуми;
- MUDs (від «multi-user dimension» – рольова гра, в якій багато користувачів об'єднані в одному віртуальному просторі);
- листування по e-mail.
- соціальні мережі Facebook, Twitter, Instagram, Microsoft Live Spaces.
- інтерактивні інформаційно-комунікаційні технології підготовки перекладачів WiZiQ, PHP My SQL, Wiki, SharePoint, ASP.Net, XML, HTML, XSLT, Microsoft ADO.NET, NET Framework, Microsoft Visual Basicor, ECMA Script, та інші.

Дослідники Інтернет-спілкування поділяють ці способи спілкування в Інтернеті за ступенем їх інтерактивності. Найбільш інтерактивними середовищами спілкування вважаються чати і MUDs, найменш інтерактивними - e-mail і телеконференції. У телеконференції і при спілкуванні за допомогою e-mail спілкування відбувається в режимі off-line, на відміну від вебінару, чату (IRC) і MUDs, де люди спілкуються on-line. У конференції спілкування відбувається навколо певного предмета, в той час як чат, як правило, своєї теми не має. Проте, в чатах здебільшого практикується спілкування заради самого спілкування, в той; час як телеконференції найчастіше присвячені певній тематиці. В якості окремої форми спілкування

в Інтернеті можна виділити спілкування в так званих MUDs, яке близьке до комунікації в чаті тим, що відбувається on-line, але відрізняється від нього присутністю мети – прагненням виграти.

Науково-методичний супровід новітніх ІТ охоплює різноманітні довідкові матеріали (рекомендації щодо організації навчання, паперові носії інформації, статичний конспект лекцій, змістове наповнення дисциплін у середовищі «Microsoft Live Spaces», допоміжні інформаційні матеріали для навчальних дисциплін) та інтерактивний навчальний інструментарій (динамічний конспект лекцій («блог»), «лекції- подкасти» тощо).

Найбільше використовуються під час професійної підготовки майбутніх перекладачів такі засоби мультимедіа: мультимедіа- презентація; слайд-шоу; електронний звіт; мультимедіа доповідь; електронний журнал; віртуальний тур; flash, shockwave-ігри (навчальні ігри, розміщені як в Інтернеті (on-line), так і на різних носіях (off-line); навчальні мультимедіа системи; лінгвістичні мультимедіа системи; мультимедійні Internet-ресурси. Зупинимося детальніше на деяких з цих технологій та засобів.

Технологія WiZiQ застосовується на основі модулів Flash задля організації живого спілкування через аудіо- та відеозасоби, використання віртуальної дошки, здійснення вставки документів (оперативного редагування) таких форматів, як Power Point, PDF, Flash, MSWord, MSExcel і відео-файлів. Технологія WiZiQ, дозволяє видалити або додати будь-яку з вправ, дає можливість студентам висловлюватися під час віртуального або традиційного заняття, здійснювати самостійне електронне навчання без установлення додаткового програмного забезпечення; організовувати віртуальну інтерактивність за допомогою дошки, чату, відео- і аудіозаписів, проводити як індивідуальні, так і групові заняття. WiZiQ також застосовується як додатковий засіб під час підготовки презентацій, тестових завдань, відеороликів, аудіозаписів, текстів у форматі Word [252].

На практичному рівні WiZiQ використовують для створення курсу або

низки курсів, орієнтованих на розв'язання проблемних завдань. Кожен модуль курсу містить вправи, що мають на меті досягнення вищого ступеня професійної компетентності (визначення цінностей, критичного мислення, аналізу інформації та навчальної рефлексії). Визначення цінностей є процесом дослідження студентами власних особистісних цінностей та пріоритетів відповідно до персональних, суспільних, глобальних ситуацій.

Для формування вмінь визначати цінності та виставляти пріоритети використовують такі методи навчання:

1) ведення електронного рефлексивного журналу (студенти ведуть журнал курсу, у якому відмічають отриманий життєвий досвід, а потім обмінюються або презентують результати в групі); такий підхід розвиває довіру, саморегулювання, готовність до ризикованих дій, повагу до приватності та конфіденційності;

2) вивчення електронних видань з питань етики (студенти шукають приклади конфліктів та обговорюють власні шляхи вирішення, аналізуючи питання з різних аспектів);

3) дискусії на лінії, які формують чесність, спільність, повагу, відповідальність (під час дискусій обговорюються відомі перекладачі-професіонали; студенти порівнюють якості цих осіб з власними і працюють над формуванням професійності);

4) кейс навчання (використовується для кращого розуміння спеціальних проблем, пов'язаних з професійною діяльністю, із застосуванням таких видів діяльності, як опис, індукція, партикулярність (зосередження на одній проблемі), евристика); проблема вирішується на основі аналізу декількох думок [295: 178-195].

Веб-ресурси дозволяють поєднувати традиційні текстові матеріали з гіпертекстовими, що включають мультимедіа тощо. Це забезпечує варіативність методів роботи з навчальними матеріалами, вчасне їх оновлення та доступ до них у будь-якій час чи в будь-якому місці, що

збільшує навчальний потенціал таких матеріалів. Формування професійних умінь і навичок майбутніх перекладачів зумовлює першочергове спрямування навчального процесу на поглиблення лінгвістичних, культурологічних знань, покращення техніки перекладу, вивчення професійних аспектів цього процесу (наприклад, робота в стислі терміни, стресова толерантність, контакти з клієнтами тощо), практика якості продукту, управління перекладацькими проектами, робота в команді, термінологічні знання, посилення автономії під час навчання. Найкращим засобом для вирішення цих завдань є розробка британських педагогів – система управління навчанням через відкриті джерела, що входять до складу Moodle (Open Source Learning Management System) [8; 19; 116; 153; 166; 180;181].

Виявлено, що у процесі підготовки майбутніх перекладачів у Великій Британії застосовують навчальні платформи MSSQL-IIS та Microsoft Live Spaces на основі яких використовують PHP-MySQL-Apache та Microsoft Share Point. Ці ресурси допомагають створювати навчальні сайти, інші веб-документи тощо. Перевагою цих ІТ є те, що для роботи з документами не потрібні додаткові програмні засоби, а використовується лише браузер [270].

Основними завданнями, що використовуються для формування професійних умінь і навичок майбутніх перекладачів, під час застосування ІТ є вправи на: формування й розвиток умінь і навичок порівняльного аналізу інформації, отриманої через Інтернет; розвиток умінь і навичок конспектування матеріалів Інтернет-телебачення; здобуття додаткових знань із застосуванням веб-квесту; розвиток умінь і навичок розуміння та редагування професійних текстів; завдання на формування умінь і навичок самоконтролю результатів індивідуальної навчальної діяльності.

Перераховані вище Інтернет-технології мають велике значення в формуванні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в умовах дистанційної освіти, що вимагає придбання особистісного досвіду

спілкування з чужою лінгвокультурою, створення ситуацій практичного використання мови, як інструменту міжкультурного пізнання і взаємодії.

З одного боку, так звані «зустрічі» студентів з іншими культурами можуть бути змодельовані педагогом в спеціальних ігрових і ділових ситуаціях, у яких самі студенти беруть на себе ролі представників різних народів і, намагаючись утримувати свою нову культурну позицію, вступають в передбачений ігровим сценарієм або заданої ситуацією «міжкультурний діалог» з якоїсь проблеми. Але в даному випадку мається на увазі розширення меж навчального процесу – не в бік збільшення кількості навчальних годин, а вихід за межі навчальної аудиторії [15]. Саме ця група інтерактивних технологій дозволяє вступати в автентичну міжкультурну взаємодія з представниками різних лінгвокультур. Це включає листування по електронній пошті зі студентами інших країн, створення і проведення спільних телекомунікаційних проектів, участь в різноманітних конкурсах та олімпіадах, текстових і голосових чатах, публікації творчих робіт на освітніх та мистецьких сайтах і отримання відгуків на них з усіх країн світу.

Унікальність даних інформаційних технологій полягає, з одного боку, в продуктивному розгляді всіх можливих аспектів (від лінгвістичного до культурознавчого і прикладного), з іншого боку, в реалізації як традиційних, так і дистанційних методів і засобів розвитку, вдосконалення полікультурної іншомовної компетентності [243].

Таким чином, розглянувши можливість використання технологій «Людина – Інформаційна Система – Людина» в удосконаленні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів [148; 162; 234; 238; 221; 212; 213; 210], ми визначили їх лінгводидактичний потенціал:

1. Можливість віртуального занурення в автентичну середу функціонування досліджуваної мови та культури.
2. Можливість інтеракції з реальним носієм мови, що вивчається, і культури за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій.

3. Гіпермедійне представлення матеріалу, що сприяє наочності, варіативності та індивідуалізації засвоєння нових знань.

4. Мотивація до самостійної пізнавальної діяльності.

5. Можливість вибіркової та індивідуалізації в удосконаленні таких складових полікультурної компетентності як мовний та прагматичний компоненти лінгвокомунікативної компетенції; соціокультурної компетенції, а саме, лінгвокраїнознавчої, соціолінгвістичної та культурознавчої аутокомпетенції.

Моделювання мовного парасередовища засобами інтерактивних технологій здійснюється з метою створення сприятливих умов для оволодіння знаннями та вміннями міжкультурного спілкування співвимаємими мовами (рідною та іноземною) з урахуванням очікуваного рівня оволодіння полікультурною компетентністю для оволодіння інтегративними когнітивними і комунікативними вміннями використовувати досліджувану мову як засіб міжкультурної взаємодії в професійній та особистій сферах; для становлення таких професійних якостей студентів як толерантність, емпатія і асертивність.

Реалізація даної умови сприяє формуванню полікультурної компетентності на когнітивному рівні і є обов'язковою умовою ефективного функціонування і розвитку досліджуваного процесу на зовнішньому і внутрішньому рівні.

Розглянута умова буде найбільш повно сприяти ефективному функціонуванню системи формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у поєднанні з *другою педагогічною умовою – побудова процесу навчання іноземним мовам на основі діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду.*

Перш ніж перейти безпосередньо до опису другої педагогічної умови, розглянемо феномен і роль «діалогу культур». У науковій літературі, особливо останнім часом, використання цього терміну стало надзвичайно

популярним. Однак за надмірною популярністю поступово втрачається споконвічний сенс цього найважливішого для педагогіки поняття. Грунтуючись на аналізі філософських праць, присвячених проблемі взаємин між культурами, їх взаємовпливу і взаємозбагачення, ряд дослідників наголошують, що «діалог культур» – це філософія взаємини між культурами в сучасних полікультурних спільнотах. Культурна дискримінація і культурна агресія, які процвітають в сучасних полікультурних спільнотах, чітко свідчать про те, що діалог культур є міфом, аж ніяк не практикою спілкування. Тому для того, щоб «діалог культур» з філософії (теоретичної ідеї) перейшов в процес (практичне втілення ідеї на практиці), він повинен виступати в якості однієї з основних цілей спілкування між людьми і як результат однієї з основних цілей освіти [17; 23; 211].

У мовній педагогіці навчання іноземної мови і культури на основі принципу діалогу культур і цивілізацій означає:

- необхідність аналізу автентичного і частково автентичного культурознавчого матеріалу з метою його використання як дидактичне наповнення при моделюванні навчальних програм і навчально-методичних комплексів (НМК) з іноземної мови за принципом розширення кола досліджуваних культур від етнічних / суперетнічних, соціальних субкультур до геополітично маркованих регіонально-континентальних культур, до цивілізаційних пластів і їх відображення у світовій культурі;

- орієнтування на розвиток в учнів загальнопланетарного мислення, формування таких важливих якостей, як культурна неупередженість, емпатія, толерантність, готовність до спілкування в інокультурному середовищі, мовний та соціокультурний такт, тощо;

- створення методичних моделей, що сприяють формуванню білінгвальної соціокультурної компетенції, що включає усвідомлення кожним студентом себе в якості культурно-історичного суб'єкта, який є представником і носієм одночасно декількох типів культур (етнічної,

соціальної, професійної, гендерної, релігійної, тощо);

- контрастивно-порівняльне співвчення рідної і досліджуваної культур в контексті їх безпосереднього і опосередкованого історико-культурного взаємовпливу;

- створення соціально-педагогічних і методичних умов для підготовки учнів до виконання ролі суб'єкта діалогу культур або культурного посередника в ситуаціях полікультурного спілкування [192].

На основі проаналізованої літератури ми виділили наступні найбільш значущі концепції співвідношення освіти і культури:

1) розуміння освіти як культуро-відповідності і культуро-утворювального середовища [23; 68];

2) орієнтацію на культуру як основну мету і зміст освіти, пошук ціннісно-гносеологічних основ школи, націленість на гуманістичну парадигму і гармонійний розвиток особистості в інтегративному поєднанні загальнолюдського, етнонаціонального і міжкультурного елементів [82; 159]

У роботах вчених наголошується, що культуродоцільність навчання і виховання проявляється не тільки в передачі іншого культурного досвіду, а й в його «переплавки» у внутрішній діалогічній, рефлексивній свідомості індивіда, приводячи до нового стану особистості, її полікультурної орієнтованості.

Концепція діалогу М. Бахтіна набуває нове звучання в умовах культуродоцільної освіти, в якій діалог виступає не тільки як роздум і зіткнення ідей, але, в першу чергу, як націленість на «іншого». Українські вчені, які розробляють проблему діалогу культур в філософсько-культурологічному, онтологічному, соціально-філософському, політологічному аспектах, внесли великий вклад у вивчення діалогу культури як стратегії толерантної комунікації, проблему діалогу культур розкривають в контексті національної ідеї та пошуку культурної ідентичності. У формуванні полікультурної компетентності це зумовлює

рефлексивність, пошук сенсу мовної поведінки представників інших культур через порівняння, знаходження спільного і відмінного.

Таким чином, спираючись на свій життєвий досвід в освітньому процесі, суб'єкт, який пізнає, не просто враховує його, а й співвідносить його з життєвим досвідом інших. Як справедливо зазначає А. Белкін, це дає можливість усвідомити джерела власних успіхів або невдач [21]. Він виділяє умови, при яких вітагенна інформація, отримана з різних джерел – навколишнього середовища, засобів масової інформації, вільного і ділового спілкування, виконання різних видів діяльності, літератури і мистецтва – може стати «педагогічним інструментом освітнього процесу»:

- виховання ціннісного ставлення до наукового знання; ціннісного ставлення до незнання як способу пізнання в освітньому процесі;
- формування уявлень про багатовимірність освітнього процесу;
- опора на підсвідомість особистості.

Спираючись на основні положення технології вітагенного навчання, запропоновані А. Белкиним, серед інших способів досягнення гармонізуючого впливу культури на особистість в ході формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, ми виділяємо усвідомлення, прийняття і «збільшення» цінностей на основі поєднання загальнолюдського і етнонаціонального за допомогою використання різних підходів до трактування подій і явищ; умінь самостійно аналізувати, зіставляти факти рідної і інокультури, включаючи їх в свій досвід, знання, висловлювати емоційний відгук вербальними і невербальними засобами, розширення культурознавчої основи [21; 23].

Культура не може існувати поза діалогом, а засвоєння культури (в тому числі іноземною) відбувається як процес особистісного відкриття, створення світу культури в собі, як діалог культур, при якому відбувається індивідуальна, особистісна актуалізація закладених в ній смислів. Діалог культур виступає вищою формою взаємовідносин між національними,

етнічними культурами, що передбачає ставлення культури до культури як до рівноправної, рівноцінної при всіх її відмінностях і цікавою, потрібною, бажаною саме через її несхожість, її унікальність. Як і більшість учених, що займаються питаннями міжкультурного спілкування, ми стверджуємо, що реалізація принципу діалогу культур дозволяє організувати навчання так, щоб студенти побачили культуру рідної і досліджуваної мови в їх взаємодії і взаємопроникненні, глянули на власну культуру очима інших народів, отримали індивідуальне бачення рідної та іноземній культур. Отже, саме ідея діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду повинна бути покладена в основу навчання міжкультурної взаємодії.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури і досвіду викладацької діяльності у ВНЗ нами визначені наступні способи *актуалізації суб'єктного досвіду студентів і реалізації ідеї діалогу культур як другої педагогічної умови ефективного формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів*:

1. *Використання в організації навчального процесу «полікультурних завдань»*, які передбачають інтерпретацію соціокультурної, країнознавчої та лінгвокраїнознавчої інформації, що характеризує звичаї, особливості етикету представників інокультури; презентацію особливостей рідної і досліджуваної культур, параметрів полікультурної комунікації; побудова мовного висловлювання при спілкуванні з представником інокультури;

2. *Використання в ході практичних занять ситуацій, що моделюють «входження в іншу культуру»*, які передбачають зіставлення і адаптацію мовної картини світу на тезаурусному рівні при розумінні і засвоєнні студентами чужого способу життя, розширення «індивідуальної картини світу» за рахунок залучення до «мовній картині світу» носіїв мови.

3. *Структурування навчального матеріалу на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань» (cross-cultural activities)* є наступною умовою ефективного функціонування структурно-функціональної моделі

формування полікультурної компетентності майбутнього перекладача.

Модульний підхід передбачає конструювання та здійснення навчального процесу на основі модульної побудови змісту навчальної дисципліни [230; 248; 241; 233; 224; 210]. (Рис.2.6) При цьому засвоєння інформації відбувається більшими дидактичними одиницями – модулями.

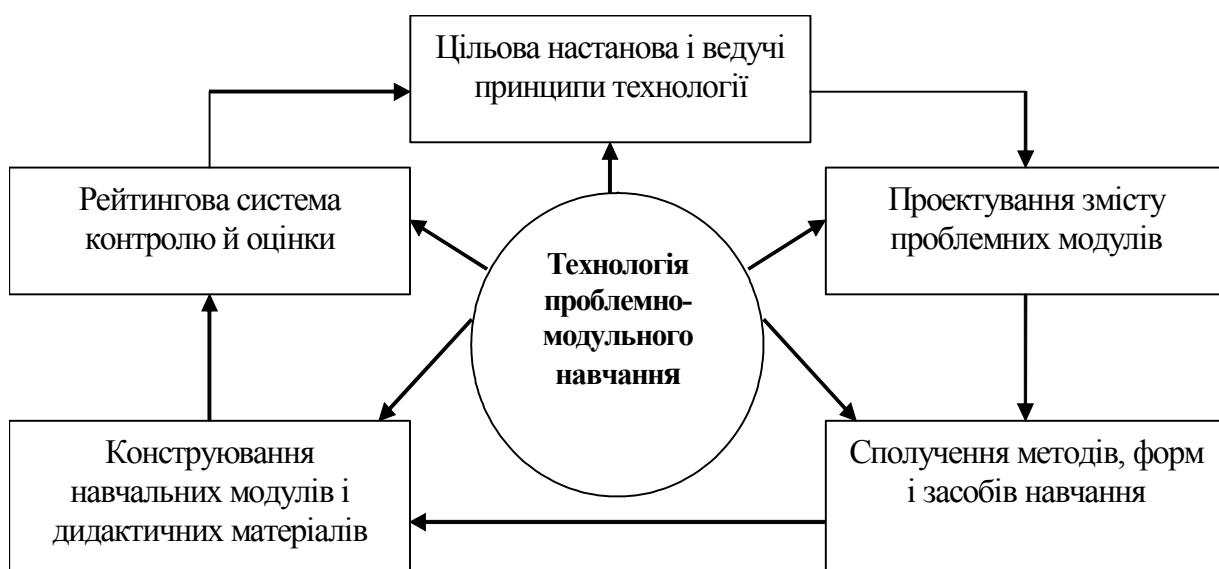

Рис. 2.6. Схема проектування технології проблемно-модульного навчання.

Модуль являє собою логічно завершену частину навчального матеріалу, який обов'язково супроводжується контролем знань і умінь студентів. Обов'язковою умовою побудови модуля є наявність у його структурі двох частин: інформаційної (пізнавальної), яка формує теоретичні знання, і практичної (навчально-професійної), яка формує практичні вміння і навички на основі набутих знань.

Таким чином, структурування змісту освіти на основі модульного підходу сприяє забезпеченню єдності теоретичної і практичної діяльності майбутніх перекладачів, а також формуванню їх особистісних якостей. Визначаючи особистісні якості перекладача, значимі в змісті його полікультурної компетентності, ми виділили асертивність, емпатію і

толерантність.

Ця обставина визначає доцільність наявності в структурі модуля «міжкультурних завдань», виконання яких сприяє формуванню вищезгаданих якостей особистості як компонента полікультурної компетентності майбутнього перекладача.

Під полікультурним завданням ми будемо розуміти конструйовані комунікативні ситуації міжкультурного плану, у яких спілкування будується з урахуванням комунікативних норм очікування носіїв мови; так і іншомовні комунікативні ситуації, де спілкування відбувається іноземною мовою, де предметом, змістом, і відповідно, поведінковим зразком виступає рідна комунікативна культура.

Отже, для вирішення «полікультурних завдань» необхідно не просто виконання дій, а знаходження кращого способу досягнення бажаного результату.

У даному випадку трансляції та коригування підлягають лінгвокультурні моделі досліджуваної і рідної культури, завдяки чому відбувається формування досвіду міжкультурного спілкування в двох культурно-комунікативних середовищах, що відповідає нашій гіпотезі про амбівалентність і полімодальність полікультурної компетентності.

Мета «полікультурних завдань» полягає у підготовці майбутніх перекладачів до реальної інтеракції в полікультурному комунікативному просторі і опанування стратегіями формування та постійного підвищення полікультурної компетентності.

Ці стратегії будуть грати першорядну роль при вивченні будь-якої іншої культури або контакті з її представниками.

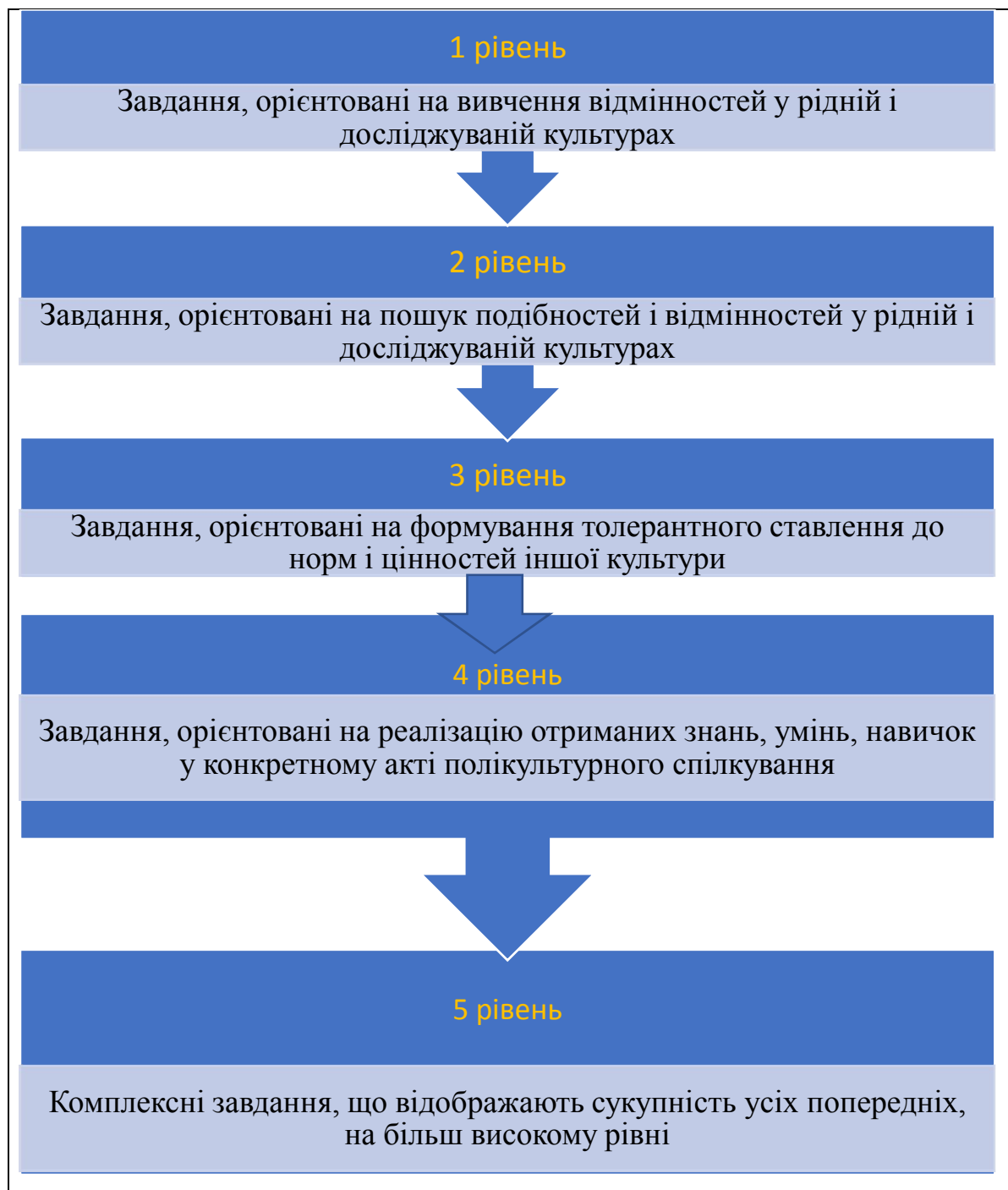

Схема 2.2 Система міжкультурних завдань, що реалізується в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Великий інтерес для нашого дослідження представляє класифікація педагогічних завдань, запропонована Н. М. Яковлевою [248], яка розглядає

чотири групи завдань (методологічні, теоретичні, методичні та практичні), виділяючи всередині кожної групи логіко-пошукові, пізнавально-пошукові, дослідницькі та творчі завдання.

Спираючись на цю класифікацію, ми запропонували наступну схему, яка відобразить поступове ускладнення міжкультурних завдань, які реалізуються в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів (схема).

Завдання першого, другого і третього рівнів вирішуються в процесі вивчення різних навчальних дисциплін (базова іноземна мова, практикум з культури мовного спілкування, практикум з полікультурного спілкування, іноземна мова спеціальності, та ін.), завдання четвертого рівня – при організації квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів (вступ до спеціальності, основи професійної діяльності перекладачів, теорія і практика перекладу, теорія і практика полікультурної комунікації) і завдання п'ятого рівня – в ході навчальної та виробничої практик.

На думку В. В. Сафонові, в процесі рішення «полікультурних завдань» що поступово ускладнюються, студенти отримують можливість [192]:

- розвивати полікультурну компетентність, що допомагає їм орієнтуватися в співвживчаних типах культур і цивілізацій, і комунікативних нормах, що співвідносяться з ними, у стратегіях соціокультурного пошуку в абсолютно незнайомих культурних спільнотах, у виборі культурно прийнятних форм взаємодії з людьми в умовах сучасного полікультурного спілкування, а також в знаходженні способів виходу з соціокультурних комунікативних тупиків, що виникають в ситуаціях;

- формувати і поглиблювати уявлення не тільки про специфічні відмінності в культурах, але й про їх загальні риси в загальнопланетарному сенсі сучасного багатовимірного полікультурного світу;

- опановувати стратегії культурної самоосвіти.

Дана умова реалізується протягом усього періоду професійної

підготовки, впливаючи на мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний і результативно-оцінний компоненти сконструйованої моделі за рахунок наявності в структурі, розроблених нами навчальних посібників, відповідних блоків і модулів. Зокрема, навчальний спецкурс «Основи міжкультурної комунікації» включає чотири тематичні модуля, в кожному з яких виділені блоки теоретичної інформації, закріплення вивченого матеріалу, самоосвіти, практичних робіт, тестового контролю. Методичний посібник з теорії та практики полікультурної комунікації включає блоки теоретичної інформації, практичних і проектно-дослідницьких робіт.

У змістовно-технологічному компоненті моделі реалізація даної умови допомагає здійснити професійну підготовку майбутніх перекладачів у ВНЗ за рахунок вирішення студентами полікультурних завдань.

Таким чином, структурування змісту підготовки майбутніх перекладачів на основі модульного підходу та комплексу «полікультурних завдань» сприяє забезпеченню єдності теоретичної і практичної діяльності майбутніх перекладачів, дозволяє здійснити обов'язковий контроль знань і умінь студентів на кожному етапі навчання, сприяє формуванню їх професійно значущих особистісних якостей. При цьому успішність вирішення поставлених завдань досягається на основі актуалізації суб'єктного досвіду студентів в освітньому процесі.

З цією метою було здійснено аналіз змісту професійної підготовки на основі вимог до підготовки спеціальності «Переклад» (бакалаврат) і типових програм загальноосвітніх, базових і профільюючих дисциплін підготовки за параметром відповідності цілей, змісту курсів завданням формування полікультурної компетентності, актуалізації компонентів полікультурної компетентності в постреквізитах навчальних дисциплін. Виходячи з результатів аналізу, з метою забезпечення безперервності формування полікультурної компетентності до варіативного компоненту змісту професійної підготовки були введені курси за вибором, а у базових

дисциплінах був поглиблений міжкультурний компонент (Таблиця 4).

Таблиця 4

Назва дисципліни	Компонент який формується
Базова іноземна мова (B2 – пороговий)	Розвиток лінгвокомунікативної компетенції у її лінгвістичному, комунікативному, мовленнєвому і прагматичному аспектах
Основи психології і педагогіки	Поглиблення знаннієвого компонента соціокультурної компетенції, формування етнокультурної і аутокомпетенції
Практикум з культури спілкування	Розвиток лінгвокомунікативної компетенції у її лінгвістичному, комунікативному, мовленнєвому і прагматичному аспектах, соціокультурної і етнокультурної компетенції
Країнознавство	Розвиток соціокультурної компетенції
Теорія і практика міжкультурної комунікації	Формування усіх компонентів полікультурної компетентності, актуалізація професійно-ціннісного компонента
Практикум з міжкультурного спілкування	Розвиток усіх компонентів полікультурної компетентності
American Studies	Формування усіх компонентів полікультурної компетентності
Building Cross-Cultural Competences	Засвоєння міжкультурного посередництва у поєднанні з професійно-посередницькою культурою

Таблиця 4. Таблиця ампліфікації змісту курикулуму спеціальності «Переклад» з метою формування полікультурної компетентності.

Таким чином, у зміст навчального процесу впроваджуються курси за вибором «Культура відносин», «Практикум з міжкультурного спілкування»,

«American Studies», «Building Cross-Cultural Competencies», актуалізується професійний компонент полікультурної спрямованості в курсі «Загально-професійна іноземна мова (рівень C1 – просунутий)», «Теорія і практика полікультурного комунікації»; впроваджується міжкультурний компонент в тематичні модулі наступних курсів «Практичний курс основної іноземної мови (англійської) (рівень B2)», «Іноземна мова професійного спрямування (рівень C1)», «Основи загальної психології та педагогіки».

Дані дисципліни забезпечують:

- актуалізацію завдання формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в умовах рівневої професійної підготовки кредитної системи;

- збагачення змісту професійної підготовки відповідно до системи вимог до сучасного перекладачеві як «медіатора культур»;

- динаміку ускладнення «полікультурних завдань» в освітньому процесі;

- методичну спадкоємність трансформації навчальної діяльності академічного типу в професійно-перекладацьку діяльність через навчально-професійну і квазіпрофесійну;

- безперервність формування та генезис полікультурної компетентності майбутніх перекладачів від критичного рівня до високого.

Особливої уваги при формуванні полікультурних компетенцій майбутніх перекладачів заслуговує їх орієнтація в - класифікації видів економічної діяльності (КВЕД). Пропонується наступний алгоритм класифікаційної гармонізації перекладу: знайти місце товарної позиції у відповідному розділі(код групи)- розкрити код товарної позиції-розкрити код товарної підпозиції-розкрити код товарної категорії-розкрити код товарної підкатегорії-вибрати відповідність позиції за наповненням-осмислити зміст терміну-здійснити класифікаційну гармонізацію, тобто знайти його аналог на англійській мові за вибраним кодом-здійснити

класифікаційний переклад терміну. (Поняття «класифікаційна гармонізація підготовки перекладачів» вводиться вперше).

Висновки до другого розділу

1. В структурі професійної компетентності майбутніх перекладачів важливе місце посідає полікультурна компетентність. Під полікультурною компетентністю майбутніх перекладачів ми розуміємо інтегративну якість фахівця, яка відображає його готовність і здатність забезпечувати успішність міжкультурної взаємодії між представниками різних лінгвокультурах на макро- і мікрорівнях за допомогою створення спільного для них значення того, що відбувається на основі врахування етнокультурних цінностей, норм, уявлень, особливостей вербального та невербального поведінки. Полікультурна компетентність майбутніх перекладачів є складною інтегративною характеристикою фахівця, що об'єднує в своїй структурі наступні компоненти: лінгвокомунікативну компетенцію, соціокультурну компетенцію, етнокультурну компетенцію і аутокомпетенцію.

2. Змістом полікультурної компетентності майбутніх перекладачів є знання, вміння, навички, цінності, відносини і установки, мотивація і інтерес, а також особистісно-поведінкові якості фахівця, що сприяють ефективному здійсненню професійної діяльності. Методологічною основою розробки моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в умовах дистанційного навчання стали положення системного, ситуаційно-суб'єктного та амбівалентного підходів. Системний підхід забезпечує комплексне вивчення проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів і дозволяє розглядати даний процес як педагогічну систему. Використання положень системного підходу дозволило нам зробити наступні узагальнення:

3. Розроблено структурно-функціональну модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, яка включає

структурні (мотиваційно-цільовий, змістовно-технологічний і результативно-оцінний блоки) і функціональні (цілепокладаючий, прогностичний, мотивуючий, навчальний, виховний, розвивальний, організаційний, діагностичний, стимулюючий, коригуючий, рефлексивний) компоненти; характеризується внутрісистемною діалогічністю; відрізняється контекстно-блоковою побудовою професійної іншомовної підготовки; спрямованістю на діалог культур і актуалізацію суб'єктного досвіду майбутніх перекладачів як медіаторів полікультурної комунікації.

4. Під педагогічними умовами ефективного функціонування і розвитку моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів ми розуміємо систему заходів в організації педагогічного процесу підготовки перекладачів, які забезпечують поліпшення даного процесу і дозволяють досягти бажаного результату більш ефективними засобами інтерактивної діяльності. Необхідний комплекс взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективне функціонування моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів: - проектування мовного парасередовища за допомогою інтерактивних технологій навчання; - побудова процесу іншомовної підготовки майбутніх перекладачів на основі діалогу культур і актуалізації їх суб'єктного досвіду в галузі міжкультурного спілкування; - ампліфікація змісту професійної освіти наскрізними елективними курсами, навчальний матеріал яких структурований на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань».

5. Уперше введено поняття «класифікаційна гармонізація підготовки перекладачів» та запропоновано алгоритм класифікаційної гармонізації перекладу за допомогою якого майбутній перекладач може вільно визначати місце товару в уніфікованій класифікації.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [145, 146, 148].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

3.1. Організація, методика проведення педагогічного експерименту

Мета експериментальної роботи – апробувати модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

До завдань експериментальної роботи відносяться наступні:

1) вивчити навчальний процес у вищому навчальному закладі з позиції ефективності формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання;

2) визначити початковий рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів;

3) реалізувати модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у процесі впровадження;

4) врахувати й точно зафіксувати зміни в процесі експериментального навчання формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів;

5) обробити одержані дані шляхом теоретичного аналізу і методів математичної статистики.

Відповідно до мети і завдань експериментальної роботи ми визначили таку логіку експериментального дослідження:

1) розробка програми експериментальної роботи щодо реалізації моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання;

- 2) визначення етапів експериментальної роботи;
- 3) розробка критерій-рівневої шкали сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів;
- 4) створення експериментальних груп, а також експертної групи для перевірки ефективності реалізації моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання;
- 5) вивчення практики роботи спеціалізованих мовних вищих навчальних закладів у галузі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання;
- 6) вивчення початкового рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у дослідних групах;
- 7) апробація моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у процесі впровадження технології її ефективної реалізації;
- 8) проведення підсумкового зрізу для виявлення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів після реалізації розробленої системи;
- 9) аналіз і узагальнення підсумкових результатів експериментальної роботи.

Експериментальна робота здійснювалася на базі Міжрегіональної Академії управління персоналом і Луганського національного університету імені Тараса Шевченка з 2014 по 2017 роки, не порушуючи природного перебігу навчального процесу. У дослідно-пошуковій роботі були задіяні чотири дослідні групи перша експериментальна група (ЕГ-1), друга експериментальна група (ЕГ-2), третя експериментальна група (ЕГ-3), контрольна група (КГ). Ми відбирали групи, що характеризуються практично однаковим рівнем діяльності за базовими параметрами полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Результати

успішності, пов'язані із формуванням полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, порівнювалися з попереднім навчальним роком, у якому навчальні дисципліни викладалися за традиційною методикою.

Організація навчання в задіяних групах відрізнялася низкою показників. У дослідних групах перевірялася ефективність моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у процесі впровадження технології її ефективної реалізації шляхом варіювання умов, що входять до її складу. Так, в ЕГ-1 реалізовувалася моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів за умови комплексного використання ІКТ. У ЕГ-2 планувалася реалізація вищеназваної системи за умови застосування інтерактивних методів навчання, що забезпечують перехід майбутніх перекладачів з об'єктної в суб'єктну позицію в процесі навчальної діяльності. У ЕГ-3 передбачалася апробація моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання з поєднанням вищеназваних умов. У КГ процес формування полікультурної компетентності реалізувався у традиційному режимі.

Відповідно до проблеми, гіпотези, завдань даного дисертаційного дослідження і спираючись на теоретично-методологічну базу дослідження (системний і контекстно-модульний підходи), ми розробили програму дослідно-пошукової роботи щодо формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання, за основу якої була узята структура, запропонована Ю. Бабанським [10]:

- 1) перевірка початкового рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в аспекті лінгвістичної, соціокультурної, психологічної, інформаційної компетенцій, а саме: глибини й обсягу професійних знань; самостійності й мобільності

професійних умінь; ступеня прояву професійних якостей.

2) апробація моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у процесі впровадження технології її ефективної реалізації.

3) перевірка рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів після проведення формувального етапу експериментальної роботи, а також аналіз одержаних результатів і підведення підсумків експериментальної роботи.

Для здійснення опису констатувального етапу роботи, відповідно до програми її організації, необхідно схарактеризувати критерійно-рівневий компонент, який використовувався для виявлення і вимірювання змін, що відбуваються в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

У дисертаційному дослідженні полікультурна компетентність майбутніх перекладачів розуміється як інтеграційна характеристика особистості фахівця, що включає професійні знання, уміння, якості і, що відображає лінгвістичну, соціокультурну, психологічну й інформаційну компетенції. Рівнем сформованої компетентності виступають: лінгвістичний, соціокультурний, психологічний та інформаційний аспекти.

На констатувальному етапі експериментальної роботи, відповідно до програми організації експериментальної роботи, нами здійснювалася діяльність у таких напрямках: 1) вивчення практики роботи кафедр іноземних мов вищих навчальних закладів м. Києва; 2) визначення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Даному етапу було приділено особливу увагу, оскільки достовірність одержуваних в дослідно-пошуковій роботі результатів визначається якістю початкових даних.

Таблиця 3.1

Критерії оцінювання полікультурної компетентності перекладача

Критерій	Характеристика змісту критерію	Методи діагностики
Професійні знання	а) знання аспектів мови, правил побудови текстів, механізмів перекладацьких трансформацій; б) знання про національний менталітет, національні надбання; в) знання про правила комунікативної взаємодії, прийоми саморегуляції; г) знання особливостей сучасних інформаційних потоків в своїй галузі діяльності, знання сучасного стану розвитку ІКТ	– рейтинг; – комп'ютерне тестування; – результати екзаменів і заліків; – експертне оцінювання.
Професійні вміння	а) вміння використовувати іноземну мову адекватно ситуації професійного спілкування; б) вміння співвідносити фонові знання з тією або іншою ситуацією полікультурної комунікації; в) вміння управляти своєю поведінкою; г) вміння знайти, обробити і застосувати професійно-значущу інформацію за допомогою ІКТ.	– тестування; – самодіагностика; – спостереження; – експертне оцінювання.
Професійні якості	а) здатність використовувати іноземну й рідну мови як засіб професійного спілкування; б) здатність до формування правильних висновків з мовних висловів про їх повний зміст на основі фонових знань; в) здатність до комунікативної взаємодії; г) здатність до застосування ІКТ як для автоматизації рутинних перекладацьких операцій, так і в професійних ситуаціях, що вимагають нетрадиційного творчого підходу.	– тестування; – експертне оцінювання; – портфоліо.

Таблиця 3.2

Критерійно-рівнева шкала сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачі

Репродуктивний рівень			
Компонент професійної компетентності	Характеристика критеріїв		
	Знання	Уміння	Якості
1	2	3	4
Соціокультурна компетенція	Має поверхневі знання про культуру рідної країни і країну мова, якої вивчається: національний менталітет, національні досягнення, національний етикет, що позначається на відсутності уміння їх порівнювати	Відчуває себе безпорадним у ситуаціях, пов'язаних з необхідністю застосування соціокультурної інформації. Намагається інтерпретувати сенс висловів і текстів в межах відповідних культур, але найчастіше це йому не вдається	Не здатний використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованої полікультурної комунікації
Психологічна компетенція	Має поверхневі знання про правила комунікативного етикету, узгодження комунікативної взаємодії, самоподачі, прийомах саморегуляції	Показує бажання брати участь у бесіді, але не завжди додержується часового регламенту, не уміє активно слухати, подавати себе, конструктивно реагувати на невдачі, мобілізуватися, регулювати свій емоційний стан	Володіє слабо вираженою здібністю до комунікативної взаємодії

Інформаційна компетенція	Студент володіє недостатньо глибокими знаннями про специфіку інформації в своїй галузі діяльності. Володіє знанням основ роботи з комп'ютером	Володіє окремими вміннями пошуку, обробки і застосування професійно-значущої інформації за допомогою ІКТ, у процесі цього випробовує серйозні утруднення під час критичного осмисленні, інтерпретації інформації	Володіє слабо вираженою здатністю до застосування ІКТ для автоматизації рутинних перекладацьких операцій
Продуктивний рівень			
Лінгвістична компетенція	Студент володіє недостатньо глибокими знаннями про систему, норму і узус мови, про його словниковий склад і граматичну будову, про правила використання одиниць мови для побудови мовних висловів, про	Демонструє достатній рівень розуміння автентичних текстів і мови на слух. Зустрічаються лексико-граматичні і фонетичні помилки, але це не перешкоджає спілкуванню (65 % висловів без	Здатний встановити контакти і порозумітися у письмовій формі, але недостатньо в усній. Не володіє достатньо розвиненою здатністю використовувати мову в професійних цілях. Спостерігається нестійкий інтерес
Соціокультурна компетенція	Має системні, але недостатньо глибокі знання про культуру рідної країни і країни мови, котре вивчається, і випробовує утруднення в аналізі взаємодії культур	В окремих випадках здійснює самостійний пошук соціокультурної інформації. Адекватнішим стає застосування соціокультурних знань у міжкультурній комунікації	Здатність використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованої полікультурної комунікації виражена недостатньо

1	2	3	4
Психологічна компетенція	Знає правила комунікативного етикету, обізнаний про правила самоподачі. Знає ступінь розвитку в себе тих або інших комунікативних умінь, але не уміє вибрати відповідний для себе спосіб дій	Загалом володіє технікою ведення бесіди, але не стежить за співрозмовником. Уміє встановлювати взаєморасполагаючі відносини, але не завжди конструктивно реагує на невдачі. Намічаються спроби регулювати свій емоційний стан	Здібність до комунікативної взаємодії виявляється недостатньо
Інформаційна компетенція	Студент знає особливості сучасних інформаційних потоків у своїй галузі діяльності; проте не достатньо володіє основами аналітичного опрацювання інформації	В цілому володіє умінням використовувати ІКТ для знаходження, переробки і представлення інформації, але недостатньо упевнено здійснює вибір належних технологій	Володіє здібністю до застосування ІКТ для автоматизації рутинних перекладацьких операцій, але виникають значні утруднення в застосуванні ІКТ у ситуаціях, що вимагають нетрадиційного творчого підходу
Творчий рівень			
Лінгвістична компетенція	Студент знає про систему, норми й узус мови, про її словниковий склад, граматичну будову, про правила використання одиниць мови для побудови мовних висловів. Знає правила кодування і декодування інформації	Іноді допускає лексико-граматичні і фонетичні помилки, але більшість із них виправляє сам (95 % висловів без помилок). Його мовна поведінка повністю комунікативно і когнітивно виправдана. Володіє основними	Здатний вести бесіду в правильній і цікавій формі, даючи як фактичну інформацію, так і свої коментарі. Володіє умінням спонтанно відреагувати на зміну мовної поведінки партнера. Володіє достатньо розвинутою здатністю використовувати

1	2	3	4
Соціокультурна компетенція	Має достатньо глибокі знання про культуру рідної країни і країни мова, якої вивчається, легко знаходить їх загальне і різне	Уміє аналізувати комунікативні ситуації як експерта, проектувати на вислів у тексті оригіналу інференціальні можливості рецепторів перекладу	Володіє яскраво вираженою здатністю використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованої полікультурної комунікації
Психологічна компетенція	Володіє достатньо глибокими знаннями про правила комунікативного етикету, узгодження комунікативної взаємодії, самоподачі, прийомах саморегуляції, способах виходу з скрутної полікультурної ситуації	Уміє вибрати спосіб дій відповідно до ступеня розвитку в себе комунікативних умінь. Володіє технікою ведення бесіди, швидкою реакцією, уміє конструктивно реагувати на невдачі, подавати себе в спілкуванні, регулювати свій емоційний стан	Володіє яскраво вираженою здібністю до комунікативної взаємодії
Інформаційна компетенція	Студент має достатньо глибокі знання особливостей сучасних інформаційних потоків у своїй галузі діяльності, знає стан розвитку ІКТ	Уміє знайти і обробити професійно-значущу інформацію за допомогою ІКТ; уміє критично осмислювати, а також ефективно використовувати одержану інформацію; володіє технікою комунікативної взаємодії на основі ІКТ	Студенти стають ініціаторами творчого використання ІКТ для свого професійного розвитку. Володіє здібністю до застосування ІКТ як в рутинній перекладацькій діяльності, так і в умовах нестандартних професійних ситуацій

Отже, перший напрям проведення констатувального етапу був пов'язаний з вивченням практики формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання. Основна увага в цьому питанні приділялася спеціальності “Переклад”. В зв'язку з цим було проведено анкетне опитування студентів, які навчалися за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», метою якого було виявлення ролі ІКТ в життя і студентів і їхнього ставлення до використання даних технологій в освіті.

Було визначено, що вдома користуються комп'ютером 82,3 %, на факультеті – 57,4 %, в інших доступних місцях (робота, комп'ютерний клуб) – 41,8 % опитаних студентів. З числа опитаних 45 % студентів мають доступ до INTERNET, а 8,2 % планують підключитися.

Важливо було відзначити цільову спрямованість використання студентами ІКТ. Більшість опитаних (85 %) стверджують, що комп'ютер потрібний, насамперед, для виконання навчальних завдань, 79,5 % користуються електронними приладами для розваг і відпочинку, а 63 % опитаних захоплюються комп'ютерними іграми. В основному, під навчальними роботами переважна кількість респондентів мають на увазі написання рефератів, контрольних і курсових робіт, 42 % виділяють пошук інформації в мережі INTERNET, і лише 6 % використовують комп'ютер з метою вдосконалення своїх знань із іноземної мови.

Водночас, результати опитувань показують, що мережеве спілкування нині стає для молоді важливим способом міжособистісної комунікації. Так, близько 84 % опитаних користуються послугами електронної пошти, а 71 % встановлюють контакти в мережі INTERNET. Важливе значення для нашого дисертаційного дослідження має той факт, що студенти, які використовують електронну мережу INTERNET як засіб комунікації, спілкуються в переважній більшості з нашими співвітчизниками, і лише 27

% встановлюють контакти з носіями мови, що вивчається, і здійснюють комунікацію іноземною мовою.

Отже, аналізуючи одержану інформацію, можна констатувати, що комп'ютер та INTERNET посіли значне місце в буденному житті сучасних студентів. Водночас, використання сучасних інформаційних ресурсів відбувається стихійно, здійснюється переважно в особистих, таких, що не мають безпосереднього відношення до майбутньої полікультурної діяльності, цілях, тобто не мають полікультурної спрямованості.

Окрім того, відповідно до мети, предмету, гіпотези і завдань нашого дослідження, важливо було визначити ставлення студентів до використання засобів ІКТ у процесі полікультурної підготовки. На питання, чи вважають студенти перспективним використання ІКТ у процесі аудиторних занять, 97 % відповіли позитивно, а 100 % респондентів виявили бажання застосовувати дані технології на навчальних заняттях.

На наше прохання респонденти вказали, в якому обсязі, на їхній погляд, використовуються зараз ресурси ІКТ на спеціальності "Переклад". Результати представлені в табл. 3.3.

Таблиця 3.4

Використання ІКТ у підготовці перекладачів

Варіанти відповідей з анкети	Кількість відповідей у % до кількості респондентів
Використовується від 60 до 100 % ресурсів	7
Використовується від 30 до 60 % ресурсів	23
Використовується менше 30 % ресурсів	64
Ресурси залишаються незатребуваними	6

Підводячи підсумки, слід зазначити, що, не дивлячись на достатню

технічну оснащеність факультету, а також достатній рівень підготовленості студентів до використання ІКТ, дані ресурси використовуються фрагментарно і в недостатньому обсязі.

З метою подальшого аналізу наявної практики застосування ІКТ під час підготовки фахівців за спеціальністю “Переклад”, було проведено анкетування викладачів. У анкетуванні брали участь викладачі, які ведуть дисципліни блоку професійної підготовки.

Анкетне опитування показало, що 85,4 % респондентів визнають значущість і перспективність застосування ІКТ у процесі підготовки майбутніх перекладачів. Водночас, відповіді викладачів на питання: “як часто ви використовуєте дані технології в своїй викладацькій діяльності?” розподілилися таким чином: часто – 7,3 %, 16,4 % – досить часто, 27,3 % – іноді, 47,2 % – рідко, 1,8 % – ніколи.

Слід зауважити на твердження респондентів про вміння використовувати засоби ІКТ стосовно навчального процесу загалом і до предмету, що викладається ними, зокрема. Частина педагогів (23,7 %) не змогла відповісти на питання “Які ІКТ ви використовуєте в своїй викладацькій діяльності?”, 7,3 % респондентів проігнорували цю графу. У результаті анкетування встановлено, що основні труднощі у використанні ІКТ пов’язані: – з потребою в конкретних інструкціях (78,8 %); – з відсутністю мотивації (70 %); – з відсутністю методичних рекомендацій (68,5 %); – з недостатньою обізнаністю з даного питання (57,4 %).

Опитування викладачів спеціальності “Переклад” дало можливість зробити висновок про те, що викладачі усвідомлюючи важливість використання ІКТ у процесі підготовки майбутніх перекладачів, водночас застосовують дані технології в недостатньому обсязі, що пов’язано з відсутністю методичних розробок і рекомендацій із цього питання, а також з недостатньою практичною підготовленістю викладачів.

Отже, реалізація першого напряму констатувального етапу

експериментальної роботи підтвердила актуальність досліджуваної проблеми, а також значний інтерес викладачів і студентів до використання засобів ІКТ у формуванні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Результатом реалізації іншого напрямку констатувального етапу стало визначення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Для визначення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів нами були зібрані і проаналізовані дані щодо кожного критерію оцінки досліджуваної компетентності: за професійними знаннями, професійними вміннями, професійними якостями.

Для визначення повноти і глибини професійних знань майбутніх перекладачів нами були використані такі методи: рейтинг, комп'ютерне тестування, самооцінка, аналіз продуктів навчальної діяльності (письмові й усні відповіді), заліки, іспити.

Сукупні результати використання методик дозволили нам визначити повноту і глибину професійних знань майбутніх перекладачів (табл. 3.4).

Таблиця 3.5

Результати початкового зрізу за критерієм сформованості професійних знань майбутніх перекладачів

Група	Кількість осіб	Рівні сформованості професійних знань майбутніх перекладачів					
		I (репродуктивний)		II (продуктивний)		III (творчий)	
		кількість	%	кількість	%	кількість	%
ЕГ-1	28	21	75,0	7	25,0	0	0,0
ЕГ-2	28	20	71,4	8	28,6	0	0,0
ЕГ-3	35	24	68,6	11	31,4	0	0,0
КГ	35	25	71,4	10	28,6	0	0,0

Аналізуючи одержані дані, слід відзначити, що рівень сформованості професійних знань є найбільш високим у порівнянні з іншими критеріями оцінки полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Водночас, переважна більшість студентів володіють недостатніми знаннями, що складають основу психологічної й інформаційної компетенції (70 % і 66 %). Лінгвістичні і соціокультурні знання в цілому знаходяться на продуктивному рівні (51 %).

Наступні вимірювання стосувалися виявлення рівня сформованості професійних умінь за такими характеристиками як самостійність і мобільність.

Для діагностики рівня сформованості умінь, що входять у структуру лінгвістичної і соціокультурної компетенції ми використовували такі методи, як тестування, участь в ролевих і ділових іграх, самодіагностика, спостереження, експертне оцінювання. Володіння технікою спілкування ми перевіряли за допомогою методики М. Снайдера (самоконтроль у спілкуванні) [183]. Володіння технологією пошуку, обробки і застосування інформації перевірялося за допомогою спеціальних тестових завдань. Наведемо зразок такого тестового завдання (Додаток Ж).

«За допомогою пошукових систем INTERNET знайдіть інформацію про національні відмінності англійців та американців. Оцініть надійність і достовірність одержаної інформації. Яким чином її можна перевірити? Розташуйте знайдену інформацію за ступенем важливості, структуруйте її і оформіть за допомогою текстового редактора Word. Визначте, в яких ситуаціях професійного спілкування ви можете використовувати одержані відомості». Результати володіння технологією пошуку, обробки і застосування інформації оцінюються за шкалою: “володіє”, “частково володіє”, “не володіє”.

У результаті було з'ясовано, що рівень володіння технікою спілкування найнижчий зі всіх професійних умінь майбутніх перекладачів (у середньому

в 73 % студентів). Уміння, що складають психологічну та інформаційну компетенції знаходяться на продуктивному рівні в 22 % і 34 % студентів відповідно, вищий рівень сформованості лінгвістичних умінь, хоча теж відповідає низьким показником (44,5 % студентів знаходяться на репродуктивному рівні). У табл. 3.5 представлені дані початкового зрізу за критерієм сформованості професійних умінь перекладачів.

Наступним показником рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів є ступінь прояву професійних якостей.

Для діагностування професійних якостей майбутніх перекладачів нами були використані опитувальники Б. Басса, В. Бойка, Д. Томаса, методика Смекала–Кучера, а також методика К. Замфір у модифікації А. Реана, адаптованих для професії перекладача [5; 34]. Також ми застосовували експертне оцінювання, самодіагностику, методику незавершених речень

Таблиця 3.5

Результати початкового зрізу за критерієм сформованості професійних умінь майбутніх перекладачів

Група	Кількість осіб	Рівні сформованості професійних умінь майбутніх перекладачів					
		I (репродуктивний)		II (продуктивний)		III (творчий)	
		кількість	%	кількість	%	кількість	%
ЕГ-1	28	22	78,6	6	21,4	0	0,0
ЕГ-2	28	21	75,0	7	25,0	0	0,0
ЕГ-3	35	27	77,1	8	22,9	0	0,0
КГ	35	26	74,3	9	25,7	0	0,0

Результати обстеження показали, що професійні якості більшості студентів відповідають репродуктивному рівню. Слід зазначити, що даний критерій є найнижчим (80 %) у порівнянні з іншими критеріями. У табл. 3.6 представлені дані початкового зрізу щодо критерію сформованості

професійних якостей майбутніх перекладачів.

Таблиця 3.6

Результати початкового зрізу за критерієм сформованості професійних якостей майбутніх перекладачів

Група	Кількість осіб	Рівні сформованості професійних якостей майбутніх перекладачів					
		I (репродуктивний)		II (продуктивний)		III (творчий)	
		кількість	%	кількість	%	кількість	%
ЕГ-1	28	23	82,1	5	17,9	0	0,0
ЕГ-2	28	22	78,6	6	21,4	0	0,0
ЕГ-3	35	27	77,1	8	22,9	0	0,0
КГ	35	28	80,0	7	20,0	0	0,0

Результати виконаної роботи дають можливість судити про рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, що беруть участь у дослідно-пошуковій роботі.

Як було відзначено раніше, ми виділили три рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів: репродуктивний (I), продуктивний (II), творчий (III).

Визначення рівня сформованості полікультурної компетентності кожного студента здійснюється за трьома критеріями: 1) професійні знання; 2) професійні вміння; 2) професійні якості.

У табл. 3.7 і на рис. 3.1 представлені дані початкового зрізу щодо рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на констатувальному етапі дослідно-пошукової роботи.

Таблиця 3.7

Результати початкового зрізу рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на констатувальному етапі

Група	Кількість осіб	Рівні сформованості полікультурної компетентності					
		I (репродуктивний)		II (продуктивний)		III (творчий)	
		кількість	%	кількість	%	кількість	%
ЕГ-1	28	22	78,6	6	21,4	0	0,0
ЕГ-2	28	21	75,0	7	25,0	0	0,0
ЕГ-3	35	25	71,4	10	28,6	0	0,0
КГ	35	26	74,3	9	25,7	0	0,0

На основі одержаних даних, а також висновків експертів, ми встановили, що в жодній дослідній групі немає студентів, які мають творчий рівень сформованості полікультурної компетентності. Кількість студентів, які мають *продуктивний рівень* сформованості полікультурної компетентності, склала в ЕГ-1 – 28,0 %, у ЕГ-2 – 24,0 %, в ЕГ-3 – 20,9 %, у КГ – 25,0 %. Кількість студентів, які мають *репродуктивний рівень* сформованості полікультурної компетентності, склала: ЕГ-1 – 72,0 %, ЕГ-2 – 76,0 %, ЕГ-3 – 79,1 %, КГ – 75,0 %.

Середній бал і стандартне відхилення в даних групах практично співпадають, що дозволяє говорити про схожість даних груп за рівнем сформованості полікультурної компетентності на момент проведення початкового зрізу.

Резюмуємо викладений у параграфі матеріал:

1. Експериментальна робота, метою якої була перевірка висунутої в дослідженні гіпотези, здійснювалася в три етапи – констатувальний, формувальний, узагальнювальний на базі Інституту міжнародних відносин і лінгвістики спеціальності “Переклад”, “Міжнародні відносини” в період з 2014 по 2017 рік, не порушуючи природних умов навчального процесу.

2. Основними напрямками діяльності на констатувальному етапі експериментальної роботи були: вивчення практики роботи спеціалізованих мовних кафедр вищих навчальних закладів м. Києва та ін., а також визначення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

3. У межах першого напрямку було проведено анкетування студентів і викладачів Інституту міжнародних відносин і лінгвістики спеціальності “Переклад” і “Міжнародні відносини”, результати якого підтвердили актуальність проблеми дослідження, а також недостатню увагу до проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання.

Результати констатувального етапу експериментальної роботи за другим напрямком свідчать про невисокий рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Було виявлено, що близько 75 % студентів мають репродуктивний рівень сформованості полікультурної компетентності, близько 25 % – продуктивний, студентів, які мають творчий рівень, не було виявлено.

Для підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів потрібне введення в систему вищої лінгвістичної освіти моделі формування полікультурної компетентності з використанням технологій дистанційного навчання і технології, що забезпечує її ефективну реалізацію.

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

Основною метою формувального етапу експериментальної роботи була реалізація розробленої системи і визначення особливостей формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН на кожному етапі технології реалізації досліджуваного процесу. Зважаючи на мету, завдання дослідження, предмет, було розроблено програму формування

полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН. Відповідно до теоретичної бази дослідження, також згідно з розробленою програмою, формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН здійснювалося в три етапи:

- 1) теоретико-практичний;
- 2) рефлексивно-закріплюючий.
- 3) корегуально-стабілізуючий;

Кожний етап формування досліджуваної компетентності включав роботу з чотирьох напрямів підготовки, а саме лінгвістичну, соціокультурну, психологічну й інформаційну підготовку.

Розглянемо організаційно-методичні аспекти формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН на кожному етапі.

Основним завданням на теоретико-практичному етапі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН відповідно до розробленої технології було засвоєння студентами професійних знань і формування первинних умінь з чотирьох напрямів даної компетентності, необхідних для здійснення згодом професійної діяльності. Водночас, на даному етапі акцентувалося на оволодінні студентами знаннями, що входять до складу лінгвістичної компетенції, а саме: знаннями про систему, норму й узус мови, про її словарний склад і граматичну будову, про правила використання одиниць мови для побудови мовних висловів, про переважне використання певних наборів мовних одиниць у різних сферах спілкування. Комплексне використання ІКТ дозволило нам забезпечити формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів і в аспектах соціокультурної, психологічної й інформаційної компетенцій.

Провідним видом діяльності студентів на даному етапі формування досліджуваної компетентності була навчальна діяльність академічного типу,

в процесі управління навчальною діяльністю у формі залучення до діяльності. Таку діяльність можна охарактеризувати як безпосередню (пряму) і повністю керовану викладачем навчальну діяльність студентів.

Відповідно до розробленої технології формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів передбачалось комплексне використання ІКТ, яке забезпечувалося: включенням у зміст навчальних матеріалів автентичної інформації з мережі INTERNET; застосуванням на практичних заняттях спеціалізованих педагогічних програмних засобів; комп'ютерною підтримкою лекційних курсів.

Отже, зміст теоретико-практичного етапу нашого дисертаційного дослідження був представлений курсами “Практична фонетика”, “Практична граматики”, “Практика англійської розмовної мови”, лекційними курсами “Країнознавство”, “Вступ до перекладознавства” в межах спеціальної мовної підготовки.

Так, для забезпечення комплексного використання ІКТ у процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на заняттях з “Практики англійської розмовної мови” в зміст навчальних матеріалів ми включали автентичні матеріали мережі INTERNET в іншомовній підготовці майбутніх перекладачів: автентичних тексти, завдання, автентичне звучання, автентичні підручників [8; 28; 35; 40; 67; 95; 101-102]. На думку І. Халєєвої, “навчання перекладачів має будуватися, перш за все, на цілісних текстах, причому із самого початку – автентичних або функціонально до них наближених” [219, с. 72]. Під автентичними матеріалами розуміються матеріали, які використовуються в реальному житті тих країн, де говорять на тій або іншій іноземній мові, а не спеціально створені матеріали для навчання цієї мови.

Тематика автентичних текстів, як правило, визначалася навчальною програмою з дисципліни. В процесі відбору відповідних автентичних матеріалів ми, спираючись на теоретико-методологічну базу нашого

дисертаційного дослідження, керувалися такими вимогами: 1) відповідність змісту навчального матеріалу завданням формування професійної компетентності майбутніх перекладачів; 2) актуальність навчального матеріалу для студентів – майбутніх перекладачів; 3) відповідність змісту матеріалу загальним вимогам навчального процесу, тобто його цілям, віковим особливостям студентів.

Особливо цінною в роботі з автентичними текстами мережі INTERNET стала можливість копіювати звукову інформацію мережі для вдосконалення навичок аудіювання (Duolingo, Brain Pop, Reading Rockets, ReadWriteThink, TED Talks). Практично всі значущі газети в світі нині мають свої web-сторінки (CNN World News (<http://cnn.com>), ABC News (<http://www.abcnews.go.com/>), BBC World Service (<http://www.bbc.co.uk/>), The Washington Times (<http://www.washtimes.com/>), інформаційний ресурс Stratfor (Stratfor.com).

Відповідно до контекстно-модульного підходу, мети і завдань дослідження, а також виходячи з теоретичних положень, в роботі з автентичними текстами мережі ми застосовували активні методи навчання, такі як дискусія, метод аналізу ситуацій, ділова і ролева гра. Наведемо приклад одного з уроків з “Практики англійської розмовної мови” із застосуванням автентичних матеріалів он-лайнної газети «The Washington Post».

Дане заняття проводилося в межах теми “Людина й суспільство” на основі методу ролевої гри. Студенти були розбиті на групи по 2–3 особи. Кожній групі було запропоновано матеріали сайту з одного з тематичних розділів: новини (news), стиль життя (style), спорт (sports), рекламні оголошення (classifieds) і новини ринку (marketplace). Впродовж 30 хвилин групи працювали над текстами (аналіз, переклад, складання активних словників, попереднє обговорення), після чого студентам було запропоновано виступити у ролі «професійних репортерів, експертів, відомих

людей. Після проведення “випуску новин”, в основу якого були покладені вищеназвані матеріали мережі Internet, були підведені підсумки, вибраний кращий репортер і учасник програми, а також виявлені питання, які виникли у студентів щодо даного навчального матеріалу. На наступному занятті з даного предмету студентам було запропоновано ознайомитися з думкою редакції сайту газети *The Washington Post* щодо аспектів, що викликали у них питання на попередньому занятті. Дані матеріали були одержані викладачем за допомогою посилання «Send us feedback», що здійснює взаємодію читача з видавництвом.

Слід зазначити, що дане практичне заняття, основане на методі ділової гри, сприяло формуванню полікультурної компетентності майбутніх перекладачів: у межах лінгвістичної компетенції (ми змогли розширити словниковий запас студентів, розвинути навички діалогічної і монологічної мови); соціокультурної компетенції (розкрили особливості соціокультурної ситуації, а також акцентували фонові знання з певного аспекту соціального життя); психологічної компетенції (студенти набули досвіду спонтанного висловлювання, володіння собою, роботи в групі), інформаційної компетенції (забезпечили оволодіння майбутніми перекладачами основами аналітичного опрацювання інформації).

У межах реалізації комплексного застосування ІКТ на даному етапі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на практичних заняттях були використані спеціалізовані навчальні програми.

З метою вибору відповідного програмного забезпечення були проаналізовані популярні навчальні програми в галузі іноземних мов, тренувально-тестовий Інтернет ресурс-сайти HotPotatoes, TrackTest, що відповідає цілям навчання, а також наявному мовному рівню студентів (стандартні рівні володіння іноземною мовою визначаються за міжнародною шкалою – basic, pre-intermediate, intermediate, upper-intermediate, advanced). На основі одержаних результатів, для використання на заняттях з

“Практичної фонетики” нами був вибраний лінгафонний курс “Talk to me” британської компанії Oxford як такий, що найбільш відповідає за рівнем складності, характером подачі матеріалу, а також за тематикою. На заняттях з “Практичної граматики” ми запропонували використовувати тестову програму “TOEFL”, а також програми Hot Potatoes. Після вибору відповідних програм, нами були розроблені рекомендації щодо їх використання на практичних заняттях із вищеназваних дисциплін.

Отже, використання комп’ютерних навчальних програм у процесі навчальної діяльності студентів дозволило:

- збільшити частку самостійної роботи студентів;
- здійснити інтерактивну діалогову взаємодію студента з комп’ютером, у процесі якого реалізовувалися реальні цілі комунікації (запит або одержання інформації), тобто людино-машинний діалог, в якому комп’ютер виступав у ролі партнера з комунікації;
- зробити цікавішою роботу щодо відпрацювання основних мовних дій: слухання, читання, говоріння, письма, а також забезпечити можливість покрокової діагностики процесу освоєння студентами тих або інших аспектів мови;
- на основі проблемних матеріалів, наданих у межах навчальних програм, промовцями як стимул для комунікації і засобу відтворення умов ситуації спілкування, здійснювати живі спонтанні дискусії.

Третім напрямом реалізації умови комплексного використання ІКТ у процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів нами передбачалася програмно-інформаційна підтримка лекційних занять.

Опора в нашому дослідженні на контекстно-модульний підхід дозволила видозмінити традиційні лекції на основі застосування в процесі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів комп’ютерно-інформаційних технологій у поєднанні з активними методами навчання.

Наведемо приклад лекції-візуалізації з курсу “Вступ до перекладознавства”. Метод візуалізації, на думку А. Вербицького, сприяє формуванню професійного мислення за рахунок систематизації і конкретизації найбільш значущих істотних елементів змісту навчання [42, с. 110]. Тема запропонованої для прикладу лекції-візуалізації – “Періодизація розвитку англійської мови”. Як впливає з практики проведення даної лекції в традиційному форматі, матеріал важко сприймається і погано засвоюється студентами. Лекція ведеться англійською мовою і є послідовним описом етапів розвитку англійської мови від стародавніх часів до нашого часу, в характеристиці кожного етапу дається часовий відрізок його перебігу, опис окремих аспектів англійської мови відповідно до окремих періодів часу, а також перераховуються основні пам’ятники писемності. Так, застосовуючи метод візуалізації, ми представили кожний історичний етап за допомогою презентації, зробленої за допомогою комп’ютерної програми Power Point. Матеріал у презентації був представлений у схемах, таблицях, доповнений звуковими і відеослайдами. На основі переглянутої презентації була організована дискусія з теми, після якої студентам було запропоновано переглянути презентацію ще раз, і зробити короткі опорні конспекти.

На теоретично-практичному етапі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів лекції із застосуванням ІКТ, а також активних методів навчання проводилися в межах декількох мовних курсів викладачами. Після проведення поточних контрольних зрізів знань студентів, експертами було відзначено, що глибина і обсяг знань, одержаних на даних лекціях, у декілька разів перевищує ці показники після лекцій, проведених у традиційному форматі.

Водночас, у межах нашого дисертаційного дослідження здійснено спробу подолати ще один недолік традиційних лекцій – відсутність зворотного зв’язку зі студентами. Для розв’язання даного завдання використовувалися електронний поштовий зв’язок мережі INTERNET. Був

створений список розсилки (відстрочена телеконференція), що об'єднував усіх учасників (у процесі надсилання листа на дану адресу його одержували всі учасники дослідно-пошукової роботи).

Використання механізму зворотного зв'язку, організованого за допомогою мережевого відстроченого спілкування в процесі формування компетентності, дозволило:

- забезпечити суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентами, а також загальну атмосферу співпраці в процесі комунікації, створити можливість негайного співвіднесення одержаної інформації і діяльності;

- виявити дефіцит умінь і навичок, пропуски в знаннях, а також неадекватність наявних мотивів установок, сформованих в процесі діяльності;

- проводити заміну неефективних моделей навчання на більш ефективніші.

Отже, після закінчення теоретико-практичного етапу було відзначено, що відбувається формування теоретичної і практичної бази полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Крім того, експерти констатували оволодіння студентами певним рівнем професійних знань в аспекті лінгвістичної, соціокультурної, психологічної й інформаційної компетенцій, достатнім для реалізації наступного етапу технології реалізації моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

На рефлексивно-закріплюючому етапі реалізовувався імітаційний модуль полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН.

Основним завданням рефлексивно-закріплюючого етапу формування полікультурної компетентності було поглиблення теоретичних знань у галузі. На даному етапі ми робили акцент на оволодінні студентами знаннями і вміннями, що входять до складу соціокультурної й інформаційної

компетенцій, а саме: наявність знань про географічні, природно-кліматичні особливості, культуру, науку і техніку, історію, релігію, мистецтво, етикету країни мова, якої вивчається й рідної, а також знання про національний менталітет, уміння поводитися, відповідно до міжнародного етикету і норм, уміння сприймати чужу і розвивати культуру своєї мови в різних ситуаціях спілкування; оволодіння майбутніми перекладачами основами аналітичної переробки інформації, наявність уміння працювати з різною інформацією, знання особливостей сучасних інформаційних потоків у своїй професійній діяльності, уміння знаходити інформацію з різних джерел. Окрім того, сюди включаються й конкретні навички щодо використання сучасних технічних засобів, здатність використовувати в своїй діяльності інформаційні технології. Водночас включення студентів в іншомовну мережеву комунікацію дозволило нам забезпечити формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів і в межах психологічної і лінгвістичної компетенцій.

Провідним видом діяльності студентів у даному модулі була квазі-професійна діяльність, що моделює в аудиторних умовах, умови, зміст і динаміку майбутньої професійної діяльності фахівців. Кажучи про особливості керівної діяльності педагога в даному модулі, ми передбачали управління навчальною діяльністю у формі узгодженої діяльності студентів з викладачем. Так, діяльність студентів у межах рефлексивно-закріплюючого етапу можна охарактеризувати як повністю опосередковано керовану.

Зміст даного етапу був представлений двома напрямками: спецкурсом “Сучасні інформаційні технології в міжкультурній комунікації”, а також заняттями з дисципліни “Практичний курс англійської мови”.

Основною метою спецкурсу “Інформаційно-комунікаційні технології в міжкультурній комунікації” стало введення майбутніх перекладачів у проблему використання ІКТ у процесі формування полікультурної компетентності. Окрім того, передбачалося забезпечити студентів знаннями,

розвинути уміння і навички, що входять до складу інформаційної компетенції. Зміст спецкурсу представлений наступними темами (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Зміст спецкурсу “Інформаційні технології в міжкультурній комунікації”

Назва теми	Кількість годин,		
	Лекційних	Лабор	Самостійних
Тема 1. Мета та завдання курсу “Інформаційно-комунікаційні технології в міжкультурній комунікації”. Професія перекладача в умовах інформаційного суспільства	2	2	2
Тема 2. Можливості ІКТ у формуванні полікультурної компетентності. ІКТ у перекладацькій діяльності. INTERNET–середовище для інформаційної активності людей	2	2	2
Тема 3. Пошукові послуги мережі INTERNET. Сервіси INTERNET для розповсюдження і пошуку інформації	2	2	2
Тема 4. Інші сервіси INTERNET. Синхронна комунікація в мережі INTERNET	2	2	2
Тема 5. Захист інформації під час роботи в мережі INTERNET. Послуги публікації в мережі INTERNET	2	2	2
Тема 6. Політика організації використання INTERNET. Послуги мережі INTERNET у галузі професійної перекладацької діяльності	2	2	2
<i>Разом за семестр</i>	12	12	12

Охарактеризуємо кожний тематичний розділ спецкурсу.

Відповідно до проблеми, мети, завдань, а також теоретико-методологічної бази нашого дисертаційного дослідження в процесі організації занять у межах спецкурсу ми використовували активні методи навчання. Так, в межах *першого тематичного розділу* нами була організована проблемна лекція на основі методу дискусії. Дискусія

організується як процес діалогічного спілкування учасників, під час якого відбувається формування практичного досвіду спільної участі в обговоренні й розв'язанні теоретичних і теоретико-практичних проблем. Особливістю дискусії, як колективної форми роботи, забезпечення є можливістю рівноправної участі кожного студента в обговоренні теоретичних позицій, пропорованих розв'язань, в оцінці їх правильності й обґрунтованості.

Так, на проблемній лекції студентам пропонувалося поміркувати про інформаційне суспільство, про вимоги, які дане суспільство висуває до сучасних фахівців. Завданнями даної проблемної лекції стали: актуалізація проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у руслі вимог сучасного інформаційного суспільства. На завершення лекції ми попросили учасників дискусії письмово оцінити особистісний рівень сформованості полікультурної компетентності, а також намітити проблеми, які їм доведеться розв'язати в руслі формування полікультурної компетентності. Дані повідомлення прямували на електронну адресу викладача для подальшого аналізу.

Другий розділ передбачав практичні заняття, метою яких стало вивчення можливостей мультимедійних комп'ютерних спеціалізованих програм з позиції формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Окрім того, студенти засвоїли деякі прийоми роботи з даними програмами для розвитку досліджуваної компетентності, набули навичок роботи зі спеціалізованими перекладацькими програмами: комп'ютерними словниками і системами машинного перекладу тексту. Після ознайомлення з основними принципами роботи даного роду програм, студенти одержували завдання – здійснити переклад текстів різної тематики, користуючись комп'ютерними програмами. Ще одним напрямом роботи стало складання студентами своїх “словників активної лексики” за допомогою комп'ютерних програм, що передбачають подальше відпрацювання лексики, представлені

у своїх словниках.

Третій розділ “Сучасні інформаційні технології в міжкультурній комунікації” орієнтований на знайомство студентів з пошуковими послугами мережі INTERNET, аналіз наявних пошукових мережевих машин. У даному розділі передбачається особливий вид лабораторної роботи – “віртуальне ралі”. Викладачем були підбрані посилання на різні ресурси в телекомунікаційній мережі INTERNET і питання, на які потрібно відповісти, відвідавши вказані сайти. Так, у процесі “віртуального ралі” основним завданням студентів стало відвідування максимально можливої кількості сайтів з метою пошуку відповідей на запропоновані питання. Час виконання роботи був обмежений. Наприкінці роботи студенти обговорювали знайдену інформацію у вільній дискусії.

Четвертий тематичний розділ спецкурсу передбачав вивчення студентами можливостей відстроченої мережевої комунікації в галузі міжкультурного спілкування. Студенти оволоділи основними навичками використання послуг електронної пошти, а також проаналізували сайти, що пропонують послуги листування з колегами з інших країн (Pen-friends). Майбутнім перекладачі також спілкувалися через листування з іноземними студентами.

Іншою можливістю організації відстроченої мережевої комунікації є участь у професійних телеконференціях. У мережі INTERNET наявна значна кількість відстрочених або асинхронних конференцій (списків розсилки), що об’єднують фахівців різного профілю. В зв’язку з цим, студенти за допомогою викладача здійснювали пошук профільних телеконференцій, вивчали їх архіви, підписувалися на них, самі дістали можливість відповісти або послати запит.

Цей розділ виявився одним з найбільш популярним у студентів, оскільки передбачав знайомство з можливостями синхронної іншомовної комунікації в мережі INTERNET. У межах даного розділу були організовані:

навчальні дискусії в списку розсилки на тему, задану викладачем; участь в тематичних чатах з предметів (у процесі спілкування з фахівцями і студентами). Робота в чаті має свою специфіку. На основі практики було з'ясовано, що для успішної роботи необхідно:

- заздалегідь визначити дату і час проведення обговорення;
- заздалегідь скласти список учасників, і, можливо порядок їхнього виступу;
- для вираження своїх емоцій, передачі свого настрою можна використовувати різні прийоми, якими користуються всі аматори такого виду мережевого спілкування;
- стежити за основною лінією бесіди. У разі потреби робити коротке посилання на те, на які саме питання йде відповідь, наприклад: “до репліки про переклад неологізмів”;
- використовувати чат переважно для діалогу або дискусії невеликої групи – 3–4 особи.

П'ятий розділ охоплював питання послуг мережевої публікації. Студенти знайомилися з програмами створення WEB-сторінок, навчалися залишати повідомлення на “Дошці оголошень” в INTERNET. На практичних заняттях студенти діставали можливість публікувати свої роботи в мережі. Так, одним із напрямів мережевої публікації стало створення тематичних WEB-сторінок індивідуально й у міні-групах. Як приклад, наведемо дві WEB-сторінки, виконані студентами.

Перша була зроблена за шаблоном, запропонованим викладачем (студентам потрібно було просто ввести дані про себе). Збірка таких сторінок дозволила студентам різних груп познайомитися один з іншим. Інша сторінка “Куди поїдемо?” була створена групою студентів, яких зацікавила тема “Визначні пам'ятники”. На сторінці була представлена інформація про різні історичні пам'ятники Великобританії, їх фотографії, рекомендації студентів про те, куди можна відправитися перш за все, а також

їхні враження про відвідані місця.

Шостий розділ був представлений завершальним заняттям у формі “круглого столу”, яке мало метою підведення підсумків спецкурсу. Студенти робили доповіді з теми, що найбільш зацікавила їх, включеної до програми спецкурсу, а потім було організовано підсумкове обговорення.

Після закінчення спецкурсу студентам було запропоновано надіслати електронні листи викладачеві, в яких пропонувалося висловити своє ставлення до даного спецкурсу, а також проаналізувати те, чому вони навчилися. На основі самоаналізу студентів, а також аналізу результатів поточних залікових заходів було відзначено, що за час проходження спецкурсу значно зріс рівень інформаційної компетентності студентів, а саме: вдосконалилися вміння знаходити, обробити і застосувати професійно-значущу інформацію за допомогою ІКТ, здатність до застосування ІКТ як для автоматизації рутинних перекладацьких операцій, так і в професійних ситуаціях, що вимагають нетрадиційного творчого підходу.

Слід зазначити, що в процесі проведення спецкурсу змінилася традиційна функція викладача. Відповідно до розробленої системи на корегувально-стабілізуючому етапі здійснювалося керівництво квазіпрофесійною діяльністю студентів у формі узгодження. Так, у процесі виконання певних завдань студенти одержували лише необхідні рекомендації, намагалися самі розв’язати поставлені завдання. За умови виникнення труднощів в роботі, майбутні перекладачі мали можливість одержати консультацію у викладача.

Зміст корегувально-стабілізуючого етапу формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, окрім спецкурсу, був представлений заняттями “Практичний курс англійської мови”.

На даному етапі формування полікультурної компетентності ми робили акцент на формуванні її соціокультурної складової. Є. Полат у зв’язку з цим відзначає, що в сучасних умовах неможливо сформувати соціокультурну

компетентність без практики спілкування з носіями мови [173]. Слід зауважити, що використання INTERNET-пошти на практичних заняттях з іноземної мови в цьому сенсі просто незамінне. Віртуальне середовище INTERNET дозволяє виходити за часові і просторові межі, надаючи користувачам можливість спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми, здійснюючи порівняння різних культур.

Так, у процесі дослідно-пошукової роботи кожний студент обов'язково листувався з двома-трьома носіями мови, обговорюючи певні теми, що входять до програми курсу. В зв'язку з цим, в межах самостійної роботи з курсу “Практичний курс англійської мови” ми пропонували наступний набір завдань:

- розмістити оголошення про пошук партнерів щодо листування на спеціалізованих сайтах;
- написати інформацію про себе;
- відправити декілька повідомлень (2–3 на тиждень), для того, щоб одержати відповідь, поставити в кінці повідомлення запитання, що цікавлять вас;
- прийняти не менше трьох відповідей на свої повідомлення;
- надати повний звіт про виконану роботу: що ви зробили, які результати отримали, що нового ви дізналися, як ви оцінюєте завдання? Включити у звіт свої листи й відповіді на них.

У межах курсу “Практичний курс англійської мови”, окрім мережевого листування ми використовували метод web-квестів. Web-квестом є організованим відповідним чином видом дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації в мережі INTERNET за вказаними адресами.

У нашій роботі використовувалися короткострокові і довгострокові web-квести. Метою короткострокових проектів було отримання студентами знань та їх інтеграція у свою систему знань. Довгострокові web-квести були

спрямовані на розширення й уточнення іншокультурних понять.

Ще одним цікавим напрямом нашої роботи на заняттях з “Практичного курсу англійської мови ” стала участь студентів у проектній діяльності. В процесі розробки робочої програми курсу ми обдумали можливі проекти і створили план-сітку проведення проектів (табл. 3.9). Звіт про роботу за проектом був однією з складових частин під час складання заліку й екзамену з курсу.

Таблиця 3.9

Тематика проектів із курсу “Практика англійської розмовної мови”

Тематичний розділ курсу	Проект
“Особистісні взаємини”	Проект “Будинок”
“Їжа. Особливості кухонь країн світу”	Проект “Ресторан”
“Система освіти в Великобританії та США”	Проект “Нова система освіти нашого університету”

Після закінчення проектів були підведені підсумки, зроблена оцінка виконаної роботи в групах. Матеріали проектів в електронному вигляді залишилися доступними для інших груп, що вивчають відповідну тему, наприклад “Їжа. Особливості національних кухонь країн світу”.

Даний проект дозволив:

– удосконалити уміння, що входять до складу полікультурної компетенції: залучити до культури країни мова, якої вивчається, розширити лексичний запас, вживання ідіоматичних виразів, знання етикету ділового спілкування;

– удосконалити уміння, що входять до складу інформаційної компетенції, а саме: освоїти роботу в електронній пошті, списку розсилки, мережеве іншомовне спілкування в режимі реального часу – навчитися

приймати і відправляти повідомлення, налаштовувати інтерфейс;

– удосконалити уміння, що входять до складу лінгвістичної компетенції: розвинути навички розмовної мови, закріпити навички письма іноземною мовою;

– удосконалити уміння, що входять до складу психологічної компетенції: розвинути навички міжособистісного спілкування, уміти розв'язувати конфлікти, що виникають, навчитися працювати в групі, розподіляти обов'язки, тактовно поводитися.

Корегувально-стабілізуючий етап формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, представлений соціальним модулем розробленої нами системи, характеризується максимальним наближенням навчального процесу до професійної діяльності майбутнього перекладача. Основне завдання корегувально-стабілізуючого етапу полягало у використанні одержаних професійних знань і вмінь у межах професійного контексту діяльності майбутнього перекладача, формування професійних якостей студентів.

Відповідно до мети, завдань, а також теоретико-методологічної бази нашого дисертаційного дослідження, на корегувально-стабілізуючому етапі ми робили акцент на формуванні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів у межах психологічної і лінгвістичної компетенцій, а саме: знання психологічних основ спілкування, засобів і способів взаємодії, законів встановлення міжособистісних контактів, а також комунікативної техніки, що включає уміння впливати на особистість і колектив, управляти своєю поведінкою, що означає володіння своїм організмом (міміка, пантоміміка), емоціями, настроєм; уміння швидко переключати увагу, мобілізувати внутрішні ресурси, уміння співробітничати; уміння виконувати паралельні дії двома мовами; уміння переходити у вислові на кожній із мов від поверхневої структури до глибинної і назад; уміння “відходити не віддаляючись” (за В. Комісаровим); уміння вибирати і правильно

використовувати технічні прийоми перекладу. Зміст даного етапу був представлений на заняттях з курсу “Перекладацька практика”.

Провідним видом діяльності студентів на корегувально-стабілізуючому етапі є навчально-професійна діяльність, у межах якої студент виконує реальні практичні функції.

На даному етапі дослідження, навчання майбутніх перекладачів дистанційними засобами навчання будувалося на основі таких активних методів, як тренінг і ділова гра. Треба зазначити, що дані методи є складними контекстними методами і вимагають достатньо високої підготовленості студентів для їх реалізації. Завдяки використанню імітаційних методів активного навчання, по-перше, створюється необхідний контекст, що моделює ситуації професійної діяльності, внаслідок чого відбувається наближення навчальної діяльності до реальної професійної діяльності. По-друге, забезпечується комфортна обстановка, що сприяє включенню майбутніх перекладачів у творчий процес розв’язання квазіпрофесійних завдань і розвитку професійних якостей майбутніх перекладачів (товариськості, толерантності, критичності й т. д.). По-третє, студенти дістають можливість співвіднести одержані знання з ситуаціями професійної комунікації й активізувати формування професійних умінь і якостей.

Наведемо приклад заняття з використанням методу ділової гри.

Ділова гра з теми “Особливості перекладацьких трансформацій”. За тиждень до заняття студентам пропонувалося знайти необхідну інформацію з теми в бібліотеці та в мережі INTERNET. Перед початком лекції студенти показали викладачеві варіанти роботи. Викладач вибрав вдаліші фрагменти, й студенти дістали можливість вести підготовлені фрагменти лекції, тобто студент стає “запрошеним експертом” на прес-конференції. Крім того, в групі вибиралися студенти, які працювали перекладачами у експертів.

Варто зазначити, що відповідно до теоретичних положень нашого

дисертаційного дослідження, на даному етапі формування професійної компетентності передбачено керівництво навчально-професійною діяльністю студентів у формі партнерства. Так, реалізуючи дані теоретичні положення, викладач також брав участь у діловій грі, виконуючи функцію одного з перекладачів.

Відповідно до розробленої нами технології, використання ресурсів INTERNET на даному етапі передбачало актуалізацію самостійної позааудиторної роботи студентів. Для відпрацювання умінь і якостей, що входять до складу психологічної і лінгвістичної компетенції, ми рекомендували студентам, використовувати програми-тренажери перекладача, що функціонують в мережі INTERNET.

Окрім того, нами був створений сайт підтримки навчання з відповідною структурною організацією. На даному сайті впродовж корегуально-стабілізуючого етапу формування досліджуваної компетентності оголошувалися конкурси на кращі переклади пропонованих матеріалів різної змістової спрямованості й ступеня складності. Роботи щодо конкурсів і проектів, літературні переклади учасники розміщували на сайті в розділі “Творчість”. Студентам було запропоновано оцінити виконані роботи (критерії були вказані викладачем). Потім на сайті був створений рейтинг робіт, кращі роботи заохочувалися у вигляді публічної похвали на практичних заняттях або в телеконференції.

У розділах “Нюанси” і “Посилання” студенти могли ознайомитися з цікавою інформацією, пов’язаною з різними аспектами перекладацької діяльності, а також мов, що вивчаються.

У розділі “Експерти” були представлені статті викладачів спеціалізованих мовних факультетів і практикуючих перекладачів про аспекти перекладацької діяльності, з вказівкою їхніх електронних адрес. У процесі звернення до фахівців через електронну пошту студентам довелося виконати значну роботу з точного формулювання питання і відпрацювати

навички написання ділового листа. Студенти знайомилися із зразками ділового листування перш, ніж складати свої запити. Даний вид роботи формував мотивацію, студентам цікаво було поспілкуватися з експертом «на рівних».

Одним із засобів оцінювання і обліку досягнень у галузі формування полікультурної компетентності стало створення “портфеля досягнень”. На наш погляд, застосування технологій, які об’єднуються назвою “Портфель досягнень”, найкращим чином сприяє формуванню необхідних навичок рефлексії. “Портфель досягнень” – інструмент самооцінки власне пізнавальної, творчої праці, рефлексії власної діяльності. “Портфель досягнень” відображав роботу студента в галузі формування полікультурної компетентності. Студенти були абсолютно вільні у виборі оформлення свого “Портфеля досягнень”, хоча повинні були діяти в межах певних правил, що пред’являються до змісту. Так, нами були запропоновані такі правила: “Портфель досягнень” ділиться на декілька “відділів”, які мають включати такий матеріал:

- 1) титульна сторінка (назва “Портфелю”, ім’я студента, період створення “Портфелю” – дати початку і закінчення, ім’я викладача-куратора);
- 2) коротка історія успіхів студента – загальний аналіз власних результатів щодо всіх аспектів компетентності, що формується;
- 3) контрольні, самостійні роботи і тести;
- 4) улюблена робота (з поясненнями, чому вона була відібрана як улюблена);
- 5) оцінка рецензента (письмова рецензія незалежного експерта).

Хотілося б відзначити, що використання технології “Портфель досягнень” у нашому дослідженні привело до позитивних результатів, а саме: студенти вчилися аналізувати власну роботу; власні успіхи, об’єктивно оцінювати власні можливості; бачити способи подолання труднощів,

досягнення вищих результатів.

Резюмуючи вищевикладений матеріал, можемо зробити такі висновки:

1. З метою підтвердження і уточнення висунутої гіпотези був проведений формувальний етап дослідно-пошукової роботи, напями якого ми розробили відповідно до розробленої моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів технологіями ДН, сконструйованою на основі системного і контекстно-модульного підходів.

2. Відповідно до розробленої системи і технології її ефективної реалізації, нами була складена програма формувального етапу дослідно-пошукової роботи, спрямована на поетапну реалізацію семіотичного, імітаційного і соціального модуля системи.

3. Багатоаспектність і складність поставлених у роботі завдань дозволили знайти нові підходи до формування досліджуваної компетентності, зокрема, включити майбутніх перекладачів у реальну іншомовну комунікацію в умовах використання інтернет технологій, а також забезпечити перехід майбутніх перекладачів з об'єктної позиції в процесі навчальної діяльності в суб'єктну за допомогою застосування активних методів навчання.

4. Для визначення ефективності виконаної роботи проводилися діагностичні зрізи в дослідних групах, що дозволяють визначити динаміку рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Висновки до третього розділу

1. Основною метою експериментальної роботи була перевірка висунутої в дослідженні гіпотези, яка полягає в тому, що реалізація розробленої на основі системного і контекстно-модульного підходів системи формування полікультурної компетентності майбутніх

перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання сприятиме підвищенню рівня сформованості досліджуваної компетентності. Для підтвердження висунутої гіпотези на базі Інституту Міжнародних відносин і лінгвістики спеціальності “Переклад” і “Міжнародні відносини” Міжрегіональної Академії управління персоналом проводилася експериментальна робота з 2014 по 2017 рік.

2. Експериментальна робота включала три етапи – констатувальний, формувальний і узагальнювальний. Результати констатувального етапу експериментальної роботи показали невисокий рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, що зумовлене значною мірою неефективністю традиційного підходу до здійснення полікультурної підготовки студентів. Було виявлено, що близько 75 % студентів мають репродуктивний рівень сформованості полікультурної компетентності, близько 25 % – продуктивний, студенти, які мають творчий рівень, не були виявлені.

3. У процесі формувального етапу експериментальної роботи апробувалася модель формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання у процесі впровадження технології її ефективного реалізації. Відповідно до неї було складено програму формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання, яка спрямована на реалізацію семіотичного, імітаційного і соціального модулів системи. Відповідно до концептуальних положень нашого дисертаційного дослідження, в результаті впровадження розробленої технології, були визначені особливості формування досліджуваної компетентності на кожному технологічному етапі даного процесу.

4. З метою підтвердження висунутої гіпотези дослідження, в процесі формувального етапу експериментальної роботи, були проведені два

проміжні зрізи для виявлення динаміки рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів і визначення ефективності реалізації моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання і контрольний зріз для встановлення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів після закінчення експериментальної роботи.

Порівняльний аналіз даних початкового, двох проміжних і контрольного зрізів дозволяє зробити висновок про те, що в результаті проведеної експериментальної роботи, кількість студентів, які мають репродуктивний рівень сформованості полікультурної компетентності, знизився в ЕГ-1 – на 58 %, в ЕГ-2 – на 56 %, в ЕГ-3 – на 60 %, в КГ – на 37,5 %. Кількість студентів, що знаходяться на продуктивному рівні, збільшилася в ЕГ-1 – на 16,6 %, в ЕГ-2 – на 12 %, в ЕГ-3 – на 4 %, в КГ – на 20,8 %. Кількість студентів із творчим рівнем сформованості полікультурної компетентності підвищилася в ЕГ-1 – на 41,7 %, в ЕГ-2 – на 44 %, в ЕГ-3 – на 56 %. В експериментальній групі, де цілеспрямована робота щодо формування даної компетентності не проводилася, і навчальний процес здійснювався на основі традиційного підходу, даний показник істотно не змінився.

5. На узагальнювальному етапі експериментальної роботи об'єктивність і достовірність одержаних результатів була доведена за допомогою методів статистики, що підтверджує правильність висунутої гіпотези.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення й подано нове вирішення проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів освіти. На основі аналізу досліджень з проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів встановлено шляхи педагогічного впливу на цей процес в межах їхньої професійної підготовки в університеті.

1. Здійснений аналіз науково-педагогічних джерел з проблеми формування полікультурної компетентності фахівця, вивчення стану цієї проблеми і досвіду використання ІТДН під час підготовки студентів у вищих закладах освіти України засвідчив, що незважаючи на активні розвідки у цьому напрямі, проблема використання ІТДН у навчальному процесі досліджена недостатньо. Відтак, це зумовлює суперечність між вимогами до професійної підготовки та рівнем готовності майбутніх перекладачів до здійснення професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. У результаті дослідження встановлено: для розв'язання наявних суперечностей та задоволення попиту на висококваліфікованих фахівців з перекладу слід удосконалити зміст, форми та методи формування професійної підготовки перекладачів засобами ІТДН, навчити студентів використовувати наявні програмні продукти для вивчення іноземної мови та адаптувати їх до перекладацьких дисциплін; активно залучати у навчально-виховний процес комп'ютерні навчальні програми та симуляції з мережі Інтернет, які б викликали інтерес і заохочували студентів до самовдосконалення та професійного зростання.

2. Дано авторське трактування поняття полікультурна компетентність, під яким розуміємо інтегративне новоутворення, яке об'єднує знання, уміння та особистісні якості, що формуються з метою досягнення позитивної взаємодії, взаємозбагачення та входження до світового культурного контексту й розвиваються впродовж життя в процесі спілкування з

представниками двох або більше культур. Визначено сутність, структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів та особливості її формування.

3. Процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів виявився ефективним завдяки реалізації сукупності педагогічних умов: проектування мовного парасередовища з допомогою інтерактивних технологій навчання; побудова процесу навчання іноземним мовам на основі діалогу культур і актуалізації суб'єктного досвіду; структурування навчального матеріалу на основі модульного підходу та комплексу «міжкультурних завдань»; ампліфікацію змісту освіти майбутніх перекладачів наскрізними курсами по формуванню полікультурної компетентності та її компонентів. Зазначені педагогічні умови діють у навчальному процесі в комплексі і впливають на формування усіх компонентів компетентності. Розроблена у ході дослідження модель формування полікультурної компетентності перекладачів передбачає такі складники: мета, принципи, засоби ІТДН, функції засобів, особливості підготовки перекладачів, шляхи удосконалення їх мовної підготовки, типи компетенцій перекладача, компоненти, вимоги до критеріїв, критерії і показники рівнів сформованості полікультурної компетентності, результат та педагогічні умови, які забезпечують дієвість моделі. Ці елементи взаємопов'язані між собою та забезпечують єдність і багатогранність впливу на процес формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів.

4. Активне використання засобів ІТДН у професійній підготовці перекладачів сприяє кращому засвоєнню знань, створенню реального мовного середовища, формуванню вмінь і навичок, індивідуалізації та диференціації навчання, підвищенню об'єктивності контролю знань. Інноваційні методи (індивідуально-творчі проекти; репродуктивні та творчі вправи, що пропонуються у комп'ютерних програмах-тренажерах;

комп'ютерне тестування; симуляції тощо), форми (інтегровані лекції, семінари-презентації, семінари-вікторини; ділові ігри, «круглі столи», брейн-ринги; заняття-екскурсії, заняття-подорожі; мультимедійні маршрути-екскурсії тощо) та засоби (Інтернет, електронна пошта, програми-перекладачі, програми-тренінги, енциклопедії та е-словники, медіа портали тощо) уможливили реалізацію педагогічних умов, що дозволило активізувати формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів та забезпечити ефективність цього процесу.

5. У дисертації на основі системного і контекстно-модульного підходів розроблена технологія ефективної реалізації моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів, особливість якої полягає в поетапному формуванні полікультурної компетентності майбутніх перекладачів в умовах комплексного використання ІТДН, а також застосування активних методів навчання. Розроблено науково-методичні рекомендації щодо формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами ІТДН.

6. Експериментально доведена ефективність методики організації занять з ІТДН та позитивна динаміка рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з урахуванням дотримання педагогічних умов і моделі формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. Результати формувального експерименту засвідчили збільшення кількості студентів з показниками творчого рівня полікультурної компетентності в ЕГ після проведення експерименту, і, відповідно, зменшення кількості студентів на репродуктивному рівні полікультурної компетентності. У КГ теж спостерігалася позитивна динаміка, однак показники значно поступають показникам студентів ЕГ. Достовірність проведеного педагогічного експерименту доведено за допомогою F-критерію.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що ефективність

формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів засобами ІТДН залежить від цілеспрямованого застосування запропонованої методики навчання студентів цього профілю на основі реалізації визначеної сукупності педагогічних умов.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів зумовлених визначеними суперечностями в підготовці майбутніх перекладачів. Подальшого розвитку потребує проблема вдосконалення полікультурної підготовки фахівців з перекладу за рахунок використання симуляційних технологій та вивчення їх впливу на підвищення результативності та ефективності цього процесу.

\

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова О. О. Феномен дистанційної освіти в контексті сучасних соціокультурних змін / О.О. Абакумова // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2011. – № 2. – С. 7 – 10
2. Абібалова Н. М. Формування конкурентоздатності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки.- Дисертація канд. пед. наук: 13.00.04, Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – О., 2012. – 200 с.
3. Абульханова, К. А. Время личности и время жизни / К. А. Абульханова, Т. Н. Березина. - СПб.: Алетейя, 2001. - 304 с.
4. Агейчева Г. Специфіка і можливості дистанційної освіти Швеції / Г. Агейчева // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2012. – Ч. 1. – С. 8 – 12.
5. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика / И. С. Алексеева. – СПб. : Речь, 2001. – 135 с.
6. Альтбах Ф. Дж. Массовые открытые онлайн-курсы как проявление неокOLONIALИЗМА: кто контролирует знания / Филип Дж. Альтбах // Международное высшее образование. – 2014. – № 75. – С. 10-12.
7. Андреев А. А. К вопросу об определении понятия «дистанционное обучение» [Електронний ресурс] / А. А. Андреев // Дистанционное образование. – 1997. – № 4. – Режим доступа: http://www.e-joe.ru/sod/97/4_97/st096.html.
8. Анисимов А. Н. Работа в системі дистанційного навчання Moodle [Електронний ресурс]. Навчальний посібник.– Харків: ЧНАГЧ, 2009.– 214 с.
9. Аракелян О.А. Обогащение иноязычной речи студентов идиоматическими средствами выражения с помощью компьютерных технологий (на материале английского языка) [Текст] / О.А.Аракелян. // Автореф. дис. канд. пед. наук — СПб, 2006. - 20 с.

10. Бабанский, Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект. [Текст] / Ю.К. Бабанский. - М.: Педагогика, 1982. — 182 с.
11. Бадер В. І. Теоретичні засади побудови електронного підручника з української мови як іноземної / В. І. Бадер // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Л., 2008. С. 105 – 110.
12. Балицька Н. Г. Інтерактивні технології навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / Н. Г. Баліцька, О. А. Біда, Г. П. Волошина та ін. ; за заг. ред. Н. С. Побірчеко. – К. : Наук. світ, 2003. – 138 с.
13. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 324 с.
14. Бахов І. С. Міжкультурні аспекти інтеграції Інтернет у навчанні іноземній мові. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (НДУ ім. М. Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – № 2. – С. 97-104.
15. Бахов І. С. Тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців Канади і США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) – дис. на здоб. наук. ступеня докт. пед. наук ...13.00.04. – НПУ імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – 615 с.
16. Бахов І. С. Формування професійної міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. С. Бахов; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 254 с.
17. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1979. – 415 с.
18. Бацуровська І. Шляхи впровадження технології дистанційного навчання у фахову підготовку майбутніх інженерів в аграрних університетах. І. Бацуровська // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2011. –

№ 1. – С. 64 – 69.

19. Бебнев А. Е. Массовые открытые онлайн курсы как новая инновационная тенденция образовательной сферы [Электронный ресурс] / Бебнев А. Е. // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/113-11491>.

20. Бедніна В. Г. Від «ефірного університету» до сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій в позашкільній освіті / В. Г. Бедніна // Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах: міжнар. наук.-техн. журн. – Хмельницький, 2011. – № 1. – С. 263-266.

21. Белкин А. С. Педагогическая компетентность : Учеб. пособие / А. С. Белкин , В.В. Нестеров. – Екатеринбург : Центр «Учебная книга», 2003. – 188 с.

22. Беспалько В. П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия): [учеб.-метод. пособ.] / Беспалько В. П. – Воронеж, 2002. – 351 с.

23. Библер В. С. Школа диалога культур: Идеи. Опыт. Проблемы / под общ. ред. В. С. Библера. – Кемерово : АЛЕФ Гуманитарный Центр, 1993. – 416 с.

24. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. – К.: «Атака». – 2009. – 684 с.

25. Бібік Н. М. Компетентність у навчанні / Н. М. Бібік // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 408–409.

26. Бігич О. Б. Електронні засоби навчання іноземних мов студентів: досвід розробки й апробації: колективна монографія / [Бігич О. Б., Волошинова М. М., Мацнева О. А. та інш.]; заг. і наук. ред. Бігич О. Б. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – 160 с.

27. Білецька І. О. Полікультурні засади іншомовної освіти у середніх

навчальних закладах США. - Дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2014. – 400 с.

28. Бобровских О. Н. Использование веб-квестов в обучении (на примере английского языка) [Электронный ресурс] : [Интернет-журнал] : статья / Ольга Николаевна Бобровских // Центра дистанционного образования «Эйдос». – 2008. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2008/1216.htm>.

29. Богомолов А.Н. К вопросу о понятии “виртуальная среда обучения иностранному языку” (структура и содержание учебного контента) //Информационно- коммуникационные технологии в обучении иностранным языкам и межкультурной коммуникации. – Вып. 3. – М.: Центр-учебфильм, 2008. – С. 96 – 104.

30. Бодненко Д. М. Підготовка викладачів вищого навчального закладу до здійснення дистанційного навчання : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Д. М. Бодненко; Держ. вищ. навч. закл. "Ун-т менедж. освіти" АПН України. – К., 2008. – 20 с.

31. Болгаріна В. С.. Культура і полікультурна освіта / В. С. Болгаріна, І. Ф. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С. 2–6.

32. Бориско Н. Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання та виховання» / Н. Ф. Бориско. – К., 2000. – 36с.

33. Брезгина О.В. Формирование компетенций межкультурного общения : на примере преподавания иностранных языков : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Брезгина Ольга Витальевна. – М., 2005. – 150 с.

34. Булах І. Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання (на матеріалах медичних навчальних закладів) [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Булах Ірина Євгенівна ; Київський ун-т ім.

Т.Шевченка. – К., 1995. – 430 с.

35. Ваколюк Т.В. Використання технічних засобів комп'ютерної технології навчання при інтенсивному вивченні іноземної мови курсантами ВНЗ // Збірник наукових праць Національної академії ПВУ, Хмельницький. – 2002. – № 23., – Ч. II – С. 73-78.

36. Веремчук А. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ / Алла Веремчук / Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 7. – С. 319–325.

37. Вовк Л. П. Акмеологічний підхід до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя / Л. П. Вовк, В. А. Фрицюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – 2016. – Вип. 47. – С. 68-72.

38. Волкова Е. В. Образовательные мультимедийные технологии в американском колледже (Из опыта работы) / Е.В. Волкова // Дистанционное обучение в высшем профессиональном образовании: опыт, проблемы перспективы развития: материалы VI Межвуз. науч.-практ. конф., г. Санкт-Петербург, 6 июня 2013 г. – СПб.: СПбГУП, 2013. – С. 45 – 47

39. Волченко О. М. Особливості здібностей студентів до професійного оволодіння іноземною мовою / О. М. Волченко // Наука і освіта - 2004 : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. - Т. 42: Сучасні методи викладання. -Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. - С 25-26

40. Воробьев Г. А. Веб-Квест технологии в обучении социокультурной компетенции (английский язык, лингвистический вуз): дис. ... канд. пед. наук / Г. А. Воробьев. – Пятигорск, 2004. – 193 с.

41. Вступ до відкритого та дистанційного навчання [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/intro>

42. Выжимова Н.Г. Организация деятельности учащихся в процессе проверки результатов обучения на основе амбивалентного подхода / Н.Г.

Выжимова. // Дис. канд. пед. наук - Тамбов, 2009. - 220 с.

43. Галицька М. М. Деякі аспекти формування комунікативної компетенції менеджерів туризму у процесі вивчення іноземних мов / М. М. Галицька // Наука і сучасність : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – Т. 41. – С. 90–96.

44. Гальчак Т. В. Підготовка майбутніх перекладачів на засадах компетентнісного підходу у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Гальчак Тетяна Віталіївна ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2017. – 20 с.

45. Гарцов А. Д. Инструментальные средства информационных технологий в практике преподавания и изучения языка в высшей школе : монография / А. Д. Гарцов. – М. : Экон-Информ. – 2007. – 74 с.

46. Гарцов А. Д. Формирование электронных дисциплин – новые приоритеты педагогики электронного века / А. Д. Гарцов // Современные исследования социальных проблем. – 2010. – № 3 (03). – С. 12 – 16.

47. Гладкий І. П. Удосконалення освітньо-професійних технологій та досвід впровадження дистанційної освіти в навчальних дисциплінах / І. П. Гладкий, Н.Ю. Шраменко // Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: матеріали 5-ї наук.- практик. конф., м. Львів, 19 – 21 листопада 2013 р. / відп. за вип. Л.Д. Озірковський. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 6 – 12.

48. Гончаренко Л. А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів : навчальний посібник / Л. А. Гончаренко, А. М. Зубко, В. В. Кузьменко / За ред. В. В. Кузьменка. – Херсон : РІПО, 2007. – 176 с.

49. Гончарова О. М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. .... д-р пед. наук : 13.00.02 / О. М. Гончарова ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 40 с.

50. Готская И. Б., Жучков В. М., Кораблев. А. В. Аналитическая записка «Выбор системы дистанционного обучения». – [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: <http://ra-kurs.spb.ru/2/0/2/1/?id=13>

51. Грабовський А. Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутніх вчителів хімії /А. Грабовський // Шлях освіти. – 2007. – №3(45). – С. 35 – 47

52. Грива О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища. – Дис.... на здобуття наук. ступеня доктора філософських наук із спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2008.

53. Грушевицкая Т. Т. Основы межкультурной коммуникации [Электронный ресурс] : учеб. для вузов / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин; Под ред. А. П. Садохина. – Электрон. текстовые дан. (86,6 Мб). – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 352 с.

54. Гузь Л. А. Проблеми та переваги розвитку наукових засад дистанційної освіти [Електронний ресурс] / Л. А. Гузь. – Режим доступа: http://www.mnau.edu.ua/files/02_02_01_10/mygovich/2012-mygovich-ossdnu.pdf

55. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К.: Освіта України, 2007. – 396 с.

56. Густырь А. В. Понятие, модели и методологические принципы дистанционного образования / А. В. Густырь // Дистанционное образование. – 2002. – № 5. [Электронный ресурс] –

Режим доступа:<http://academy.odoportel.ru/documents/akadem/bibl/russia/5.htm>

1

57. Джога Д. С. Особливості організації системи дистанційного навчання на основі CMS «MOODLE» // Новітні інформаційно-комунікаційні

технології в освіті: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів (Полтава, 18–19 листопада 2015 р.). – Полтава: ФОБ Болотін А. В., 2015. – С. 7–8.

58. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник/ І.М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 352 с.

59. Долинський Є. В. Форми, методи і засоби формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі дистанційного навчання / Є. В. Долинський, Л. М. Романишина // Зб. наук. пр. ; ХГПА. – Хмельницький, 2010. – № 8. – С. 63–68.

60. Донец П. Н. Теория межкультурной коммуникации. Специфика культурных смыслов и языковых форм. Дисс.... на соискание ученой степени доктора филологических наук. Специальность 10.02.19 – теория языка. Харьковский национальный университет им. В.Н.Каразина, Харьков, 2003. — 369 с.

61. Дубасенюк О.А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія / О.А. Дубасенюк. – Т. 1. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 400 с.

62. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти / Н. О. Думанський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л., 2008. – № 610: Інформаційні системи та мережі. – С. 119–125.

63. Елизарова Г. В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Елизарова Галина Васильевна. – СПб., 2001. – 371 с.

64. Ерасов Б.С. Введение. Цивилизация: слово – термин – теория // Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия / под ред. Б.С. Ерасова. М.: Аспект Пресс, 1998.

65. Євсєєва Г. П., Бабенко В. А. Інноваційні та традиційні технології навчання в умовах інформатизації освіти // Збірник наукової конференції

«Імплементація сучасних технологій навчання у навчальний процес» (Київ, 17–18 березня 2015 р.). – Київ: НУХТ, 2015. – С. 169–176.

66. Жевакіна Н. В. Педагогічні умови організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у педагогічному університеті : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Жевакіна; Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - Луганськ, 2009. – 20 с.

67. Жиляєва Ю. М. Модель проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов / Ю.М. Жиляєва // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 49. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 93–99.

68. Загвязинский В. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. Загвязинский, Р. Атаханов. – М. : Академия, 2003. – 208 с.

69. Закір'янова І. А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Закір'янова Ірина Аксанівна. – К., 2006. – 185 с.

70. Закон «Про вищу освіту». 2014. [Електронний ресурс] URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

71. Закон України «Про освіту». 2017. [Електронний ресурс] URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>

72. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс]: – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

73. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / И. Г. Захарова – М. : ИЦ Академия, 2003. – 192 с.

74. Знаков В. В. Психология субъекта как методология понимания человеческого бытия, письменный журнал / В.В. Знаков. - 2003. - т. 24 -№2 -

с. 95-106.

75. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти / І. А. Зязюн // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 1.33. – С. 22-27.

76. Иеронова И. Ю. Формирование профессионально-посреднической культуры будущего переводчика в культуросообразной среде университета. / И.Ю. Иеронова. // Автореф. дис. док. пед. наук. - Калининград, 2008. - 44 с.

77. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: монография / под ред. Бадарча Дендева; Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании. – М. : ИИТО ЮНЕСКО, 2013. – 320 с.

78. Ишханян Н. Б. Лингвистические основы формирования лингвосоциокультурной компетенции в языковом педагогическом вузе / Н.Б. Ишханян // Иноземні мови. – 1995. – № 3 – 4. – С.69 – 73.

79. Інтерактивні технології навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / Н. Г. Баліцька, О. А. Біда, Г. П. Волошина та ін. ; за заг. ред. Н. С. Побірчеко. – К. : Наук. світ, 2003. – 138 с.

80. Інформаційне суспільство в Україні : глобальні виклики та національні можливості. – К., НІСД, 2010. – 29 с.

81. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні іноземних мов для професійного спілкування: колективна монографія / [Т. І. Коваль, П. Г. Асоянц, Т. М. Каменєва, Н. В. Майєр, О. С. Синєкоп, В. В. Стрілець, А. Ю. Чуфарлічева]; заг. ред. Т. І. Коваль – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – 280 с.

82. Каган М.С. Мир общения проблемы межсубъектных отношений. – М., 1988. – 319 с.

83. Кадемія М. Ю. Досвід застосування сучасних засобів інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальному процесі ВПУ

№4 м. Вінниця : для педагогічних працівників ПТНЗ, загальноосвітніх шкіл, ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко. – Вінниця, 2006. – 257 с.

84. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. М. Казаков. – Луганськ, 2007. – 245 с.

85. Казанцева А. А. Интеграция медиаобразования и иностранного языка как педагогическая проблема / А.А. Казанцева// Педагогическая мастерская. – 2005. – №6. – С.22-23.

86. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир. – 2005. – 21 с.

87. Келли Э. П. Больше, чем реконструкция: инновации в области высшего образования / Эндрю П. Келли, Фредерик М. Хесс; пер. Илона Урбан, Виталина Лаптева. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://inoo.omsu.ru/588-dva-perevoda-o-mook.html>.

88. Князян М. Структура інформаційно-технологічної компетентності та методичні аспекти формування у майбутніх перекладачів / М. Князян // Наукові записки. – Вип. 81(1). – Сер. : Філологічні науки (мовознавство) : у 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 341–344.

89. Ковалёва Е. А. Педагогические условия формирования информационно-коммуникационной готовности студентов вузов : дис. ... канд. пед. наук / Е. А. Ковалёва. – Челябинск, 2001. – 172 с.

90. Коваль Т. І. Особливості використання дистанційних технологій навчання у вищій школі. Теоретичні питання освіти і виховання : зб. наук. праць КНЛУ № 42'2010 / Т. І. Коваль. – К., 2010. – С. 198–202.

91. Ковальчук Г.О., Бутенко Н.Ю., Артюшина М.В. Тренінгові

технології навчання з економічних дисциплін: Навч. посіб. / Г.О. Ковальчук, Н.Ю. Бутенко, М.В. Артюшина та ін.; За ред. Г.О. Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 320 с.

92. Кожухов К.Ю. Педагогическая модель применения дистанционных технологий в процессе формирования методической компетентности будущего учителя : на материале дисциплины «Теория и методика обучения иностранным языкам» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / К. Ю. Кожухов. – Курск, 2008. – 184.

93. Козлакова Г. Інформатизація навчального процесу – передумова інтеграції до європейського освітнього простору / Г. Козлакова // Освіта. – 2004. – № 33. – С. 22–25.

94. Козубовська І. В. Дистанційне навчання в системі освіти : навч. посібник / І. В. Козубовська, В. В. Сагарда, О. П. Пічкарь ; М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – 2-ге вид., перероб., допов. – Ужгород : УжНУ, 2002. – 364 с.

95. Кокнова Т. А. Формування професійних якостей майбутніх перекладачів засобами навчально-ігрової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кокнова Тетяна Анатоліївна ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Луганськ, 2014. – 20 с.

96. Колос Ю. З. Формування інформаційно-технологічних компетентностей майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Колос Юлія Зіновіївна ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2010. – 20 с.

97. Колосовская, Т. А. Формирование кросс-культурной компетентности будущих учителей. / Т.А. Колосовская. // Дис. канд. пед. наук. - Челябинск, 2006. - 182с.

98. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.

99. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено

Постановою МОН України 20 грудня 2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу

100. Концепція «Нова українська школа». 2017. [Електронний ресурс] URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>

101. Коробейнікова Т. І. Мультимедійні вправи для навчання діалогічного мовлення на заняттях з англійської мови / Т. І. Коробейнікова // Педагогічний процес: теорія і практика – К., 2012. – Вип. 3.– С. 122–134.

102. Коробейнікова Т. І. Навчальна комп'ютерна програма «Switch on Your English» як інтерактивний засіб формування компетенції в діалогічному мовленні / Т. І. Коробейнікова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань, 2012. – Вип. 42. – Ч. 2. – С. 103–108.

103. Коршунова Н.Л. Единство и различие значений терминов «условие» и «средство» в педагогике: / Н.Л. Коршунова // Новые исследования в педагогических науках. - М.: Педагогика, 1991. — С. 6-12.

104. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти. Дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – Київ, 2011. – 260 с.

105. Котлер М. Массовые открытые онлайн-курсы [Электронный ресурс]: [доклад на Всемирном конгрессе ИФЛА (17 – 23 авг. 2013 г., Сингапур)] / Мэрилен Котлер; пер. А. И. Земскова. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2014/8/ntb8_6_2014.pdf

106. Краевский В.В., Хуторской А.В. Основы обучения: Дидактика и методика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 352 с.

107. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і

формування інформаційного суспільства / В. Г. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 5 – 9.

108. Кремень В. Г. Дистанційна освіта – перспективний шлях розв’язання сучасних проблем розвитку професійної освіти / В. Г. Кремень // Вісник акад. дистанц. освіти. – 2003. – № 1. – С. 4–11.

109. Кузьмина Н. В., Реан А. А. Профессионализм педагогической деятельности: Методическое пособие. – Санкт-Петербург – Рыбинск, 1993. – 54 с.

110. Купрата Н. Я. Интернет-технології у дистанційному навчанні мови / Н. Я. Купрата, В. П. Ногай // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – Вип. 16. – С. 130–137.

111. Кутузов А. Б. Компьютерные технологии в формировании профессиональной компетенции переводчика [Электронный ресурс] / А. Б. Кутузов // Языки профессиональной коммуникации: сборник статей Третьей международной научной конференции, Т. 2. – Челябинск, 2007. – Режим доступа: http://tc.utmn.ru/files/kutuzov_it.pdf.

112. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: умови застосування : дистанційний курс : навч. посібник / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко ; [за ред. В. М. Кухаренка]. – 3-е вид. – Харків : НТУ «ХП», 2002. – 320 с.

113. Куца О. І. Педагогічні умови формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Куца Оксана Ігорівна ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2014. – 20 с.

114. Кушнір В. А. Гіпертекстова організація навчальної інформації з використанням інформаційно-комунікаційних технологій // Наукові записки. – Випуск 5 частина 3. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. – Кіровоград; РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 28–33.

115. Кушнір В. А. Концепція моделювання інформаційно-освітнього середовища з використанням інформаційно-комунікаційних технологій // Наукові записки. – Випуск 132. Серія; Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 6–11.
116. Лановенко А. Дистанційне навчання – педагогічна технологія 21 століття / Алла Лановенко // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2005. – Вип. 60. – Ч. 1. – С. 80–86.
117. Латышев Л.К. Перевод : проблемы, теория, практика и методы преподавания / Л.К. Латышев. – М. : Просвещение, 1988. – 237 с.
118. Либин-Левав В. А. Теория и практика дистанционного образования (Открытый университет Израиля): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Либин-Левав Виктория Анатольевна – М., 1998. – 220 с.
119. Лотман Ю. М. Избр. статьи : [В 3 т.] – Таллин : Александра, 1992. Т.2 . □ 1992. – 479 с.
120. Лощенова І. Ф. Полікультурне виховання майбутніх вчителів у процесі вивчення іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ірина Феліксівна Лощенова. – К., 2004. – 176 с.
121. Луговий В. І. Інформація, інформаційне суспільство та інформаційна роль освіти (теоретико-методологічний погляд) / В. І. Луговий // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова : НПУ, 2007. – Вип. 11 (21). – С. 55–60.
122. Лук'янчук С. Ф. Полікультурне виховання учнів в американській середній школі. Дисертація канд. пед. наук: 13.00.01, Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2012. – 200 с.
123. Любова Т.В. Реализация аксиологического подхода в процессе развития межкультурной компетенции студентов вуза (на примере изучения иностранного языка) / Т.В. Любова // Автореф. дис. ... канд. пед. наук. –

Казань, 2009. – 19 с.

124. Мадзігон В. М. Педагогічні аспекти створення і використання електронних засобів навчання / В. М. Мадзігон, В. В. Лапінський, Ю. О. Дорошенко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. – К. : Пед. думка, 2003. – Вип. 4. – С. 70 – 78.

125. Майхнер Х. Е. Корпоративные тренинги / Х. Е. Майхнер. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 354 с.

126. Мак-Гір Р. 5 питань про масові онлайн-курси, на які має знати відповідь адміністрація кожного ВНЗ [Електронний ресурс] / Роберт Мак-Гір; пер. Анна Бурдиляк. – Режим доступу: <http://prometheus.org.ua/5-question-about-moocs/>

127. Малихін А. Теоретичні основи використання дистанційного навчання у методичній підготовці майбутніх вчителів технологій / Андрій Малихін // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [голов. ред. : Мартинюк М. Т. ; чл. ред. ради: Безлюдний О. І. та ін.]. – Умань : Жовтий О. О., 2015. – Вип. 1. – С. 211–219.

128. Малихін О. В. Теоретико-методичні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Автореф.. дис. док. пед. наук. – 13.00.09. – теорія навчання. – Харків, 2009. – 40 с.

129. Малярчук О. В. Дистанційне навчання в системі вищої гуманітарної освіти Сполучених Штатів Америки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О.В. Малярчук ; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. – Житомир, 2010. – 20 с.

130. Маркова А. К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Междунар. гуманитар. фонд „Знание”, 1996. – 290 с.

131. Мартинюк О. В. Професійна підготовка магістрів технічного перекладу в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 /

Мартинюк Олена Володимирівна ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2012. – 20 с.

132. Мацюк О. О. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Мацюк Олена Олександрівна ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2011. – 21 с.

133. Міжрегіональна Академія управління персоналом. Телеуніверситет. Офіційний сайт: <http://maup.com.ua/>

134. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 376 с.

135. Мигович С. М. Огляд сучасного дистанційного навчання в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Мигович. – Режим доступу: www.setlab.net/?view=article-guz

136. Мильруд Р.П. Компетентность в изучении языка / Р.П. Мильруд // Иностр. яз. в шк. – 2004. – № 7. – С. 30 – 37.

137. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Моск. лицей, 1998. – 286 с.

138. Мирам Г. Э. Профессия: переводчик : [учеб. пособие] / Геннадий Мирам. – 4-е изд. – Киев : Эльга : Ника-Центр, 2006. – 158, [1] с.

139. Михайлова Н. О., Кохан О. М. Особливості використання мультимедійних технологій при вивченні іноземних мов // Збірник наукової конференції «Імплементация сучасних технологій навчання у навчальний процес» (Київ, 17–18 березня 2015 р.). – Київ: НУХТ, 2015. – С. 212–215.

140. Мінц С. 10 викликів – майбутнє масових відкритих онлайн-курсів [Електронний ресурс] / Стівен Мінц; пер. Аліна Кириєнко. – Режим доступу : <http://prometheus.org.ua/mooc- future/>

141. Морзе Н. В. Інформаційні технології в навчанні / За ред. Н. В. Морзе. – К. : Видавничка група ВНУ, 2004. – 240 с.

142. Морзе Н. В. Методика створення електронного навчального курсу (на базі платформи дистанційного навчання Moodle) : навч. посіб. / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова. – К. : 2010. – 269 с.

143. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, О.Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. №2 (6) Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/content/08mnvshi.htm>

144. Морська Л. І. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”; 13.00.02 – Теорія і методика навчання: германські мови / Л. І. Морська. – Тернопіль, 2008. – 40 с

145. Московская Н. Л. Формирование профессиональной компетентности лингвиста-преподавателя : дис. ... д-р пед. наук : 13.00.08 / Н. Л. Московская. – М., 2005. – 405 с.

146. Моцар М. М. Дистанційні форми навчання у підготовці майбутніх перекладачів / М. М. Моцар // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Додаток 2 до Вип. 5 : Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». - К. : Гнозис, 2014. – С. 372 - 380.

147. Моцар М. М. Особливості застосування медіа-освітніх технологій у формуванні полікультурної компетентності перекладачів / М. М. Моцар // Молодь і ринок. – №1 (120). – 2015. – С.162 - 166.

148. Моцар М. М. Педагогічна підтримка творчого розвитку майбутніх перекладачів при навчанні дистанційним формам зайнятості з використанням технологій дистанційного навчання / М. М. Моцар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П.

Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – Випуск 25 (35) / ред. кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2015. – С. 45 – 54.

149. Моцар М. М. Специфіка моделей дистанційного навчання іноземної мови майбутніх перекладачів / М. М. Моцар // Молодь і ринок. – №1 (132). – 2016. – С. 145 – 151.

150. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів на основі варіативності діалогу і полілогу культур / М. М. Моцар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вип. 42. – Ч. 1. / Редкол. : В. І. Шахов та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 96 - 99.

151. Моцар М. М. Дидактичні і технологічні основи дистанційного навчання. Науковий журнал ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника «Освітній простір України». Вип. 6. – Івано-Франківськ, 2015. – С.173-180.

152. Муліна Н. І. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н.І. Муліна ; Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 22 с.

153. Муратов А. Ю. Формирование межкультурной компетенции учащихся в процессе обучения английскому языку с использованием телекоммуникаций / А.Ю. Муратов // Дис. ... канд. пед. наук. – Барнаул, 2005. – 165 с.

154. Муханова А. А. Технология проектирования и оценки тестов в СДО Moodle / А. А. Муханова, С. А. Муханов // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 3. Том 22. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2013. – С. 27–35.

155. Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25.04.2013 року «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13/paran18#n18>

156. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс] URL: http://education.gov.ua/pls/edu/educ.project_info.show?p_id=2505&p_back_link=educ.projects.ukr&p_lang=ukr. — 3 серпня 2005 року.

157. Нестерова О. Ю. Розвиток інформаційної культури майбутніх перекладачів в умовах вищого технічного навчального закладу : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Юріївна Нестерова. – Ялта : Б.в., 2014 . – 20 с.

158. Нікітіна А. В. Інформаційні технології в методичній підготовці майбутнього вчителя-словесника : електронний ресурс / А. В. Нікітіна // Науковий вісник Донбасу. – 2008. – № 5. – Режим доступу до журн. : http://almater.lnpu.edu.ua/magazines/elect_v/NN5/08navmvs.pdf.

159. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Просвіта, Книга пам'яті України, 2000. – 368 с.

160. Новікова Л.М. Сучасні технології практичних занять в системі вищої освіти: Навч. посіб. / Л.М. Новікова – Павлоград: ЗПФУ, 2005. – С. 73–102.

161. Образовательный процесс не менялся со времени изобретения печатного станка [Электронный ресурс]: интервью с основательницей Coursera [Дафной Коллер] // THEORY&PRACTICE: [сайт] – Режим доступа: <http://theoryandpractice.ru/posts/7322-obrazovatelnyy-protsess-ne-menyalsya-so-vremeni-izobreteniya-pechatnogo-stanka-intervyu-s-dafnoy-koller>

162. Олексенко О. О. Педагогічні принципи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації / О. О. Олексенко // Наукові праці вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»: Серія: Педагогіка, психологія і

соціологія: Всеукр. наук. зб. – Красноармійськ, 2015. – № 1 (16). – С. 143–150.

163. Олійник Н.Ю. Використання системи Moodle для формування інтерактивного навчального середовища самостійної роботи студентів / Н.Ю. Олійник // Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя: тези доповідей ІХ Міжнар. наук.-метод. конф., м. Суми, 14 – 15 листопада 2013 р. – Суми: Сумський державний університет, 2013. – С. 99–100.

164. Онлайн-образование как воздух. Мы им надышимся до головокружения [Электронный ресурс] : [интервью с Кеном Робинсоном] // Slon Magazine. – 2014. – 6 ноября. – Режим доступа : <http://slon.ru/insights/1178699/>

165. Осадчий В. В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи / В. В. Осадчий // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. праць. – К. : вид-во П/П «ЕКМО», 2009. – Вип. 2. – С. 190–207.

166. Осмоловская И. Ключевые компетенции и отбор содержания образования в школе / И. Осмоловская // Народное образование. – 2006. – № 5. – С. 77–81

167. Основи методики створення і застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземних мов: навч. посіб. / [Асоянц П. Г., Сердюков П. І., Чекаль Г. С. та ін.]. – К., 1993. – 108 с.

168. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Б. Павлик ; Національна академія держ. прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2004.

169. Пилаева Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. Наукові записки / Випуск 147. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 114-117.

170. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти/ І.П. Підласий. – Київ: Слово, 2004. – 616 с.
171. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 22 с.
172. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки / И.Л. Плужник // Автореф. дис. док. пед. наук – Тюмень, 2003. – 29 с.
173. Полат Е. С. Дистанционное обучение: учеб. пособие / под ред. Е. С. Полат. – М.: Владос, 1998. – 192 с.
174. Полат Е. С. Интернет в гуманитарном образовании :учеб. пособие для студентов высших учебных заведений / Е. С. Полат, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Владос, 2001. – 272 с.
175. Полат Е. С. Технологии дистанционного обучения / Е. С. Полат // Вопросы Интернет образования, 2003. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vio.fio.ru/vio_03/cd_site/Articles/art_1_1.htm.
176. Полікультурна освіта в Україні : збірник статей за матеріалами конференції “Полікультурна освіта в Україні : навчальні плани та підручники”. – К., 1999.
177. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
178. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект: / Н.Ю. Посталюк – Казань: Издательство Казанского университета, 1989. – 206 с.

179. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>
180. Потебня О. О. Мова. Національність. Денаціоналізація : Статті і фрагменти / Олександр Потебня ; [упорядкув. і вступ. ст. Юрія Шевельова]. – Нью-Йорк : Укр. Вільна Акад. Наук у США, 1992. – 155 с.
181. Прадівляний М. Г. Впровадження нових форм організації навчання іноземним мовам на базі засобів сучасних інформаційних технологій / М. Г. Прадівляний // Теоретичні питання освіти та виховання: зб. наук. пр. / за заг. ред. Євтуха М. Б., уклад. Михайличенко О. В. – К.: КНЛУ, 2008. – Вип. 37. – С. 77–82.
182. Примаченко І. Масові онлайн-курси – шанс для української освіти [Електронний ресурс] / Іван Примаченко. – Режим доступу: http://prometheus.org.ua/mooc_chance_for_ukrainian_education/
183. Радіус О. А. Розвиток дистанційного навчання у вищих технічних навчальних закладах / О. А. Радіус // Наукові праці ОНАЗ ім. О. С. Попова. – 2006. – № 1. – С. 144–147
184. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие.-Самара: Издательский Дом «БАХРАХ», 1998-672 с.
185. Рацул А. Інтенсифікація навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей у ВНЗ з використанням інтерактивних методів навчання. Наукові записки / Випуск 147. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – с. 118-121
186. Романишина Л.М., Горбатюк Р. М. Експериментальна модель дистанційного навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах / Романишина Людмила Михайлівна, Горбатюк Роман Михайлович // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім В. Гнатюка, Серія Педагогіки. – 2016. – №2. – С.327-333.

187. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, обуч. по направ. и спец. психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2006. – 713 с.

188. Ручинська Н.С. Формування готовності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти до використання технологій дистанційного навчання : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.С. Ручинська– Херсон : 2013 . – 20 с.

189. Саенко Л А. Амбивалентный подход в моделировании условий подготовки социальных педагогов / Л.А. Саенко // Высшее образование сегодня. – 2008. – N 2. – С. 52-54

190. Самійленко О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності [навч. посіб.] / О. М. Самойленко. – Миколаїв: МНУ, 2009. – 297 с.

191. Самолюк Н. Актуальність і проблемність дистанційного навчання / Н. Самолюк, М. Швець // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 1. – С. 193.

192. Сарана Т. П. Компьютерные программы в самообучении иностранному языку на отделениях заочного обучения (Английский язык, лингвистический вуз): дис. ... канд. пед. наук / Т. П. Сарана. – Пятигорск, 2003. – 203 с.

193. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В.В. Сафонова // Иностранные языки в школе. - 2001. - №3.

194. Свиридюк В. П. Методика навчання німецького писемного мовлення студентів-заочників вищих мовних навчальних закладів на основі використання дистанційного курсу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Свиридюк Віра Петрівна; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2007. – 349с.

195. Секрет І. В. Теоретичні та методичні основи формування

іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика проф. освіти / Секрет Ірина Володимирівна ; Ін-т вищої освіти НАПН України. – К., 2012. – 36 с.

196. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

197. Селяева Е.Г. Методология ситуационного подхода // Сибирский педагогический журнал. Новосибирск, 2005. - № 4. – С. 59-62.

198. Семеріков С. О., Стрюк М. І., Моїсесенко М. В. Мобільне навчання: історико-технологічний вимір // Теорія і практика організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. О. А. Коновала. – Кривий Ріг: Книжкове видавництво Кориєвського, 2012. – С. 188–232.

199. Сергиенко О. В. Дидактические принципы дистанционного обучения / О. В. Сергиенко // Инновации в образовании. – 2006. – № 2. – С. 69–78.

200. Сергєєва О. В. Використання інформаційних технологій у професійній підготовці перекладачів в університетах Великої Британії. Наукові записки /– Випуск 147. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 121-124.

201. Сисоєва С. О. Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика : навч.-метод. посібник / С. О. Сисоєва, В. В. Осадчий, К. П. Осадча. – Київ; Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. – 280 с.

202. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Системи дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей. – [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://www.academia.edu/931578>.

203. Система електронного навчання ВНЗ на базі Moodle: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси, ЧНУ. – 220 с.

204. Сігаєва Л. Є. Андрагогіка в професійному навчанні: метод. рекомендації / Лариса Євгеніївна Сігаєва. – К.: ПП «ЕКМО», 2003. – 48 с.
205. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навч.-метод. посіб. / О. Січкарук – К.: Таксон, 2006. – 88 с.
206. Слостенин, В.А., Исаев, И.Ф., Мищенко, А.И., Шиянов, Е.Н. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений: - 3-изд. - М.: Школа-Пресс, 2000. - 512 с.
207. Словник української мови в 11 томах. Том 9. 1978. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://vseslova.com.ua/search/s>
208. Смирнова-Трибульська Є. М. Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE. Навчально-методичний посібник. Херсон: Видавництво Айлант, – 2007. – 465 с.
209. *Соболь Н.М. Формування індивідуального стилю професійного спілкування майбутніх перекладачів* : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Соболь Наталія Миколаївна. – Тернопіль, 2005. – 201 с.
210. Спицын В. А. Дистанционное обучение в средних специальных учебных заведениях как фактор обеспечения качества подготовки специалистов: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Спицын Виктор Алексеевич. – Волгоград, 2006. – 193 с.
211. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі : Дис...на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика проф. освіти / Стефаненко Павло Вікторович; Ін-т вищої освіти НАПН України. – К., 2003. – 456с.
212. Сысоев П. В. Культурное самоопределение личности в контексте диалога культур: Монография. / П.В. Сысоев. – Тамбов: ТГУ им. Г.Р. Державина, 2001. – 175с.
213. Танась М. Дистанційна освіта в дидактичній концепції / М. Танась // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 79–81.
214. Тарасенко Р. О. Теоретичні і методичні засади формування

інформаційної компетентності майбутніх перекладачів для аграрної галузі у вищих навчальних закладах [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти : 13.00.10 - інформаційно-комунікаційні технології в освіті / Тарасенко Ростислав Олександрович ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2017. – 40 с.

215. Тархова Л.А. Формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Терхова Любов Анатоліївна. – Одеса, 2006. – 270 с.

216. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Навчальний посібник. – К.: Фірма "Інкос", 2006. — 248 с.

217. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 262 с.

218. Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021» [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>

219. Урядова М. С. Інноваційні моделі вищої освіти (соціологічний аспект) [Електронний ресурс]: nbuv. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Soc_dos/2008_7/urjadova.pdf

220. Халеева И. И. Подготовка переводчика как «вторичной языковой личности» / И.И. Халеева // Тетради переводчика : научн.-техн. сборник. – М., 1999. – Вып. 24. – С. 63 – 84.

221. Хуторской А. В. Дистанционное обучение и его технологии // Компьютерра. – 2002. – №36. – С.26-30. <http://old.computerra.ru/2002/461/199830/>

222. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования //

Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентного подхода. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 1. – 2014. – С. 168-196.

223. Хуторской А.В. Понятия и принципы дистанционной педагогики // Школа 2000. Концепции, методики, эксперимент: Сборник научных трудов / Под ред. Ю.И.Дика, А.В.Хуторского. – М.: ИОСО РАО, 1999. – С.227-239.

224. Хуторской А.В. Технологии и методики дистанционного эвристического обучения // Эвристическое обучение. В 5 т. Т.4. Интернет и телекоммуникации / под ред. А. В. Хуторского. – М.: Издательство «Эйдос»; Издательство Института образования человека, 2012. – С. 47-58. (Серия «Инновации в обучении»).

225. Чабала Т.В. Проектно-проблемный подход в развитии межкультурных компетенций педагогов : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08, 13.00.01 / Чабала Татьяна Валентиновна. ☐ Воронеж, 2005. ☐ 253 с.

226. Чередниченко Л. А. Формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Чередниченко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. - Х., 2012. - 20 с.

227. Черепанова Л. В. Формирование лингвистической компетенции школьников в основной общеобразовательной школе: теоретические основы дис. ... д-р пед. наук / Л. В. Черепанова. – М., 2005. – 457 с.

228. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності / Л. М. Черноватий // Підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». – Вінниця: Нова книга, 2013. – С. 368

229. Черноватий Л. М. Проблеми формування фахової компетенції майбутніх перекладачів / М. Черноватий, Н. А. Якушева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – № 772. – С. 135–137.

230. Чорна О. А. Підготовка вчителів-філологів в університетах Великої Британії засобами електронного дистанційного навчання : автореф.

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. А. Чорна; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2013. – 20 с.

231. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения : метод. пособие / М. А. Чошанов. – М. : Народное образование, 1996. – 157 с.

232. Чужакин А.П. Мир перевода, или Вечный поиск взаимопонимания / А.П. Чужакин, П.Р. Палажченко. – М. : Р. Валент, 1997. – 168 с.

233. Шабанов А. Г. О подготовке педагогов к работе в системе дистанционного обучения / А. Г. Шабанов // Инновации в образовании. – 2004. – № 4. – С. 69–78.

234. Шандрук. С. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у США [Текст] : [монографія] / С. І. Шандрук; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 495 с.

235. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Р. В. Шаран; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2010. – 20 с.

236. Шарко В. Д. Сучасний урок фізики. – К.: ТОВ «Фірма-Есе», 2005. – 220 с.

237. Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О. Л. Шевнюк ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 44 с.

238. Шехавцова С. О. Соціокультурна підготовка майбутніх учителів іноземної мови в процесі полікультурної інтеграції. // Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер.: Філологічна. – 2011. №19. –С. 500-504

239. Шиба А. В. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шиба Альона Василівна ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. –

Тернопіль, 2013. – 203 с.

240. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. - Київ : Абрис, 2002. - 742 с.

241. Шишов С. Е Мониторинг качества образования в школе [Электронный ресурс] / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. - М. : Российское педагогическое агентство, 1998. - 354 с.

242. Шмирко О.С. Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх вчителів іноземної мови у системі університетської педагогічної освіти / О.С. Шмирко // Дис.канд.пед.наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Хмельницький, 2016. – С. 82–113.

243. Шпагіна О. В. Обґрунтування етапів розвитку дистанційної освіти / О.В. Шпагіна // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 181 – 186.

244. Шуневич Б. Теоретичні основи дистанційного навчання: Навч. посібн. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту „Львів. політехніка”, 2006. – 244 с.

245. Шуневич Б.І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Шуневич Богдан Іванович ; Ін-т вищ. освіти АПН України. - К., 2008. - 509 арк.

246. Шупта О. В. Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Шупта Оксана Володимирівна. – Тернопіль, 2005. – 242 с.

247. Щенников С. А. Дидактика электронного обучения / С. А. Щенников // Высшее образование в России. – 2010. – №12. – С. 83–90.

248. Юань Ли. MOOK и открытое образование: Значение для высшего образования. Белая книга [Электронный ресурс] / Ли Юань, Стефан Пауэлл; пер. Виталина Лаптева. – Режим доступа: <http://publications.cetis.ac.uk/2013/667>.

249. Яковлева Н. М. Теория и практика подготовки будущего учителя

к творческому решению воспитательных задач: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.01 / Н. М. Яковлева. – Челябинск, 1992. – 403 с.

250. Яшанов С.М. Психолого-педагогічні аспекти використання комп'ютерної техніки в самостійній навчальній роботі студентів. // Наукові записки: Збірник наукових статей НПУ ім. М.П. Драгоманова – К.: НПУ, 2000 – С. 234-244.

Література іноземними мовами

251. About Moodle. [Електронний ресурс]. – URL: http://docs.moodle.org/26/en/About_Moodle (дата звернення: 21.01.16).

252. Agassiz E. C. Society to Encourage Studies at Home /E. C. Agassiz, E. L. Christensen // The changing world of correspondence study – Pennsylvania State University Press, 1971. – P. 21–30.

253. Amelina S. Aspects of media education in the formation of information competence of future translators / S. Amelina, R. Tarasenko // Trendy Ve Vzdělávání. – Olomouc, Palacky University, 2014. – p. 162–165.

254. American Translators Association (Офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atanet.org>.

255. Bachman, L. F. Fundamental considerations in language testing. Oxford: Oxford University Press . 1990: 420 p.

256. Bakhov I. S., Motsar M. N. The use of media educational technologies in formation of multicultural competence of future translators. Ukrainian experience. // International Review of Management and Marketing. 2015. V. 5. № 1S. – P. 170-174.

257. Bachow I. S. Zasady metodologiczne współczesnej edukacji wielokulturowej / Nauka i Studia. Pedagogiczne nauki. NR 34 (102) Przemysł, 2013. – Str. 31-37.

258. Bakhov I. S. Dialogue of Cultures in Multicultural Education. World Applied Sciences Journal 29 (1): 106-109, 2014.

259. Bakhov I. S. Historical dimension to the formation of multicultural education of Canada. *Pedagogy Studies / Pedagogika* . Vol. 117 Issue 1, p. 7-15. 2015

260. Banks, J. A. *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* / J.A. Banks. Boston: Pearson Education, Inc., 2006. – 198 p.

261. Bialystok E. *Communication strategies: a psychological analysis of second language use* / E. Bialystok. – London : Blackwell, 1990. – 236 p.

262. Bissell C. C. *The Open University of the United Kingdom* / C. C. Bissell // *Leadership in Science and Technology: A Reference Handbook*. – 2011. – Vol. 2. – P. 24–32.

263. Boehringer M. *Learning to Walk in Each Other's Shoes : Intercultural Training and the Business-German Classroom* / M. Boehringer / [Kluth Cothran B., A. K. Gramberg (Eds.)] // *The Global Connections : Issues in Business German*. –Waldsteinberg : Heidrun Popp., 2002. – P. 101-125.

264. Brown H. Doudlas.2000. *Principles of Language Learning and Teaching*. Fourth Edition. White Plains, NY; Pearson Education. – 260 p.

265. Byram M. *Teaching and assessing intercultural communicative competence* / M. Byram. – Clevedon : Multilingual Matters LTD., 1997. – 121 p.

266. Chomsky N. *Language and Mind*. – N.Y.: Harcourt, Brace and World, 1968. – 164 p.

267. Clanet C. *L'interculturel : introduction awe approches interculturelles en education et sciences humaines* / C. Clanet. – PUM. Toulouse, 1990. – 87 p.

268. *Comparison of Culture with Iceberg*. –
Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search?q=comparison+of+culture+with+iceberg>.

269. European Commission Directorate-General for Education and Culture. *Implementation of "Education and training 2010" Work programme*. Working group B "Key Competences" *Key competences for lifelong learning*. A European

reference framework. November 2004. - C 3.

270. Giroux, H.A., Penna, A.N., Pinar, W.F. Curriculum and instruction: Alternatives in education/ H. A. Giroux, A.N. Penna, W.F. Pinar. Berkeley: McCutchan, 1981. – 318 p.

271. Gouadec D. Notes on translator training (replies to a questionnaire) [Электронный ресурс] / D. Gouadec // Notes from international symposium on innovation in translator and interpreter training. – Access technique: <http://www.fut.es/~apym/symp/gouadec.html>.

272. Gudykunst W.B. Communicating with Strangers / W. B. Gudykunst, Y. Y. Kim. – Boston, 1997. – 444 p.

273. Hall E. T. How cultures collide / E. T. Hall, [G. R. Weaver (ed.)] Culture, communication, and conflict: readings in intercultural relations. – Needham Heights, MA: Simon and Schuster Publishing, 1998. – P. 9 – 16.

274. Harris B. & Sherwood B. Translating as an Innate Skill / B. Harris & B. Sherwood // Language, Interpretation and Communication: [in Gerver, D. & Sinaiko, H. (Eds.)]. – New York: Plenum Press., 1978. – P. 155–170.

275. Hillman, D.C., Willi, D.J. & Gunawardena C.N. Learner-interface interaction in distance education: An extension of contemporary models and strategies for practitioners // *The American Journal of Distance Education* – 1994-№8 (2), pp. 30-42.

276. Hirsh A.D. The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to know / A.D. Hirsh. – Boston, 1988. – 276 p.

277. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind / G. Hofstede. – London : McGraw Hill, 1991. – 440 p.

278. Hofstede G. S. Culture Consequences: Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organisations Across Countries / G. S. Hofstede. – Thousands Oaks: Sage Publications, 2001. – 216 p.

279. HotPotatoes [Электронный ресурс]. – URL: <http://hotpot.uvic.ca>. (дата звернення 30.01.2016)

280. Hurtado Albir A. Enseñar a traducir. Metodología en la formación de traductores e intérpretes / A. Hurtado Albir. – Madrid: Edelsa- Grupo Discalia, 1999. – 438 p.

281. Kelly A. P. Disruptor, Distracter, or What?: A Policymaker's Guide to Massive Open Online Courses (MOOCs) [Electronic Resource] / Andrew P. Kelly // Bellwether Education Partners: [site]. – [S. I. 2014]. – Mode of access: http://bellwethereducation.org/sites/default/files/BW_MOOC_Final.pdf.

282. Hymes D. On communicative competence / D. Hymes. – Harmondsworth : Penguin, In *Pride and Holmes* (eds.), 1972. – P. 269–293.

283. International Board of Standards for Training, Performance, and Instruction. – Режим доступа: <http://worldcat.org/identities/lccn-n91000900/>

284. Kilmann, R., Thomas, W. Developing a Forced-Choice Measure of Conflict-Handling Behaviour: «The MODE» Instrument, Educational and Psychological Measurement, 1977. – P. 309–325.

285. Koller D. What we're learning from online education? [video lecture] / Daphne Koller. –

Mode of access: http://www.ted.com/talks/daphne_koller_what_we_re_learning_from_online_education?language=ru#t-1223530.

286. Levi M. CALL: Context and Conceptualisation [Electron. resource] /M. Levi. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – Режим доступа: <http://www.llas.ac.uk/resources/>

287. Malakoff M. & Hakuta K. Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals / M. Malakoff & K. Hakuta // *Language processing and language awareness by bilingual children*: [in E. Bialystok (Ed.)]. – Oxford: Oxford University Press., 1991. – P. 141–166.

288. Matsumoto D. Cultural Influences on the Facial Expression of Emotions // *Southern Communication Journal*. № 56. – Pp. 128 – 137.

289. MOOK's: A Systematic Study of the Published Literature 2008 – 2012/ Tharindu Rekha Liyanagunawardena (University of Reading, UK), Andrew

Alexandar Adams (Meiji University, Japan), Shirley Ann Williams (University of Reading, UK) // The international Review of Research in Open and Distributed Learning. – 2013. – Vol.14, № 3. – P. 202–227.

290. Moore, M. Editorial: Three types of interaction// *The American Journal of Distance Education* - 1989 - 3 (2), pp. 1-7.

291. New York University School of Continuing and Professional Studies [Электронный ресурс]. – New York, 2014. – http://www.scps.nyu.edu/content/scps/academics/course_detail.html?id=TRAN1-CE9902#sectionBlock.

292. Phillips E. IC? I see! Developing learners' intercultural competence// LOTE CED Communique issue, 2004. [Электронный ресурс]: <http://www.sedl.org/loteced/communique/n03.html>

293. Poodll [Электронный ресурс]. – URL: <http://poodll.com/documentation/1.0/2/installing-poodll> (дата звернення 28.01.2016)

294. Prais S. J. Schooling standards in England and Germany: some summary comparisons bearing on economic performance / S. J. Prais, K. Wagner. – London: Compare, 1986. – 536 p.

295. Рум, А. Translator training [Электронный ресурс] / А. Рум. – Access technique: http://www.tinet.cat/~arum/online/training/2009_translator_training.pdf. – Заголовок з екрану. – Мова англ.

296. Richards J. C. Approaches and methods in language teaching / J. C. Richards, T. Rodgers. – [2-nd ed.]. – London: CUP, 2002. – 728 p.

297. Richards J. C. Methodology in language teaching / J. C. Richards, W. A. Reynandys. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 256 s.

298. Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Intercultural Communication: A Reader. Cengage Learning, 2008 – 496с.

299. Seeley N. Teaching Culture: strategies for Intercultural Communication / N. Seeley. [3d Edition]. Lincolnwood: National Textbook Company, 1993. – 336 p.

300. Taylor, Edward B., Primitive Culture 1 (3d ed. 1889).
301. Soh B.L. & Soon Y.P. English by e-mail: Creating a global classroom via the medium of computer technology // ELT Journal – 1991. – Vol. 45. – P. 287-292.
302. Stratfor Global intelligence. [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.stratfor.com/user>
303. Thomas M. Memoire de D.E.S.S. de Psychologie «Psychologie des Actions Interculturelles des processus d'apprentissages interculturels au quotidien» / M. Thomas. – Universite de Nancy 2, Octobre 2000. –107 p.
304. Underwood, J.D.M., Underwood G. Computers and Learning. Helping Children Acquire Thinking Skills. – Cambridge, Massachusetts: Basil Blackwell, Inc., 1990. – 208 p.
305. University of Nebraska Kearney (Офіційний сайт). [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://www.unk.edu/academics/gradstudies/admissions/grad-files/Grad%20Files/ThesisGdlnsFinal08.pdf>
306. USA Study Guide. The International Student Guide to Education and Study in the USA. (Офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usastudyguide.com/overview.htm>.
307. Van Ek, J.A. Objectives for foreign language learning. Project No. 12: Learning and teaching modern languages for communication. Vol. II : Levels / J.A. Van Ek Council of Europe. Council for Cultural Cooperation. – Strasbourg, 1987. – 77 p.
308. Warschauer M. CALL for the 21st Century/ M. Warschauer// IATEFL and ESADE Conference. – Barcelona, 2000, Spain. Available from <http://www.gse.uci.edu/markw/cyberspace.html>.
309. Watts C., Pichering A. Can Interactive Video Promote Communication Outside the Classroom? // CALICO Journal. – 1991. – Vol. 8. – №3. – P. 43-46.

310. Williams M. Psychology for language teachers: a social constructivist approach / Williams, R. Burden. – London: CUP, 1997. – 244 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПрАТ «ВНЗ» «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Кафедра іноземних мов, теорії і практики перекладу

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ

ОСНОВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

для студентів філологічних спеціальностей

Київ 2017

Підготовлено старшим викладачем кафедри іноземних мов, теорії і практики перекладу МАУП Моцар Марією Миколаївною.

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов, теорії і практики перекладу. Протокол засідання кафедри №5 від 22 грудня 2017 року.

Моцар М.М. Програма спецкурсу «Основи міжкультурної комунікації» Для студентів філологічних спеціальностей. Програма містить пояснювальну записку, план дисципліни, тематичний план модулів, питання для самоконтролю. Київ, 2017.

Пояснювальна записка

Сьогодні оволодіння знаннями та навичками комунікації (в тому числі міжкультурної) диктується практичними потребами реального життя.

Якщо у ХХ столітті ідея діалогу культур здійснювалась в контексті філософських, історичних, культурологічних і психологічних досліджень, то на сьогоднішній день ця ідея переходить до сфери практичного застосування. Це пов'язано, насамперед, з тим, що у сучасному світі в ситуації глобалізації проблема взаєморозуміння між народами стає все більш і більш гострою.

Тому однією з головних задач є навчитися долати труднощі, які виникають під час контактів, спілкування, а іноді і зіткнення представників різних культур. Тим більше, що ефективна міжкультурна комунікація не може виникнути сама по собі, її необхідно цілеспрямовано навчати.

Основна мета спецкурсу – ознайомити студентів з нормами, правилами і стилями міжкультурної комунікації, разом з ментальними особливостями і національними звичаями представників різних цивілізацій Сходу. Порівняння ціннісних систем представників східних і західних культур допоможуть формуванню толерантності, а також «стереоскопічності зору і об'ємності мислення» (Г. Гачов), які вкрай необхідні сучасній людині.

Крім того, систематизація знань у цій галузі буде сприяти поглибленню уявлень про власні культурні традиції, оскільки лише знання культури і мови з іншим мисленням призводить до належного розуміння власної культури.

Особливу актуальність спецкурс «Основи міжкультурної комунікації» має для студентів-перекладачів, студентів-філологів, психологів, соціологів, міжнародників та усіх, хто вивчає іноземні мови.

По закінченні вивчення курсу студенти повинні:

- мати уяву про основи міжкультурної комунікації і розуміти необхідність оволодіння її навичками;
- володіти теоретичними знаннями про відмінності культур Заходу і

Сходу з точки зору соціальної психології, культурної антропології, мистецтвознавства та інших наук;

- знати способи подолання комунікаційних бар'єрів, мати уяву про форми поведінки в тих чи інших ситуаціях міжкультурного спілкування.

План курсу

	Види навчальних занять	Кількість годин
1.	Всього годин у модулі	72
2.	Аудиторних занять	60
3.	В тому числі лекційних	36
4.	В тому числі практичних (семінарських)	22
5.	Тестування (залік)	2
6.	Самостійна робота	10

Схема оцінювання самостійної роботи та інших компонентів модулю.

Загальна кількість балів (*max*) яку студент може отримати по модулю – 100. Це відповідає високому ступеню оцінки роботи студента. Мінімальна сума, яка може бути виставлена студенту для допуску до заліку – 65 балів. Якщо студент отримає суму нижчу за необхідну, то викладач вирішує, яки види робіт необхідно виконати знову або пропонує студентові нові форми творчої роботи.

Тематика модулю

№	Назва теми
1	Проблема «діалогу культур» в сучасній культурології.
2	Міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна.
3	Соціальна психологія про відмінності культур Заходу і Сходу.

4	Соціально-психологічні аспекти міжкультурної комунікації.
5	Відмінності культур Заходу і Сходу: концепції Е. Холла і Г. Хофстеде.
6	Гендерні ролі у світлі культурних стереотипів.
7	Національні образи світу.
8	Етикет Сходу і Заходу.
9	Особливості мовленнєвої поведінки представників різних культур. Слов'янські та англomовні відповідності у мовному етикеті.
10	Невербальна мова: до проблеми міжнародного спілкування.
11	Російський менталітет.
12	Український менталітет.
13	Особливості ціннісних орієнтацій у системі мусульманських цінностей.
14	Особливості ціннісних орієнтацій учасників міжкультурної комунікації в європейсько-американській культурі.
15	Особливості китайського менталітету.
16	Особливості японського менталітету.
17	Особливості менталітету народів Південної Азії.

ПРОГРАМА

спецкурсу «Основи міжкультурної комунікації»

Тема 1. Проблема «діалогу культур» в сучасній культурології

1. Поняття «діалогу» у філософії культури (М.Бубер, М. Бахтін).
Культура як спілкування культур (В. Біблер). Поняття діалогічної ситуації.
Основні риси і етапи культурного діалогу. Діалог і ентелехія культури.

2. Теорія взаємодії культур. Діалог як спосіб міжкультурного спілкування. Форми і принципи взаємодії культур. Асиміляція і транскультурація. Вплив як феномен культури. Проблеми культурної експансії.

3. Проблема розуміння в діалозі культур: культурологія і герменевтика. Діалоги і проблема інтертекстуальності. Світова культура як інтертекст.

4. Герметичність і відкритість культур: «своє» й «чуже» в культурі. Етноцентризм як форма культурної ідентичності. Культурний націоналізм і космополітизм в культурі. Проблема взаємовідносин світової і національної культур.

Література

Основна

1. Арутюнов С.А. Народы и культуры. Развитие и взаимодействие. – М.: Наука, 1989.

2. Бахтин М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и др. гуманитарных науках. Опыт философского анализа // Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М: Искусство, 1979.

3. Библер В.С. Культура. Диалог культур // Вопросы философии. 1989. № 6. С. 31-42.

4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет. 2006, – 308с.

5. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Додаткова

1. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры. М., 1991.

2. Боневская Н. «Диалогическая философия», взгляды М.Бахтина и онтологическое учение о человеке // Немецко-русский философский диалог, вып.1. – М., 1993.

3. Бубер М. Два образа веры. – М., 1995.

4. Брук С.И., Чебоксаров Н.Н. Метаэтнические общности // Расы и народы. Вып. 6. – М., 1976.

5. Пиотровский М.Б. Восток и Запад: цивилизаций – две, мир – один // «Казанские истории», № 4-5, 2002.

Тема 2. Міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна.

1. Становлення міжкультурної комунікації в США, Європі і країнах колишнього Радянського Союзу.
2. Культурна комунікація. Використання різних засобів комунікації в культурах Заходу і Сходу. Вплив на зміст і результати комунікації цінностей, культурних норм, установок.
3. Культура і комунікативна поведінка. Чинники, які впливають на поведінку.

Література

Основна

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. С. 9-45.
2. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет. 2006, – 308с.
3. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Додаткова

1. Быстрова А.Н., Кисилев В.А. Мир культуры и культура мира. – Новосибирск, 1997.
2. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. – М., 1988.
3. Клакхон К., Келли В. Понятие культуры // Человек и социокультурная среда. – М., 1992.
4. Культура: теории и проблемы. – М., 1995.
5. Чучин-Русов А.Е. Конвергенция культуры. – М., 1997.

Тема 3. Соціальна психологія про відмінності культур Заходу і Сходу.

1. Сутність культурних цінностей та їх місце в міжкультурній комунікації. Відображення відмінностей пріоритетних цінностей в прислів'ях.
2. Культури «індивідуалістичні» і «колективницькі». Відмінності у самооцінці і самопрезентації, у відношенні о поняття соціальної рівності і справедливості.
3. Культурні норми (традиції, звичаї, обряди, закони) та їх роль в культурі. Специфіка міжособистісних відносин в культурах Заходу і Сходу. Відмінності в системі виховання.

Література

Основна

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. (Разд.1, гл. 4. С. 70-84.)
2. Лебедева Н. Введение в этническую и кросскультурную психологию. – М., 1999.
3. Майерс Д. Социальная психология / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 1997. (Гл. 6. С. 227-267.)
4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет. 2006, – 308с.
5. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Додаткова

1. Борисов А. Роскошь человеческого общения. – М., 2000.
2. История ментальностей. Историческая антропология. – М., 1996.
3. Структура культуры и человек в современном обществе. – М., 1987.
4. Сухарев В., Сухарев М. Психология народов и наций. – Днепропетровск: Сталкер, 1997.

Тема 4. Соціально-психологічні аспекти міжкультурної комунікації.

1. Культурний шок в процесі засвоєння чужої культури. Стереотипи й забобони.
2. Детермінуючі чинники сприйняття (чинники першого враження, переваги, привабливості, відношення до себе). Вплив культури на сприйняття.
3. Помилки атрибуції та їх вплив на процес міжкультурної комунікації. Виникнення міжкультурних конфліктів.

Література.

Основна.

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002 (Разд. 5, гл. 1-3. С. 251-276.)
2. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.

Додаткова

1. Грановская Р.М., Крижанская Ю.С. Творчество и преодоление стереотипов. СПб., 1994.
2. Кон И. Психология предрассудка // Новый мир. 1996, № 6.
3. Лебедева Н.М. Социальная психология этнических миграций. – М., 1993.
4. Лозовский Б.Н. Искусство взаимопонимания. М., 1990.
5. Синкевич З.В. Социология и психология национальных отношений. СПб., 1999.
6. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. – М., 1998.

Тема 5. Відмінності культур Заходу і Сходу: концепції Е. Холла і Г. Хофстеде

1. Відмінності культур за їх базовими критеріями: час, життєвий ритм, відношення до контексту, простір, інформаційні потоки (Е. Холл).
2. Відмінності «ментальних програм» (Г. Хофстете) за наступними параметрами: дистанція влади, колективізм – індивідуалізм, «маскуліність» - «фемініність», уникнення невизначеності.

Література

Основна

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002 (Разд. 4. С. 234-250)
2. Лебедева Н. Введение в этническую и кросскультурную психологию. – М., 1999.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.
4. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Тема 6. Гендерні ролі у світлі культурних стереотипів

1. Статеві стереотипи в галузі освіти і праці на Заході. Проблема гендерної нерівності в Росії.
2. Етика сімейних відносин в контексті гендерної специфіки ісламу.
3. Положення і роль жінки в Китаї, Японії, Індії та ін.

Література

Основна

1. Голод С.И., Клецин А.А. Состояние и перспективы развития семьи. Теоретико-типологический анализ. Эмпирическое обоснование. – СПб., 1994.
2. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.
3. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

4. Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов зарубежной Европы / Под ред. О.А. Ганцкой. – М.: Наука, 1987.

5. Тухватуллина Л.И. Проблема женщины в исламе // Тухватуллина Л.И. Проблема человека в трудах татарских богословов. – Казань, 2003. (Глава 1, § 4. С. 68- 87.)

Додаткова

1. Ахмадеев И.И. Семейная этика и правовые вопросы у арабов Сирии (Развод в мусульманской правовой доктрине и современном законодательстве Сирийской Арабской Республики). – Казань, 2001.

2. Женщина в легендах и мифах / Под ред. К. Ларрингтон. – М.: Крон-Пресс, 1998.

3. Индийская жена: исследования, эссе. – М.: «Восточная литература» РАН, 1996.

4. Порохова В. Пропустите даму в гарем // «Российская газета», 16.XI. 2001.

5. Сюкияйне Л. Если б я был султан // «Оазис», 2000, № 1. С. 14-15.

6. Шенников В.В. Если он и она – мусульмане // «Наука и религия», 1995, №3. С. 41- 43.

Тема 7. Національні образи світу.

1. Вплив екології і типу ведення господарської діяльності на менталітет. Відображення даної ситуації в ритуалах, релігійних приписах, міфології, естетичних уявленнях.

2. Початок культурних відмінностей народів землеробського типу від кочівників-скотарів (їжа, помешкання, просторова орієнтація, ідеал краси, ігри, танці і т. ін.).

3. Менталітет городянина.

Література

Основна

1. Гачев Г. Национальные образы мира. – М., 1988.
2. Гачев Г. Вещают вещи, мыслят образы. – М.: Академический проект, 2000.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський університет». 2006, – 308с.
4. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Додаткова

1. Гнатенко П.И. Национальный характер. – Днепропетровск, 1992.
2. Григорьева Т.П. Образы мира в культуре: встреча Запада с Востоком // Культура, человек и картина мира. – М., 1987.

Тема 8. Етикет Сходу і Заходу.

1. Початок етикету. Його зв'язок з системою цінностей даної культури (вплив релігійних переконань і магічних уявлень). Етикетні правила – прояв глибинної свідомої і підсвідомої основи культури і психіки людини. Основні принципи етикету.
2. Статусний характер етикетної ситуації. Правила поведінки і взаємні зобов'язання старших і молодших, тих, хто стоїть вище або нижче за рангом, вчителя і учня, батьків і дітей, чоловіка і дружини і т. ін.
3. Відмінності етикету Сходу і Заходу.

Література

Основна

1. Байбурин А. К., Топорков А. Л. У истоков этикета: этнографические очерки. – Л.: Наука, 1990.
2. Все об этикете. Книга о нормах поведения в любых жизненных ситуациях. Сборник. – Ростов Н/Д: Феникс, 1995.

Додаткова

1. Байбурин А. Этика и этикет народов Востока // Азия и Африка сегодня, 1991, № 6, 10.
2. Головнин В. Правила этикета. – М., 1997.
3. Норман Б. Ю. Язык: знакомый незнакомец. Минск, 1987.
4. Пост Э. Этикет / Пер. с англ. – М.: МАИК «Наука / Интерпериодика», 2000.
5. Сухарев В.А. Быть деловым человеком. – Симферополь, 1996.
6. Этнические стереотипы поведения. Сборник статей. – Л., 1985.
7. Этикет народов Передней Азии. Сборник статей. – М., 1988.

Тема 9. Особливості мовленнєвої поведінки представників різних культур. Слов'янські та англомовні відповідності у мовному етикеті.

1. Мовна картина світу. Зв'язок мови, мислення і культури.
2. Контекстуальність комунікації.
3. Стилi спілкування (прямий-непрямий; пишномовний, точний, стислий; особистісний і ситуаційний; інструментальний і афективний).

Література

Основна

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002 (Разд. 2, гл. 4. С. 156-168.)
2. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.
3. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.

Додаткова

1. Винокур Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения. – М.: Наука, 1993.

2. Леонтьев А.А. Психология общения. – М.: Смысл, 1997.
3. Тарасова И.П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьез. – М., 1992.
4. Ушакова Т.Н., Павлова Н.Д., Зачесова И.А. Речь человека в общении. – М.: Наука, 1989.

Тема 10. Невербальна мова: до проблеми міжнародного спілкування.

1. Історія і результати дослідження невербальної мови.
2. Невербальні елементи комунікації (просторово-часові, оптико-кінетичні, пара- та екстралінгвістичні, тактильні, сенсорика, хронеміка). Їх значення.
3. Різна інтерпретація одних і тих самих жестів у різних культурах. Персональний простір.

Література

Основна

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002 (Разд. 2, гл. 4. С. 169-193)
2. Пиз А. Язык телодвижений / Пер. с англ. – М., 1997.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.
4. Почепцов Г.Г. Элементы теории коммуникаций. – Ровно, 2006. – 348с.
5. Рюкле Х. Ваше тайное оружие в общении. Мимика, жест, движение / Пер. с нем. – М.: Интерэксперт, 1997.

Додаткова

1. Добротворский И. Золотые правила ежедневной жизни. – М.: Цитадель, 1997.
2. Максимовский М. Этикет делового человека. – М.: Дидакт, 1994.

3. Фаст Дж. Язык тела. – М.: Вече-Аст, 1997.
4. Холл Э. Как понять иностранца без слов. – М., 1995.

Тема 11. Російський менталітет.

1. Російський культурний архетип. Російська ментальність. Інерція ментальності: російська народна казка як парадигма свідомості і культурний код сучасності. Російський національний характер. Анатомії російської душі.
2. Національний образ світу і «космо-психо-логос» (Г. Гачов). Система цінностей російської культури і сучасність.
3. Пошук російської національної ідентичності. «Захід» і «Схід» в російській свідомості. Росія в діалозі культур.
4. Стереотипи сприйняття російської культури та росіян на Заході: минуле і сучасність.

Література

Основна

1. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. – М., 1995.
2. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. (Разд. 6, гл. 1-5. С. 283-338.).
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.

Додаткова

1. Бердяев Н.А. Судьба России. – М., 1990.
2. Кисилева Т. Западноевропейский и восточноевропейский юмор в культурных исследованиях // Кому принадлежит культура. Тезисы между-народной научной конференции. – Казань, 1998. С. 94-95.
3. Лосский Н.О. Характер русского народа // Лосский Н.О. Условия абсолютного добра. – М., 1991. С. 238-260.
4. Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре. – СПб., 1994.

6. Милюков П.Н. Очерки по истории русской культуры: В 3 т. – М., 1993.
7. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.
8. Россия и Запад: диалог культур. МГУ, ф-т иностранных языков. – М., 1994.

Тема 12. Український менталітет.

1. Проблема етногенезу українського народу. Праукраїнська мова Дохристових часів як джерело інших мов. Індоевропейські таємниці України.
2. Трипільська культура. Емоційний світ праукраїнців.
3. Визначальні риси української психології. Схема епох розвитку української психології.
4. Рідна мова як конденсатор національного духу. Мислення українців.

Література

Основна

1. Велесова книга. Легенди. Міти. Думи. Скрижалі буття українського народу. І тисячоліття до нової доби – І тисячоліття нової доби. Упорядкування і переклад Б.І. Яценка. – К.: Велесич, 1994.
2. Гриневич Г.С. Праславянская письменность. Т.1. – М., 1993. Т.2 – М., 1999.
3. Губко О.Т. Психологія українського народу. Книга перша. Психологічний склад праукраїнської народності. – К.: ПВП «Задруга», 2003. – 400с.
4. Губко О.Т. Українська козацька педагогіка. Витоки. Духовні цінності. Сучасність. –К.: МАУП, 2007. – 384 с. (співавтор Руденко Юрій).
5. Губко О.Т. Козацька духовність і виховання молоді: Посіб. Для студентів і викладачів. – К.: КДПІ, 1993. – 40с. (співавтор).

6. Губко О.Т. Українська педагогіка і духовність. – Умань, 1995. – 115 с. (співав. Ю.Д. Руденко, В.Г. Кузь).
7. Канигін Ю. Шлях аріїв. / Україна в духовній історії людства. Романесе. – К.: Україна, 1977. – 325с.
8. Мерлин В.С., Белоус В.В., Вяткин Б.А., Маствиліскер Э.И. Очерк теории темперамента / Под ред. В.С. Мерлина. 2-е ид. – Пермь.: Пермское книжное издание, 1973.
9. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський ун-тет». 2006, – 308с.

Додаткова

10. Губко Олексій, Микола Кметь. Українська народна магія і Ваше здоров'я та благополуччя. – Нетішин: фірма «Надія», 1002. – 174с.
11. Губко О.Т. Основи національного виховання. 2-ге вид. – К.: «Київ». 1993. – 152с. (співав. Ю.Руденко, М.Г. Стельмахович та ін..)
12. Губко О.Т. Національна система виховання (концепція). – К.: Либідь, 1991. – 28 с. (співавтор Руденко та ін..)
13. Кишишин А.Г. Древнее святилище Каменная Могила. / Опыт дешифровки протоархива XII – III тысячелетий до н.э. – К.: Аратта, 2001. – 846с.
14. Космос Древньої України. – К.: 1992. – 303с.
15. Наливайко Степан. Таємниці розкриває санскрит. – К.: Просвіта, 2000. – 273с.
16. Наливайко Степан. Індорійські таємниці України. – К.: Просвіта. 2004. – 448 с.
17. Послання оріян хозарам, або рукопис Ора. Авторизований переклад Віталія Довгича. – К.: Індорієвропа, 1997. – 141 с.
18. Суслопаров Микола. Розшифрування найдавніших писемностей з берегів Дніпра // «Київ». – 1986. - №9.

19. Шовкопляс И. Г. К истории Среднеднепровского бассейна в позднепалеолитическую эпоху. – К.: Наукова думка, 1965. – 337с.

Тема 13. Особливості ціннісних орієнтацій у системі мусульманських цінностей.

1. Мусульманський спосіб життя. Мусульманська мораль і етика. Мусульманські звичаї і свята.
2. Прогресивне і консервативне в побутовій і моральній культурі арабо-мусульманського світу.
3. Етикетні норми деяких мусульманських країн.

Література

Основна

1. Батунский М.А. Ислам как тотальная система регуляции // Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. Б.С. Ерасова. – М.: Аспект Пресс, 1998. С. 349-355.
2. Гачев Г.Д. Про психо-логос ислама субъективные соображения // Национальные образы мира. Центральная Азия: Казахстан, Киргизия. Космос Ислама (интеллектуальные путешествия). – М.: Издательский сервис, 2002. С. 737-751.
3. Еремеев Д.Е. Ислам: образ жизни и стиль мышления. – М., 1990.

Додаткова

1. Ахмадеев И.И. Семейная этика и правовые вопросы у арабов Сирии (Развод в мусульманской правовой доктрине и современном законодательстве Сирийской Арабской Республики). – Казань, 2001.
2. Гачев Г.Д. Азербайджан / Национальные образы мира. Кавказ. Интеллектуальные путешествия из России в Грузию, Азербайджан и Армению. – М.: Издательский сервис, 2002. С. 218-350.

3. Личность мусульманина согласно Корану и Сунне. Мухаммад Али ал-Хашими / Пер а араб. – М., 2000.
4. Керимов Г.М. Шариат и его социальная сущность. – М.: Наука, 1978.
5. Тухватуллина Л.И. Проблема человека в трудах татарских богословов. – Казань, 2003. Гл. 1.

Тема 14. Особливості ціннісних орієнтацій учасників міжкультурної комунікації в європейсько-американській культурі.

1. Пріоритетні цінності. Початок в римо-елінській культурі (агон, демократія, «людина – міра усіх цінностей» та ін.). Християнська картина світу і система ціннісних орієнтацій. Протестантизм та новоевропейська культура.

2. Внутрішньорегіональні відмінності в європейській культурі: романський, германський, слов'янський культурні світи. Особливості американського менталітету.

3. Європейський та американський етикет.

Література.

Основна.

1. Вебер М. Избранное. Образ общества. М., 1994.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Вебер М. Избранные произведения. М., 1990.
3. Николаичев Б.О. Будь лицом: ценности гражданского общества. М., 1995.
4. Пост Э. Этикет / Пер. с англ. М.: МАИК «Наука / Интерпериодика», 2000.
5. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Вид. центр «Київський університет». 2006, – 308с.

Додаткова

1. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. М: Искусство, 1984.

2. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.

Тема 15. Особливості китайського менталітету.

1. Пріоритетні традиційні цінності. Сім'я – китайська модель порядку. Вплив конфуціанської етики. Особливості організації далекосхідних суспільств, їх побуту і звичаїв. Свята і звичаї.
2. «Прісність» як чеснота: від естетики до політики в китайській традиції.
3. Китайський діловий етикет.

Література

Основна.

1. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М., 1970.
2. Куликов В.С. Китайцы о себе. – М.: Политиздат, 1989.
3. Переломов Л.С. Слово Конфуция. – М., 1992.

Додаткова

1. Жюльен Ф. «Пресность как добродетель: от эстетики к политике в китайской традиции // Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – М.: Наука, 1993. С. 66-71.
2. Эймс Р. Индивид в классическом конфуцианстве // Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – М.: Наука, 1993. С. 39-65.

Тема 16. Особливості японського менталітету.

1. Особливості світосприйняття японців. Специфіка їх побуту. Японський дім. Японський характер. Японська мораль. Японська ввічливість.
2. Японське життя очима європейця.
3. Японський діловий етикет.

Література

Основна

1. Берндт Ю. Лики Японии / Пер. с нем. – М.: Наука, 1988.
2. Крайтон М. Восходящее солнце / Пер с англ. – М., 1992.

3. Овчинников В.В. Ветка сакуры. – М.: Советский писатель, 1988.
4. Человек и мир в японской культуре. – М., 1985.

Тема 17. Особливості менталітету народів Південної Азії.

1. Картина світу в індо - буддійській культурі. Основні цілі життя: дарма, атрха і кама. Теорія стадій життя.
2. Специфіка системи освіти і виховання в Індії.
3. Весільний етикет. Привітання і прощання в Індії. Етикет прийому їжі в Непалі.

Література. Основна

1. Введение в культурологию: Учебное пособие для вузов / Отв. ред. Е.В. Попов. – М.: Владос, 1996.
2. Этикет у народов Южной Азии. Сборник статей. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 1999.

Додаткова

1. Гусева Н.Р. Многоликая Индия. – М., 1980.
2. Индийская жена: исследования, эссе. – М.: «Восточная литература» РАН, 1996.
3. Чоудхури Н. Индуизм: религия, которой живут // Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов вузов / Под ред. Б.С. Ерасова. – М.: Аспект Пресс, 1998. С. 366-379.
4. Юлен М. Природа и культура в индийской теории стадий жизни (ашрама) // Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – М.: Наука, 1993. С. 72-85.

Теми рефератів.

- Толерантність як національна риса українців.
- Тема толерантності в програмах ЗМІ (українських, російських, зарубіжних).

- Християнські цінності в українській культурі.
- Відродження слов'янських цінностей і традицій в культурі України наприкінці ХХ століття.
- Поєднання західних і слов'янських стилів в архітектурі Києва.
- Київ як сполучна ланка між Заходом і Сходом: минуле й сьогодення.
- Відродження традиційних народних промислів в українській культурі.
- Пам'ятники мусульманської архітектури на території Криму.
- Посилення азійських впливів на слов'янську культуру: історичний дискурс.
- Тюркізми в слов'янських мовах.
- Стереотипи сприйняття України і українців на Заході.
- Екологічна свідомість Заходу і Сходу.
- Захід і Схід в слов'янській свідомості.
- Українське мистецтво між Заходом і Сходом.
- Культура Сходу у сучасному західному світі.
- «Схід» у творчості Б. Бертолуччі («Маленький Будда», «Останній імператор»)
- Неєвропейські впливи у сучасній поп-музиці і джазі.
- Східна філософія у сучасному західному світі.
- Фільм С.Параджанова «Ашик Керіб» і діалог культур.
- Теми і образи арабо-ісламської культури в творчості Х. Борхеса.
- Арабо-іспанська культура: на перетині трьох світів.
- Мова жесту: до проблеми міжнародного спілкування.
- Традиційні східні системи самовдосконалення людини та їх популярність на Заході.
- Східні мотиви у «високій» моді Заходу.
- Порівняння етики Заходу і Сходу.
- Східні образи і теми у творчості Й.В.Гете.

- Вплив буддійської культури на творчість Г.Гессе.
- Вплив китайської архітектури на європейське мистецтво.
- Музикально-культурні і театральні традиції Китаю.
- Особливості японського театру КАБУКИ.

ДОДАТОК Б

Тест на визначення рівня країнознавчої компетенції

World famous places

How much do you know about some of the world's most famous landmarks?
Take our trivia challenge and find out.

- What is the name of the ancient city that lies high in the Andes Mountain in Peru?
- Cotopaxi
- Chichen Itsa
- Machu Pichu

The ancient fortress Machu Pichu was built by Incas during the mid-15th century. It was most likely for royal and religious purpose.

- What name did Australia's native aborigines give the giant, red sandstone rock in Australia?
- Uluru
- Piranupa
- Red Rock

Also known as Ayers Rock, Uluru is the world's largest monolith, or single great stone. A sacred site for the Aborigines, it is 2.2 miles long and 1, 141 feet high!

- What are the mysterious carved stone faces that dot Easter Island in the Pacific Ocean called?
- Merry Maidens
- Eggheads
- Moai

Although the purpose of Easter Island's 883 Moai is unknown, we do know the

island was once called Te Pito o te Henua.

- One of Great Britain's greatest landmarks was built in three stages about 5,000 years ago. What is it called?
- Big Ben
- Stonehenge
- Independence Rock

The massive stone blocks of Stonehenge were assembled about 5,000 years ago as a likely ceremonial or religious centre.

- The Colosseum is one of the most famous landmarks in which European city?
- Athens, Greece
- Madrid, Spain
- Rome, Italy

The oval-shaped Colosseum is one of Rome's most recognizable symbols. Built in ancient times, it is considered one of the finest examples of ancient Rome architecture and engineering.

- What inspired ancient rulers to build the Great Wall of China?
- They wanted to provide easy passage across the land.
- They wanted to protect themselves against travelling tribes
- They wanted to give a better view of the scenery

The Great Wall was built more than 2,000 years ago for protection from nomadic, or travelling, tribes. The wall is about 4,163 miles long and can be seen from space!

- Why did Indian ruler Shah Jahan built the white marble Taj Mahal in Aggra, India?
- It was designed as a tomb for his beloved wife.
- It was built as a permanent symbol of his great power.
- It was constructed to serve as the largest house of worship in India.

Mughal emperor Shah Jahan had the Taj Mahal built to honor his wife, empress Mumtaz Mahal, after her death in 1631.

- It took 132 workers and 50 engineers to build the Eiffel Tower in Paris, France. How long did it take to complete?
- Two years
- Five years
- Ten years

It took two years to build Eiffel Tower. Designed by French engineer Gustave Eiffel, the Eiffel Tower was completed in 1889. It stands 984 feet high.

- Which former United States President's face is NOT carved on Mount Rushmore, a monument and memorial built in 1937?
1. Franklin Delano Roosevelt
  2. George Washington
  3. Abraham Lincoln

Presidents George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, and Theodore Roosevelt's faces draw about 2 million visitors to South Dakota's Black Hills each year.

- Why did ancient Egyptian Pharaoh Khufu build the Pyramids of Giza around 4650 B.C.?
1. To serve as a tomb for kings and queens
  2. To add decoration to the Nile River
  3. To serve as a temple

Built using more than 2 million stones, the pyramids are burial places for ancient Egyptian rulers.

Додаток В

Тест на визначення толерантного ставлення
до іншомовних культурантів

LEFT, RIGHT AND CENTER

What's your opinion?

This quiz is designed to test your social attitudes. Work through it with a partner. For each statement mark "++" if you strongly agree, "+" if you tend to agree, 0 if you have no particular opinion, "-" if you tend to disagree and "--" if you strongly disagree.

1.	People should not be able to obtain a better education or better medical care for their families by paying for them.		
2.	Blood sports, like fox-hunting, should be made illegal.		
3.	Homosexuality should never be treated as a crime.		
4.	All young men and women should undergo a period of military training, even in peace time.		
5.	Capital punishment is a deterrent to would-be murderers.		
6.	Soft drugs like marijuana should be made legal.		
7.	People who live in a welfare state tend to lose ail sense of initiative.		
8.	There is nothing wrong with people living together before they are married.		
9.	In certain circumstances, censorship of the press, literature, films, etc. is justifiable.		
10.	Trade unions are a hindrance to industrial progress.		
11.	A person should be entitled to take his or her own life without society interfering, if he or she wishes to do so.		
12.	Royalty and nobility are incompatible with democracy.		
13.	It is unfair that some people inherit vast incomes while other people have to work for a living.		
14.	Most strikes are the result of bad management.		
15.	It is normal that the police should tap telephones when investigating a crime.		
16.	Young people with beards and long hair are unpleasant to look at.		
17.	Human nature being what it is, war is unavoidable.		
18.	There is nothing wrong with fare-dodging on a bus or train if you can get away with it.		
19.	All kinds of discrimination against colored races, Jews, etc., should be illegal and severely punished.		
20.	Men are not created equal. Therefore social inequality is inevitable.		

РОЗДІЛ 1. FOR QUESTIONS 1,2,3,6,8,11,12,13,18,19; ++ =5, +=4, 0=3, – =2, — =1

For questions 4,5,7,9,10,14,15,16,17,20; ++ =1, +=2, 0=3, – =4, — =5

1.1. ANALYSIS

85–100: You are on the extreme liberal end of the social scale. Your strong ideals probably make an active supporter of human rights movements and lead you to defend the underdog. However your view of society may lean a little too far towards the permissive and libertarian to be practicable.

40-85: Your ideals are still showing , but your feet are firmly on the ground. You have a realistic attitude to the actual workings of the social machine without wanting to interfere too much with individual freedom. You maintain the balance between the radical and conservative tendencies in all of us.

Less than 40: You are likely to be extremely right-wing and have a strong authoritarian streak. You are a great believer in law and order, something of a traditionalist and not prepared to change your attitudes very easily.

N.B. this analysis is valid for British society in the 1980s. your score may reflect the more liberal or more conservative society you live, and should be adjusted accordingly.

Make a list of the most urgent measures for social reform in your own country.

Useful language.

social attitudes – громадська позиція

undergo – зазнавати; походити через

capital punishment – смертний вирок

deterrent – що перешкоджає

welfare state – держава загального достатку

hindrance – перешкода, перепона

entitle – давати право

nobility – титулована аристократія

incompatible – несумісний

tap – підслуховувати

fare-dodging – проїзд без білета “зайцем”

get away – тікати

underdog – знедолена людина

lean – схилитися

streak – риса (про характер)

slum – *pl.* нетрі

improvement – *тут* упорядкування

adjust – пристосовувати, регулювати

community center – приміщення для проведення культурних та громадських заходів

birth control – регулювання народжуваності

ДОДАТОК Г

Тест на визначення

рівня ціннісно-сислової компетенції

Оберіть п'ять висловлювань, що відображають Ваші преференції і розмістіть їх за ступенем значущості:

Я вивчаю англійську мову для того, щоб:

- a) поїхати жити до іншої країни;
- b) поїхати до Штатів або Британії на літо підробити;
- c) розуміти слова пісень, дивитися фільми мовою оригіналу;
- d) розуміти іноземного співбесідника, підтримувати бесіди за різноманітною тематикою;
- e) розуміти англомовну культуру;
- f) вміти працювати з типовими діловими документами;
- g) влаштуватися на престижну добре оплачувану роботу;
- h) працювати усним перекладачем;
- i) виконувати письмові переклади;
- j) перекладати художню літературу;

ДОДАТОК Д

Тест

на визначення рівнів полікультурної компетентності

Дайте відповіді на питання для того, щоб визначити рівень вашої міжкультурної компетентності

Test "Multicultural Competence"

More and more people believe that intercultural competence is a key to international business success. Here is a questionnaire to check your personal intellectual skills with our global-awareness.

- a) Your attitude**

Answer this short questionnaire to find out what kind of attitude you have in regard to the area of intercultural communication. Give 'yes' or 'no' answers.

What do you think about the following statements?

- a) Cultural differences aren't important – the main thing is to treat people as individuals. *Yes/No*
- b) If people come into my country, I expect them to adapt to the way we do things. *Yes/No*
- c) Globalization means there is now one business culture everywhere in the world. *Yes/No*
- d) I try to follow the famous saying, "When in Rome, do as the Romans do". *Yes/No*
- e) I'm not sure it is possible to understand other cultures. The most important thing is to be aware of your own culture and the effect your behavior has on other people. *Yes/No*
- f) My company has been working successfully for many years, and I travel a lot for my work. I suppose that means that I'm interculturally competent. *Yes/No*
- g) What I like to have with me when I go abroad is a list of dos and don'ts. *Yes/No*
- h) For communication to work in international meetings, it's important to speak directly and put your cards on the table. *Yes/No*
- i) If I get invited at seven, then I arrive at seven, regardless of where I am – it's just a matter of politeness. *Yes/No*
- j) If people have clear goals everyone shares, then cultural differences are not so important. *Yes/No*
- k) It is quite clear that international teams are less effective than teams made up of people from same culture. *Yes/No*
- l) Some companies invest a lot in intercultural training. The others don't seem to be doing nearly as much. Why should we always make the effort? *Yes/No*

2) Your behavior

Which of the following statements describe you? Give 'yes' or 'no' answers.

1. I am interested in foreign cultures. *Yes/No*
2. I am able to speak several languages. *Yes/No*
3. I can communicate effectively. *Yes/No*
4. I am a good listener. *Yes/No*
5. I observe carefully what is going on before interpreting other people's behavior. *Yes/No*
6. I reflect regularly on the effects of my own behavior and can adapt where necessary. *Yes/No*
7. I try to respect the views of other people even if I don't agree with them. *Yes/No*
8. I thrive on complexity and ambiguity. *Yes/No*
9. I see diverse teams as a potential source of innovation. *Yes/No*

3. Your knowledge.

As well as having the right attitude and skills, it is also important to have relevant knowledge about cultural differences.

• Intercultural trivia

- List as many different ways of greeting people as you can think of.
- What different eating habits have you experienced in a business context?
- What different forms of business clothing have you seen when on trips around the world?

• Cultural dimensions

Read short descriptions of four cultural dimensions of the Dutch psychologist Geert Hofstede.

- a) The **Power-Distance Index** focuses on the degree of equality, or inequality, among people in a country's society.

b) **Individualism** focuses on the degree to which the society reinforces individual or collective achievement and interpersonal relationships.

c) **Masculinity** focuses on the degree to which the society reinforces, or does not reinforce, the traditional masculine model of achievement, control and power.

d) The **Uncertainty-Avoidance Index** focuses on the level of tolerance for uncertainty and ambiguity within the society – that is, society’s tolerance for unstructured situations.

Which of these countries do you think score particularly high for which of the four cultural dimensions?

Country	Power-Distance	Individualism	Uncertainty-Avoidance	Masculinity
Germany				
Britain				
Arab countries				
India				
US				
Brazil				

•Your skills

One way of using your knowledge is to analyze “critical incidents” or “cultural moments”. These are events that either went especially well or especially badly when cultural factors played a role.

Sometimes it is difficult to isolate the cultural factor from other factors that may have determined what happened – for example, the personalities of the people involved, or the particular situation that you found yourself in. As a colleague of mine says: “Culture is like salt in the soup: you know when it is there or not there, but you can’t take it out.”

Compare your analysis of the following situations with our comments below.

For each incident, try to decide:

1. *What cultural factors seem to be playing an important role in this case?*
2. *What could be done to improve the situation which is described here?*

a) Critical incident: the sales manager

You are the global sales manager of a company with operations in many countries worldwide. One of the most important tasks is to collect the sales figures from the regions and present them to top management. Although this sounds simple, you frequently have problems getting data from the regional sales teams, and, if you do get the data, you sometimes wonder how accurate it is.

You are very concerned about this, as this data is the basis of all business decisions and needs to be accurate and delivered on time. This requirement is also firmly written into the job descriptions of all regional sales managers.

b) Critical incident: the project team

You are responsible for a project team with team members from Germany, India, Britain, the United States and China. You have spent a lot of time planning the project and are disappointed that you don't seem to be getting as much feedback as you had expected from the other team members.

To try to get the others on board, you have started to have a weekly telephone conference to hear some input from them. This has not really helped much either, as it never seems possible to get everyone on the team to participate, and, even if they are on the line, they don't say anything or they just agree to the particular suggestions that you make to them.

c) Critical incident: the matrix

Your international organization has a complex matrix structure, with many people working most of the time on projects and reporting to a project leader rather than to their disciplinary line manager.

You have noticed that this system seems to work extremely well in your

country, but is less successful in your new projects in central and Eastern Europe, and Russia. You have the feeling that the local project managers aren't able to get the support needed from their teams in those countries. You are uncertain what to do in order to improve the situation.

COMMENTS

a) **Your attitude**

• *Cultural differences aren't important – the main thing is to treat people as individuals.*

Of course, it is important to treat people as individuals, but culture does play a role in how people behave. We do some things because we are human, some things because of our individual personalities, and some things because of the cultures in which we live. It is important neither to over- nor to underestimate the role that culture plays in determining how we behave. Remember, too, that culture is not just national culture, but other forms of culture as well: corporate culture, professional culture and age can be just as important as influences on people's attitudes and behavior.

• *If people come into my country, I expect them to adapt to the way we do things.*

To some extent it is correct. If you go to Britain, it can be fatal if don't adapt to the rule of driving on the left side of the road. It is also important to realize that people can't change completely – if they are to feel comfortable in your country, they may need you to tolerate some aspects of their culture. For example, if they don't eat certain types of food for religious reasons, then it is a sign of respect if you offer them things that they can eat.

• *Globalization means there is now one business culture everywhere in the world.*

Especially at higher levels of management, an international business culture is developing, but often this is superficial. International airports and shopping malls have certain similarity about them. But, when you look more closely, you will

often find significant differences in how people think and act. The fact that people are more mobile than ever and exposed to many different cultural influences sometimes makes it hard to put them into a cultural box.

•*I try to follow the famous saying, “When in Rome, do as the Romans do”.*

This is easier said than done. Although most people try to adapt their behavior to their environment, it is hard to change habits quickly. This is especially difficult if you are moving between many cultures. It is also important to stay authentic and not just copy other people's habits.

•*I'm not sure it is possible to understand other cultures. The most important thing is to be aware of your own culture and the effect your behavior has on other people.*

Reflections on, and awareness of, your own cultural identity and roots are essential features of intercultural competence. It is sometimes necessary to spend time out of your own culture so as to become aware of what that identity is. To use another old saying, a goldfish does not know it needs water until it is taken out of the bowl.

•*My company has been working successfully for many years, and I travel a lot for my work. I suppose that means that I'm interculturally competent.*

These factors are important but don't by themselves result in intercultural competence. In fact, they can be deceptive. You need some other attributes, as becomes clear below in section two: **Your behavior**.

•*What I like to have with me when I go abroad is a list of dos and don'ts.*

Guidebooks with tips on what to do and not to do can be useful as long as they avoid stereotypes. Stereotypes or fixed views about cultures and behavior don't prepare you for the complexity of most intercultural encounters. They often give you a false sense of security.

•*For communication to work in international meetings, it's important to speak directly and put your cards on the table.*

Not everybody communicates in a direct way. For many people, directness is

considered rude and can have a negative effect on relationships. The key to success is to learn to interpret the signals your colleagues and business partners from other cultures are sending you.

•*If I get invited at seven, then I arrive at seven, regardless of where I am – it's just a matter of politeness.*

Attitudes to time are different in different cultures. In some places it is considered impolite to arrive exactly on time. And you have to consider not only national cultures but also the situation you are in. Going to an informal dinner party is obviously different from going to a formal business meeting.

•*If people have clear goals everyone shares, then cultural differences are not so important.*

This is often true. Cultural differences can become insignificant if people in a team, for example, share a common view.

•*It is quite clear that international teams are less effective than teams made up of people from same culture.*

Research shows that international teams tend to underperform or overperform when compared with monocultural ones. If they are made up of the wrong people and badly managed, they will underperform, but if the right people are in the right place and they are well managed, then they have the potential to overperform teams made up of people from just one culture. There may be times when you deliberately choose a monocultural team.

•*Some companies invest a lot in intercultural training. The others don't seem to be doing nearly as much. Why should we always make the effort?*

German companies have a strong tradition of investing in intercultural training. This is sometimes explained by its role as a leading exporter of manufactured goods. Some relate it to a German fear of making mistakes. Intercultural training is also well established in the US and the Netherlands, where many approaches to the development of intercultural competence originated. Significant research in the field has also been done in Nordic countries. There is

also growing interest in intercultural training in China.

Rather than complaining about the effort required, it might be better to think of the competitive advantage you have if you have a high level of intercultural competence in your organization.

b) Your behavior.

If you can honestly say yes to most of these, then this is a sign that you are probably good at dealing with different cultures. These are all types of behavior that show intercultural competence. However, if you said yes to all of these, you might also like to get a “reality check” by asking other people if they see you in the same way.

c) Your knowledge

1) Intercultural trivia

• *List as many different ways of greeting people as you can think of:*

• Shaking hands (e.g. in Germany).

• Kissing on the cheek (e.g. in France).

• Kissing on the hand (e.g. some parts of Central and Eastern Europe, especially among older people).

• Hugging (Russia).

• Bowing (Japan and China).

• Handing over a business card (Japan and China).

Remember that greetings vary not only according to the country you are in, but also to the relationships you have with someone and the situation you are in.

• *What different eating habits have you experienced in a business context?*

Some examples:

a) Sandwiches brought in on a trolley (UK).

b) Visit to the canteen (Germany).

c) Meal in a restaurant on a boat (France).

d) All dishes shared by the group and eaten with chopsticks (China).

There are many more variations on what you eat, when you eat it, and how

you eat it. This is just to get you thinking of the variety that still exists despite the effects of globalization.

• *What different forms of business clothing have you seen when on trips around the world?*

Some examples:

1. Suits and ties (German HQ of a company).
2. Jeans and socks but no shoes (software developers working for the same company).
3. Full-length white robe (United Arab Emirates branch of the same company).

Again, many differences remain despite the effects of globalization.

2) Cultural dimensions

Here are some actual results of Geert Hofstede's research into attitudes among people of different nationalities. Note that the scores given out of a possible 100 points.

Country	Power-Distance	Individualism	Uncertainty-Avoidance	Masculinity
Germany	35	67	65	66
Britain	35	89	35	66
Arab countries	80	38	68	53
India	77	48	40	56
US	40	91	46	62
Brazil	69	38	76	49

It is interesting to compare the scores for particular countries. For example, Germans dealing with the British should be aware that British people have a low score on uncertainty avoidance. When working with people from Arab countries or

India, they should consider the difference in power distance. Meanwhile, when working with Americans, they should note the extreme difference in individualism.

d) Your skills

1. Critical incident: the sales manager

This is a very common problem. Without even needing to look at country-specifics, it is worth thinking about the following factors if you are faced with this sort of situation. The first thing to look at is the relationships between HQ and the regions: do the structures and incentives encourage or prevent cooperation? The fact that figures aren't delivered, or are not of the quality required, suggests that there might be something wrong here.

Then, it is worth thinking about your communication style: are you relying too heavily on the fact that people must do something (because it is in their job description), or are you communicating clearly the reasons why the information is so important for business success and the benefits of providing that information? The benefit arguments can be especially important in the US, with many people thinking: "What's in it for me?" finally, the global sales manager needs to think about his or her personal relationships with partners in the various regions. In many cultures, good personal relationships and rapport are essential before you can talk about business.

2. Critical incident: the project team

Running international teams under pressure to achieve results in a short time is challenging, and there is no easy answer to the problems described here. One key is to think clearly about how the team members from the different countries see their roles in the team and what they expect from you as the project manager. The next is to think about your role in the different phases of the project.

In the "forming" stage, you will need to think carefully about whom you select for the team. You should also make different expectations and cultural

differences in communication style clear and spend time building up relationships.

This is a good time for a face-to-face kick-off meeting. The pressure is on, but time spent on these things at this stage will show results later. In the “storming” stage, you will be encouraging all team members to contribute their ideas rather than doing too much of the planning yourself. In the “norming” stage, you will be concerned with making sure that people follow the rules that have been agreed on. If all this is successful, the “performing” stage should go smoothly, and you will be able to concentrate on measuring progress and celebrating success. By the way, before setting up telephone conferences, don’t forget to consider different time zones and be aware that some members of your team may prefer one-to-one conversations rather than expressing themselves in the group.

3. Critical incident: the matrix

It is important to remember that structures that work well in one place may not work at all in other places. The matrix structures in which people work on a project for a manager who is not their disciplinary boss are hard to manage in high power-distance cultures (i.e.) those countries in which there is a strict hierarchy – in Russia, for example).

In such cultures the employee may look only to his or her line manager for instructions and ignore those coming from the project manager. In such cases, the latter will have to look at other ways of influencing team members about having formal authority. These include having clear written agreements and talking to the line manager if they are not met; basing decisions on existing rules; using rational arguments; appealing to personal and organizational values as well as to personal relationships.

Додаток Е
Рекомендовані додаткові теми
для до навчальних дисциплін
програми підготовки майбутніх перекладачів

Дисципліна	Теми
Основи економічної теорії	Етичні основи господарської діяльності у різних культурах і соціумах. Етичні основи економіки традиційних суспільств. Господарська активність в період ринкової економіки на базі цінностей традиційних суспільств. Етичні основи сучасних концепцій добробуту. Витоки сучасних концепцій добробуту. Філософія індивідуалізму і егоїзму. Свобода, рівність і справедливість як етичні цінності лібералізму. Солідарність, надіндивідуалізм як цінності консерватизму. Соціалізм. Інститут суспільної власності.
Політологія	Політична культура соціуму. Роль політичної мови. Традиції, досвід, національний характер, міф і релігія у політичній культурі. Методологія порівняльного аналізу політичних культур. Цивілізаційний та крос культурний аналіз політичних культур. Політична комунікація та політична культура. Цінності політичної культури західних соціумів. Політична культура України. Культурні і цивілізаційні особливості розвитку Сходу. Принципи конфуціанської культури і трансформації Китаю. Своєрідність культурного та цивілізаційного розвитку Індії. Політична культура арабських країн. Цінності і смисл політичної культури африканської спільноти. Правові і етичні принципи взаємодії культур і цивілізацій.
Соціологія	Культура як чинник соціальних змін», «Вплив економіки, соціальних відносин і культури» Типологія культур за їхніми соціальними носіями (суб'єкт культури; соціалізація; жителі регіону; нація, етнос; соціальна група; соціальний інститут; індивід). Типологія культур за різною підставою (підстава класифікації: тип цивілізації, суспільно-економічна формація, стадія розвитку суспільства, географічне положення, релігія тощо). Функції культури (трансляція соціального досвіду, пізнавальна, аксіологічна, регулятивна, семіотична). Аксіологічний підхід до вивчення культури. Культура у дискурсі системного підходу. Роль культури у розвитку соціальних інститутів. Символічний інтеракціонізм. Постмодерністська соціальна теорія. Культура у контексті глобалізаційних процесів.
Правознавство	Домінанти духовності і системотворчі ідеї східних правових культур. Традиційність, ритуалізованість і моральність як доміанти духовності правової культури

	<p>Китаю. Ідеї «лі», «фа», «де», «бао» у китайській правовій культурі. Космізм, містицизм і синтетизм як домінанти духовності правової культури Індії. Мусульманська правова культура. Домінанти духовності народів Арабського Сходу: релігійність, раціоналізм. Домінанти духовності і системотворчі ідеї західноєвропейської правової культури: раціоналізм, політичність. Ідеї свободи, громадянського суспільства, природних прав людини. Домінанти духовності й системотворчі ідеї слов'янської правової культури: релігійність і моральність. Ідеї правди, милості, служіння, мук. Компаративний аналіз правових культур.</p>
<p>Історія України</p>	<p>Історія формування національної політики в умовах пострадянського розвитку України. Основні концептуальні підходи до розробки національної політики України та її основні принципи. Декларація принципів національної політики і протиріччя її реального втілення в умовах складних тенденцій політичного розвитку країни. Міжетнічні проблеми сучасної України.</p>
<p>Психологія Педагогіка</p>	<p>Етнічна самосвідомість як суб'єктивізована у індивідуальній або груповій свідомості форма прояву етнічності. Співвідношення понять «етнічна самосвідомість» і «національна самосвідомість». Індивідуально-особистісна та групова форми функціонування етнічної самосвідомості: загальне й специфічне. Рефлексивний та нереклексивний рівні проявлення етнічної самосвідомості. «Коллективне несвідоме» (К.Г.Юнг) та його відображення у системі ціннісних установок, орієнтацій, стереотипів та неінституційних норм етнічної спільноти. Формування етнічної самосвідомості у ході сімейної та несімейної соціалізації: культурна варіативність методів, способів і прийомів виховання. Національна самосвідомість і менталітет (К.Леві-Брюль). Етнокультурна обумовленість сприйняття «картини світу» індивідом і спільнотою. Буденна свідомість і національна самосвідомість як конкуруючі форми суспільної свідомості. Культурно-історична динаміка етнічних образів (етнічне «я» і етнічне «ми»). Неусвідомлювані механізми етнічного дистанціювання. Феномен негативної ідентичності (В.Ядов). Етнічна самоідентифікація як прояв дихотомії між «своїми» і «чужими» у символічних та поведінкових рисах спільноти. Маркери етнічної самоідентифікації. Етнічне самовизначення як особлива форма «Я» концепції. Феномен амбівалентної ідентичності. Біоенергетичні, психологічні і культурні критерії індивідуально-особистісної самоідентифікації за етнічною ознакою. Національний характер як єдина групова форма характеру, яка відображає історично усталені властивості психології членів етнічної групи.</p>

ДОДАТОК Ж

Методика діагностики оцінки самоконтроля в спілкуванні М. Снайдера

Інструкція:

Уважно прочитайте десять речень, що описують реакції на деякі ситуації. Кожне з них ви повинні оцінити як вірне або невірне стосовно себе. Якщо речення здається вам вірним або переважно вірним поставте поруч з порядковим номером букву «В», якщо невірним або переважно невірним - букву «Н».

1. Я вважаю важким мистецтво наслідувати звичкам інших людей.
2. Я, мабуть, міг би зваляти дурня, щоб привернути увагу або потішити оточуючих.
3. З мене міг би вийти непоганий актор.
4. Іншим людям іноді здається, що я переживаю щось більш глибоко, ніж це є насправді.
5. У компанії я рідко опиняюся в центрі уваги.
6. У різних ситуаціях і в спілкуванні з різними людьми я часто поводжуся абсолютно по-різному.
7. Я можу відстоювати тільки те, в чому я щиро переконаний.
8. Щоб досягти успіху в справах і в стосунках з людьми, я намагаюся бути таким, яким мене очікують бачити.
9. Я можу бути дружелюбним з людьми, яких я терпіти не можу.
10. Я не завжди такий, яким здаюся.

Люди з високим комунікативним контролем, по Снайдеру, постійно стежать за собою, добре знають, де і як себе вести, контролюють вираженням своїх емоцій. Разом з тим, у них утруднена спонтанність самовираження, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Їх позиція: «Я такий, який я є в даний момент». Люди з низьким комунікативним контролем більш

безпосередні і відкриті, у них більш стійке «Я», мало піддане змінам в різних ситуаціях.

Підрахунок результатів:

по одному балу нараховується за відповідь «Н» на 1, 5 і 7 питання і за відповідь «В» на всі інші. Підрахуйте суму балів. Якщо Ви щиро відповідали на питання, то про Вас, мабуть, можна сказати наступне:

0-3 бала – у Вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка стійка, і Ви не вважаєте за потрібне змінюватися в залежності від ситуацій. Ви здатні до щирого саморозкриття в спілкуванні. Деякі вважають Вас «Незручним» у спілкуванні внаслідок вашої прямолінійності.

4-6 балів – у вас середній комунікативний контроль, ви щирі, але не стримані в своїх емоційних проявах, в своїй поведінці зважаєте на оточуючих людей.

7-10 балів – у вас високий комунікативний контроль. Ви легко входите в будь-яку роль, гнучко реагуєте на зміну ситуації, добре відчуваєте і навіть в змозі передбачити враження, яке ви справляєте на оточуючих.

Поняття «комунікативні вміння» включає в себе не тільки оцінку співрозмовника, визначення його сильних і слабких сторін, а й уміння встановити дружню атмосферу, уміння зрозуміти проблеми співрозмовника та ін. Для перевірки цих якостей пропонуємо наступні тести.

Тест 1: Чи вмієте ви слухати ?

Інструкція: «Відзначте ситуації, які викликають у Вас незадоволення або досаду і роздратування при бесіді з будь-якою людиною – будь то Ваш товариш, товариш по роботі, безпосередній начальник, керівник або просто випадковий співрозмовник».

Варіанти ситуацій

Ситуації, що викликають досаду

1. Співрозмовник не дає мені шансу висловитися, у мене є що сказати, але немає можливості вставити слово.
2. Співрозмовник постійно перериває мене під час бесіди.
3. Співрозмовник ніколи не дивиться в обличчя під час розмови, і я не впевнений, чи слухає він мене.
4. Розмова з таким партнером часто викликає почуття марної трати часу.
5. Співрозмовник постійно метушиться, олівець і папір займають його більше, ніж мої слова.
6. Співрозмовник ніколи не посміхається. У мене виникає почуття ніяковості і тривога.
7. Співрозмовник завжди відволікає мене питаннями та коментарями.
8. Що б я ні висловив, співрозмовник завжди тримає в облозі мій запал.
9. Співрозмовник завжди намагається спростувати мене.
10. Співрозмовник пересмикує зміст моїх слів і вкладає в них інший зміст.
11. Коли я задаю питання, співрозмовник змушує мене захищатися.
12. Іноді співрозмовник запитує мене, роблячи вигляд, що не розчув.
13. Співрозмовник, не дослухавши до кінця, перебиває мене лише потім, щоб погодитися.
14. Співрозмовник при розмові зосереджено займається стороннім: грає сигаретою, протирає скла і т.ін., і я твердо впевнений, що він при цьому неуважний.
15. Співрозмовник робить висновки за мене.
16. Співрозмовник завжди намагається вставити слово в моє оповідання.
17. Співрозмовник завжди дивиться на мене дуже уважно, не кліпаючи.
18. Співрозмовник дивиться на мене, ніби оцінюючи. Це турбує.
19. Коли я пропоную що-небудь нове, співрозмовник каже, що він думає так само.

20. Співрозмовник переграє, показуючи, що цікавиться бесідою, занадто часто киває головою, ахає і підтакує.

21. Коли я говорю про серйозне, а співрозмовник вставляє смішні історії, жарти, анекдоти.

22. Співрозмовник часто дивиться на годинник під час розмови.

23. Коли я входжу в кабінет, він кидає всі справи і всю увагу звертає на мене.

24. Співрозмовник поводиться так, ніби я заважаю йому робити щонебудь важливе.

25. Співрозмовник вимагає, щоб всі погоджувалися з ним. Будь-яке його висловлювання завершується питанням: «Ви теж так думаєте?» Або «Ви не згодні?»

Обробка результатів: підрахуйте відсоток ситуацій, що викликають досаду і роздратування.

Інтерпретація:

70% -100% – Ви поганий співрозмовник. Вам необхідно працювати над собою і вчитися слухати.

40% -70% – Вам притаманні деякі недоліки. Ви критично ставитеся до висловлювань, Вам ще бракує деяких достоїнств хорошого співрозмовника, уникайте поспішних висновків, не загострюйте увагу на манері говорити, не вдавайте, що шукаєте прихований сенс сказаного, що не монополізуйте розмову.

10% -40% – Ви хороший співрозмовник, але іноді відмовляєте партнеру в повній увазі. Повторюйте ввічливо його висловлювання, дайте йому час розкрити свою думку повністю, пристосовуйте свій темп мислення до його мови і можете бути впевнені, що спілкуватися з Вами буде ще приємніше;

0% -10% – Ви відмінний співрозмовник. Ви вмієте слухати, Ваш стиль спілкування може стати прикладом для оточуючих.

Тест 2: Чи вмієте ви слухаючи?

Інструкція: «На 10 питань слід дати відповіді, які оцінюються: « майже завжди »- 2 бали, «в більшості випадків »- 4 бали, «Іноді» - 6 балів, «рідко» - 8 балів, «майже ніколи» - 10 балів »,

Перелік запитань:

1. Чи намагаєтеся Ви «згорнути» розмову в тих випадках, коли тема (або співрозмовник) нецікаві Вам?
2. Чи дратують Вас манери Вашого партнера по спілкуванню?
3. Чи може невдалий вираз іншої людини спровокувати Вас на різкість або грубість?
4. Чи уникаєте Ви вступати в розмову з невідомою або малознайомою для Вас людиною?
5. Чи маєте Ви звичку перебивати говорить?
6. Чи робите Ви вигляд, що уважно слухаєте, а самі думаете зовсім про інше?
7. Чи міняєте Ви тон, голос, вираз обличчя в залежності від того, хто Ваш співрозмовник?
8. Чи міняєте Ви тему розмови, якщо він торкнувся неприємної для Вас теми?
9. поправляє Ви людини, якщо в його мові зустрічаються неправильно вимовлені слова, назви, вульгаризми?
10. Чи буває у Вас поблажливо-менторський тон з відтінком зневаги та іронії по відношенню до того, з ким Ви говорите?

Обробка і інтерпретація:

Чим більше балів, тим більшою мірою розвинене вміння слухати. Якщо отримано більше 62 балів, то слухач відноситься до «вище середнього рівня». Зазвичай середній бал слухачів 55.

Додаток 3
Список навчальних інтернет додатків
для роботи у дистанційному форматі зі студентами майбутніми
перекладачами

**12 Tools That Made The Biggest Difference In My Teaching
Communication, Collaboration**

Technology can help give students a voice, where otherwise they may not be willing to or want to respond, especially within the traditional classroom space. Here are the tools that changed our classroom this year and why.

1. Recap

A video response tool that can be used for many purposes including formative assessments, student reflections and for sharing student work with parents. One of the biggest benefits of using Recap is that it provides a comfortable way for students to connect with their teachers, to share their ideas, thoughts or reflections, in a way which promotes student voice.

After using Recap with students for assessments, for providing their feedback to me about what they liked and did not like about class, and more, I could see that they were comfortable being able to speak freely, in their own space. I like being able to ask questions, provide different prompts, give feedback, and receive the daily reel that Recap compiles, to make reviewing it an easy process.

2. Voxer

I found out about Voxer after being invited into a group created for ISTE Denver 2016. It started with a group on Facebook, and led to the implementation of Voxer as a means to connect everyone, build excitement for the conference and much more. I was amazed with the diverse uses of Voxer, ranging from individual conversations, a specific topic focused chat focused, a book study and much more.

Becoming more familiar with the different uses got me to thinking how I could use it as a way to be accessible to students when they needed help with assignments. I had already been using various platforms including a messaging app and an LMS, but thought I would try Voxer out with a small group of students. The students loved it and used it for a few Spanish projects and even on a personal communication basis. After some time reflecting, I thought it could probably be a good tool to use for speaking assessments and to get the students involved in having conversations in Spanish with each other.

There are many uses for Voxer in general, but as an educator, it can be a good way to become more connected, receive and provide support for colleagues and students.

3. Padlet

Padlet, which is equated to being a virtual wall, kind of like writing on a bunch of post it notes, has emerged as quite the multi-purpose tool in my classroom. What initially began as a way to have back-channel discussions, emerged as a means to communicate with other classrooms on Digital Learning Day, to have students quickly research and post pictures for a fun class activity, to curate student projects for easy display in the classroom, and even for students to use to create a project which included activities and multimedia links.

The uses keep emerging and I've found that sometimes it's best to turn to the students for some extra ideas of how you can use some of these tools in your classroom.

4. Piktochart

A tool for creating infographics, social media flyers, presentations and more, Piktochart has become one of the tools that my students enjoy because they find that it is easy to use and enjoy the options which enable them to really personalize and make their project authentic. I have used it to create visuals such as birthday cards, classroom signs, Twitter chat graphics, and also for creating presentations for conferences. Regardless of what your needs may be, if you want to give students an option to create something visually engaging, personal to their interests and which enhances their creativity, according to my students this is something that you should try.

5. Visme

Several of my students who have been very hesitant to use anything other than traditional presentation tools through Google or Microsoft Office, have found Visme to be a tool which encouraged them to take some risks and try new things this year. Students had to create a timeline about their summer, or basically anything they wanted, as a back to school project. At first, several asked to use something different, but they quickly found how easy it was to create something and have fun in the process.

Several students enjoyed it so much that they contributed to two blogs about the use of audio and the benefits of it for education as well as other areas. (hearing from the student's perspective, and seeing them featured for their work was a great experience). So if you want to try something more engaging that promotes creativity, helps to build those vital technology skills and also lets students have fun in the process, then this could be a tool to try in the new year.

You can create infographics, reports, presentations, social media flyers and more. It is an easy drag and drop tool, that encouraged those "hesitant" students to take some risks and try new things.

6. Nearpod

This is one of the game changers in my classroom this year. After many years of using the same Spanish reader in Spanish III, I wanted to add to the learning

experience of students by enabling them to see some of the locations described in the book. I had found many videos and magazines, but I found Nearpod to be a much better way to really engage students in the lesson. Not only did students enjoy the lessons because of the interactive nature of it, they were overwhelmed by the ability to become immersed in the virtual field trips and feel like they were in the places they read about in the book.

I knew it was working when those students who were constantly watching the clock move were the last to leave the classroom. The only thing that made this better was when students created their own lessons and took over the classroom, becoming the teachers and giving me the opportunity to become the student and experience it from their perspective. There are many uses for this in the classroom: interactive lessons, multiple question formats, ability to upload content, assigning a lesson for practice and more.

It is definitely worth taking some time to try out, even looking over some of the lessons available in the Nearpod library, and asking your students what they think

7. Formative

A tool that can be used for having students complete formative assessments either live in class or as practice outside of the classroom, and a great way for teachers to get students more involved and be able to provide real-time feedback so that they can continue their learning process. Formative is a tool that has gone through many tremendous changes and improvements throughout the course of this year which make it a great tool for teachers to use for assessing students.

Formative is another tool that my students enjoy using because of the individual benefits of having feedback sent instantly and directly to them, being able to “show” their work or have their answers corrected immediately. It has been a way to create a more interactive classroom and also another tool which I have used to flip roles with students so that I could also learn from their perspective. It is something which students ask to use and which they are excited to tell others about, which is why I know that it is having a positive effect in my classroom.

8. Quizizz

A way to involve students in game-based learning in the classroom and also to provide more personalized instruction, based on the feedback you receive when students participate in a live lesson, or when you assign it as a homework practice assignment. I have enjoyed seeing students create their own Quizizz games, which I have found provides more focused practice for the students because they choose the material they need to practice.

Another benefit is that it also enables me to share these resources with the class and with individual students who may need some extra practice. There are many features offered by Quizizz, and if time is lacking for creating your own Quizizz, you can gather questions and edit from all the public ones available. Try the game with your students and see what they think, and use their input to help

plan the next game!

9. Buncee

The first time I created my own Buncee, I was amazed by the number of choices available for adding elements into my creation. I found myself thinking about how much the students would enjoy creating using it and having so many choices available. I have some students who like to “dab” every time they get an answer correct and so I quickly realized they would really love the fact that they could add a dabbing dancer into their presentation.

I created a Buncee for our annual Open House and was able to record my voice and add extra elements in from the diverse library of choices. Being able to create a Buncee like this, is a great way to share the information with parents who may not be able to attend. I had students create projects with themes ranging from a medical chapter to a lesson on teaching verbs and more. Students love the choices and the ideas for how we can use this tool keep growing. But the best part of it is that it enables every student to find something to add into their project and to bring out their creativity. And it definitely builds confidence with a lot of fun in the process.

10. Blendspace TES Teach

A few years ago I found “Blendspace” and it was exactly what I was looking for. I wanted an easier, more reliable way to share some websites with students to use for practice during and outside of the classroom. I had been doing this, by typing the links on paper, but the problem was that deciphering the link (between i’s, l’s, for example) sometimes made it a bit challenging. So when I started using Blendspace, now “TES Teach,” it was simply as a way to put activities and resources into a lesson and share one link which would open an entire page full of possibilities for enhanced learning.

But over this past year I have found many more uses for it, ranging from providing an asynchronous lesson, curating professional resources, storing student projects for easy presentation in class, and mostly for the simplicity of building a digital lesson full of multimedia resources, from scratch to share with students and colleagues. Creating a lesson is easy to do and can be done quickly when using the TES resources or when adding your own content.

Students can also use it to create their own presentations and this is a great way for them to incorporate a variety of media and to have everything available in one “lesson” using one tool. Accounts are free and you can have students join your class through a “pin” or Google Classroom or through a link. Teachers can also look at the lessons available through TES Teach and try some in the classroom.

11. Storyboard That

Storyboard That is an online tool that is used to create storyboard and provide a way for students or anyone 2 tell a story in a comic strip presentation Style. You can create by choosing from so many different characters props background scenes comma speak Bubbles and so much more. It is easy for students to create as this

work as a drag and drop tool. It is a lot of fun for students to be able to really personalize the characters and create a very authentic and meaningful representation of the story they are trying to tell.

There are characters and backgrounds related 2 times in history or certain things, with the characters you can change the color of the characters their clothing there movement and more. It's really nice for the students because they can customize so much according to their personal needs which really enables them to be creative and have fun and be more engaged in their learning.

Another benefit is that by having an account with school, there are lesson plans and examples available that can really help to see how to integrate storyboard that into your classroom, or really in any type of setting, 2 communicate information in a really Visual and creative and Innovative way. Another nice part is that students can use it to present in class and have it presented similar to a power point.

12. **BloomzApp**

Bloomz is a tool which I began using at the end of the past school year, to see how it could enhance my classroom and open up more communication with parents. Bloomz offers a lot of great features, integrates the features of a messaging app, LMS, an event planner and more. It even provides translation capabilities with translation into 84 languages. Teachers can quickly create an event, share permission slips, create a sign-up sheet, track RSVPs, send reminders, and share photos and videos with parents. It enables teachers and parents to communicate instantly, privately, and as often as needed each day throughout the year. It recently added the features of a student timeline for building a digital portfolio to share with parents, as well as a behavior tracking program, for communicating about student behavior and providing positive reinforcement.

13. Міжнародний та український кодифікатор КВЕД

01-05 Animal & Animal Products	• 01-05 тварини і продукти тваринного походження
06-15 Vegetable Products	• 06-15 Продукти рослинного походження
16-24 Foodstuffs	• 16-24 Продовольство
25-27 Mineral Products	• 25-27 Мінеральні продукти
28-38 Chemicals & Allied Industries	• 28-38 хімічних речовин і суміжних галузей промисловості
39-40 Plastics / Rubbers	• 39-40 пластмаси / каучуки
41-43 Raw Hides, Skins, Leather, & Furs	• 41-43 Шкури, шкіра, шкіра, і хутро
44-49 Wood & Wood Products	• 44-49 Ліс та деревообробна продукція
50-63 Textiles	• 50-63 Текстиль
64-67 Footwear / Headgear	• 64-67 Взуття / головні убори
68-71 Stone / Glass	• 68-71 камінь /скло
72-83 Metals	• 72-83 Метали
84-85 Machinery / Electrical	• 84-85 Устаткування / електрообладнання
86-89 Transportation	• 86-89 транспорт
90-97 Miscellaneous	• 90-97 Різне

Додаток І

Інтернет платформа (додаток) “Hot potatoes”

Адреса сайту: <http://hotpot.uvic.ca/wintutor6/index.htm>

За допомогою програми Hot Potatoes можна створити 10 типів вправ на різних мовах з різних дисциплін з використанням текстової, графічної, аудіо-та відеоінформації. Для використання створених завдань студентам необхідний тільки веб-браузер (наприклад, Internet Explorer), а сама програма Hot Potatoes не потрібна: вона потрібна тільки викладачам для створення і редагування вправ.

Типи контрольних вправ, які можна підготувати в Hot Potatoes:

- Вікторина (питання з множинним вибором відповіді, з безліччю правильних відповідей, короткою відповіддю відкритого типу, змішаним типом відповідей); Заповнення пропусків; Встановлення відповідностей ; Кросворд; Відновлення послідовності. Можна створювати комбіновані завдання з вправ різних типів.

Інтерфейс платформи:

The screenshot shows a web browser window displaying the Hot Potatoes website. The browser's address bar shows the URL hotpot.uvic.ca. The website header features the Hot Potatoes logo, which includes a hand holding a potato, and the text "Hot Potatoes™ From Half-Baked Software Inc." and "Version 6". Below the header is a navigation menu with links: Home, News, Support, Downloads, HotPot Sites, Tutorials, Bugs/Updates, FAQ, Extras. The main content area is titled "Hot Potatoes Home Page" and contains a "News - 12/06/2013" section with several bullet points. Below the news section are sections for "What is Hot Potatoes?" and "Downloads". The "Downloads" section includes a link to "Download Hot Potatoes for Windows from here".

News - 12/06/2013

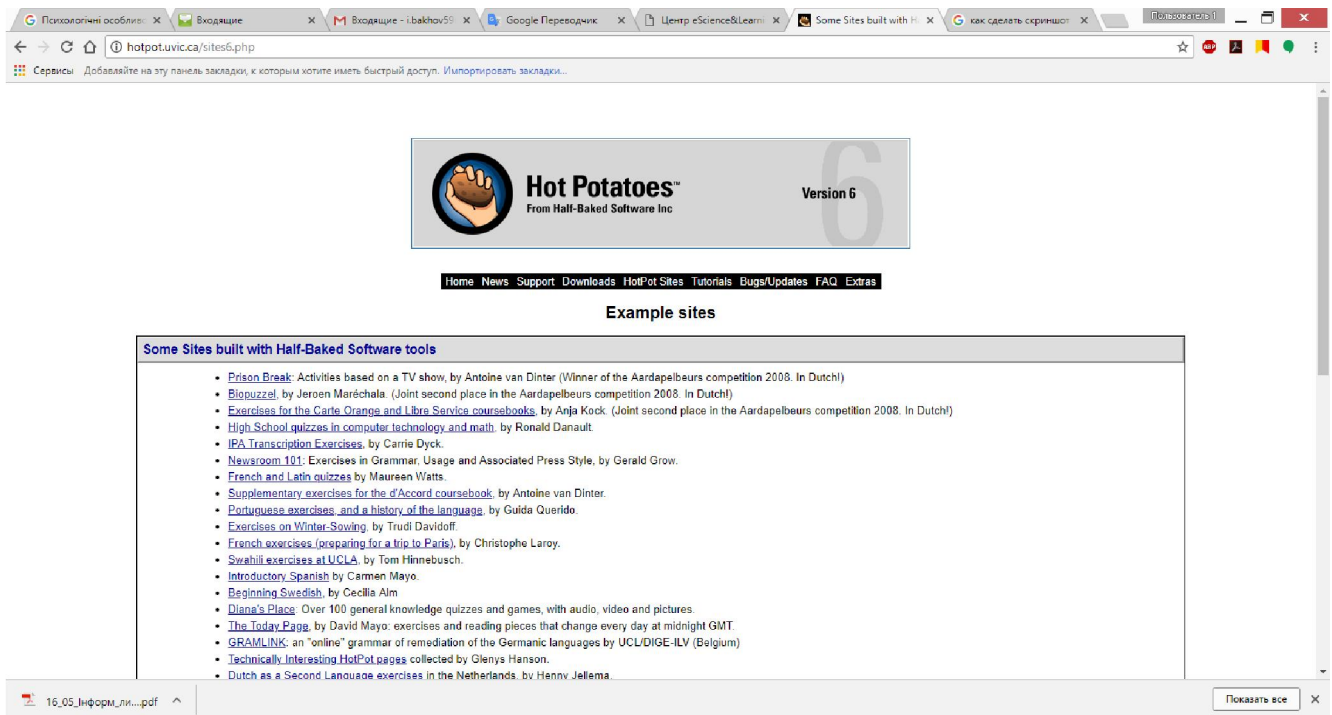
- Dr. Stan Bogdanov has published [Hacking Hot Potatoes: The Cookbook](#), available in paperback, PDF and ePub format. Check it out!
- A change to the user agent string in Firefox 17 results in Hot Potatoes and Quandary exercises showing an error message when loading in the browser. Version 6.3.0.5 (Windows) of Hot Potatoes, 6.1.0.6 (Java for Mac) of Hot Potatoes and version 2.4.2.1 of Quandary (Windows) have updated source files which fix the problem, but you will need to rebuild your exercise HTML pages to solve it. See the [Bugs and Updates](#) page for more information.
- Hot Potatoes is now freeware. The complete version of the programs is now available for free, from the [Downloads](#) section below. The free version of Hot Potatoes for Windows is version 5.3, and the Java version is 6.1.
- [Quandary](#), our other authoring tool for creating Web-based action mazes, is also now free.
- We no longer provide any technical support for Hot Potatoes or Quandary.

What is Hot Potatoes?

The Hot Potatoes suite includes six applications, enabling you to create interactive multiple-choice, short-answer, jumbled-sentence, crossword, matching/ordering and gap-fill exercises for the World Wide Web. Hot Potatoes is freeware, and you may use it for any purpose or project you like. It is not open-source. The Java version provides all the features found in the windows version, except you can't upload to hotpotatoes.net and you can't export a SCORM object from Java Hot Potatoes.

Downloads

Download Hot Potatoes for Windows from here:

Шаблони завдань з англійської мови для мовної підготовки майбутніх перекладачів :

A Quiz made with JQuiz Choose the correct answer for each question.

A Quiz made with JQuiz

This is a typical JQuiz quiz. In this box, there is a reading text. The reading text may be entered directly into the JQuiz program by choosing **File / Add Reading Text**. Alternatively, you may choose not to include a reading text at all. All of the Hot Potatoes applications allow you to include a reading text.

On the other side of the screen, you'll see the first of the questions. You can answer the first question by clicking on one of the answer buttons; you can keep choosing answers until you get one which is correct. When you've answered a question, you can move on to the next one using the arrow buttons above the question. You can also choose to see all the questions together, by clicking on the "Show all questions" button.

Show all questions

1 / 7 =>

- What's the maximum number of answers you can include in a multiple-choice quiz question?
  - ? four
  - ? five
  - ? unlimited

A Gap-Fill Exercise made with JCloze

Gap-fill exercise

Fill in all the gaps, then press "Check" to check your answers. Use the "Hint" button to get a free letter if an answer is giving you trouble. You can also click on the "[?]" button to get a clue. Note that you will lose points if you ask for hints or clues!

This is a simple gap-fill exercise made with the [?] program. The user enters his or her answers into the gaps, then presses the "Check" [?] to find out which are correct, and to get a score. For each gap, any number of correct can be accepted. For example, this allows the answers "gap", "space", "blank" and "slot". Try them and you'll . If the user needs help, he or she can on the "Hint" button to get a free letter. To get a free letter in a particular gap, put the cursor in that gap before pressing the "Hint" button. The "Hint" button is optional -- if you want to make the exercise difficult for your [?], you don't need to include it. You can also include a special [?] for each gap if you wish. Finally, you can make answer-checking case-sensitive or not as you wish. This exercise is not case-sensitive -- you should be able to enter answers in upper or case.

Check Hint

1.2. A Gap-Fill with Drop-Downs and Individual Questions

Gapfill exercise

Enter your answers in the gaps. When you have entered all the answers, click on the "Check" button.

- This exercise is created with .
- It uses drop-down lists instead of text boxes. This is an option that you can choose in the screen.
- Like all the other Hot Potatoes, JCloze allows you to control the on the Web page, so you can change the appearance of your pages quite easily.
- You can also insert code directly into Hot Potatoes programs, to create effects like this numbered list of questions.
- If you want to create a set of numbered like this, but you want students to be able to check each question individually, you should use JQuiz instead of JCloze.

Check

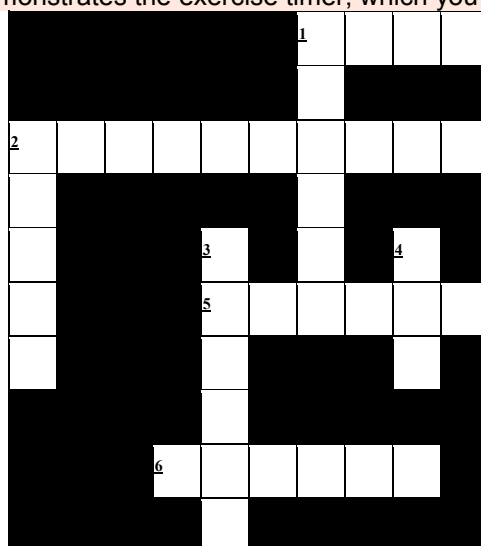
1.3. A Crossword made with JCross

Crossword

4:56

Complete the crossword, then click on "Check" to check your answer. If you are stuck, you can click on "Hint" to get a free letter. Click on a number in the grid to see the clue or clues for that number.

This crossword also demonstrates the exercise timer, which you can add to any exercise.

Check

1.4. A Jumbled-Sentence Exercise made with JMix

1.4.1. Mixed-up sentence exercise

Put the parts in order to form a sentence. Click on a part to add it to the answer. When you think your sentence is correct, click on "Check" to check your answer. If you get stuck, click on "Hint" to find out the next correct part.

Check Undo Restart Hint

available is Macintosh for Hot Potatoes . Windows and

1.5. An Ordering Exercise made with JMatch

Matching exercise

Select the correct sequence of actions in creating a Hot Potatoes exercise by choosing from the drop-down lists.

Check

First:

Second:

Third:

Fourth:

Fifth:

Finally:

Check

1.6. A Matching Exercise made with JMatch

Drag-and-drop matching exercise

Drag the words on the right to match the items on the left.

When you have finished this exercise, close this browser window to return to the tutorial.

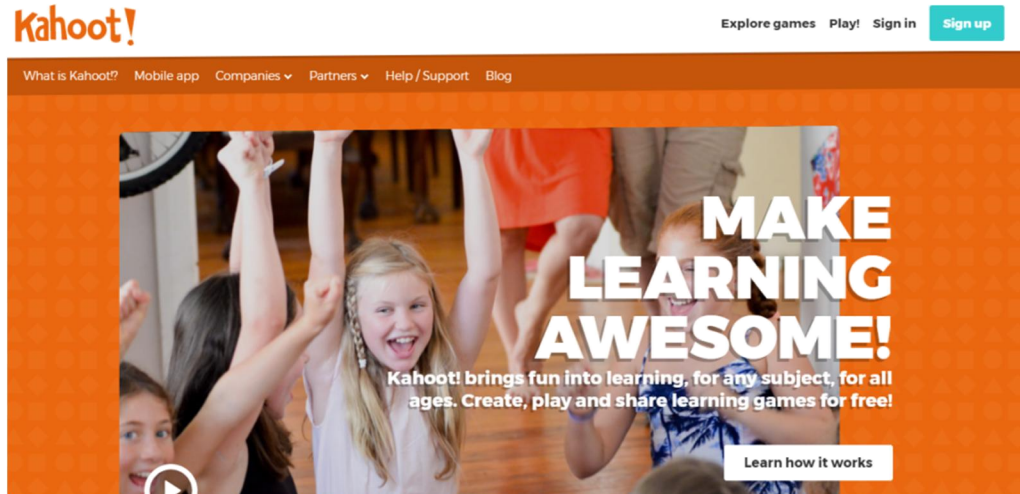
Check

Додаток К

Інтернет додаток (платформа) Kahoot

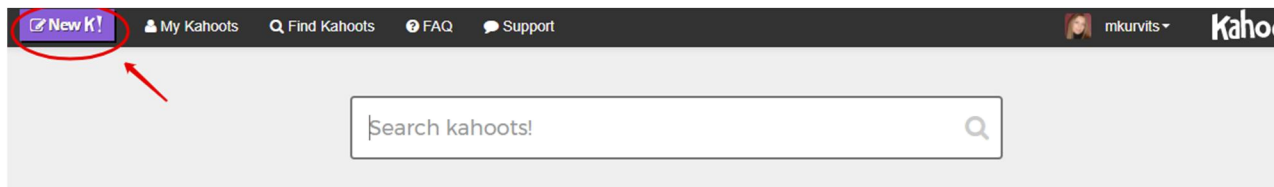
Як створити свій Kahoot?

Крок 1. Перейдіть за сайт <https://getkahoot.com/> і створіть акаунт, натиснувши на «Sign Up» (або зайдіть на свій акаунт, якщо уже маєте, — Sign In)

Шаг 2

Для створення нового навчального матеріалу натисніть «New K!» (создать новый)

Крок 3

Оберіть який з різновидів Kahoot Вам підходить: тест — Quiz, дискусія — Discussion, анкетування— Survey чи послідовність — Jumble

Create a new kahoot

Quiz

Introduce, review and reward

Jumble

Brand NEW game

Discussion

Initiate and facilitate debate

Survey

Gather opinion and insight

Крок 4

Коли тип завдання обрано, заповніть основні дані про нього і тисніть «Ok, go»

✕ Close
K! Quiz

Title (required)

Название викторины

Description (required)

Описание к викторине, например, укажите класс или цель

Cover image

· Добавьте картинку как иллюстрацию к викторине

Add image

Upload image

or drag & drop image

Visible to

Измените настройки приватности ▼

Language

Язык, на котором составлена викторина ▼

Audience (required)

Укажите целевую аудиторию

Credit resources

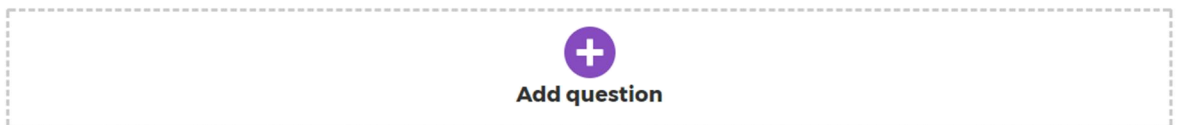
Укажите материалы, которые использовались для создания данной викторины

Intro video

<https://www.youtube.com/watch?v=xvNR4SRJu08>

Крок 5

Далі натисніть «Add question», і можна приступати додавати питання.

У кожному є питання, є можливість додати відео або малюнок. Сбережіть питання і перейдіть до додавання наступного. Коли вікторина готова, сбережіть натиснувши «Save».

Question (required)

Time limit

Media ?
 Можно добавить картинку или видео
 Add image Upload image Add Video
 or drag & drop image

Answer 1 (required)

Answer 2 (required)

Answer 3

Answer 4

Credit resources

Время для ответа
 указать добавлять ли пункты за правильные ответы

Як запустити Kahoot для студентів?

Крок 6

Коли вікторина готова, натисніть «Play» для запуску.

← Back

Тренды и вызовы в высшем образовании [Edit](#)

Викторина для преподавателей ВУЗов

Challenges are coming soon! [Learn more about it.](#)

Or, copy & share this link: <https://play.kahoot.it/#/k/73a2f0e3-b031-49d9-8e09-3f6db976a119>

Крок 7

Зазначте, як буде організовано гру: у класичний спосіб, де кожен за себе, чи грати можна у командах (у такому випадку перед запуском для наданні відповіді, у команди є додаткові 5 секунд для спільного обговорення). Тут можна також указати на налаштування гри.

Тренды и вызовы в высшем образовании

Player vs Player
1:1 Devices

Classic

Team vs Team
Shared Devices

Team mode

Game options

Додаток Л

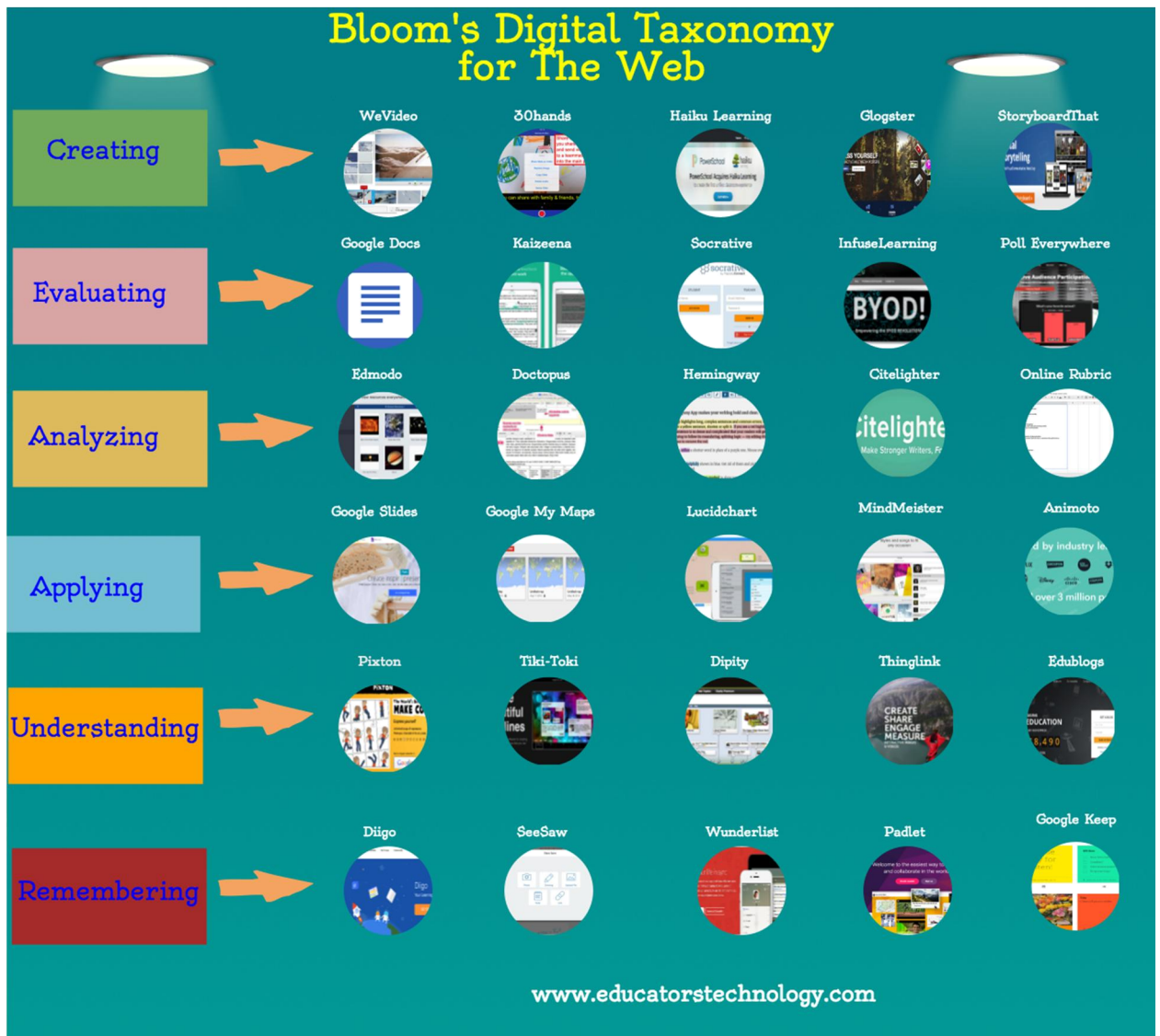
Интернет додаток (платформа) Bloom's Taxonomy for the Web

<http://www.educatorstechnology.com/2016/07/a-new-visual-on-blooms-taxonomy-for-web.html>

A new visual on Bloom's Taxonomy for the Web

After posting about Digital Taxonomy for iPad, today we are sharing with you the web version. We tried to come up with web tools that go with each of Bloom's thinking levels. Some of these tools can fit in different levels, however, for practical reasons we limited our selection to five tools per level. You can print, share and embed the visual the way you like as long as you credit us as the source. The Android version is coming soon. Enjoy

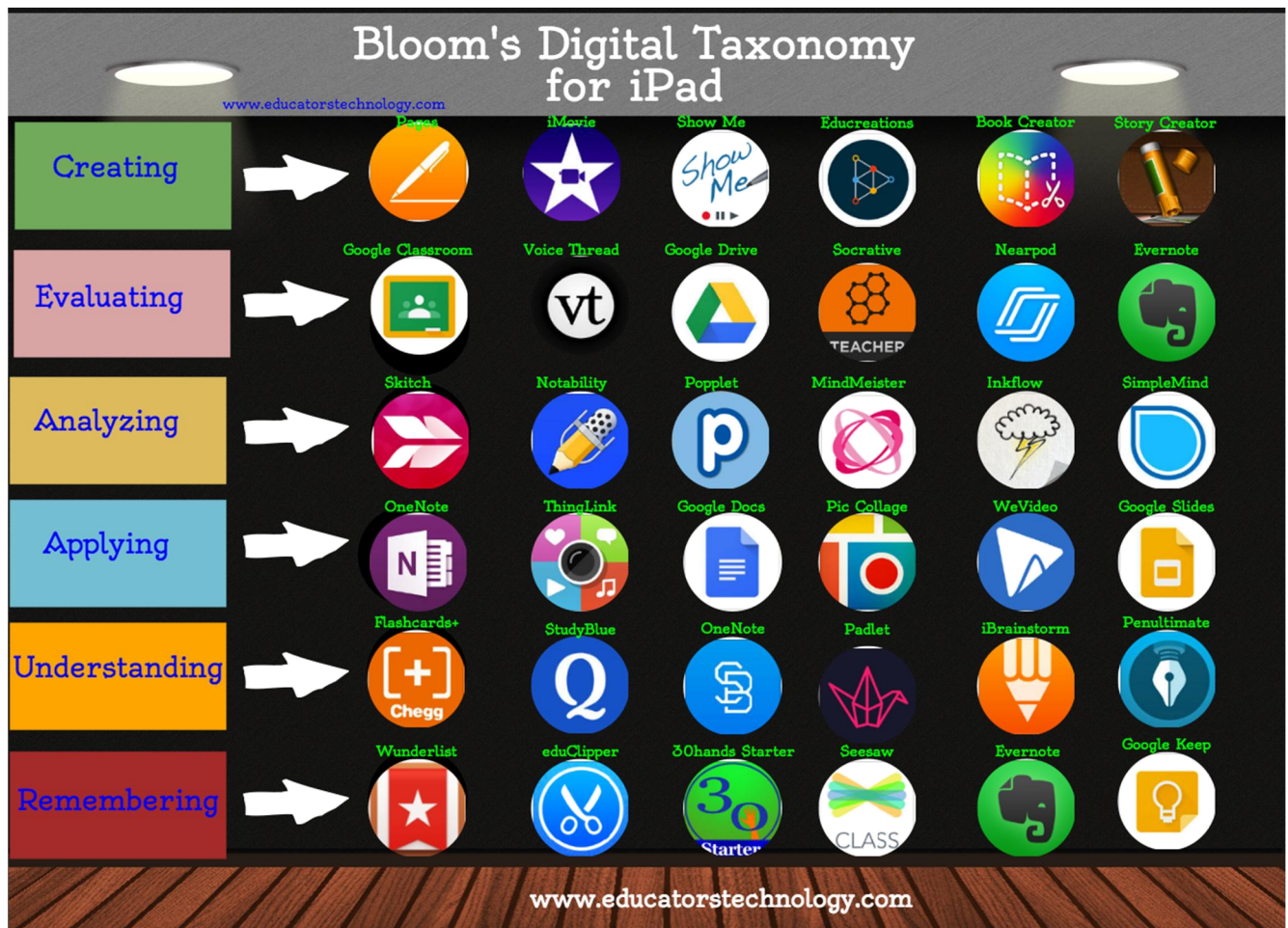
Bloom's Thinking Levels	Web Tools
Creating	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Wevideo</u> • <u>30hands</u> • <u>StoryboardThat</u> • <u>Glogster</u> • <u>HaikuDeck</u>
Evaluating	<ul style="list-style-type: none"> • <u>InfuseLearning</u> • <u>Socrative</u> • <u>Kaizena</u> • <u>Google Docs</u> • <u>Poll Everywhere</u>
Analyzing	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Edmodo</u> • <u>Doctopus</u> • <u>Online Rubric</u> • <u>Citelighter</u> • <u>Hemingway</u>
Applying	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Google Slides</u> • <u>Google My Maps</u> • <u>MindMeister</u> • <u>Lucidchart</u> • <u>Animoto</u>
Understanding	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Pixton</u> • <u>Dipity</u> • <u>Thinglink</u> • <u>Edublogs</u> • <u>Tiki-Toki</u>
Remembering	<ul style="list-style-type: none"> • <u>SeeSaw</u> • <u>Wunderlist</u> • <u>Diigo</u> • <u>Padlet</u> • <u>Google Keep</u>

A new visual on Bloom's Taxonomy for iPad

In today's post we are sharing with you this handy visual featuring an updated collection of iPad educational apps that go with the six thinking levels of Bloom's revised taxonomy. For each level we provided a sample of apps students can use to exercise and develop its thinking skill. For those of you looking for Bloom's digital taxonomy for Android and/or web check out [this chart](#). As always, you can use, print or republish our visual on your site or blog as long as you credit us as the source.

Bloom's Digital Taxonomy Cheat Sheet for Teachers

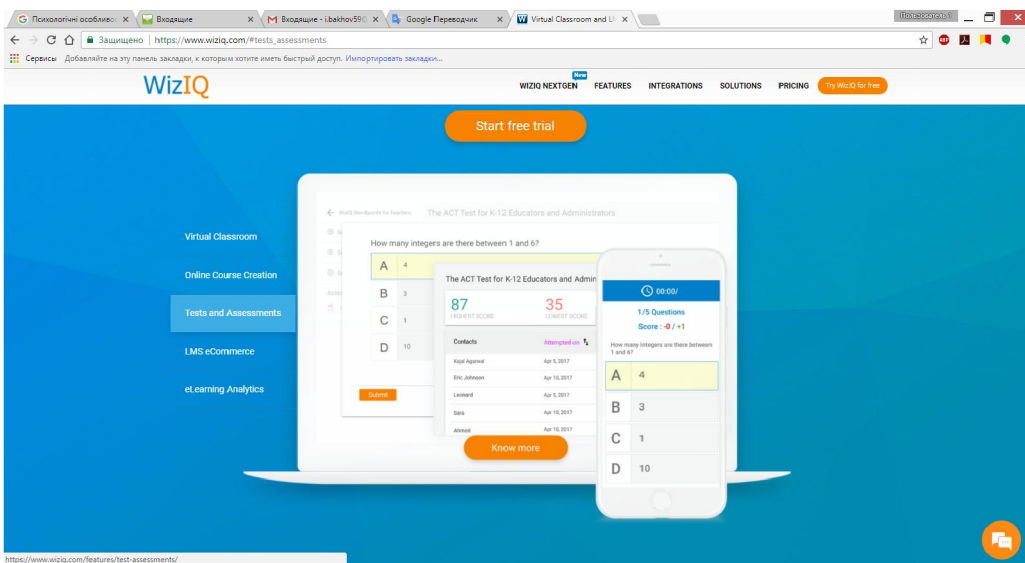
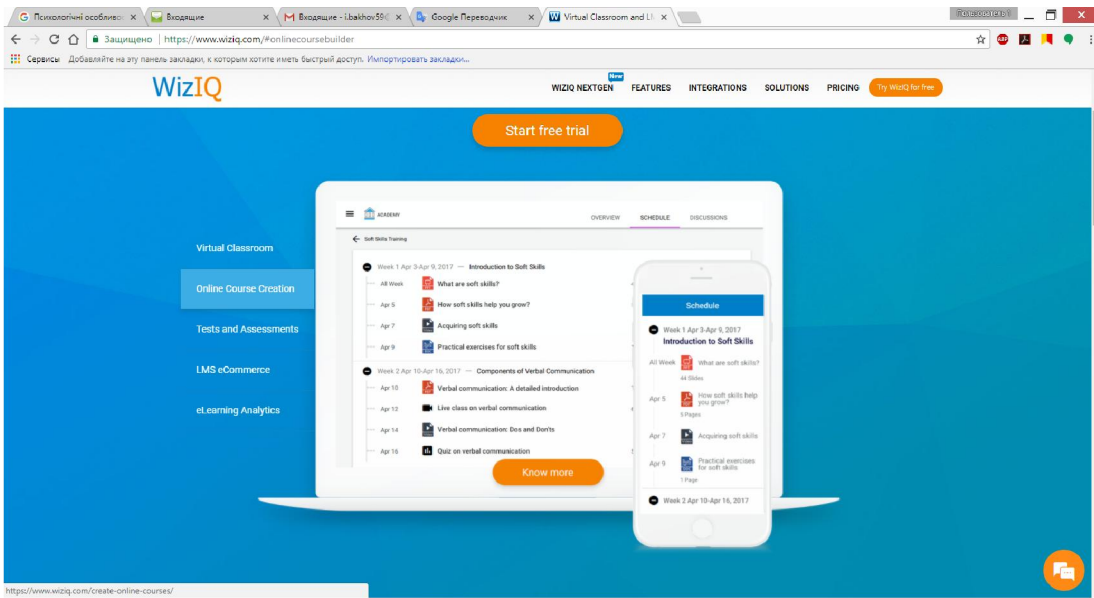
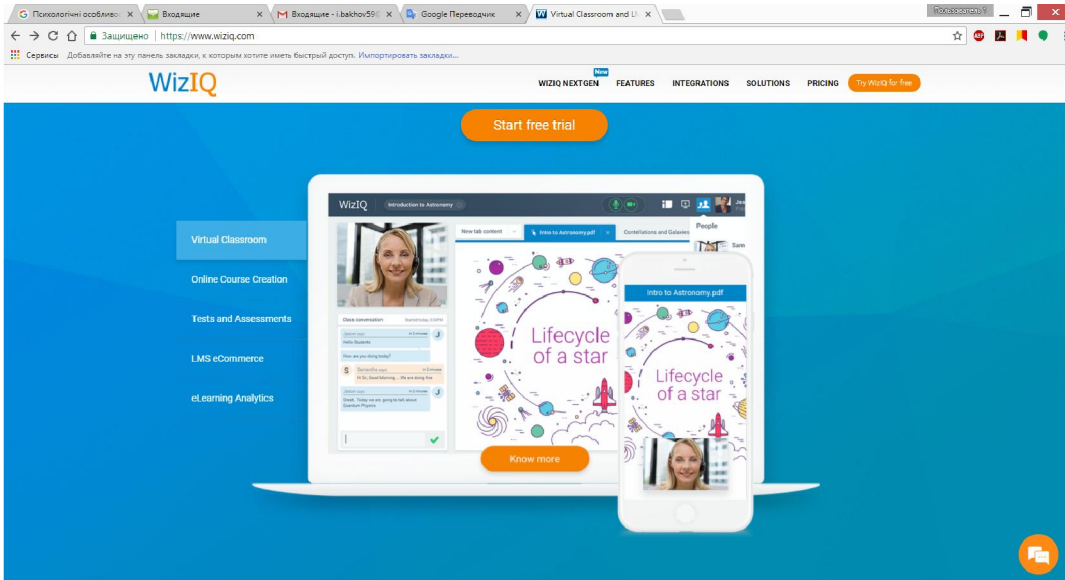
Here is a handy cheat sheet we have been working on during the last few days. This is basically a collection of some of the best apps and web tools to use for each of the six thinking levels in Bloom's digital taxonomy. This work is based on resources we have previously reviewed and shared in Bloom's Taxonomy [section](#) here in *EdTech and mLearning*.

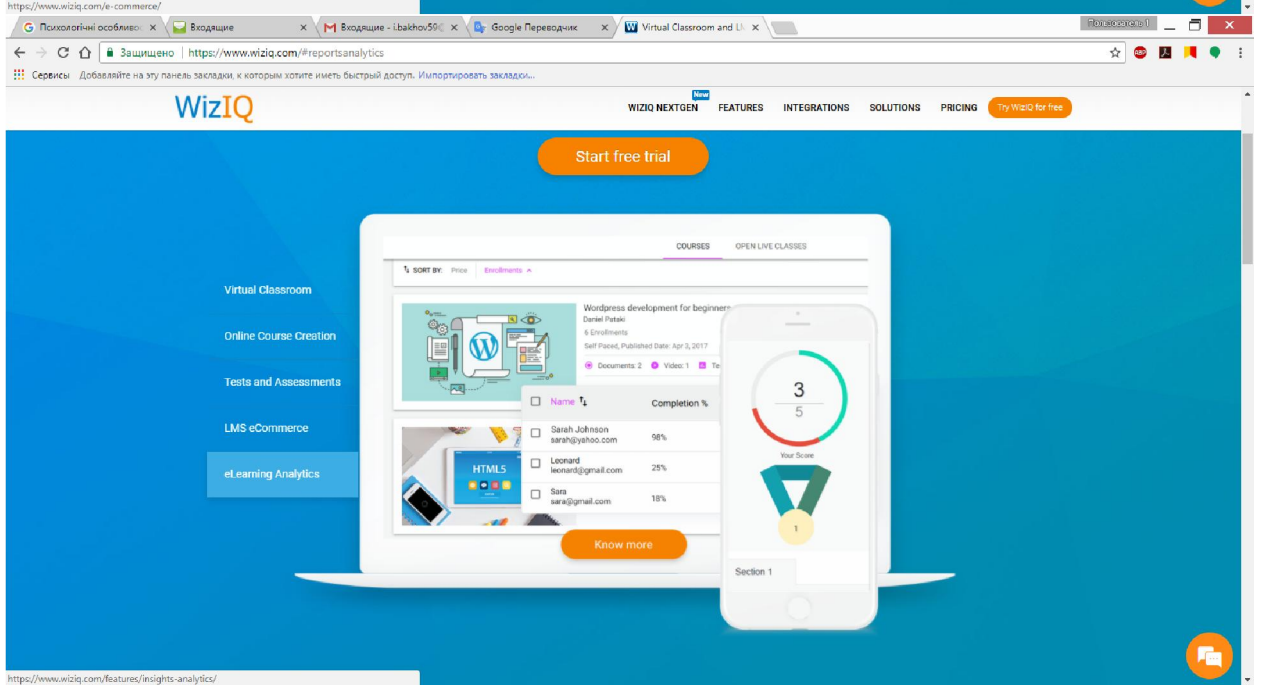
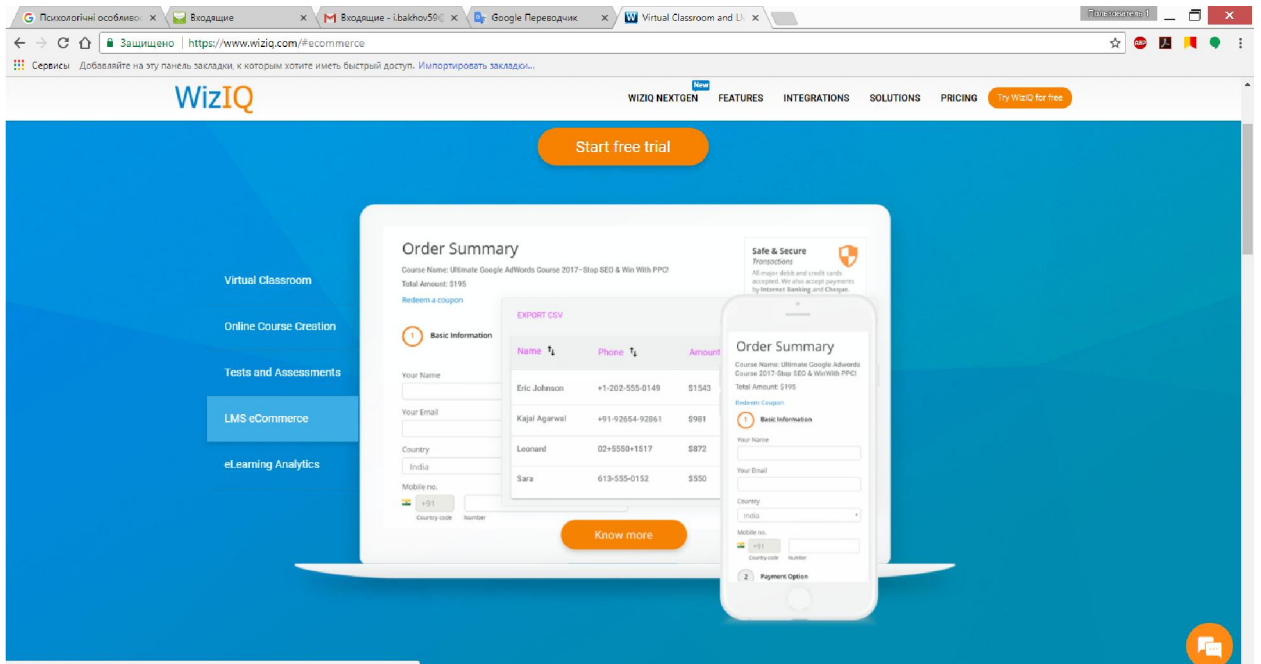
Resources for Bloom's Digital Taxonomy			
	iPad Apps	Android Apps	Web Tools
Creating	<ul style="list-style-type: none"> • Scribble Press • Pages • iMovie • Showme • Educreations • Book Creator 	<ul style="list-style-type: none"> • Book Creator • Tellagami • PicCollage • Animoto Video Maker • WeVideo 	<ul style="list-style-type: none"> • Glogster • Educreations • YouTube • PBWorks • Xtranormal
Evaluating	<ul style="list-style-type: none"> • Evernote • Digit Whiz • Google Drive • Skype • Socrative • VoiceThread 	<ul style="list-style-type: none"> • Diigo • Evernote • SimpleMind • Easy Voice Recorder • Easy Portfolio 	<ul style="list-style-type: none"> • Voicethread • Protagonize • Google Docs • Google Plus • Storify •

	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Edmodo</u> 		
Analyzing	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ask3</u> • <u>VoiceThread</u> • <u>Skitch</u> • <u>Flipboard</u> • <u>Ubersense</u> • <u>Safari</u> • <u>Poll Everywhere</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Google Drive</u> • <u>ColorNote Notepad</u> • <u>Skitch</u> • <u>EverClip</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Mindomo</u> • <u>Poll Everywhere</u> • <u>Collaborize Classroom</u> • <u>Voki</u> • <u>Storybird</u> •
Applying	<ul style="list-style-type: none"> • <u>iMovie</u> • <u>Corkulous</u> • <u>Skitch</u> • <u>Force Effect</u> • <u>Pic Collage</u> • <u>Santa's Engineer</u> • <u>Grammar Express</u> • <u>Showme</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Explain Everything</u> • <u>Google Slides</u> • <u>Prezi</u> • <u>Magisto Video Editor & Maker</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Scribblemaps</u> • <u>Animoto</u> • <u>Blabberize</u> • <u>Podomatic</u> • <u>Do Ink</u>
Understanding	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Socrative</u> • <u>Flashcards+</u> • <u>Nearpod</u> • <u>Diigo</u> • <u>Study Blue</u> • <u>Inspiration Maps</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Edmodo</u> • <u>Weebly</u> • <u>Explain Everything</u> • <u>Lecture Notes</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Edublogs</u> • <u>Dipity</u> • <u>Prezi</u> • <u>Twitter</u> • <u>Thinglink</u>
Remembering	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Pages</u> • <u>Twitter</u> • <u>Edmodo</u> • <u>iTunesU</u> • <u>Google Search</u> • <u>Paperport Notes</u> • <u>Good Reader</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Google Keep</u> • <u>Wunderlist</u> • <u>Google Drive</u> • <u>Diigo</u> • <u>Audio Note</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Diigo</u> • <u>Creately</u> • <u>Wordle</u> • <u>Lino</u> • <u>Quizlet</u>

Додаток М
Інтернет технологія WiZiQ

Адреса сайту <https://www.wiziq.com/>

Психологічні особливості x Вхідні x Вхідні - lbaikho59 x Google Перекладач x eLearning Analytics and x

Захищено | <https://www.wiziq.com/features/insights-analytics/>

Сервіси Додавайте на цю панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. Импортировать закладки...

WizIQ WIZIQ NEXTGEN FEATURES INTEGRATIONS SOLUTIONS PRICING [Try WizIQ for free](#)

Get in-depth view of your course performance

Performance measurement

Measure the performance of your class with attendance and course completion reports

Course content improvement

Bring changes to your course content if the average performance of the class declines

Record keeping

Easier to keep track of your courses, learners and instructors with eLearning analytics

Personalized learning

Identify weak areas of your course content and learners with less-than-average performance

Class logistics management

Manage your self-paced courses and live classes with our LMS analytics

ROI maximization

Get more value for your money and efforts through targeted learning supported by course and class analytics

Ensure the success of your online course with eLearning analytics

Measuring the results of your eLearning course is as crucial as running one – be it a self-paced or an instructor-led course. eLearning analytics helps you gauge your learners’ progress, highlight the weak areas of your course and plan your future courses based on the results of your current ones. Use the benefits of using reports and analytics to your

Психологічні особливості x Вхідні x Вхідні - lbaikho59 x Google Перекладач x eLearning Analytics and x

Захищено | <https://www.wiziq.com/features/insights-analytics/>

Сервіси Додавайте на цю панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. Импортировать закладки...

WizIQ WIZIQ NEXTGEN FEATURES INTEGRATIONS SOLUTIONS PRICING [Try WizIQ for free](#)

Deliver result-driven eLearning with WizIQ’s reports and analytics module

Let the results drive your teaching strategy with WizIQ reports and analytics module. One look at your class performance and attendance can give you a ballpark view of how your course is faring among your learners. With a wealth of analytics data, you can make an informed decision regarding your teaching style, student interaction and eLearning course development. Take a look at what you can do with WizIQ reports and analytics feature:

- View attendance reports
- Improve learner retention
- Check time spent in class
- Check course-wise performance
- Assess class performance
- Download reports in Excel format
- Reduce cost and efforts
- Filter your class data

Name	Completion %	Completion Status	Enrolled On
Sarah Johnson sarah@yahoo.com	98%	Completed	Apr 5, 2017
Leonard leonard@gmail.com	25%	Pending	Apr 10, 2017
Sara sara@gmail.com	18%	Pending	Apr 10, 2017

Improved course content

eLearning analytics is crucial in designing engaging course content. With a glimpse of what works and what doesn't work with your learners, you can take well-informed decisions backed by data.

- Analyze class performance after every session
- Identify the dips in class engagement and performance
- Work on the weak areas of your course content accordingly
- Include engaging assets (videos, games, impromptu tests, etc.) to increase learner retention

Інтерфейс інтернет-платформи

дистанційного навчання ПрАТ ВНЗ «МАУП»

Головна сторінка <http://do.iapm.edu.ua/>

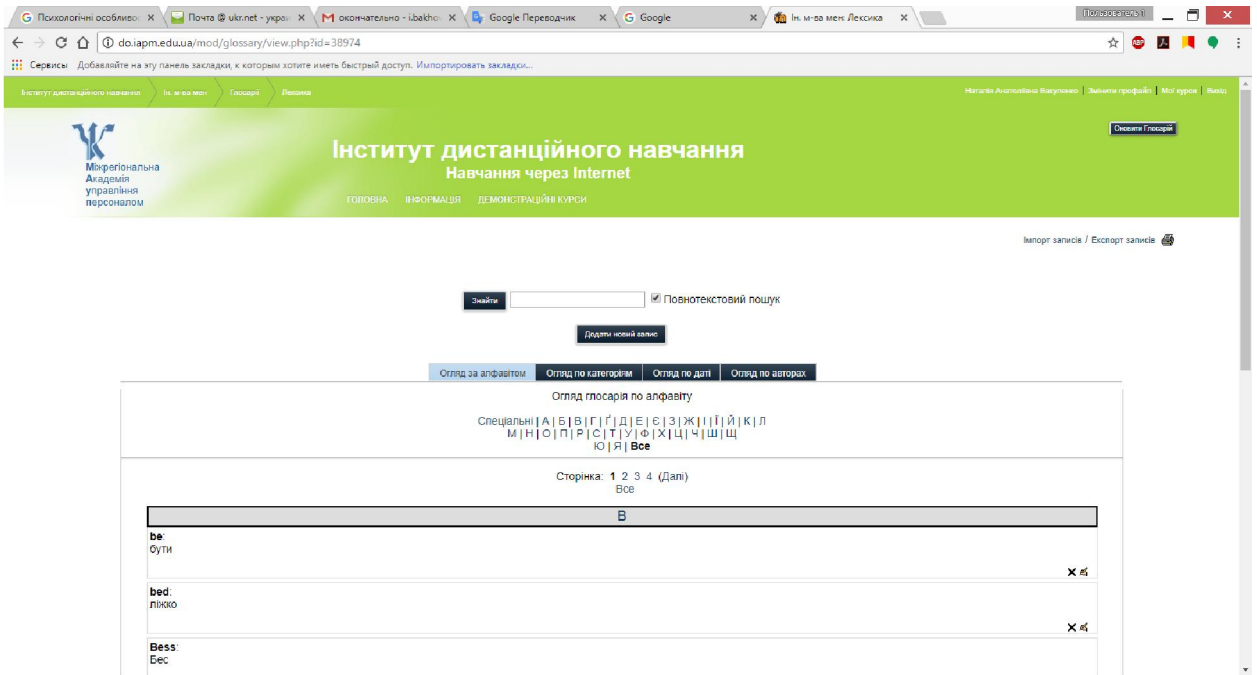
Вхід на сторінку викладача

The screenshot shows the main page of the Institute of Distance Education of MAUP. The header features the logo of the 'Mikroregionalna Akademiya upravlinnia personalom' and the title 'Інститут дистанційного навчання Навчання через Internet'. A navigation menu includes 'ГОЛОВНА', 'ІНФОРМАЦІЯ', and 'ДЕМОНСТРАЦІЯ КУРСУ'. The main content area is titled 'Інститут дистанційного навчання надає можливість отримання першої та другої вищої освіти в МАУП дистанційно за допомогою Інтернет-технологій.' Below this, a list of bullet points describes the benefits of distance education, such as learning without leaving home and the ability to learn at one's own pace. A photograph of graduates in academic regalia is displayed. On the right side, there are several green buttons for 'Бібліотека МАУП', 'Студентам', 'Підприємства', 'Вартість навчання', and 'Що таке дистанційне навчання'. A 'МОЇ КУРСИ' section is also visible at the bottom right.

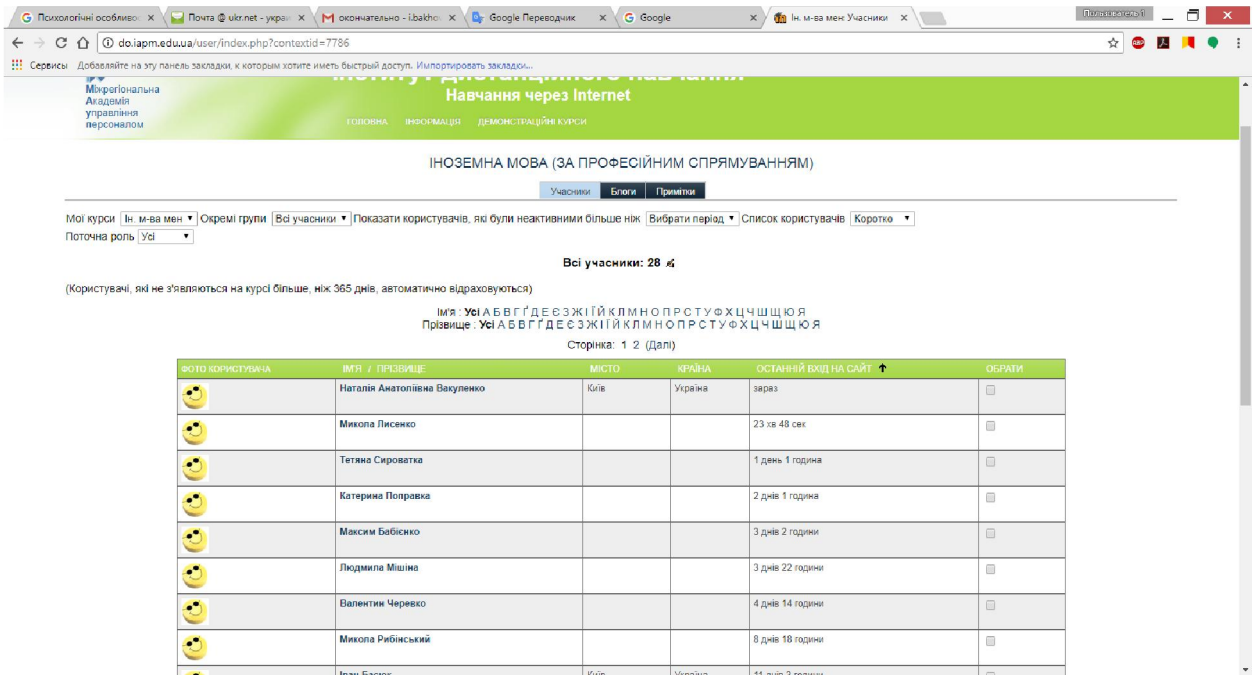
Назва дисципліни

The screenshot shows a course page for 'ІНОЗЕМНА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) | СТРУКТУРА ЗА ТЕМАМИ'. The page is organized into several sections. On the left, there are navigation menus for 'Курси' (Courses), 'Додатковості' (Additional resources), 'Пошук по форумах' (Search forums), and 'Мерчандайз' (Merchandise). The main content area lists four lessons (УРОК 1 to УРОК 4), each with sub-topics like 'Лексика', 'Фонетика', and 'Граматика'. On the right side, there are sections for 'Останні новини' (Latest news), 'Інтер' (Inter), and 'Останні дії' (Latest actions). The page also includes a search bar and various utility buttons.

Зразок завдання

Журнал групи студентів

Журнал оцінок

Вибірть дію ...

ЖУРНАЛ ОЦІНОК

Окремі групи | Всі учасники

ІМ'Я / ПРІЗВИЩЕ	Іншою мовою																				
	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Завдання 5	Завдання 6	Завдання 7	Завдання 8	Завдання 9	Завдання 10	Завдання 11	Завдання 12	Завдання 13	Завдання 14	Завдання 15	Завдання 16	Завдання 17	Завдання 18	Завдання 19	Завдання 20	
Олег Антонець	82.00	82.00	90.00	90.00	87.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	85.00	85.00	90.00	82.00	87.00	90.00	
Максим Бабенко	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Іван Басюк	92.00	82.00	82.00	82.00	70.00	82.00	75.00	82.00	75.00	82.00	82.00	82.00	82.00	82.00	74.00	90.00	82.00	82.00	85.00	90.00	82.00
Оксана Бровкіна	82.00	75.00	82.00	90.00	82.00	82.00	82.00	82.00	90.00	90.00	90.00	90.00	82.00	82.00	82.00	90.00	-	82.00	-	90.00	
Сергій Галицький	85.00	82.00	82.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Вікторія Грушецька	82.00	90.00	90.00	82.00	82.00	85.00	90.00	85.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	82.00	90.00	82.00	90.00	82.00	82.00	90.00
Сергій Заріцький	80.00	80.00	80.00	80.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	82.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00
Олексій Кошій	82.00	90.00	90.00	82.00	82.00	85.00	90.00	85.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	90.00	82.00	90.00	82.00	82.00	82.00	82.00	90.00
Марина Кравченко	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Завдання кожного учасника

ТЕМА	НАЗВА	ТИП ЗАВДАННЯ	ОСТАННІЙ ТЕРМІН ПОДАВАННЯ	ВІДПОВІДЬ ПРИЙНЯТО	ОЦІНКА
1	Завдання	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
2	Завдання	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 19 (переглянути)	-
3	Завдання	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 19 (переглянути)	-
4	Завдання	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
5	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
6	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
7	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
8	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
9	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 17 (переглянути)	-
10	Завдання 1	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 18 (переглянути)	-
	Завдання 2	Відповідь - одним файлом	-	Відповідей на завдання 15 (переглянути)	-

Статус учасників, стан виконання завдань

Психологічні особливості X Почта @ukr.net - укр X Мокначально - Цабо X Google Переводчик X Google X Ін. м-ва мені Завдання X

do.iarpm.edu.ua/mod/assignment/submissions.php?id=39137

Сервіси: Додавайте на цю панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. Импортировать закладки...

Інститут дистанційного навчання Ін. м-ва мені Завдання Завдання Вітання

Наталя Антоновична Ваулюкочо | Завантажити профіль | Мій курс | Вийти

Інститут дистанційного навчання
Навчання через Internet

ГОЛОВНА ІНФОРМАЦІЯ ДЕМОНСТРАЦІЯ КУРСУ

Переглянути всі оцінки курсу

Доступні групи: Всі учасники

Ім'я: Уєі АБВГГДЕЄЗЖІЙКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЮЯ
Прізвище: Уєі АБВГГДЕЄЗЖІЙКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЮЯ

Сторінка: 1 2 3 (Далі)

Ім'я / Прізвище	Оцінка	Коментар	Остання зміна (Студент)	Остання зміна (Викладач)	Статус	Фінальна оцінка
Олег Антонець	82 / 100		1. doc Середа 24 Сень 2018 18:29	Понеділок 29 Сень 2018 16:39	Оновити	82.00
Максим Бабенко	-				Оцінка	-
Іван Басюк	82 / 100		Kontrolna_Angl.docx Вівторок 14 Березень 2017 18:55	Середа 29 Березень 2017 09:20	Оновити	82.00
Оксана Бровкіна	82 / 100		angl_1.docx Середа 3 Травень 2017 14:30	Четвер 4 Травень 2017 09:43	Оновити	82.00
Сергій Галицький	85 / 100		Angliskii_zavd_1.docx Вівторок 17 Жовтень 2017 22:50	Неділя 29 Жовтень 2017 09:20	Оновити	85.00
Вікторія Грушецька	82 / 100		1. doc Неділя 2 Липень 2017 17:47	Четвер 10 Серпень 2017 11:21	Оновити	82.00
Сергій Заріцький	60 / 100		1. doc Четвер 8 Сень 2017 23:14	П'ятниця 20 Сень 2017 12:58	Оновити	60.00
Олекой Коцій	82 / 100		1. doc Вівторок 3 Жовтень 2017 13:38	Середа 4 Жовтень 2017 10:14	Оновити	82.00
Марина Кравченко	-				Оцінка	-
Микола Лисенко	-				Оцінка	-

Сторінка: 1 2 3 (Далі)

Кількість відповідей на сторінку: 10

Психологічні особливості X Почта @ukr.net - укр X Мокначально - Цабо X Google Переводчик X Google X Ін. м-ва мені Завдання X

do.iarpm.edu.ua/mod/assignment/submissions.php?id=39137&currentgroup=0&page=1

Сервіси: Додавайте на цю панель закладки, к которым хотите иметь быстрый доступ. Импортировать закладки...

Інститут дистанційного навчання Ін. м-ва мені Завдання Завдання Вітання

Наталя Антоновична Ваулюкочо | Завантажити профіль | Мій курс | Вийти

Інститут дистанційного навчання
Навчання через Internet

ГОЛОВНА ІНФОРМАЦІЯ ДЕМОНСТРАЦІЯ КУРСУ

Переглянути всі оцінки курсу

Доступні групи: Всі учасники

Ім'я: Уєі АБВГГДЕЄЗЖІЙКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЮЯ
Прізвище: Уєі АБВГГДЕЄЗЖІЙКЛМНОПРСТУФХЦЧШЩЮЯ

Сторінка: (Назад) 1 2 3 (Далі)

Ім'я / Прізвище	Оцінка	Коментар	Остання зміна (Студент)	Остання зміна (Викладач)	Статус	Фінальна оцінка
Максим Лозицький	-				Оцінка	-
Людмила Мішна	-		Zavdannya_1.doc Неділя 1 Квітень 2018 17:41		Оцінка	-
Катерина Поправка	-				Оцінка	-
Микола Риїнський	-				Оцінка	-
Тетяна Сироватка	-				Оцінка	-
Слизова Троцько	-				Оцінка	-
Станіслав Трубіцин	-				Оцінка	-
Анна Філенко	90 / 100		1. urok.doc Четвер 9 Березень 2017 06:48	Понеділок 13 Березень 2017 09:57	Оновити	90.00
Валентин Черевко	-		task_1.docx Середа 14 Березень 2018 18:37		Оцінка	-
Юлія Чернега	90 / 100		1. urok.doc Понеділок 4 Вересень 2017 21:19	Неділя 24 Вересень 2017 09:31	Оновити	90.00

Сторінка: (Назад) 1 2 3 (Далі)

Кількість відповідей на сторінку: 10

Перейти в режим швидкого оцінювання

Зберегти налаштування

Завантажити: Наталя Антоновична Ваулюкочо (Вийти)